

Evaluering af indsatsen i fem kvarterløftsområder 2002-2008

Andersen, Hans Skifter; Bjørn, Sille; Clementsen, Anne; Gottschalk, Georg; Nielsen, Hanne; Larsen, Jacob Norvig; Scherg, Rune Holst; Suenson, Valinka

Publication date:
2009

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

[Link to publication from Aalborg University](#)

Citation for published version (APA):

Andersen, H. S., Bjørn, S., Clementsen, A., Gottschalk, G., Nielsen, H., Larsen, J. N., Scherg, R. H., & Suenson, V. (2009). *Evaluering af indsatsen i fem kvarterløftsområder 2002-2008*. SBI forlag. SBI Nr. 2009:17

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal -

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at vbn@aub.aau.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Evaluering af indsatsen i fem kvarterløftsområder 2000 - 2008

Evaluering af indsatsen i fem kvarterløftsområder 2002 - 2008

Hans Skifter Andersen, Sille Bjørn, Anne Clementsen, Georg Gottschalk,
Hanne Nielsen, Jacob Norvig, Rune Holst Scherg, Valinka Suenson

Titel	Evaluering af indsatsen i fem kvarterløftsområder 2002 - 2008
Serietitel	SBi 2009:17
Udgave	1. udgave
Udgivelsesår	2009
Forfattere	Hans Skifter Andersen, Sille Bjørn, Anne Clementsen, Georg Gottschalk, Hanne Nielsen, Jacob Norvig, Rune Holst Scherg, Valinka Suenson
Sprog	Dansk
Sidetæl	202
Litteratur-henvisninger	Side 189
Emneord	Kvarterløft, byfornyelse, byområder, byliv, arbejdspladser
ISBN	978-87-563-1381-0
Omslag	Gennem kvarterløftet har beboere haft mulighed for at få rådgivning og støtte, når de havde ideer til at åbne egen virksomhed. Foto: Odense Kommune.
Udgiver	SBi Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet Dr. Neergaardsvej 15, DK-2970 Hørsholm E-post: sbi@sbi.dk www.sbi.dk

Eftertryk i uddrag tilladt, men kun med kildeangivelsen *SBI 2009:17. Evaluering af indsatsen fem kvarterløfts-områder 2002 – 2008. Hørsholm. Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet.*

Forord

Denne rapport sammenfatter resultaterne af kvarterløftindsatsen i fem byområder: Nørrebro Park i Københavns Kommune, Nordvest Kvarteret (Indre Bispbjerg) i Københavns Kommune, Brøndby Strand i Brøndby Kommune, Vollsmose i Odense Kommune og Vestbyen i Horsens Kommune fra starten i 2002 og frem til foråret 2008

I 2003 blev der udarbejdet en indgangsanalyse om områdernes position i starten. (Skifter Andersen, Hans: *Signalementet af fem byområder ved starten af kvarterløft 2002* SBi, 2003).

I 2005 blev der udarbejdet en midtvejsstatus (Skifter Andersen, Hans; , Bjørn, Sille; Nielsen, Hanna og Suenson, Valinka: *Midvejsstatus for fem kvarterløft* SBi 2005:14)

Evalueringen af hele forløbet er foretaget af SBi i samarbejde med firmaet NIRAS Konsulenterne.

I evalueringen har fra SBi's side medvirket, Hans Skifter Andersen, Anne Clementsen, Georg Gottschalk, Jacob Norvig Larsen, Rune Holst Scherg og Valinka Suensson. Fra NIRAS Konsulenterne har Sille Bjørn og Hanne Nielsen medvirket.

SBi takker de mange ansatte i kommunerne og de lokale kvarterløftsekretariater, som beredvilligt har medvirket med oplysninger, bistand og konstruktive kommentarer.

Statens Byggeforskningsinstitut, Aalborg Universitet
September 2009

Hans Thor Andersen
Forskningschef

Indhold

Forord	3
Indhold	4
Indledning	5
Evalueringen	5
Datagrundlaget	6
Konklusioner	7
Indsatsen i kvarterløftområderne	7
Erfaringer med indsatserne	8
Udviklingen i områderne	10
Sammenfatning	14
De valgte byområder	14
Vilkår som har påvirket indsatsen og evalueringens resultater	18
Organiseringen af kvarterløftindsatsen	19
Områdernes egen vurdering af udviklingen i de enkelte kvarterer	24
Den faktiske udvikling i kvartererne	36
Sammenfattende evaluering af de enkelte kvarterløft	39
Perspektiver	46
Kommer vi til at mangle kvarterløftindsatser i fremtiden?	48
Kapitel 1. Kvarterløftindsatsen og formålet med den	50
Formålet med kvarterløft og andre områdeindsatser	50
Resume af erfaringerne fra kvarterløftene i de første syv byområder	50
Overordnede målsætningerne for de fem nye kvarterløft	52
Karakteristik af de fem nye områder – problemerne ved indsatsens start	53
Områdernes egne strategier og mål for indsatsen	63
Oversigt over indsatsen i de 5 kvarterløft	85
Organiseringen af indsatsen	93
Kapitel 2. Kvarterernes udvikling	109
Metode til analyse af beboerændringer	109
Områdernes generelle attraktivitet og omdømme	110
Tilflytning til området	118
De sociale forhold	127
Beboernes opfattelse af den sociale udvikling	142
De fysiske omgivelser	147
Byfunktioner	149
Kapitel 3: Evaluering af indsatsen i forhold til områdernes specifikke målsætninger	154
Nørrebro Park	154
Nordvest Kvarteret	161
Brøndby Strand	167
Vollsmose	173
Vestbyen	184
Litteratur	189
Bilag 1: Beskrivelse af registerdata	191
Bilag 2: Beskrivelse af telefoninterviewundersøgelsen	194
Spørgsmålene	194
Bilag 3. Projektdatabasen	199

Indledning

I sidste halvdel af 1990'erne blev kvarterløft en ny måde at føre byfornyelsespolitik på i Danmark. I det meste af Europa havde man tidligere erkendt, at byfornyelse ikke kun bør dreje sig om fysiske ændringer, men også om forbedring af sociale og økonomiske forhold. I de kvarterer i byerne, hvor der er problemer, er der ofte lige så meget tale om sociale og økonomiske problemer som om bygningsmæssige problemer. I Danmark var byfornyelsen fastholdt som et overvejende fysisk instrument frem til 1998. Med introduktion af idéen om kvarterløft i 1996 var der derfor tale om et vist brud med en lang tradition. Da der kun var tale om nogle få byområder, var den faktiske indsats i første omfang dog ret beskeden, men politisk blev der banet vej for et egentligt skift i statens valg af midler til løsning af byernes problemer. Det kom til udtryk med en ny byfornyleslov i 1998 (Helhedsorienteret byfornyelse) og udpegning af fem nye kvarterløftområder i 2000.

Essensen i kvarterløft er 'et bredt løft af et kvarter', dvs. at spille på alle tangenter samtidigt og at mobilisere lokale netværk og ressourcer i forbindelse med denne opgave. Den danske kvarterløftindsats har sine rødder i byfornyelsen, som hovedsageligt var en fysisk indsats koncentreret om boligforbedring, og i Byudvalgets forudgående indsats i almene boligområder, der havde en større andel sociale indsatser. Men derudover er kvarterløft i høj grad inspireret af eksempler fra andre lande, hvor mobilisering af lokale og private ressourcer spillede en central rolle.

Kvarterløft sigter på at vende negative udviklingsspiraler i byområder til positive. Kvarterløft adskiller sig fra andre offentlige foranstaltninger ved at

- være rettet mod en udvalgt, geografisk afgrænset bydel,
- være helhedsorienteret, dvs. integrere midler fra flere offentlige sektorområder
- inddrage lokale kræfter i bydelen. (Byudvalget, 1996)

Som et forsøg blev der i årene 1997-2001 igangsat syv kvarterløft. Det var i tre kvarterer i Københavns Kommune: Femkanten i Bispebjerg bydel, Holmbladsgadekvarteret i Sundby og Kongens Enghave. Der har desuden været kvarterløft i Avedøre Stationsby i Hvidovre Kommune, Sydvest Kvarteret i Kolding Kommune, Tøjhusøen i Randers Kommune samt i Aalborg Øst i Aalborg Kommune. Disse kvarterløftsområder har tilsammen omfattet omkring 63.000 indbyggere.

I 2002 kom de fem nye kvarterløft, der indgår i denne rapport: Nørrebro Park i Københavns Kommune, Nordvest Kvarteret (Indre Bispebjerg) i Københavns Kommune, Brøndby Strand i Brøndby Kommune, Vollsmose i Odense Kommune og Vestbyen i Horsens Kommune

Evalueringen

Denne publikation er et sammendrag af flere rapporter om resultaterne af kvarterløftindsatsen i de fem nye kvarterer. Formålet med undersøgelsen har først og fremmest været at belyse effekten af kvarterløftene. Virkede det politiske instrument, som det var hensigten: er kvartererne 'løftet'? Er kvartererne blevet mere attraktive med bedre boliger og omgivelser? Hvordan har den sociale og økonomiske udvikling været?: Er der blevet færre personer på offentlig forsørgelse og flere indbyggere i job, er bylivet i kvartererne ble-

vet bedre med flere lokale arbejdspladser, bedre service og flere byfunktioner? Har det givet sig udslag i, at indbyggerne bliver boende længere tid, og at de, der flytter til, bidrager til at 'løfte' kvarteret? Og ud over de objektive forandringer, hvordan har så indbyggernes egen opfattelse af deres kvarter ændret sig?

Kvarterløft har ud over at være et redskab til at nå bestemte mål også været en i dansk sammenhæng ny måde for det offentlige at tackle samfundsproblemer på. De politiske og organisatoriske processer er i sig selv interessante, der arbejdes med nye forvaltnings- og deltagelsesformer.

Kvarterløft har været en kompleks indsats fordi, det har været et formål at arbejde helhedsorienteret og integreret i stedet for at arbejde inden for de traditionelle offentlige sektorer. Desuden forsøger kvarterløft at påvirke komplicerede sociale og økonomiske sammenhænge. Det er derfor vanskeligt og ofte ikke muligt at påvise egentlige årsag - virkning sammenhænge. Kvarterløftene har desuden været særdeles omfattende. Der er for eksempel søsat mere end 250 projekter i de fem kvarterer. Mange af effekterne af et kvarterløft kan endvidere først registreres efter en længere årrække.

Datagrundlaget

Rapportens analyser bygger på et omfattende datamateriale (interviews af beboere, registerbaseret statistik, dokumentarisk materiale).

- Fokusgruppeinterviews i hvert af de fem områder med repræsentanter for sekretariater og forvaltninger og med aktive beboere og organisationer
- Telefoninterviews blandt et udsnit af beboere hhv. ved starten og ved slutningen af kvarterløftindsatsen. Disse giver oplysninger om, hvordan beboerne vurderer kvarteret hhv. ved starten og ved slutningen af kvarterløftet.
- Registerdata om boliger, beboere, virksomheder mv. i områderne samt i deres kommuner ved starten og ved slutningen af kvarterløftindsatsen. Herved kan udviklingen i områderne sammenlignes med kommunens generelle udvikling.
- Registrering og beskrivelse af de forskellige projekter, der er igangsat under kvarterløftene, og som er anvendt til analyse af indsatsen.

Konklusioner

Evalueringen er sket på et relativt tidligt tidspunkt, hvor især de fysiske indsatser kun har haft kort tid til at virke. Den har desuden kun skullet belyse de overordnede ændringer i byområderne, og det har ikke været meningen, at den skulle evaluere organiseringen, borgerdeltagelsen og effekten af de enkelte mange forskellige indsatser, der er gjort i områderne. Der er dog i rapporten medtaget en relativt detaljeret beskrivelse af indsatsen og organiseringen.

Vurderingskriterierne i evalueringen er opdelt i 4 grupper: 1. Omdømme, samt til - og fraflytning, 2. Udviklingen i beboersammensætning i forhold til kommunens, samt beskæftigelse og sociale forhold, 3. Fysiske forhold. 4. Byfunktioner og forsyning med service.

Udviklingen i kvarterne med hensyn til disse forhold har været meget forskellig bl.a. fordi, områderne var meget forskellige. Ligesom områderne er forskellige, er resultaterne af kvarterløftene det også. Et af problemerne for evalueringen er, at det er svært at skelne mellem effekter af kvarterløftindsatsen og af andre forhold, der har påvirket områdernes udvikling. I den periode, som evalueringen omfatter, er der således sket en generel formindskelse af arbejdsløsheden i samfundet, som også er kommet kvarterløftområderne til gode. I København er presset på boligmarkedet øget, hvilket har øget interessen for at bo i udsatte byområder. I en del af analyserne er områderne sammenlignet med kommunernes udvikling for at tage højde for dette.

Nørrebro Park er det område, som har klaret sig bedst, men er samtidigt det kvarter, som mest har nydt godt af en generel positiv udvikling i København. Nordvest Kvarteret har klaret sig mindre godt med en mindre positiv social udvikling. Vollsmose havde det sværeste udgangspunkt og har haft svært ved at få ændret beboersammensætningen, men indsatsen har betydet, at de konkrete sociale problemer er blevet væsentligt reduceret, og at områdets omdømme og sociale liv er stærkt forbedret. Vollsmose er nok det af områderne, som har haft de største positive effekter af indsatsen. I Brøndby Strand har der kun været en mindre indsats, men der har været en positiv udvikling. Endelig er der i Vestbyen opnået store positive forbedringer. De sociale problemer har været middelstore og indsatsen har her været relativt lille

Indsatsen i kvarterløftområderne

Kvarterløftindsatsen i de fem områder har været rimeligt omfattende. I alt er der investeret ca. 900 mio. kr. Set i forhold til områdernes størrelse (antallet af beboere) er det Vestbyen, som har brugt flest midler. De øvrige områder ligger på et noget lavere niveau (10-20.000 kr. pr. beboer).

Mere end 80 pct. af midlerne er brugt til fysiske indsatser som boligforbedring, trafiksanering, forbedring af byrum og grønne områder samt etablering af fællesfaciliteter som beboerhuse o.l. Kun i Vollsmose har de fysiske indsatser via kvarterløftet været mindre end de øvrige indsatser, bl.a. fordi Vollsmose har fået midler fra Landsbyggefonden til boligrenovering. Boligindsatsen har været det dominerende element i hhv. Nørrebro Park, Nordvest Kvarteret og Vestbyen, mens det i Brøndby Strand har været beboerhuset og i Vollsmose friarealerne.

Blandt de ikke-fysiske indsatser er det sociale indsatser (inkl. integration, sundhed og undervisning) samt kultur og fritid, der har domineret. Erhverv og beskæftigelse har haft en mindre rolle. Langt den største indsats har fundet sted i Vollsmose – det gælder især den sociale indsats.

Erfaringer med indsatserne

Nørrebro Park, København

Nørrebro Park er et ældre byområde i København, hvor der før kvarterløftsindsatsen var en del dårlige og nedslidte boliger samt trafikproblemer og nedslidte byrum og friarealer.

Generelt er det opfattelsen, at Nørrebro Park nu er smeltet sammen med Indre Nørrebro og er blevet en del af byen. Der er kommet et byliv, hvor området før i tiden var mere perifert. Målsætningen om at gøre kvarteret til "et attraktivt og spændende sted at bo og arbejde", mener man således, er blevet opfyldt. Det er desuden lykkedes, at styrke kvarteret som et fredeligt og grønt kvarter med Nørrebro Parken som det rekreative og kulturelt samlende element.

Målsætningen om, at alle boliger i området skulle gøres tidssvarende med eget toilet og bad samt have adgang til fælles grønne fri arealer og fælles faciliteter, er næsten lykkedes.

Et af de markante initiativer på kulturområdet har været 'De kulturelle markedsdage', som er blevet afholdt en gang om året i Nørrebroparken, hvor en meget stor del af beboerne, inklusive etniske minoriteter, har deltaget.

På *erhvervs- og beskæftigelsesområdet* har der været en vis succes med indsatsen for at skabe butikker og småerhverv i stedet for tomme butikker og for at gøre området attraktivt for nye virksomheder. Det er her bl.a. lykkedes at få styrket en del iværksættere blandt de etniske minoriteter i området. Beskæftigelsesindsatsen har haft svære kår i krydsfeltet mellem Lokalcentret, den centrale kommunale beskæftigelsesindsats og den statslige arbejdsformidling, hvor visitationen ligger. De mange ideer og initiativer, hvad angår beskæftigelsen, er derfor aldrig blevet rigtigt forankret i området.

I den sociale indsats har man haft gode erfaringer med, at en personlig kontakt via nogle nøglepersoner er den bedste måde at skabe en kontakt og nå de udsatte grupper. Størsteparten af den sociale indsats i kvarteret er imidlertid ikke initieret af kvarterløftsekretariatet, men finansieret af Landsbyggefonden i et alment boligområde.

Nordvest Kvarteret, København

Nordvest Kvarteret er et ældre byområde i København, hvor der før kvarterløftsindsatsen var en del dårlige og nedslidte boliger samt trafikproblemer og nedslidte byrum og friarealer. Desuden var der en del sociale problemer i området.

Der er opført 1.200 nye familieboliger i området. Selvom mange ejendomme har modtaget byfornyelsesstøtte fra kvarterløftet, er der stadig et stort behov i kvarteret, da mange store ejendomme ikke har fået støtte. Der har været et godt samarbejde mellem borgere og kommune i forbindelse med byfornyelsesprojekterne.

Indsatsen vedrørende Trafik og miljø har givet flere gode resultater. Som eksempler nævnes, at det lykkedes at omlægge kvarterets centrale kryds Knudepunktet og dermed skabe fælles mødesteder og forbedret trafikssikkerhed. Derudover er det gennem partnerskabsmodeller mellem kommune, lokalområde og investorer lykkedes at nå til enighed om etablering af offentlige rekreative arealer på privatejede grunde. Målet om at skabe renere gader har derimod været vanskeligt at opnå.

Flere projekter som Skaterparken X - hall, Nordvest Festivalen og aktiviteterne i Lygten Station har opnået et højt lokalt ejerskab, og beboerne oplever, at særligt festivalen har medvirket til at styrke områdeidentiteten.

Det blev relativt hurtigt besluttet, at kvarterløftet ikke kan løfte de sociale problemer i Nordvest. Derfor bortfaldt succeskriteriet om etablering af et værested for marginaliserede grupper. I stedet valgte man at rette indsatsen mod de ældre i kvarteret, hvilket bl.a. har udmøntet sig i projektet "Etniske ældre i Fokus".

Der har ikke været arbejdet målrettet på at opfylde succeskriterierne for beskæftigelsesområdet, eftersom det blev vurderet, at en lokal indsats i regi af kvarterløftet ikke ville have en tilstrækkelig positiv effekt på beskæftigelsen. Man har haft samarbejde med erhvervsdrivende, som har ført til projekter med grundejere som aktiv partnere i finansiering af offentligt tilgængelige rum. Derudover har man haft en butikskonsulentordning, som har ydet rådgivning om iværksætteri til små forretningsdrivende. Mange etniske forretningsdrivende har ifølge projektholderne haft glæde af denne ordning.

Brøndby Strand

Brøndby Strand er et stort alment boligområde bygget i starten af 70'erne. Området havde ved starten af kvarterløftet en del sociale problemer og en stor opgave med integration af etniske minoriteter. Bebyggelsen har en god beliggenhed nærvæd kysten, men bebyggelsen omfang og udformning gjorde den mindre attraktiv.

Det er lykkedes med de fysiske indsatser i Brøndby Strand at styrke centerområdet i bebyggelsen og skabe bedre rammer for fælles samlingssteder, bl.a. ved opførelse af et kvartershus.

Kultur og integration har været en central del af langt hovedparten af kvarterløftets delprojekter, og dette har haft en afsmittende virkning på kulturpolitikken i Brøndby Kommune generelt.

Børn - og unge har været et stort indsatsområde bl.a. i relation til beskæftigelsesindsatsen og betegnes som et af kvarterløftets største succeser. En af grundene til, at det er lykkedes at skabe sammenhæng og synergi i indsatsen, er det tætte samarbejde, der er etableret mellem kvarterløft, lokale institutioner (skolerne), foreninger og kommunens forvaltninger. Der er høstet gode erfaringer i forhold til tværsektorielt samarbejde, inddragelse af alternative aktører, uddelegering af kompetencer og ansvar og hurtig/alternativ sagsbehandling.

Der er forsøgt gjort en særlig indsats for at styrke områdets interne og eksterne image ved en informationsindsats i forhold til medierne, hvilket har haft en vis effekt.

Vollsmose, Odense

Vollsmose er et stort alment boligområde fra 70'erne i udkanten af Odense. Bebyggelsen er relativt spredt med et stort naturområde i midten. Området havde store sociale problemer og problemer med kriminalitet og utryghed, samt en stor opgave med integration af etniske minoriteter.

Der er med succes gjort en stor indsats for at forbedre trygheden i området ved at tilpasse de fysiske omgivelser, så udeområderne er blevet gjort mere åbne og lyse og mere trygge at færdes i.

Via omprioriteringspuljen fra Landsbyggefonden har man har fået gennemført fysiske forbedringer i de forskellige boligafdelinger. Det har været med til at give området et bedre image, og gøre beboerne mere tilbøjelige til at passe bedre på bebyggelserne og fællesarealerne, og gener med hærverk er formindsket.

Det er lykkedes at nedsætte *kriminaliteten* i Vollsmose blandt andet ved en øget politiindsats, men bekæmpelse af kriminalitet er fortsat en vigtig målsætning. I en indsats, der startede inden kvarterløftindsatsen, har man fået lokaliseret de få familier, som man mente var de primære ophavsmænd til

ballade i området og gjort en særlig opsøgende indsats overfor disse, der har haft stor effekt.

Beskæftigelsesindsatsen har skaffet mange beboere i arbejde, men det er erfaringen, at mange af disse efterfølgende er flyttet fra området. Der er fortsat et stort behov for en indsats specielt overfor de unge i området. Oprindeligt har man haft en målsætning om at skaffe området mange flere arbejdspladser, men dette er ikke helt lykkedes, bl.a. fordi Amtet, der skulle have kontorer i området, blev nedlagt. En af effekterne af erhvervs- og beskæftigelsesindsatsen er det lille lokale butikstov med enkelte dagligvarebutikker, der er kommet i en del af bebyggelsen.

Der er igangsat flere initiativer for de 0-6 årige, der styrker børnenes danskundskaber. Der er blevet skabt heldagsskoler for børnene i 0. - 3. klasse. Det ser ud til at være lykkedes, at få indvandrerbørn aktiveret i daginstitutioner. For de 16-25-årige har man arbejdet meget med vejledning i forhold til videreuddannelse, hvor man har gjort en stor indsats med opsøgende arbejde.

Der er arbejdet med en bevidst medie- og pressestrategi, og det vurderes, at man har gjort en stor indsats for at få medierne til at ændre deres måde at beskrive Vollsmose. Desuden er etableret lokale medier (web, tv og avis) internt i bebyggelsen.

Efter en lang vanskelig proces er der ved slutningen af kvarterløftperioden etableret et kulturhus.

Vestbyen, Horsens

Vestbyen er et relativt lille ældre 'brokvarter' i den centrale del af Horsens. Området havde mange dårlige boliger og nedslidte gaderum og friarealer samt en del sociale problemer.

Den fysiske forskønnelse af bydelen er synlig for både beboerne i kvarteret og borgere i resten af Horsens. Der har i indsatsen været stor fokus på *Byrum* for at løfte kvarteret funktionelt og arkitektonisk, så det kunne fremtræde mere attraktivt og velholdt sammen med friareals- og bygningsforbedringerne i byfornyelsen. Indsatsen har omfattet trafiksanering, forbedring af friarealer/legepladser og gaderum, samt forskønnelse af bygningsfacader. Der er desuden gennemført omfattende boligfornyelse i området.

Der er etableret et beboerhus, som skal drives ved frivillige kræfter alene, hvilket har skabt usikkerhed om, hvordan huset kommer til at fungere fremover. Men der er kommet mange nye kulturelle og sociale aktiviteter til i kvarteret i løbet af kvarterløftsindsatsen. Dette har til dels været en følge af nogle særlige kulturelle indsatser, bl.a. mht. aktiviteter for unge.

Den områdebaserede *beskæftigelsesindsats* i Vestbyen var i første omgang vanskelig at få opbakning til fra kommunal side. Projektet var en sværere proces end forventet blandt projektholderne, og det krævede mange af kvarterløftets ressourcer. Projektet har alligevel levet op til forventningerne, og kommunen forsøger nu at overføre erfaringerne fra beskæftigelsesindsatsen i kvarterløftet til to andre bydele i Horsens.

Der ligger fortsat en udfordring i at styrke forretningslivet, ligesom beboerne mener, der skal gøres en ekstra indsats for at sikre, at private boligejere og butikker er med til at understøtte renholdelsen af kvarteret.

Udviklingen i områderne

I det følgende opsummeres hovedresultaterne af analyserne af udviklingen i de enkelte byområder, som er baseret på registerdata og surveys blandt beboerne før og efter indsatsen.

Nørrebro Park

En meget stor del af indsatsen i Nørrebro Park drejede sig om boligforbedring, som må have haft en indirekte betydning for til- og fraflytningen og beboersammensætningen. Den sociale udvikling i Nørrebro Park har således været meget positiv, idet fraflytningen er faldet, der er flere blandt tilflytterne, som er i arbejde, og andelen af beboere uden arbejde er faldet væsentligt. Denne udvikling må imidlertid også ses i sammenhæng med udviklingen på det københavnske boligmarked, hvor Ydre Nørrebro i stigende grad opfattes som et attraktivt boligområde.

Den positive beboerudvikling kan også have en sammenhæng med forskønnelsen af byområdet som helhed, hvor de relativt store indsatser i Nørrebroparken og i gaderummene har ført til en stor forbedring af beboernes vurdering af disse. Fysiske gener i området som trafik og støj er blevet reduceret, men samtidigt klager flere beboere over mere snavs og graffiti.

Området havde begrænsede sociale problemer og et godt socialt liv ved kvarterløftets start. De sociale problemer fandtes især i en bestemt almen boligbebyggelse, som har haft sine egne sociale indsatser via omprioritering fra Landsbyggefonden. Der er sket en positiv udvikling med hensyn til ere, men samtidigt var der mere utilfredshed med hærværk og ingen forbedring af trygheden. Dette har måske en sammenhæng med balladen om Ungdomshuset i området. Beskæftigelsen er væsentligt forbedret, men vi ved ikke om det skyldes til- og fraflytningen eller beskæftigelsesindsatsen. Opfattelsen af det sociale liv i området er blevet væsentligt forbedret, hvilket kan have sammenhæng med den relativt store indsats vedrørende kultur og fritid.

Der er sket en væsentlig forøgelse af antallet af arbejdspladser i virksomheder, der driver restauranter og andre forlystelser i kvarteret. Der er også kommet mere aktivitet i den private service (detailhandel mv.) og flere ansatte i den offentlige indenfor området. Men beboernes vurdering af den offentlige service er ikke forbedret. Antallet af arbejdspladser er øget med mere end 20 pct.

Nordvest Kvarteret

I modsætning til Nørrebro Park er der ikke sket en 'positiv' beboerudvikling i Nordvest Kvarteret. Der er en lille forbedring af beboerstabiliteten, men andelen af personer udenfor arbejdsmarkedet er steget blandt tilflytterne. Andelen af beboerne udenfor arbejdsmarkedet er næsten uændret 2002-08 i en periode, hvor andelen i hele Københavns Kommune er faldet væsentligt. Nordvest Kvarteret har således haft en mindre positiv social udvikling end kommunen som helhed. Beskæftigelsesudviklingen har således – relativt set – været negativ.

Blandt de sociale problemer er der især sket en forbedring med hensyn til misbrugere, men også lidt mht. tryghed og sociale gener fra naboer. Men stemningen i kvarteret er mere negativ end før kvarterløftets start. Der er ikke signifikante forbedringer af de sociale relationer, og beboerne klager mere over hærværk. Dette på trods af en relativt stor indsats med hensyn til kultur og fritid.

De fysiske forbedringer i området har kun i begrænset omfang ført til mere positive vurderinger af byrum, grønne områder og opholds- og mødesteder. Det sidste er ikke helt forståeligt, da der er ofret en del penge på forbedrede fælles opholdsmuligheder. Der er ingen målelige forbedringer af de relativt store fysiske gener i området.

Forsyningen med privat service er blevet væsentligt bedre, og der er kommet væsentligt flere beskæftigede i restauranter og lidt flere i andre forlystelser. Der er kommet den del flere ansatte i den offentlige sektor, men vurderingen af den offentlige service er kun blevet lidt bedre. Det samlede antal ansatte i kvarteret er steget ret meget.

Brøndby Strand

Brøndby Strand er det område, som har brugt færrest penge målt i forhold til antallet af beboere. En stor del af pengene er brugt på et beboerhus. Byggeriet af dette hus er først sat i gang i 2008 og har derfor kun haft en begrænset indflydelse på den hidtidige udvikling i området. Alligevel kan vedtagelsen af byggeriet have haft indflydelse på beboernes vurdering af opholds- og mødesteder, hvor der er sket en stor positiv udvikling.

Der er sket relativt små, men positive, ændringer i beboersammensætningen i Brøndby Strand. Desuden har den etniske sammensætning ændret sig, så den i højere grad ligner kommunens, selv om der fortsat er en væsentlig overrepræsentation af indvandrere og efterkommere.

Der er sket en relativt stor reduktion af problemer med alkoholikere og med nabogener. Der er også kommet en lille forbedring af trygheden, selv om mere end hver tredje fortsat føler sig utryk nogle steder i området. Færre føler sig generet af tyveri, mens flere gør det af hærværk og vold.

Indsatserne for at forbedre det sociale liv i området har ikke ført til mere positive vurderinger af dette eller af de sociale relationer. De relativt små fysiske forbedringstiltag har haft en lille effekt for vurderingen af uderummene, men ikke for de grønne områder, som dog allerede fra starten vurderedes meget positivt.

Det samlede antal arbejdspladser er steget lidt i Brøndby Strand. Det gælder både for restauranter og forlystelser og for privat service, som ikke var særligt mange ved starten af kvarterløftet. Antallet af offentlige ansatte i området er steget en smule, men beboernes vurdering af den offentlige service er blevet dårligere.

Vollsmose

En af de væsentligste målsætninger ved starten af kvarterløftet var, at beboersammensætningen i Vollsmose skulle bringes mere i overensstemmelse med den, der fandtes i resten af kommunen. Denne målsætning blev delvist opgivet i 2005, da det viste sig, at en stor del af de personer, man fik i arbejde, fraflyttede bebyggelsen og blev erstattet af nye personer uden arbejde. Samtidigt steg andelen af beboere, som var indvandrere og efterkommere. Vollsmose kunne ikke konkurrere med de mange relativt billige ejerboliger i kommunen.

Men ønsker om fraflytning er blevet væsentligt reduceret i Vollsmose, og der er sket en lille forbedring i den sociale stabilitet. Der er lidt flere i arbejde blandt tilflytterne, og andelen uden arbejde blandt beboerne er reduceret lidt mere end i kommunen som helhed.

Nogle af årsagerne hertil kan være, at områdets dårlige omdømme blandt beboerne er blevet væsentligt forbedret, og at en række synlige sociale problemer er blevet reduceret. Det gælder især problemer med misbrugere og med nabogener. Der er ingen signifikant ændring i beboernes opfattelse af problemer med kriminalitet, men generelt er den faktiske kriminalitet i Vollsmose ikke høj. Trygheden ved at færdes i kvarteret er til gengæld stærkt øget.

Beboernes opfattelse af de sociale relationer og af stemningen i kvarteret er meget forbedret. Der er en lille forbedring af opfattelsen af de sociale aktiviteter. Byrum og grønne områder fik en relativt positiv vurdering ved kvarterløftets start. Vurderingen af byrummene er blevet lidt forbedret, mens vurderingen af de grønne områder ikke er det. Det kan skyldes, at formålene med forbedringerne af de grønne områder primært var at forbedre trygheden og at skabe aktivitetsmuligheder for unge. Der er sket en lille forbedring af vurderingen af fysiske gener.

Der er ikke kommet mange flere arbejdspladser i Vollsmose. Der er lidt flere beskæftigede i restauranter og forlystelser, men næsten ingen forøgelse af den private service. Antallet af offentligt ansatte i området er steget lidt, og beboernes vurdering af den offentlige service er blevet lidt mere positiv.

Vestbyen

Indsatsen i Vestbyen har været koncentreret om fysiske forbedringer, og der ses også at være sket store positive forbedringer i beboernes vurdering af hhv. byrum, grønne områder, opholds- og mødesteder og fysiske gener

Beskæftigelsesindsatsen var også relativt omfattende, og andelen af beboere udenfor arbejdsmarkedet i området er også blevet reduceret mere end i kommunen som helhed, ligesom der er flere i arbejde blandt tilflytterne. Men dette kan også skyldes de øvrige forbedringer af området. Der er således en stor forbedring af områdets omdømme, en lille forbedring af stedsidentiteten, færre ønsker om fraflytning og en lille forbedring af den sociale stabilitet.

Området havde middelstore sociale problemer før kvarterløftet, og disse er heller ikke blevet hverken større eller mindre. Der er mere utilfredshed med hærværk, men samtidig er trygheden øget væsentligt. Der er kun en lille forbedring i opfattelsen af det sociale liv i området og ingen forbedring af de sociale relationer, som dog alle var relativt gode ved starten.

Antallet af arbejdspladser i Vestbyen er faldet en del, hvilket især skyldes, at nogle fremstillingserhverv er forsvundet. Der er derimod en lille forøgelse af beskæftigelsen i privat service og i restauranter. Der er en stor forøgelse i antallet af ansatte i offentlig service i området, og beboernes vurdering af den offentlige service er en del mere positiv.

Sammenfatning

De valgte byområder

Nedenfor er der en kortfattet oversigt over, hvordan SBI ud fra registerdata og surveys har vurderet de enkelte kvarterer ved starten. Oversigten er opdelt i fysiske forhold, byfunktioner, sociale forhold og stedsforståelse.

Figur 1. Overordnet vurdering af problemer og ressourcer i kvarterløftområderne ved kvarterløftets start.

	Nørrebro Park	Nordvest Kvarteret	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen i Horsens
1. Fysiske forhold					
- langt fra bymidten					
- Fysisk Isoleret i forhold til byen					
- Uattraktive byrum					
- Manglende grønne områder					
- Trafikgener					
- Fysisk forfald					
- Mangel på opholds- og mødesteder					
- Ensigtigt boligudbud					
- Små lejligheder					
- Nedslidte boliger med mangler					
2. Byfunktioner					
- Manglende privat service					
- Manglende offentlig service					
- Manglende restauranter og forlystelser					
- Få arbejdspladser					
3. Sociale forhold					
- Få børnefamilier og mange enlige					
- Arbejdsløse og marginaliserede					
- Lav indkomst og formue					
- Mange indvandrere					
- Problemer med misbrugere					
- Problemer med kriminalitet					
- Gener fra naboer					
- Utryghed					
- Manglende social stabilitet					
4. Stedsforståelse					
- Manglende stedsidentitet					
- Dårligt omdømme					
- Ønsker om fraflytning					
Problemet findes:					
	i høj grad	i nogen grad	i en vis grad	næsten ikke	

Forklaring af felternes betydning:

De tre ældre områder var karakteriseret ved store fysiske problemer mht. boligerne og byrummene. Der var desuden mangel på grønne områder, og der var trafikgener og fysisk forfald. Boligerne var ofte meget små. Områdernes styrke var, at de havde en mere blandet boligsammensætning mht. ejerform, at de havde en tættere beliggenhed i forhold til byens centrum og en bedre forsyning med service og forlystelser. I et af kvartererne – Nordvest Kvarteret – var der desuden mange arbejdspladser.

De to forstadskvarterer havde en god boligstandard, gode grønne områder og få trafikgener. Men i Brøndby Strand var beboerne ikke så tilfredse med områdets udseende. Områderne manglede service og forlystelser og havde få arbejdspladser, og havde en meget ensidig boligstruktur domineret af almene boliger.

De tre gamle kvarterer var domineret af unge og enlige husstande. Der var relativt få indvandrere og beboere på overførselsindkomster, selv om indkomstniveauet var lavt. Der var visse sociale problemer med misbrugere og kriminalitet – især i Nordvest Kvarteret. I Vestergade Kvarteret i Horsens var der en særlig dårlig social stabilitet med stort gennemtræk af beboere. Beboerne havde kun i mindre udstrækning en negativ opfattelse af kvarterets omdømme, men relativt mange havde planer om at flytte væk – dette skyldes dog kun i mindre udstrækning kvarteret. Unge mennesker flytter generelt meget – op til 40 pct. om året.

De to nyere kvarterer var der mange børn og børnefamilier. Især Vollsmose havde desuden mange indvandrere og mange på overførselsindkomster. Vollsmose havde desuden noget større sociale problemer end Brøndby Strand og en manglende social stabilitet. Dette kommer til udtryk ved, at Vollsmose havde et meget dårligere omdømme, og mange ønskede at flytte.

Kvarterløftindsatsen

En projektdatabase, som kvarterløftområderne selv har indberettet data til, omfatter 262 forskellige projekter frem til midten af 2007. 22 af dem var opgivet igen, 143 var afsluttet, 77 under realisering og 16 besluttet, men ikke påbegyndt. Vollsmose har haft det største antal projekter med 69, Vestbyen det mindste antal med 12. De to Nørrebro kvarterer har haft hhv. 55 og 79 projekter og Brøndby Strand 47. Projekterne har haft meget forskellig størrelse, så antallet siger ikke så meget om indsatsens omfang, men mere om diversiteten.

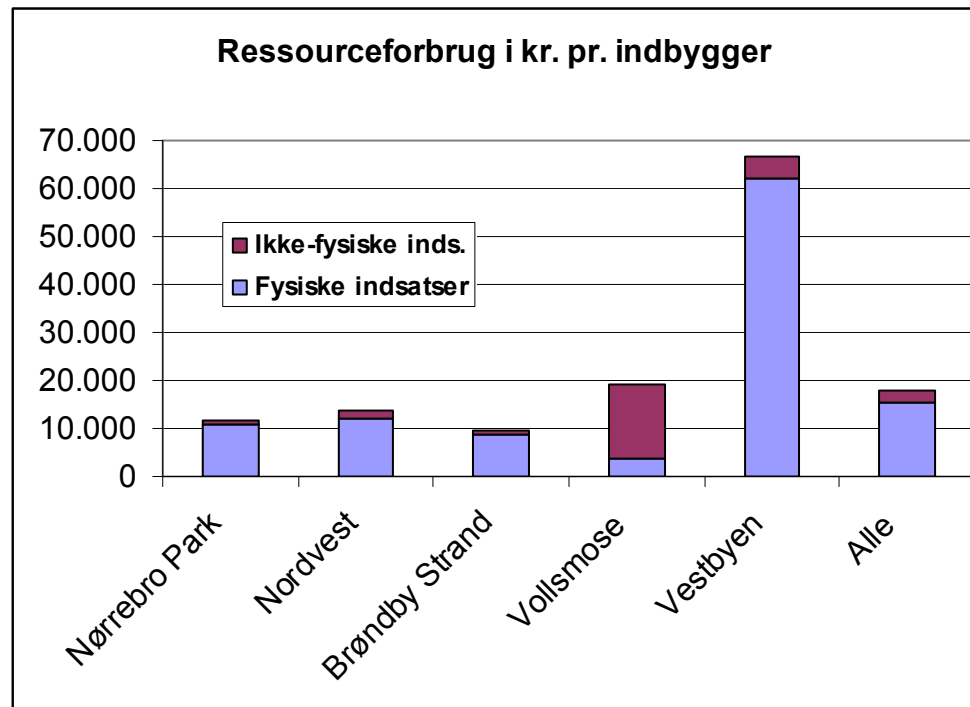
Kvarterløftindsatsen er finansieret på flere forskellige måder. I forbindelse med aftalerne mellem staten og kommunerne i 2001 blev aftalt, hvor store ressourcer staten og kommunerne skulle anvende i områderne. De blev finansieret med midler fra byfornyelsesloven – enten som 'helhedsorienteret byfornyelse' (områdefornyelse) eller bygningsfornyelse. I alt blev det aftalt at anvende 580 millioner kroner, hvoraf Staten betalte de 320 og kommunerne 260 millioner kroner. Siden hen har nogle af kommunerne suppleret med andre midler, og det er lykkedes nogle af kvarterløftområderne at inddrage midler fra andre statslige puljer og fra private fonde. Byfornyelsen og gaderenoeringen har desuden genereret privat medfinansiering i betydelig omfang.

Det har ikke været nemt at få belyst, hvor mange ressourcer, der reelt er brugt på kvarterløftene. Til evalueringen af dette har der været to forskellige kilder. Den ene er de projektdata, som kvarterløftsekretariatene har indtastet til evalueringen. Den anden er data, som nogle af kommunerne har leveret til evalueringen. Der har vist sig betydelige forskelle mellem projektdatabasens tal og kommunernes. Der foreligger ikke tal fra Københavns Kommune.

Kvarterløftindsatsen de fem nye områder har været rimeligt omfattende. I alt er der investeret ca. 900 mio. kr. i de fem områder. I de københavnske kvarterer og i Vestbyen i Horsens, hvor hovedproblemet var de små, dårlige boliger, blev 60-70 pct. af pengene er brugt til boligforbedringer og friareal-

forbedringer. I de nyere byområder Vollsmose og Brøndby Strand gik kun ca. fem pct. pengene til dette. I Vollsmose gik knapt 40 pct. til kultur og fritid og knapt 20 pct. af midlerne til sociale formål, sundhed mv. Det vil fx sige beboerhuse og lignende. I Vollsmose gik næste 80 pct. af pengene til beboerhuse og lignende faciliteter. I næsten alle områderne har man i varierende omfang og med forskellig prioritering forsøgt sig med et bredt spektrum af indsatser, som omfatter boliger, byrum og grønne arealer, byfaciliteter og – funktioner, beskæftigelse, sociale forhold, kultur og netværksskabelse, information mv. og byøkologi.

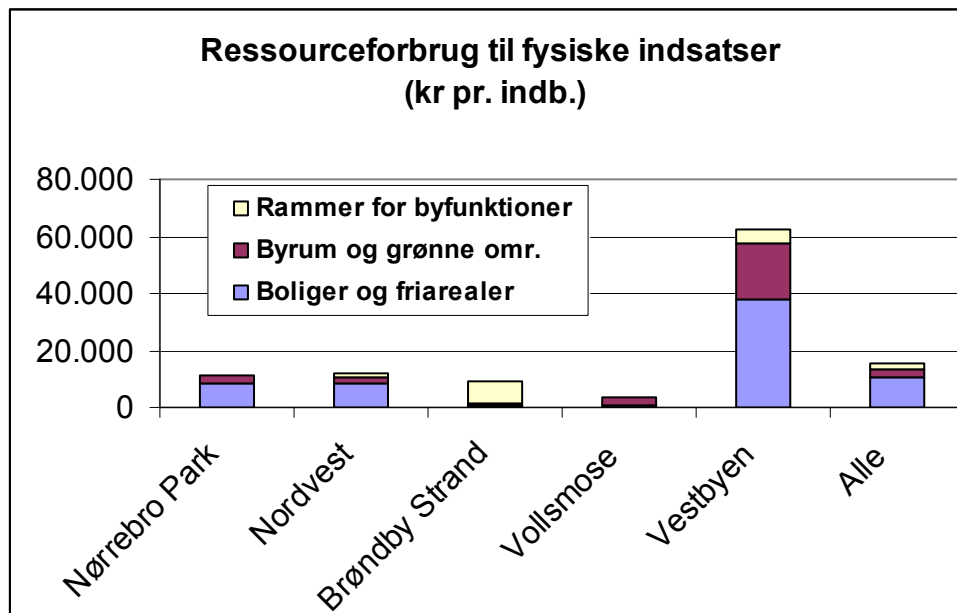
Set i forhold til områdernes størrelse (antallet af beboere) er det Vestbyen, som har brugt flest midler (Figur 2).

Figur 2. Ressourceforbruget i kr. pr. indbygger til kvarterløftindsatsen, opdelt på fysiske og ikke fysiske indsatser.

De øvrige områder ligger på et noget lavere niveau (10-20.000 kr. pr. beboer). Vollsmose har brugt næstflest midler og adskiller sig fra de øvrige ved, at det er de ikke-fysiske indsatser, der har været dominerende i kvarterløftindsatsen. Vollsmose har imidlertid også fået omprioriteringsmidler fra Landsbyggefonden, som ikke indgår i denne opgørelse.

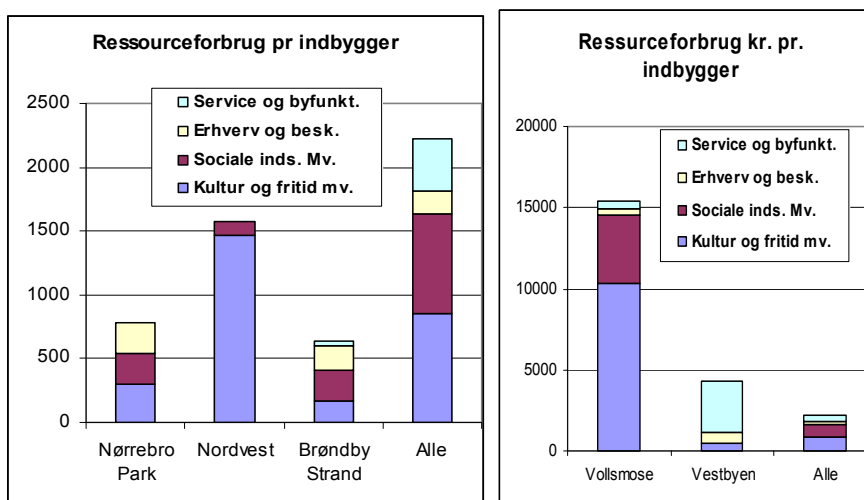
De fysiske indsatser er i Figur 3 opdelt på hhv. boliger og friarealer, byrum og grønne områder, og 'rammer for byfunktioner' – beboerhuse mv.

Figur 3. Ressourceforbrug til fysiske indsatser opdelt på indsatsstyper.

Det ses, at boligindsatsen har været det dominerende element i hhv. Nørrebro Park, Nordvest Kvarteret og Vestbyen, mens det i Brøndby Strand har været beboerhuset og i Vollsmose friarealerne.

Blandt de ikke-fysiske indsatser er det sociale indsatser (inkl. integration, sundhed og undervisning), samt kultur og fritid, der har domineret. Erhverv og beskæftigelse har haft en mindre rolle.

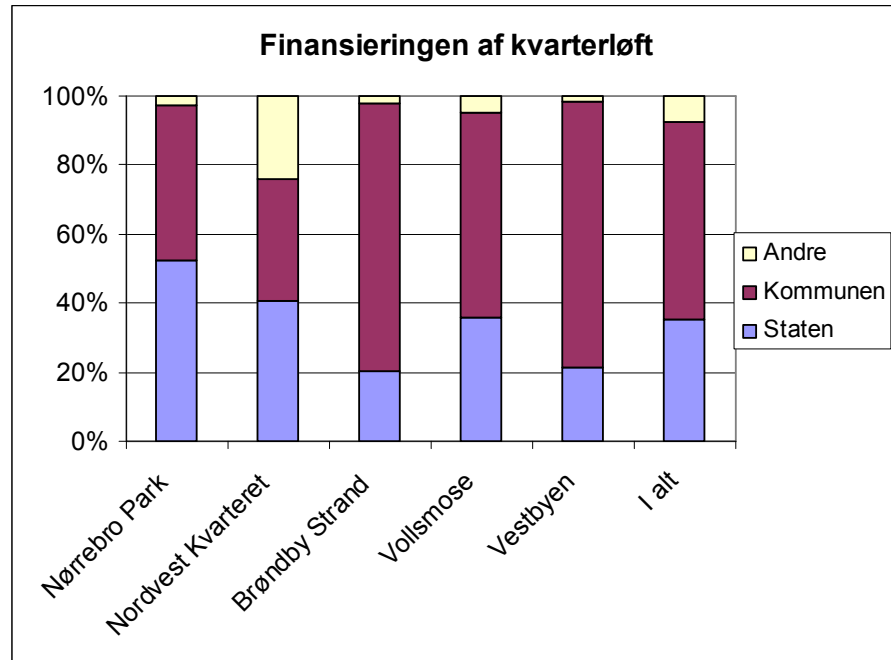
Figur 4. Ressourceforbruget pr indbygger til forskellige ikke-fysiske primære indsatsområder (forskellig skala for hhv. Nørrebro Park, Nordvest Kvarteret, Brøndby Strand og Vollsmose, Vestbyen)

Det ses af figuren, at Vollsmose, som har haft langt den største ikke-fysiske indsats, er det kultur og fritid mv., der har fyldt mest sammen med den sociale indsats. I Vestbyen er der brugt flest midler på driften af byfunktioner, men også en del på erhverv og beskæftigelse. Nordvest Kvarteret har haft få egentlige sociale indsatser, men en del af den relativt store kultur- og fritidsindsats har også haft sociale formål. I Nørrebro Park og Brøndby Strand er den ikke-fysiske indsats fordelt nogenlunde ligeligt på hhv. kultur og fritid, sociale indsatser mv. og erhverv og beskæftigelse.

Indsatsens finansiering

I den oprindelige aftale mellem staten og kommunerne blev afsat 580 mio. kr. til kvarterløftene. Heraf skulle kommunerne bidrage med 260 mio. Imidlertid har kommunerne i større og mindre udstrækning puttet yderligere midler i indsatsen, ligesom det er lykkedes at skaffe yderligere midler fra andre kil-

der, heraf nogle fra statslige puljer. I Figur 5 ses, hvordan kvarterløftene er finansieret.

Figur 5. Finansieringen af kvarterløftmidlerne fordelt på stat, kommune og andre (pct.)

I gennemsnittet har Staten, via kvarterløftmidlerne, bidraget med 35 pct. af midlerne og kommunerne med 57 pct. De sidste 8 pct. kommer fra andre kilder. Det kommunale bidrag har været størst i Brøndby Strand og mindst i Nordvest Kvarteret. Statens bidrag har været størst i Nørrebro Park. Det er især i Nordvest Kvarteret, at det er lykkedes at skaffe midler fra andre kilder.

Vilkår som har påvirket indsatsen og evalueringens resultater

Kvarterløftindsatsen forløb over en syv år lang periode og har derfor uundgåeligt været påvirket af en række ydre forhold, som har haft betydning for, hvordan situationen i kvartererne har udviklet sig. Kvarterløftperioden falder således næsten på dato sammen med en af de længste højkonjunkturer i Danmark. For eksempel er den registrerede ledighed i samme periode reduceret med mere end to tredjedele fra 157.000 personer til 46.000 (www.statistikbanken.dk). I kvarterløftområderne kan man måske også i kraft af den særlige, målrettede indsats forvente en udvikling af mindst et tilsvarende omfang. Dog kan det være, at der i disse områder vil være en større andel af de ledige, som også har andre problemer end ledighed.

Kvarterløftene må desuden vurderes ud fra, at de er etableret i en sammenhæng, hvor der siden regeringsskiftet i 2001 er sket mange fornyelser med hensyn til velfærdspolitik og borgernes forsyning med service. Hvor det i det tyvende århundrede helt overvejende var offentlige institutioner og offentlige virksomheder, der havde monopol på at levere velfærdsydelser til borgerne, er der i dag også blevet mere rum for private, markedsbaserede aktører. Dermed er der også generelt set gode muligheder for, at service- og erhvervsudvikling i kvartererne har kunnet nyde fremme i kraft af et øget antal aktører og deraf følgende større konkurrence.

Endvidere har udviklingen på boligmarkedet siden liberaliseringen af markedet for realkredit i 2003 medført en stigende efterspørgsel efter ejerboliger også i flere af kvarterløftområderne, for så vidt som der dér fandtes ejer-, andels- og private lejeboliger. En konsekvens heraf er indflytning af beboere med højere indkomster og bedre købekraft. Hvad angår Nørrebro Park kan man tale om en vis polarisering i perioden. Andels- og ejerlejlighedseje-

re oplevede en betydelig værdistigning af deres bolig i perioden. Mange af de ressourcetsvage beboere forblev i nogle af de almene bebyggelser - fortrinsvis i Lundtoftegade.

Udviklingen i kvarterne er således ikke kun et resultat af kvarterløftindsatsen, men den er også påvirket af den generelle samfundsudvikling i landet og i de berørte kommuner.

I evalueringen er der i en vis udstrækning taget højde for dette ved, at udviklingen i kvarternes beboersammensætning og erhverv er sammenlignet med den generelle udvikling i kommunerne.

Et forhold, som det dog har været svært at vurdere virkningerne af, er, hvad udviklingen på boligmarkedet i perioden har betydet. Det må antages, at boligmarkedet især i København, er blevet mere stramt, hvilke kan have påvirket til- og fraflytningen fra kvartererne. Det kan have været til fordel for dem på den måde, at relativt færre er flyttet, og at flere mere ressourcestærke er flyttet til i mangel af valgmuligheder.

Især i kvarterer med mange almene boliger har det desuden spillet en stor rolle, hvordan boliganvisningen er foregået i perioden, og om praksis er ændret i forhold til tidligere. Det er for det første et spørgsmål om, i hvilken udstrækning kommunerne bruger deres ret til boliganvisning, og hvad de bruger den til. For det andet er det et spørgsmål om, hvorvidt de normale ventelisteregler bruges, eller om der anvises boliger uden for ventelisterne eller efter særlige regler, som disfavoriserer f.eks. personer uden vedvarende beskæftigelse.

Organiseringen af kvarterløftindsatsen

De bærende idéer i kvarterløftindsatsen var, at den skulle

- være helhedsorienteret, dvs. baseret på en koordineret og integreret indsats. Det stiller krav til koordinationen på tværs af forvaltningerne i kommunen, og at traditionelle løsninger, strukturer og organiseringer udfordres.
- inddrage de lokale kræfter i området, dvs. borgere, lokale institutioner og foreninger, virksomheder, kirkelige netværk m.v. Der lagdes i den forbindelse betydelig vægt på dialogen mellem borgere og eksperter. Der skulle også eksperimenteres med nye former for borgerinddragelse herunder med elektroniske innovationer.
- involvere etablering af partnerskaber dvs. forpligtende samarbejde mellem offentlige myndigheder og institutioner indbyrdes og mellem det offentlige og den private sektor.

Det har ikke været uden omkostninger at inddrage borgerne. Det har krævet ressourcer at gøre borgerne aktive og skabe en organisering af samarbejdet mellem borgerne og kommunen. Der har ligget mange konfliktmuligheder mellem parterne i samarbejdet, og det var en svær udfordring at få inddraget et bredt udsnit af borgerne, således at det ikke kun var de ressourcestærke, der fik indflydelse. Der har imidlertid også været fordele ved inddragelsen af lokale beboere, organisationer og virksomheder. Generelt må det antages, at borgerinddragelsen i forbindelse med udarbejdelse af kvarterplanerne har betydet, at disse er blevet mere kendt hos borgerne, og at man har forebygget nogle konflikter om kvarterløftindsatsen. Borgerne har også ligget inde med viden, der har kvalificeret projekterne. Over for lokale politikere har borgerinddragelse kunnet legitimere, at beslutninger om brug af kommunale midler blev overladt til de lokale kvarterløftsekretariater og borgerne. Desuden har borgerinddragelsen medvirket til at forankre projekterne.

Kravet om helhedsorientering var en central forudsætning for gennemførelse af kvarterløftene, fordi der krævedes en indsats af ressourcer fra for-

skellige forvaltninger i kommunerne. I praksis har det ofte været svært, fordi der i de fleste kommuner ikke er tradition for tættere samarbejde mellem sektorforvaltningerne. Partnerskaber er blevet indgået i en del tilfælde i de fleste projekter mellem kommunale enheder i enten forvaltninger eller institutioner. I et kvarterløft var der også partnerskaber med private partnere især lokale foreninger eller private institutioner.

Projektdatabasen indeholder data om organiseringen af projekterne – om hvem der er ansvarlig for projekterne, og hvem der inddrages i dem. Generelt var det det lokale kvarterløftsekretariat, som havde hovedansvaret for gennemførelsen af projekterne undtagen i Vollsmose, hvor det var kommunens forvaltning. Nordvest Kvarteret adskilte sig desuden fra de øvrige kvarterer ved, at projektansvaret i hvert femte projekt blev varetaget af aktører i kategorien 'andre', formentlig lokale boligselskaber. Set under et blev ti pct. af projekterne ledet af ikke-kommunale aktører.

Med hensyn til samarbejdspartnere var det i hvert andet tilfælde en anden kommunal virksomhed (forvaltningsenhed, institution mv.), mens ti pct. af samarbejdspartnere var boligselskaber og 15 pct. lokale foreninger mv. Boligselskaberne er især på banen i Vollsmose og Brøndby Strand, lokale erhverv i de københavnske kvarterer og Vollsmose, hvor også lokale foreninger mv. spillede en rolle. I Nørrebro Park og Vestbyen var der desuden en del samarbejde med lokale netværk. Kun i Vestbyen kom beboere ind på top tre over vigtige samarbejdspartnere.

Borgeres deltagelse

Projektdatabasen indeholder kvarterløftsekretariaternes skøn over omfanget af borgerinddragelse, f.eks. borgerdeltagelse i arbejdsgrupper, borgerdeltagelse i borgermøder, borgerdeltagelse i andre arrangementer og antal brugere af faciliteter, som er tilvejebragt i forbindelse med kvarterløftet

Det var især ved generelle arrangementer, at borgerne berørtes af kvarterløft. Der er færrest, som inddrages direkte i arbejdsgrupper og kun lidt flere gennem borgermøder. Der er væsentlige forskelle på borgerinddragelsen i de forskellige indsats typer. Inddragelse af borgere i arbejdsgrupper sker primært omkring de fysiske projekter – boliger og byrum, og omkring faciliteter i områderne som f.eks. kvartershuse. Det samme mønster gælder for inddragelse via borgermøder. Deltagelse i generelle arrangementer finder især sted under information, kultur og fritidsindsatser.

I de enkelte kvarterløft var det især i Vestbyen i Horsens, der var succes med at inddrage borgere i både arbejdsgrupper, borgermøder og arrangementer.

Nørrebro Park

Borgerinddragelse i kvarterløftene har haft flere niveauer og former. Der har der været en Styregruppe valgt på Kvarterforum, som repræsenterende kvarterets boligforeninger, institutioner og organisationer. Der har været et boligudvalg, bestående af borgere og embedsfolk, der har fordelt pengene til den fysiske byfornyelse. Der har været mange projektgrupper, der har bygget på inddragelse af borgerne på grundlag af interesser. Der har derudover været netværk og partnerskaber med både offentlige, private og frivillige organisationer. Efter beslutninger i Styregruppe og arbejdsgrupper, hvor borgere også var med, blev hovedparten af projekterne i Nørrebro Park sat i gang af kvarterløftsekretariatet - nogle få af den kommunale forvaltning og institutioner.

Processen med borgerinddragelsen beskrives som meget vellykket, hvor man nu kan se tilbage på i hvert fald tre vigtige forklaringer på, hvad der gjorde det til en god proces.

- 1) Det var vigtigt, at man havde god tid i startfasen, hvor man brugte ca. $\frac{3}{4}$ år på at starte projekterne op og at udvikle det videre forløb.
- 2) Man var meget helhedsorienteret fra starten, så mange forskellige aspekter ved kvarterløftet kunne inddrages.
- 3) Man har ikke haft så snæver en ramme, hvilket har givet et fornødent rum til kreativitet og udvikling, og hvor borgerne har kunnet få mange af deres egne ideer igennem. I slutfasen er flere deltagere dog faldet fra, så det i nogle tilfælde har drejet sig om meget få aktive beboere, der pludselig har siddet med et stort ansvar, også økonomisk.

Den faldende grad af borgerinddragelse undervejs tilskrives blandt andet den store udskiftning af beboere, der generelt er i området. Mange tilflyttere har ikke kendt til kvarterplanen og de aktiviteter, der er foregået i området. En større åbenhed overfor nye borgere havde måske også kunne ændre ved antallet af deltagere i projekterne. Et andet problem har været organisationen med møder, der oftest har ligget i normal arbejdstid. Med flere lørdags eller søndagsmøder havde flere kunnet deltage. Det har endvidere været svært at inddrage indvandrere i de forskellige projekter. Man har desuden erfaring med, at projekterne og de forskellige grupper til tider har bremset hinanden. Nogle beboere mener, at kommunikationen med forvaltningerne har været svær, og at der ikke er blevet etableret et tilstrækkeligt samarbejde disse imellem. Et manglende samarbejde har mange gange været med til at bremse processen yderligere.

Nordvest Kvarteret

Organisationen af indsatsen har i kommunalt regi været opbygget om en følgegruppe med repræsentanter fra de forskellige forvaltninger i Københavns Kommune. Den lokale organisering i kvarterløftet har været baseret på den lokale styregruppe, som refererede til en central styregruppe bestående af Økonomiudvalget under Borgerrepræsentationen. I den lokale styregruppe deltog repræsentanter fra de forskellige boligformer samt lokale interessenter som skoler, erhvervsliv, idrætsliv, lokalråd mv. Repræsentanter fra flere forvaltningerne deltog med observatørstatus. Herudover har der været nedsat en koordineringsgruppe med deltagere fra forvaltninger, kvarterløftet, private rådgivere og bygherrer fra området. Den overordnede beslutningskompetence har formelt ligget under Økonomiforvaltningen, men i praksis er det projektlederen i sekretariatet, som har truffet de endelige beslutninger i forbindelse med kvarterløftet. Hovedparten af projekterne i Nordvest Kvarteret har været initieret af kvarterløftsekretariatet. De hyppigste samarbejdspartnere var kommunale forvaltninger og dernæst lokale foreninger og private institutioner samt kommunale institutioner.

Samarbejdet med lokale aktører har været formelt organiseret gennem partnerskaber (Offentlig lokale og private partnerskaber). I partnerskaberne har man mellem kvarterløft, en investor og kommune forpligtiget sig økonomisk til at samarbejde om købet af grunde (HT-grunden og Glud og Marstrand-grunden) og anlæg af kvarterpark, rekreative arealer og opførelse af boliger. Det påpeges fra projektholdernes side, at partnerskabsmodellen har været vejen frem for at opfylde kvarterplanens ønsker om oprustning af rekreative arealer i Nordvest.

De interviewede beboere, som har været aktive i kvarterløftsindsatsen, er generelt tilfredse med resultaterne, som de oplever, har båret frugt. De har desuden oplevet gevinsten af nærdemokratiet og en ligeværdig dialog med kommunale aktører, men samtidig har de også oplevet, at der er langt fra den almindelige borger til rådhuset. For at sikre den rette forventningsaf-

stemning omkring beboernes indflydelsesmuligheder peger de interviewede beboere på, at det med fordel kunne have været præciseret fra starten, at ikke alt var til debat, men at man kunne få indflydelse inden for bestemte rammer: *"Mantraet var, at vi kunne få det som vi ville have det, men indsatsområderne var jo fundet på forhånd"*. Det har været en fast kerne af beboere, som har udgjort kraften i kvarterløftet, eftersom der ikke er kommet så mange nye frivillige beboere til projektet. I forhold til kvarterets grupper med anden etnisk baggrund har det været vanskeligt at finde en repræsentant til styregruppen. Til gengæld deltog de i konkrete projekter.

Brøndby Strand

En styregruppe bestod af økonomiudvalget, formanden for Dialogforum og borgmesteren. Forvaltningscheferne er desuden samlet i en koordinationsgruppe. Dialogforum er et fælles organ, som er åbent for alle aktive. Dialogforum blev dannet midtvejs i processen som resultat af et midtvejsseminar og hed tidligere Dialoggruppen. Endvidere bestod organisationen af en række idé- og temagrupper samt de kommunale tovholdere. De enkelte forvaltninger er direkte inddraget i processen ved, at forvaltningsmedarbejdere er udpeget som ansvarlige tovholdere for de enkelte projekter. Hovedparten af projekterne i Brøndby Strand er implementeret af kvarterløftsekretariatet, men andre parter har været involveret – udover kommunen er det især bølgeselskaberne og lokale foreninger.

Sekretariatet blev placeret på rådhuset, og det betød på den ene side, at projektet var solidt forankret i det kommunale system, på den anden side betød det, at projektet fra starten blev betragtet som et kommunalt projekt, som var styret af kommunen. Til gengæld har sekretariatets placering på kommunen affødt et godt samarbejde med forvaltningerne gennem hele forløbet, og det har været en styrke, fordi det har skabt overblik og kontinuitet. På den anden side var det en svaghed, fordi overblik og koordinering af de mange delprojekter var samlet hos ganske få personer. Der peges på, at den største udfordring i kvarterløftet har ligget i koordineringen af områdets forskellige netværk.

Midtvejs i forløbet blev organiseringen efter et midtvejsseminar ændret, fordi det var vanskeligt at inddrage nye beboere i arbejdet i idé- og temagrupperne. Der blev flere muligheder for at deltage og komme i dialog om indsatsen, og ændringen resulterede i, at der kom nogle nye med, men ikke mange.

Ifølge den samlede statusrapport har beboerne været inddraget i kvarterløftet på det overordnede niveau, der handler om sikring af helhedsorientering og prioritering af projektforslag. Her har det primært været dialoggruppen/dialogforum, der har været inddraget dvs. kommunale repræsentanter og lokale "semiprofessionelle" beboere. Der har også været borgerinddragelse på indsatsniveauet, der omhandler ideer til de forskellige indsatsområder og udvikling af konkrete projekt-ideer under de enkelte indsatsområder. Også her har der primært været tale om semiprofessionelle beboere med erfaring fra foreningsarbejde eller lignende. Endelig er der projekt- og aktivitetsniveauet. Her har der primært været samarbejdet med studiekredse og diverse arbejdsgrupper om udvikling og implementering af konkrete projekter og aktiviteter. På dette niveau har beboere deltaget i udformning, planlægning og gennemførelse af projekterne. Sekretariatet vurderer, at det især er her, der er kommet nye aktører på banen, der ikke tidligere har deltaget i lokale projekter. Ved kvarterløftets afslutning er det især samarbejdet med de unge om værestederne og indsatsen for at få udsatte børn og unge videre i uddannelse eller job, der træder frem. Generelt har de aktive beboere dog følt en vis frustration ved den måde, hvorpå beboerinddragelsen og kommunikationen om kvarterløftet oprindeligt blev håndteret. Det gælder især pla-

ceringen af sekretariatet langt fra lokalområdet. Det kan have reduceret gruppen af aktive beboere væsentligt.

Vollsmose

Kvarterløft-styregruppens opgave var at koordinere initiativer gennem ned-sættelse af arbejdsgrupper sammensat af de vigtigste interessenter (borgere og kommunale embedsmænd) fra det pågældende område. Kvarterløftstyregruppen fik mulighed for overfor den kommunale styregruppe at foreslå konkret anvendelse af den økonomiske driftsramme, der var disponeret til kvarterløftsinitiativer. Kvarterløftstyregruppen bestod af 25 mennesker, hvilket beskrives som en stor organisation, men den har fungeret godt, og mange borgerrepræsentanter har givet udtryk for, at de har været glade for at være med i samarbejdet. Reorganiseringen efter to år styrkede samarbejdet mellem kommunen, boligforeningerne og beboerne. Organiseringen blev mere flad og mindre bureaukratisk. Det betegnes som godt, at politikere var direkte involveret i arbejdet. At, der kom embedsmænd og politikere med i sammensætningen af kvarterløftstyregruppen, medførte en positiv effekt på udviklingstankgangen, og man fik en fornyet tro på, at man kunne skabe forandringer gennem samarbejde.

Nogle beboere mener, at den formelle struktur mellem kvarterløftsgruppen, den kommunale styregruppe og boligorganisationerne var mere kontrollerende end proaktiv. Man har efter deres opfattelse megen tid på at diskutere og bremse andres ideer og projekter, fordi man her ikke har fundet projekterne relevante. På sigt mener de, at det er en god løsning at være organiseret i driftsgrupper på tværs af forvaltningerne, for så bliver indsatsen mere praktisk orienteret, og man har en fælles opgave med en konkret målsætning at arbejde efter.

Borgerinddragelsen har efter disse beboeres opfattelse ikke altid fungeret som ønsket, og de vurderer, at man godt kunne have eksperimenteret noget mere med at inddrage beboerne. Fra kvarterløftets side vurderer man, at man har været for forsigtige og for fastlåste i sine borgerinddragelsesmetoder. I forbindelse med kvarterløftet er der etableret samarbejde med mange forskellige parter i og udenfor kvarterløftområdet. Langt hovedparten af projekterne i Vollsmose er implementeret af de kommunale forvaltninger og nogle få af kvarterløftsekretariatet og institutioner. Arbejdet i sekretariatet dannede grobund for det nuværende helhedsplanarbejde.

Vestbyen i Horsens

Den formelle organiseringsstruktur har bestået af en politisk og en administrativ styregruppe samt et sekretariat. Den politiske styregruppe har været repræsenteret af udvalgsformændene med borgmesteren som formand, mens den administrative styregruppe har været repræsenteret af forvaltningsdirektørerne med kommunaldirektøren som formand. Sekretariatet har ligget i kvarteret, men flere af sekretariatets ansatte har både været tilknyttet forvaltningen og kvarterløftet, og alle har været ansat i kommunen. Dette vurderes af projektholderne som en god kombination, fordi sekretariatet på denne måde både er tæt på arbejdsgangen i forvaltningen og på borgerne i lokalmiljøet.

Kvarterløftsprojektet har fra begyndelsen været forankret i det kommunale system med borgmester og kommunaldirektør som foregangsmænd for indsatsen. Det har betydet, at kvarterplanen som ramme for den samlede indsats fra starten blev godkendt i byrådet. Efterfølgende har alle beslutninger kunnet træffes lokalt, så længe arbejdet er blevet holdt inden for kvarterplanens ramme. Langt hovedparten af projekterne i Vestbyen er initieret af kvarterløftsekretariatet, nogle få af den kommunale forvaltning og andre. Beboerne og lokale netværk er involveret i næsten alle projekterne. Den

kommunale forvaltning og institutioner deltager også ofte. Kvarterplanen blev udarbejdet af borgere uden indblanding fra politikerne, men med hjælp fra kvarterløftssekretariatet, der også har forestået det praktiske arbejde med mødeindkaldelser, mødefaciliteter mv. Embedsværket har stået til rådighed for arbejdsgrupperne, når de har haft behov for det. Sekretariatet fremhæver, at forvaltningsmedarbejderne på denne måde har været positivt medinddraget på borgernes opfordring og ikke primært, fordi de skulle. Det har været en bevidst strategi i kvarterløftet at lade institutioner og foreninger stå på sidelinjen de første to år for at undgå de professionelle definition af projekternes indhold og i stedet lade den enkelte borger få indflydelse. Men institutioner og foreninger er efterfølgende blevet medinddraget på initiativ fra kvarterløftet og har været motiverede for at deltage i processen.

Beboerne giver udtryk for, at det har været en stor styrke ved indsatsen, at der fra starten af har været stor åbenhed omkring processen og at beslutningerne er blevet lagt ud til borgerne. Fra borgernes side har sekretariatet samtidig oplevet en stor tillid, som man mener skyldes, at man har talt *med* borgerne på åbne borgermøder og ikke *til* borgerne ud fra formelle dagsordener. Derfor er det også oplevelsen, at projektgrupperne har ejerskab til deres arbejde. Nogle borgergrupper blev i midtvejsevalueringen beskrevet som helt selvkørende i forhold til løbende at igangsætte nye arrangementer. Dog oplever de interviewede beboere ved afslutningen af kvarterløftet, at grupperne har haft en tendens til at "lukke sig om sig selv", hvorfor det har været svært at få nye frivillige med i arbejdet. Også projektholderne ser det som en udfordring på den ene side at fastholde engagementet hos de deltagende beboere og samtidig fastholde en åbenhed over - og samarbejde med nye kræfter.

Områdernes egen vurdering af udviklingen i de enkelte kvarterer

I de fem kvarterløftprojekter der blev sat i gang i 2001 – Brøndby Strand i Brøndby kommune, Vestbyen i Horsens kommune, Vollsmose i Odense kommune samt Nordvest Kvarteret og Nørrebro Park Kvarter i Københavns kommune – var der i sammenligning med andre danske byer en koncentration af sociale problemer, trafik- og miljøproblemer, nedslidte bygninger, dårligt fungerende byrum og manglende faciliteter. Sådanne områder med problemer er mindre tiltrækkende for nye beboere, og mange af områdets beboere havde valgt at flytte. Derved ændres sammensætningen af befolkningen, så der bliver flere etniske, arbejdsløse og socialt dårligt stillede familier. Det betyder igen, at der bliver færre ressourcer til at vedligeholde og forbedre boligerne, til at bevare de lokale butikker og til at fastholde en lokal organisering mv. Der var således betydelige sociale udgifter og problemer som skæv beboersammensætning, nedslidte boliger og boligområder, tung trafik gennem området mv. I det følgende beskrives udgangspunktet ved kvarterløfts start i 2001 sammen med vurderinger af indsatsen ved kvarterløftets ophør i 2007 for hvert af de fem områder.

Nørrebro Park, Københavns kommune

Nørrebro Park kvarteret er et fuldt udbygget storbyområde med cirka 16.000 beboere og 10.000 boliger. Kvarteret er et sammensat område med boligbebyggelser fra forskellige tidsperioder, strøggader og Nørrebroparken, som er et stort rekreativt område. Området er afgrænset af overordnede veje med stor trafikbelastning. Kvarteret er opbygget af karréer, som den dominerende bebyggelsesstruktur. Næsten halvdelen af boligerne er under 60 m². Bygningerne er fortrinsvist opført før 1940 (80 pct.), og en meget stor del af dem har en eller flere slags installationsmangler. Det almene boligområde i Lundtoftegade er bygget senere. Den dominerende ejerform er andelsboliger (54

pct.) og private udlejningsboliger (22 pct.). Nørrebro Park havde ved starten af kvarterløftet lidt flere enlige og færre børnefamilier end kommunen som helhed. Der var en overrepræsentation af unge i alderen 18-34 år og færre ældre. Beboernes økonomiske ressourcer var en del mindre end kommunens. Således var gennemsnitsindkomsten for voksne over 17 år 14 pct. mindre end kommunens gennemsnit. Der var procentvist lidt flere kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister i kvarteret og lidt flere delvist beskæftigede end i kommunen som helhed. Det var især studerende, som var overrepræsenteret i kvarteret. Der var næsten samme andel indvandrere fra 3. verdenslande i Nørrebro Park som i kommunen som helhed - ca. 15 pct. af beboerne.

Der var en del erhverv i Nørrebro Park, men gennemsnitligt langt fra så mange som i København som helhed og i Nordvest Kvarteret. Det drejede sig især om små virksomheder. I perioden 1998-2002 gik antallet af arbejdspladser i kvarteret tilbage i forhold til kommunens udvikling.

Kvarteret havde en rimelig god dagligvareforsyning, men manglede udvalgsvarer. Der var i 1998-2002 sket en væsentlig tilbagegang, hvad angår restauranter mv. At dømme ud fra antallet af ansatte i området var der relativt få offentlige institutioner, som lå i selve kvarteret.

En stor del af beboerne havde en negativ opfattelse af de fysiske omgivelser i Nørrebro Park. 56 pct. mente, at der var grimme bygninger gader og torve og 44 pct., at der var mangel på grønne områder. Flest var utilfredse med trafik og støj (64 pct.) og med snavs, forfald og graffiti (56 pct.). Generelt syntes 80 pct. af beboerne i Nørrebro Park, at der var liv og skete meget i deres kvarter, mens hver femte følte sig generet af synlige sociale problemer, narkomaner, folk, der drak på gaden, af husspektakler og af folk, der opførte sig dårligt. Beboernes opfattelse af kriminalitet lå på niveau med eller under de øvrige fire kvarterers, og det var relativt få, der mente, at området havde et dårligt ry (42 pct.).

Vurderinger af indsatsen

Overordnet har man arbejdet hen imod at gøre Nørrebro Park Kvarter til et spændende sted at bo og arbejde blandt andet ved at skabe et område, "der både åbner sig indad og udad til", og generelt er det opfattelsen, at området Nørrebro Park nu er smeltet sammen med Indre Nørrebro og er blevet en del af byen. Der er kommet et byliv, hvor området før i tiden var mere perifert. Målsætningen om at gøre kvarteret til "et attraktivt og spændende sted at bo og arbejde", mener man således, er blevet opfyldt.

Hovedmålsætningen i kvarterplanen vedrørende *det fysiske rum*, "at styrke Nørrebro Park Kvarter som et fredeligt og grønt kvarter med Nørrebro Parken som det rekreative og kulturelt samlende element" er et af de indsatsområder, der overordnet beskrives som en succes. De små pladser og de mange gadeforskønnelsesprojekter beskrives også som vellykkede projekter. Beboernes ønske om at bevare mange af de mindre værksteder og andre små virksomheder, der har været tidligere, er ikke lykkedes godt, idet mange af dem er blevet nedlagt med fornyelsen. Målsætningen om mere fredelige og flere grønne områder i kvarteret, mener man har været svært at komme igennem med, og der nævnes flere eksempler, hvor miljøgruppens ideer har måttet bøje sig for bilerne og den generelle trafik.

På *boligfornyelsessiden* er der samlet bevilliget 140 millioner kroner. Målsætningen har været, "at alle boliger i området skulle gøres tidssvarende med eget toilet og bad samt have adgang til fælles grønne fri arealer og fælles faciliteter". Dette er næsten lykkedes. Med hensyn til bæredygtigheden og miljøindsatsen i ombygningerne har man måttet gå en del på kompromis,

idet beboerne ikke selv har ønsket at betale de ekstra udgifter. Man havde en målsætning om at skabe gårdmiljøer i alle ejendomme, og de målsætninger er næsten opfyldt. Processen beskrives som meget styret oppefra, og nogle beboere giver udtryk for, at kvarteret har fået en tendens til at ligne et forstadskvarter, hvor man har renset det for den lokale historie. Generelt er man dog tilfreds med renoveringen af både gårdmiljøerne og ejendommene.

På *kulturområdet* var den overordnede målsætning "at skabe gode forhold og rammer for borgernes fritidsaktiviteter og kulturelle udfoldelse". Hensigten bag denne strategi var, at beboerne gennem deres fritidsaktiviteter kunne skabe en lokal identitet og integration. De kulturelle markedsdage, som er blevet afholdt en gang om året i Nørrebroparken, er fremhævet som et projekt, der har bidraget med noget positivt til hele kvarteret. Som et af de få borgerinddragede projekter har man med de kulturelle markedsdage formået at inddrage beboere med anden etnisk herkomst. Projektet er årligt tilbagevendende, og der er blevet dannet en forening af frivillige og et loppemarkeds-lav, der skal stå få videreførelsen af arrangementet. En indsats for områdets kulturelle udfoldelsesmuligheder har endvidere medført en del lokale kunstprojekter blandt andet i Nørrebroparken. Ideerne med at få udsmykket mange af områdets husgavle er ikke rigtig lykkedes. Projektet om et nyt kulturhus i området – det såkaldte Multikulturhus – er ikke blevet gennemført. På fritidsområdet blev der etableret en meget succesfuld boldklub i Nørrebro Parken: "*Nørrebro United*"

På *erhvervs- og beskæftigelsesområdet* var formålet med indsatsen at skabe butikker og småerhverv i stedet for tomme butikker samt at gøre området attraktivt for nye virksomheder. Endvidere at få en beskæftigelsesgrad, der har kunnet sammenlignes med resten af kommunens. Indsatsen har gennem perioden fået fokus på iværksætteri, mens man ikke har prioriteret beskæftigelse. "Informateket" har huset konsulenter inden for butikker, erhverv, uddannelse og beskæftigelse som et åbent tilbud til borgere og erhvervsdrivende og også som en samarbejdspartner for aktører i kommunale - og statslige institutioner, private virksomheder, foreninger og organisationer. I den forbindelse har samarbejdet med TDC om etniske unge været en succes, men hverken samarbejdet med TDC eller ungemesseerne for 8-10-klasserne er fortsat.

Butikskonsulenten har været en succes, som mange butiksejere har benyttet sig af. Det gælder ikke mindst for indvandrerbutikkerne, hvor konsulenten på mange måder fungerede som et mellemlid til myndighederne. Man har gode erfaringer med, at en butikskonsulent har været lokal forankret. Rådgivningsfunktionen fortsætter i kommunen, hvor man her samler etniske problemstillinger, de kreative erhverv, kultur og turisme under et.

Et andet projekt, der også har været en succes, men som ikke forsætter, er iværksætterprojektet Born Global Nørrebro, der både var en integrations og erhvervsorienteret indsats. 48 pct. af 90 deltagere blev efterfølgende selvstændige erhvervsdrivende. Knap 30 af de 90 deltagere havde anden etnisk herkomst end dansk.

Endelig nævnes Jægersborggade, Søllerødgade samt Stefansgade som gader, hvor kvarterløftet har haft stor succes i forbindelse med projektet "Nyt liv i tomme lokaler".

Beskæftigelsesindsatsen har haft svære kår i krydsfeltet mellem Lokalt-centret, den centrale kommunale beskæftigelsesindsats og den statslige arbejdsformidling, hvor visitationen ligger. De mange ideer og initiativer, hvad angår beskæftigelsen, er derfor aldrig blevet rigtigt forankret i området.

I marts 2003 blev foreningen Ydre Nørrebro IT-lav ('Parknet') stiftet af repræsentanter for 983 boliger i Nørrebro Park. Siden har flere og flere af ejendommene fundet sammen om *IT-projektet*, hvor de ved at koble sig sammen har fået adgang til billig forsyning af telefoni, TV og Internet. Denne

indsats er blevet meget positivt modtaget blandt beboerne - ikke mindst i andelsforeningerne. En idé, der ifølge beboerne ikke har fungeret helt efter hensigten, er projektet omkring det elektroniske kvarter. Man har i stedet benyttet sig af sitet Google Earths muligheder for at vise på et kort, hvor de enkelte projekter har fundet sted i kvarteret.

Formålet med *integrations-, social- og sundhedsindsatsen* har været at skabe et kvarter, hvor gensidig tillid, imødekommenhed og respekt er i højsædet samt at styrke de sociale netværk i området. Erfaringen fra kvarterløftet er, at en personlig kontakt via nogle nøglepersoner er den bedste måde at skabe en kontakt og nå de udsatte grupper. Der har været cirka 30 projekter indenfor livskvalitet bredt defineret. Hovedfilosofien var, at sundhed ikke udelukkende drejer sig om kost, motion og rygeafvænning, men også om livskvalitet. Trods de mange, der har benyttet sig af netværket med de professionelle og de frivillige, har projektet ikke været selvbærende. Man har fra kommunens side ikke ønsket at bakke op om det, ej heller økonomisk, og projektet stoppede derfor i 2006.

Den sociale indsats i kvarteret er ikke initieret af kvarterløftsekretariatet, men i et organ kaldet Beboernes Kvartersekretariat, som man har samarbejdet med, men boligforeningerne i Lundtoftgade har ikke været så villige til at udlåne deres faciliteter som ønsket. Det har således været svært at koordinere den sociale indsats i de almene boliger med resten af kvarterløftet. AKB Lundtoftgade har af Landsbyggefonden fået en bevilling på 4,8 millioner kroner til en helhedsplan for Lundtoftgade. Den skal fortsætte den sociale og sundhedsmæssige indsats i de almene boligbebyggelser i området, så nogle af ideerne fra kvarterløftet fortsætter her. Hvad der har kompliceret arbejdet med det sociale, er de etniske grupper. Deltagerne oplever, at det er svært at inddrage indvanderne i de forskellige projekter. Målsætningen om højere inddragelse af etniske minoriteter er således ikke indfriet.

Nordvest Kvarteret, Københavns kommune

Kvarterløftsområdet Nordvest ligger i overgangen mellem Københavns brokvarterer og villakvarterer i udkanten af kommunen, hvor der bor omkring 15.000 mennesker. Der er godt 9.200 boliger i området, hvis mest markante vartegn er højbanen med den hævede Nørrebro Station, som danner en slags indgangsport til kvarterløftsområdet. Befolkningens sammensætning var ved kvarterløfts start – sammenlignet med det københavnske gennemsnit – domineret af mange unge i alderen 18-29 år, mens der var få beboere i alderen 30-64 år. De etniske minoriteter udgjorde ca. 20 pct. af beboerne mod 16 pct. i hele kommunen. Ca. 30 pct. af de voksne var i fuld beskæftigelse, hvilket var en lavere andel end i hele kommunen, mens der var en større andel kontanthjælpsmodtagere end i byen som helhed, og antallet var stigende. Der var desuden mange psykisk syge og problemer med stofmisbrugere og ungdomskriminalitet.

Fysisk havde Nordvest Kvarteret en blanding af boligejendomme og erhvervsjendomme. Lejlighederne var generelt små og utidssvarende, og en del havde installationsmangler. Der var kun få grønne, rekreative områder og mødesteder i kvarteret. Især større veje var trafikalt belastede, mens gaderne generelt var præget af manglende vedligeholdelse. Flere af kvarterets erhvervsgrunde var tomme og lå ubenyttede hen og var belastet miljømæssigt af tidligere tiders industri og trafikens luftforurening.

Nørrebro Stationsområde, hvor handelslivet er koncentreret, udgør bydelens center. Der var god forsyning med dagligvarebutikker, men ikke mange forretninger med udvalgsvarer, restauranter og forlystelser. Tidligere industri-virksomheder blev i stigende grad omdannet til servicevirksomheder. Ved kvarterløfts start var der ca. 9.000 arbejdspladser i området, hvilket betød,

at der i forhold til indbyggertallet var næsten lige så stor en andel beskæftigede i kvarteret som i København som helhed.

SBi's undersøgelse af beboernes opfattelse af kvarteret i 2002 (SBI 2002) viste en utilfredshed med de fysiske omgivelser pga. mangel på grønne områder, opholdssteder og bygningers, gaders og torves udseende og forfald. Kvarterets lave attraktivitet kom bl.a. til udtryk ved en høj fraflytningsfrekvens. Således flyttede 27 pct. af borgerne hvert år fra kvarteret. Kun 18 pct. af beboerne ønskede at blive. En del af forklaringen på dette flyttemønster er formentlig også, at der mange unge studerende i området.

Vurderinger af indsatsen

Samlet set vurderer de interviewede beboere og projektholdere, at kvarterløftsindsatsen har bidraget til at opdyrke ressourcer og binde dem sammen. Indsatsen har også bygget bro mellem lokalmiljøet og kommunen, men det har været en udfordring, at kommunen ikke i særlig høj grad har tænkt på forankring af indsatsen fra starten. Tilrettelæggelsen af kvarterløftet i udvalgte indsatsområder opleves fra projektholdernes side som en udmærket måde at strukturere den samlede indsats på, men de interviewede beboerne nævner også, at beboerne var forvirrede i starten af kvarterløftsperioden, fordi de fandt, at "strukturen var meget flagrende".

Det var fra starten tanken, at *temaet bæredygtighed og økologi* skulle være det koncept, som de øvrige indsatsområder skulle hvile på. Det viste sig dog at være svært at omsætte temaet i praksis, og det har ikke været en succes. Det tværgående indsatsområde *information og formidling* har skullet fungere som dokumentation og har samtidig skullet vække nysgerrighed og engagement for kvarterløftet. Der blev arrangeret en eventrække i form af regelmæssige fredagscafeer for at bringe folk sammen og skabe dialog på tværs af borgergrupper. En bog af Jan Sonnergaard om marginaliserede grupper blev husstandsomdelt og har fået stor opmærksomhed og haft en god effekt i forhold til at informere beboerne om kvarterløftet. Endelig nævner sekretariatet en imagekampagne for Nordvest, hvor der blev lavet en event omkring en bog med de bedste steder fra Nordvest under sloganet "2400 Nord-Best – en bydel der hitter". Projektholderne peger på, at der i forbindelse med informations- og formidlingsindsatsen skulle have været gennemført løbende undersøgelser for at afdække beboernes kendskab, ønsker og tilfredshed med kvarterløftet. Dette kunne have givet sekretariatet en mere systematisk tilbagemelding.

Trafik og miljø er det indsatsområde, der har betydet mest for de interviewede beboere, og hvori de har haft det største engagement. Der er opnået flere store resultater i forhold til målene. Som eksempler nævnes, at det lykkedes at omlægge kvarterets centrale kryds Knudepunktet og dermed skabe fælles mødesteder og forbedret trafiksikkerhed. Derudover er det gennem partnerskabsmodeller mellem kommune, lokalområde og investorer lykkedes at nå til enighed om etablering af offentlige rekreative arealer på privatejede grunde. Projekterne er synlige beviser på, at der er sket forbedringer i kvarteret. Målet om at skabe renere gader har derimod været vanskeligt at opnå.

Ved kvarterløftets begyndelse blev det i styregruppen besluttet, at der ikke måtte ændres på lejlighedernes størrelse i forbindelse med *byfornyelsen i kvarteret*, og det blev en hæmsko for at skabe en mere blandet beboersammensætning. Dog er der opført 1.200 nye familieboliger i området. Selvom mange ejendomme har modtaget byfornyelsesstøtte fra kvarterløftet, er der stadig et stort behov i kvarteret, da mange store ejendomme ikke har fået støtte. Både de interviewede projektholdere og beboere fremhæver, at der har været et særdeles godt samarbejde mellem borgere og kommune i forbindelse med byfornyelsesprojekterne – på trods af, at byfornyelsesloven

sætter mange grænser og medfører en tung beslutningsproces. Erfaringerne fra byfornyelsesprojekterne i Nordvest har været med til at skabe nye perspektiver på borgerinddragelse og åbenhed i processen frem mod renovationen. Udfordringen ligger dog i, at de økonomiske kriterier og beregningsmetoder er for komplekse til, at den almindelige borger kan forstå dem. Det er en barriere for inddragelsen af borgerne.

For at styrke og forbedre idrætsaktiviteter i kvarteret blev der ansat en idrætskonsulent i et samarbejde med Københavns Kommune om projektet "Motionssatsningen", som er rettet mod fysisk inaktive i Nordvest og Kongens Enghave. Motionssatsningen har igangsat flere projekter, som samlet set har øget udbuddet af forenings- og idrætsaktiviteter i Nordvest. Idéen med en idrætskonsulent som del af kvarterløftet er indført i alle øvrige kvarterløftsprojekter i København.

Flere projekter som Skaterparken X - hall, Nordvest Festivalen og aktiviteterne i Lygten Station har opnået et højt lokalt ejerskab, og beboerne oplever, at særligt festivalen har medvirket til at styrke områdeidentiteten. Den er nu forankret under en paraplyorganisation i Lokaludvalget, som samtidig med festivalen skal koordinere en række kulturarrangementer, der gennemføres på samme tidspunkt hver år i kvarteret som en tilbagevendende tradition.

Det blev ifølge projektholdere relativt hurtigt besluttet, at kvarterløftet ikke kan løfte *de massive sociale problemer* i Nordvest. Derfor bortfaldt succeskriteriet om etablering af et værested for marginaliserede grupper. I stedet valgte man at rette indsatsen mod de ældre i kvarteret, hvilket bl.a. har ud-møntet sig i projektet "Etniske ældre i Fokus".

Indsatsområdet for erhverv og beskæftigelse har været en udfordring for kvarterløftet. Der har ikke været arbejdet målrettet på at opfylde succeskriterierne for beskæftigelsesområdet, eftersom det blev vurderet, at en lokal indsats i regi af kvarterløftet ikke ville have en tilstrækkelig positiv effekt på beskæftigelsen. I forhold til erhvervslivet har man haft samarbejde med erhvervsdrivende. Det har ført til projekter med grundejere som aktiv partnere i finansiering af offentligt tilgængelige rum. Derudover har man haft en butikskonsulentordning, som har ydet rådgivning om iværksætteri til små forretningsdrivende. Mange etniske forretningsdrivende har ifølge projektholderne haft glæde af denne ordning. En ungemesse, hvor unge, uddannelsessteder og virksomheder mødtes, har været en succes målt på den store tilslutning til arrangementet. Det har år tilbage uden held været forsøgt at få et erhvervsnetværk op at stå i kvarteret, og heller ikke i kvarterløftet er det lykkedes. En aktivitet om forskønnelse af butiksfacader lykkedes ikke, fordi forventningerne mellem kommune og forretningsdrivende ikke blev afstemt.

Brøndby Strand, Brøndby kommune

Brøndby Strand blev bygget 1970-1972 og repræsenterer et højdepunkt i 1960ernes funktionsopdelte byplanlægning og i betonbyggeriets udvikling. Der bor ca. 11.000 beboere i området fordelt på 4.000 boliger. Brøndby Strand er domineret af almene boliger. Boligmassen i kvarterløftområdet består af mere end 80 pct. almene boliger. Manglende infrastruktur og indkøbsmuligheder i de første år kombineret med byggeskader og et højt huslejeniveau medførte udlejningsproblemer og tomme lejligheder. Dette kombineret med høj arbejdsløshed og mange beboere på overførselsindkomst var årsagen til, at kvarterløftindsatsen blev igangsat i 2001. Forud lå en bred vifte af boligsociale og fysiske tiltag, som ikke havde fået vendt den negative udviklingsspiral i området. Selve bebyggelsen Brøndby Strand er en to en halv km lang bebyggelse, opdelt i fire ens afsnit, som hver består af tre 16-etages højhuse, et antal fireetages blokke og nogle rækkehuse. Hvert afsnit indeholder faciliteter som børneinstitutioner, aktivitetshus og et mindre bu-

tikscenter. De fysiske omgivelser er generelt pæne, og området er velforsynet med grønne områder. Boligstandarden er høj og størsteparten af boligerne over 60m², hvorfor der er mange familieegnede boliger. Trafikalt er området funktionsopdelt i bløde og hårde trafikanter, men der er problemer med bilers for høje hastigheder.

Kvarterløftområdet er forholdsvis velforsynet med offentlig service, mens områdets forsyning med detailhandel – specielt udvalgsvarer – ligger lavere end kommunens gennemsnit. Den største mangel er det ringe udbud af forlystelser, restauranter mv.

Området var ved kvarterløftets start karakteriseret ved, at cirka 60 pct. af beboerne var af anden etnisk baggrund end dansk, og halvdelen af beboerne ikke var i beskæftigelse. Ved kvarterløftets start modtog 62 pct. indkomsterstøttende ydelser. De mange store boliger betød, at der boede mange børnefamilier i området, og at der var færre enlige især sammenlignet med kvarterløftene i de gamle arbejderkvarterer i byerne.

Undersøgelsen viste, at hovedparten af de adspurgte beboere oplevede en god stemning i kvarteret, og Brøndby Strand var det mest stabile af de fem kvarterløftområder med en meget lav andel af beboere, der havde planer om at flytte inden for de nærmeste to år. Tilfredshed med boligen var den væsentligste begrundelse for at blive boende, men halvdelen af de adspurgte var utilfredse med udseendet af bygninger, gader og torve, som de fandt kedelige og ensartede. I forhold til de øvrige kvarterløftområder var der lidt flere i Brøndby Strand, som følte sig generet af kriminalitet i form af tyveri, indbrud eller hærværk, mens der var færre, som var generet af vold og slagsmål (17 pct.). Cirka en femtedel af de adspurgte var generet af folk, der drak på gaden, husspektakler eller folk, der på anden måde opførte sig dårligt.

Vurderinger af indsatsen

Ved kvarterløftets afslutning er alle de fysiske projekter igangsat eller gennemført på nær projektet om blandede ejerformer, som blev opgivet. Det lokale sekretariat vurderer, at de overordnede mål for den fysiske indsats vil blive indfriet, herunder Kulturhuset og Knudepunktet. Beboerne ser forbedringerne af de fysiske rammer som et af de bedste resultater af kvarterløftindsatsen. Ifølge sekretariatet og kommunen har indsatsområdet for det fysiske miljø netop medvirket til, at folk begynder at se kvaliteter ved Brøndby Strand. På den ene side er det de fysiske projekter, der kan tiltrække den største og bredeste interesse blandt beboerne, men pga. den meget lange og komplicerede planlægnings- og realiseringsproces er det samtidig de fysiske projekter, der skaber flest frustrationer på "begge sider af bordet".

Kultur og integration var fra starten et centralt indsatsområde i kvarterløftet, men det blev tidligt i forløbet klart, at det ikke gav mening at arbejde med temaet uden at forstå i sammenhæng med social integration. Ifølge statusrapporten for kvarterløftet i Brøndby Strand vurderer sekretariatet, at målene med indsatsområdet er opfyldt, fordi kultur og integration er blevet en central del af langt hovedparten af kvarterløftets delprojekter. Samlet set er der med kvarterløftet kommet meget fokus på kulturområdet i Brøndby Kommune generelt. Det forhold, at der bor 102 forskellige etniske grupper i kommunen, medtænkes nu i de øvrige kommunale tiltag. Også politisk er der sket et skred i forståelsen af de etniske grupper, idet der er åbnet for mere fleksible organiseringsformer i kommunen, end folkeoplysningsloven umiddelbart giver mulighed for. Problemet har været, at de etniske grupper agerer anderledes end etniske danskere og har andre måder at organisere sig på.

Umiddelbart fylder *det grønne indsatsområde* ikke meget i kvarterløftet i Brøndby Strand, og to ud af de oprindelige tre grønne projekter er opgivet.

Til gengæld er *børn - og ungeområdet* vokset til et stort indsatsområde bl.a. i relation til beskæftigelsesindsatsen. I den oprindelige kvarterplan var der foreslået syv projekter målrettet børn og unge, men undervejs er der kommet seks mere til, og alle projekter er realiseret. Den samlede indsats for børn og unge i Brøndby Strand må betegnes som et af kvarterløftets største succeser. En af grundene til, at det er lykkedes at skabe sammenhæng og synergi i indsatsen, er det tætte samarbejde, der er etableret mellem kvarterløft, lokale institutioner (skolerne), foreninger og kommunens forvaltninger. I statusrapporten fremhæves de erfaringer, kommunen har høstet i forhold til tværsektorielt samarbejde, inddragelse af alternative aktører, uddelegering af kompetencer og ansvar og hurtig/alternativ sagsbehandling. To væresteder for børn og unge drives fortsat af de unge selv, og der er skabt et samarbejde mellem lokale unge, SSP og Socialforvaltningens Ungehus. Særligt Tranens Dreng, som er et kriminalpræventivt projekt for etniske drenge, har været en succes på indsatsområdet for børn og unge.

Alle tre projekter under *beskæftigelsesområdet* var knyttet til Knudepunktet omkring centeret og stationen og kulturhuset. Af forskellige årsager er Knudepunktprojektet blevet forsinket, og det har haft konsekvenser for beskæftigelsesprojekterne. Arbejdsløsheden i området er dog faldet i kvarterløftperioden, hvilket sekretariatet primært tilskriver kommunens generelle beskæftigelsesindsats.

Information og kommunikationsområdet mange succeskriterier og mål relaterer sig til hele den samlede kvarterløftproces og ikke kun indsatsområdets to projekter: et kvarterblad og lokalt mediasamarbejde. Det overordnede mål har været at styrke kvarterløftområdets interne og eksterne image. Der er arbejdet ud fra teorien om, at den bedste måde at gøre et område attraktivt på er ved at løse de lokale fysiske og sociale problemer og samtidig støtte op om allerede eksisterende tilbud. Kvarterbladet blev opgivet tidligt i processen pga. manglende opbakning fra beboerne. Projektet omkring lokalt mediearbejde havde til formål at styrke og koordinere det lokale mediearbejde, men dette blev opgivet, da man fandt det for ressourcekrævende. Samlet set vurderer kvarterløftsekretariatet, at der med fordel kunne have været mere fokus på information, kommunikation og formidling i kvarterløftet.

Vollsmose, Odense kommune

Vollsmose er en Odense-forstad et par kilometer fra bycentrum. Der er 10.000 beboere fordelt på 3.600 lejeboliger. Vollsmose består næsten udelukkende af nyere almene boliger. Tre ud af fire er etageboliger. Kun 16 pct. af boligerne er små, dvs. mindre end 60 m².

Der er 12 daginstitutioner og tre skoler, gymnasium, bibliotek, ungdoms- og børneklubber, foreninger og plejehjem, mange ældreboliger og handicappede boliger, flere sportsanlæg, idrætshaller, svømmehal, indkøbscenter og et stort og meget smukt naturområde. Vollsmose havde ved starten af kvarterløftet en stor andel af børnefamilier, især enlige med børn. Der var desuden i årene forud sket en væsentlig vækst i antallet af børnefamilier og antallet af børn. Det betyder, at børnene stadig i dag udgør en meget stor del af beboerne i kvarteret (38 pct.). Vollsmose var det af de fem kvarterløftområder, som havde den laveste gennemsnitsindkomst (næsten 40 pct. lavere end kommunens gennemsnit) og den gennemsnitlige formue var negativ. Halvdelen af de voksne i alderen 18-65 var udenfor arbejdsmarkedet. Kun 17 pct. af de voksne var i fuld beskæftigelse, og mange af disse havde en lav indkomst. Vollsmose var også det af kvartererne, som havde flest beboere af anden etnisk herkomst (over halvdelen af beboerne). En stor del af disse var efterkommere efter immigranter.

Vollsmose var meget dårligt forsynet med arbejdspladser og privat service. I forhold til indbyggerantallet var bydelen især underforsynet med udvalgsva-

rer. Også restauranter og forlystelser var stærkt underrepræsenteret i kvarteret. Der var dog næsten samme andel arbejdspladser med offentlig service i Vollsmose som i kommunen som helhed.

Beboerne var generelt tilfredse med de grønne områder i kvarteret. Hver tredje mente, at bygninger gader og torve var grimme. En del var utilfredse med trafik og støj (29 pct.). Mest bemærkelsesværdigt var måske, at næsten 40 pct. var utilfredse med "for meget snavs, forfald og graffiti". Det er et relativt højt tal i et nyere boligområde som Vollsmose. En stor del af beboerne i Vollsmose (42 pct.) mente, at der manglede opholds- og mødesteder i kvarteret, mens næsten 60 pct. mente, at der var en god stemning i kvarteret.

Vollsmose var det af de fem kvarterer i undersøgelsen, hvor flest beboere følte sig generet af synlige sociale problemer og af kriminalitet. 43 pct. syntes, at der var folk, der opfører sig dårligt i kvarteret, og 38 pct. klagede over husspektakler og støj fra naboer. Næsten 30 pct. følte sig generet af folk, der drikker på gaden, og 25 pct. af narkomaner. Hærværk var det største kriminalitetsproblem (42 pct.), men der var også mange, som følte sig generet af tyveri og indbrud (37 pct.) samt af vold og slagsmål (24 pct.). Over halvdelen af beboerne sagde, at der var steder i området, hvor de ikke følte sig trygge. 43 pct. af beboerne i Vollsmose ønskede at flytte inden to år. Kun 19 pct. af beboerne havde boet der mere end 10 år.

Vurderinger af indsatsen

Det har været svært ved kvarterløftets slutfase at adskille kvarterløftets projekter fra den kommunale helhedsplan. Den projektorienterede indsats har været nedprioriteret til fordel for den kontinuerede med de nye målsætninger fra 2004. Forankringen af den kontinuerede indsats er lagt over i de etablerede strukturer i området, så den nuværende positive udvikling i området vil fortsætte, efter kvarterløftet lukker ned. De lokale organisationer, boligforeninger, lokale kommunale institutioner samt Odense Kommunes eget sekretariat i Vollsmose skal arbejde videre med en strategi for området. Plankontoret i Borgmesterforvaltningen overtager udviklingen på et strategisk niveau, mens de andre forvaltninger overtager på projektniveau. Ser man på de oprindelige målsætninger, er de sociale mål ikke nået specielt ikke vedrørende andelen i beskæftigelse blandt beboerne, beboersammensætningen og erhvervsudviklingen.

På *beskæftigelsesområdet* er antallet af beboere, der opholder sig i området i løbet af dagen markant mindre end før indsatsen startede. Om beboerne så er i reelt arbejde eller i aktivering, har man dog ingen fornemmelse af. Der er fortsat et stort behov for en indsats specielt overfor de unge i området. En af effekterne af erhvervs- og beskæftigelsesindsatsen er det lille lokale butikstov med enkelte dagligvarebutikker, der er kommet i Bøgeparken. De samfundsmæssige konjunkturer tilskrives en væsentlig betydning for den opadgående beskæftigelseskurve, der har været i Vollsmose gennem de senere år. Oprindeligt har man haft en målsætning om at skaffe området mange flere arbejdspladser, men dette er ikke helt lykkedes, og efter man ændrede i målsætningerne, har det heller ikke været en højt prioriteret målsætning. Det vigtigste er, at folk kommer i arbejde, også selvom det er uden for området. Udlægningen af nogle af kommunens aktiviteter til området har skabt flere arbejdspladser og fremmet beskæftigelsen. Men det vides ikke, om de flere kommunale servicefunktioner har givet folk fra området bedre jobmuligheder. Sandsynligvis er de ansatte ikke beboerne fra Vollsmose. Fordelen er, at antallet af lejligheder i området mindskes og dermed antallet af ressourcensvage beboere.

Der er oprettet et *sundhedscenter*, men det er ikke en del af kvarterløftet. For at sætte fokus på miljøet ansatte man en miljøkonsulent, men allerede

tidligt i processen fandt man ud af, at der var nogle helt andre banale problemstillinger, som de udenlandske familier skulle lære. Eksempelvis kender mange af de irakiske familier ikke til opvarmning af huse, hvilket har resulteret i fugtproblemer i mange af lejlighederne. Derudover har miljøkonsulenten arbejdet meget med affaldsproblematikker og forsøgt at sætte fokus på, hvordan man bruger naturen i de omgivelser, man færdes i. Man har beskæftiget sig en del med ældreområdet, også de etniske ældre med varested og forebyggende hjemmebesøg, og man vurderer, at man på dette område har haft en god proces.

Uddannelse: I området er der ressourcetsvage beboere, som har krævet en ekstra social indsats, men indsatsen har primært hjulpet de "bedste" af de svageste også blandt børn i skolerne. Det er de ressourcestærke forældre, der flytter fra området, og deres børn klarer sig generelt også bedre i de nye skoler. De svageste børn vender ofte tilbage. Der er derfor igangsat flere initiativer for de 0-6 årige, der styrker børnenes danskundskaber. Der er blevet skabt heldagsskoler for børnene i 0. - 3. klasse. Man mener, at ønsket om at få de udenlandske børn aktiveret i daginstitutioner, er lykkedes. For de 16-25-årige har man arbejdet meget med vejledning i forhold til videreuddannelse, hvor man har gjort en stor indsats med opsøgende arbejde.

Et emne, der har stor betydning, er *image og tryghed*, og herunder hører også de fysiske rammer. De grønne områders plejeniveau er intensiveret, så større dele af områderne fremstår mere parklignende end tidligere og er blevet gjort mere åbne og lyse, så det er mere trygt at færdes i. Der er gennemgående stor tilfredshed med den fysiske indsats i området. Det lykkedes boligforeningerne i Vollsmose at få del i omprioriteringspuljen fra Landsbyggefonden, og man har fået gennemført fysiske forbedringer i de forskellige boligafdelinger. En fysisk opgradering af de almene lejligheder mener man også har været med til at give området et bedre image, og beboerne er tilbøjelige til at passe bedre på bebyggelserne og fællesarealerne, og gener med hærværk er formindsket.

Det er lykkedes at nedsætte *kriminaliteten* i Vollsmose, blandt andet ved en øget politiindsats, men bekæmpelse af kriminalitet er fortsat en vigtig målsætning i den nye helhedsplan. Samarbejdet med SSP fortsætter, og man har stor succes med samarbejdet med skolerne. I Ungdomsvejledningen mener man også, at man har et godt overblik over, hvad de unge går og foretager sig og hvem, der er ballademagerne. I en indsats, der startede inden kvarterløftindsatsen, har man fået lokaliseret de få familier, som man mente var de primære ophavsmænd til ballade i området: 23 særligt kriminelle familier.

Ansvaret for en del af *det negative image*, som Vollsmose har fået, tilskrives medierne. Der er derfor arbejdet med en bevidst medie- og pressestrategi, og det vurderes, at man har gjort en stor indsats for at få medierne til at ændre deres måde at beskrive Vollsmose. Man etablerede lokale medier (web, tv og avis) og forventede, at det ville have en positiv indflydelse på Vollsmoses muligheder fremover for at blive kendt i befolkningen for en positiv udvikling, men de lokale medier har kunnet løfte opgaven. De har været mere internt orienteret. Den lokale avis og tv station har været en succes, der har været med til at samle området, selv om man stadig savner en forståelse for hinandens kultur og levevis.

Processen med at få bevilliget penge til *et kulturhus* har været lang og tung, og man kunne derfor først ved kvarterløftindsatsens slut gå i gang med en endelig strategiplan for kulturen. Beboerne mener, at der i området har været en mangel på offentlige rum, der kunne skabe rammen for nogle fælles oplevelser, og hvor beboerne ville få mulighed for at mødes og skabe kon-

takter. Lysten til at deltage aktivt i arrangementer har været der, mener man. Den langtrukne proces om kulturhuset har derfor skabt en del irritation blandt beboerne, og man opfatter det som de forskellige lokale politikeres interne magtkampe, der har sinket processen. Men nu, hvor det er på vej, hilser man det velkomment.

Som et led i den nye helhedsplan (ikke kvarterløft) kom *borgerinddragelsen* mere i fokus, og man har forsøgt at få beboerne mere med i processen. Der er sket et lille skred i en positiv retning, og flere beboere er blevet opmærksomme på ideen om en fælles hverdag, hvor man løser problemerne sammen. I starten af perioden var der en tendens til, at indsatsen i kvarteret blev monopoliseret af nogle få aktive beboergrupper, og denne tendens ønskede man at modvirke. Det vurderes dog, at dette ikke er lykkedes. De projekter man har sat i gang har været henvendt til én bestemt gruppe ad gangen, og det har altid været kommunalt initierede opgaver. Den dynamik, man har ønsket fra beboernes side til selv at sætte projekter i gang, er aldrig rigtig lykkedes.

Vestbyen, Horsens kommune

Vestergadekvarteret er et gammelt arbejderkvarter tæt på bymidten. Der er opført i 1800-tallet samtidig med, at en række store virksomheder etablerede sig i området. Kvarteret har 3.500 beboere i cirka 2.200 boliger, der ligger side om side med serviceerhverv, institutioner og andre virksomheder. Gennem bydelen løber indfaldsvejen Vestergade, som er bydelens forretningsgade, der forsyner kvarteret med dagligdagsvarer. Bydelen er primært domineret af små boliger i overvejende grad som mindre 2-3 etagers ejendomme i den østlige del og i en blandet bebyggelse i form af rækkehuse, enfamiliehuse og fritliggende boligblokke i den vestlige del. 64 pct. er private udlejningsboliger. Almene boliger udgør 19 pct. og ejerboligerne 17 pct.. Generelt var kvarteret ved kvarterløftets begyndelse plaget af trafik og støj særligt i Vestergade. Derudover havde området tomme, men fredede erhvervsbygninger.

Der var ved kvarterløftets start flest enlige husstande svarende til næsten 60 pct., mens børnefamilier kun udgjorde 7 pct.. Kvarteret var domineret af unge i alderen 18-34 år, som udgjorde ca. 40 pct. af beboerne og personer over 66 år (13 pct.). I kvarteret fandtes mange ressourcetsvage enlige mødre. 23 pct. af beboerne i den erhvervsaktive alder var uden for arbejdsmarkedet, hvilket var dobbelt så mange som gennemsnittet i kommunen. Samtidig var indkomstniveauet 24 pct. lavere end kommunen som helhed. I modsætning til mange andre kvarterløftområder var andelen af indvandrere i Vestergadekvarteret lille, om end den er øget lidt i de seneste år.

Vestergadekvarteret havde tilbage i 2001 stadig en del arbejdspladser i de tidligere store fremstillingserhverv, men var underforsynet med detailhandel, hvilket kan skyldes kvarterets umiddelbare nærhed til bymidten. Der var dog inden for offentlige service en del færre arbejdspladser sammenlignet med kommunens gennemsnit.

Sammenlignet med andre kvarterløftområder var her flest beboere utilfredse med udseendet af bygninger, gader og torve, ligesom mange klagede over mangel på grønne områder samt opholds- og mødesteder i kvarteret. 28 pct. af beboerne var utilfredse med kvarterets oplevelsesmuligheder, og omkring 20 pct. følte sig generet af folk, der drak på gaden, af husspektakler, støj fra naboerne og folk med dårlig opførsel. Når det drejede sig om kvarterets image, var ca. halvdelen af beboerne af den opfattelse, at området havde et dårligt omdømme, hvilket primært blev tillagt de sociale problemer. Der var således betydelige problemer med stofmisbrug og handel med stoffer, som styredes af stærkt kriminelle grupper. Sammenlignet med kommunegen-

nemsnittet var til - og fraflytningsniveauet højt. Næsten halvdelen af beboerne havde boet mindre end to år i deres bolig.

Vurderinger af indsatsen

Samlet set oplever de interviewede projektholdere og beboere, at kvarterløftsindsatsen har haft en meget positiv betydning for Vestbyen. Den fysiske forskønnelse af bydelen er synlig for både beboerne i kvarteret og borgere i resten af Horsens. Styrken ved samlede løft af bydelen er ifølge beboerne, at bydelen ikke er blevet for pæn, men som tidligere stadig kan rumme mange typer af beboere. Der er kommet mange nye aktiviteter til i kvarteret i løbet af kvarterløftsindsatsen f.eks. "Vestbyen by night", en juletræsfest, og fællesspisning i beboerhuset. Der ligger fortsat en udfordring i at styrke forretningslivet, ligesom beboerne mener, der skal gøres en ekstra indsats for at sikre, at private boligejere og butikker er med til at understøtte renholdelsen af kvarteret. Endelig fremhæver både projektholdere og beboere styrken i, at kvarterløftet i praksis er gennemført på borgernes præmisser, og at det har sikret stor tilslutning til de gennemførte projekter.

Forbedringen af *boligstandarden og facadeforskønnelsen* blev udskudt et år i forhold til den oprindelige tidsplan. Dette skyldtes primært manglende resultater fra det byfornyelsesselskab, som blev hyret til at gennemføre projekterne. I forlængelse heraf overtog Teknisk Forvaltning arbejdet med byfornyelsen fuldt ud, og samarbejdet med byfornyelsesselskabet ophørte. Den nye organisering af området vurderes at have været mere effektiv og økonomisk. Det har været en udfordring at gøre byfornyelsen tilstrækkelig synlig i kvarteret, og man valgte derfor, at de ejendomme, som var mest synlige, blev prioriteret højest. Ejerne af disse ejendomme fik et brev, hvor de blev opfordret til at søge støtte til byfornyelsen. I projekterne om fælles friarealer har der været et godt samspil med de berørte beboere. Det har krævet tid og ressourcer, men ressourcerne er godt givet ud og har lønnet sig med stor tilfredshed for de involverede beboere.

Der gives blandt projektholderne udtryk for, at "*beboerhuset har været en vigtig gulerod*" gennem hele kvarterløftsperioden, fordi man har haft et langsigtet mål at arbejde hen mod – et mål som har gjort, at alle de øvrige sociale og kulturelle aktiviteter har kunnet betale sig. Det nu færdigbyggede beboerhus betegnes da også som et af de største resultater af indsatsen i Vestbyen. Beboerhuset skal drives ved frivillige kræfter alene, eftersom der ikke er afsat kommunale midler til dette formål. Der er nedsat en brugerdrivet bestyrelse med deltagelse af fire beboere og en politiker. Både projektholdere og beboere tilkendegiver, at den helt store udfordring efter kvarterløftets afslutning ligger i at tiltrække flere frivillige, som kan drive huset og medvirke til at synliggøre husets muligheder i kvarteret. Dertil kommer, at det i sig selv er en lang proces at vænne kvarterets beboere til at bruge husets faciliteter.

Borgeraktiviteter har været et overordnet indsatsområde, som har omfattet områderne: Aktiviteter for unge, Bløde værdier og Økologi. Målet med borgeraktiviteterne har været at understøtte beboerne i at være aktive og selv arrangere forskellige fælles aktiviteter. Det er både projektholderes og beboeres vurdering, at resultatet af borgeraktiviteterne har overgået forventningerne. Borgeraktiviteterne har betydet, at "folk er kommet ud af busken" og har fået større kendskab til hinanden, ligesom kvarterets ressourcer og netværk er blevet synlige for mange i kvarteret. Det har været svært at finde de drivende frivillige kræfter, der har kunnet *arrangere* borgeraktiviteterne, men der har været stor tilslutning i forhold til at *deltage* i arrangementer.

Byrum er et overordnet indsatsområde, som har omfattet de underordnede indsatsområder: Legeplads, Det grønne, Trafik, Vestergade og Kvarterpark.

Målene med at fokusere på byrummet har været at løfte kvarteret funktionelt og arkitektonisk, så det kunne fremtræde mere attraktivt og velholdt sammen med friareals- og bygningsforbedringerne i byfornyelsen. Legepladsen er blevet færdig, og alle succeskriterier vurderes opfyldt med undtagelse af kriteriet om at lade legepladsen og kvarterparken supplere hinanden, fordi kvarterparken udgik. Udførelsen af trafik-indsatsområdet har fulgt det kommunale kloakeringsprojekt i kvarteret. Det har været positivt, at vejene kunne omlægges efter beboernes ønsker samtidig med, at kommunen skulle renovere kloakker. Også her har beboerne således haft stor frihed til at bestemme, hvordan gaderne skulle se ud samt hvilke trafikdæmpende foranstaltninger, der skulle anlægges. Dette har resulteret i meget forskellige gader, men meget tilfredse borgere. Renoveringsarbejdet af Vestergade har resulteret i en gadeforening, hvor forretninger planlægger aktiviteter og plejer fælles interesser. Renoveringen af Vestergade er bevidst blevet gennemført på kort tid med det sigte at skabe synlighed omkring indsatsen gennem de fysiske forandringer, og det har virket godt. De interviewede beboeres oplevelse er, at den fysiske forskønnelse i kvarteret har ført til en adfærdssændring således, at beboerne i højere grad tager vare på kvarteret og ser sig selv som en del af kvarteret.

Den områdebaserede *beskæftigelsesindsats* i Vestbyen var i første omgang vanskelig at få opbakning til fra kommunal side. Projektet var en sværere proces end forventet blandt projektholderne, og det krævede mange af kvarterløftets ressourcer. Projektet har alligevel levet op til forventningerne og kommunen forsøger nu at overføre erfaringerne fra beskæftigelsesindsatsen i kvarterløftet til to andre bydele i Horsens.

Den faktiske udvikling i kvartererne

Der tegner sig et nuanceret billede af udviklingen i de fem kvarterløft i kvartererne i kvarterløftsperioden, men langt fra alle de positive eller negative udviklinger kan tilskrives kvarterløftindsatsen. Således har der generelt i samfundet i perioden hersket en højkonjunktur, som i udgangspunktet har skabt gode forudsætninger for en positiv socioøkonomisk udvikling i kvartererne. Derudover kan generelle kommunale indsatser (eller mangel på samme) have indflydelse på områdernes udvikling. I dette kapitel har vi belyst ændringer i de enkelte kvarterer i kvarterløftsperioden langs fire dimensioner:

- 1 Udvikling i beboernes opfattelse af områdets omdømme og beboernes stedsidentitet; kvarterets tilflytningsmønstre – herunder beboernes egne vurderinger af, hvad de synes om i kvarteret og deres flytteønsker; den faktiske tilflytning til området i forhold til tilflytternes alder, socioøkonomiske sammensætning og etnicitet.
- 2 De sociale ændringer i områderne i forhold til aldersfordelingen, den socioøkonomiske sammensætning af beboerne og den etniske sammensætning; Udviklingen i beboernes opfattelse af områdets sociale problemer med misbrugere, kriminalitet, hærværk og utryghed samt gener fra naboer.
- 3 Udviklingen i områdets fysiske omgivelser belyst via beboernes vurdering af grønne områder, trafik o. lign.
- 4 Udvikling i byfunktioner og beskæftigelsesudvikling i områderne og beboernes vurdering af niveauet for offentlig service og deres generelle vurdering af kvarterets stemning m.m. Det var ikke en del af de statslige målsætninger for kvarterløftet, at den private service skulle forbedres, men det er taget med, fordi det har betydning for områdernes udvikling.

Stedsidentitet, dårligt omdømme og tilflytning

Ligesom i tidligere undersøgelser er stedsidentiteten relativt lav i ældre byområder – som f.eks. Nørrebro Park og Nordvest kvarteret. I Brøndby Strand og Vollsmose er den høj – det er ikke muligt at konstatere nogle signifikante ændringer i stedsidentiteten i kvarterløftsperioden. Mellem hver tredje og over halvdelen af beboerne i kvarterløftsområderne mener, at området har et dårligt ry. I Vollsmose og Vestbyen er der dog sket markante forbedringer, men på trods af disse forbedringer er det dog stadig hver anden (Vollsmose) eller hver tredje beboer (Vestbyen) i disse områder, som finder, at området har et dårligt ry. Årsagen til kvarterløftsområdernes dårlige ry er primært den sociale belastning i områderne og sekundært det, som beboerne oplever som dårlig presseomtale.

Tilflytningen til området synes bl.a. at være afhængig af boligmassen, således er der primært mange børnefamilier, der flytter til områderne med store boliger – Brøndby Strand og Vollsmose, mens de københavnske kvarterer og Vestbyen – med primært mindre boliger tiltrækker unge personer såsom studerende. En forbedring af områdernes omdømme er vigtig fx i forhold til at tiltrække ressourcestærke tilflyttere.

Både absolut, men også relativt i forhold til kommunen er andelen af personer uden beskæftigelse, der flytter til kvarterløftskvartererne faldet betydeligt i alle områder med undtagelse af Nordvest kvarteret. I de fire andre områder er det især et fald i andelen af arbejdsløse og kontanthjælpsmodtagere, som betinger dette fald. Andelen af tilflyttere i beskæftigelse er størst i de københavnske kvarterer – især i Nørrebro Park, hvor knap 85 pct. af tilflytterne er i beskæftigelse i 2008, hvilket dog hænger sammen med mange studerende i områderne. I de øvrige kvarterer er andelen i beskæftigelse voksende i kvarterløftsperioden, men er stadig en del lavere end kommunen. Den etniske sammensætning af tilflytterne viser, at kvarterene tiltrækker forskellige grupper. Således udgør danskere kun godt 50 pct. af tilflytterne til Vollsmose, mens de udgør otte ud af ti i de københavnske kvarterer. Den sociale sammensætning af tilflytterne er forbedret i fire ud af fem kvarterer (kun Nordvest Kvarteret afviger), der har fået en tilflytning efter kvarterløftsperioden, der bedre afspejler kommunegennemsnittet.

Sociale forhold og sociale problemer

Brøndby Strand og Vollsmose er udpræget kvarterer, der rummer mange børnefamilier og unge, mens de øvrige kvarterer rummer flere husstande uden børn. I Vollsmose er der en høj og i kvarterløftsperioden voksende andel af enlige med børn. Husstandsmønsteret afspejler sig i områdernes beboerstabilitet, idet områderne med mange husstande med børn har den højeste beboerstabilitet og vice versa. Der er dog samlet set sket en stigning i beboerstabiliteten i alle områderne, om end beboerstabiliteten i kvarterene stadig er lavere end i kommunen.

Når man ser på indkomstudviklingen i kvartererne, kan det konstateres, at alle områder har en bruttoindkomst, der er lavere end gennemsnittet i kommunen. De højeste indkomster i kvarterløftsområderne og dem, som afviger mindst fra gennemsnitsindkomsten i deres kommuner, findes i de københavnske kvarterer og Brøndby Strand. Indkomstudviklingen i kvarterløftsområderne (på nær i Vollsmose) har medført, at indkomstforskellen mellem kommunen og kvartererne er blevet mindre i kvarterløftsperioden. Kvarterernes sociale sammensætning har generelt ændret sig, således, at de i mindre grad har flere beboere uden beskæftigelse, end kommunen som helhed, og i højere grad personer i beskæftigelse. Nordvest kvarteret er det eneste område, hvor andelen både absolut og relativt af personer uden beskæftigelse er steget. Der er primært sket et fald i andelen af kontanthjælpsmodtagere og arbejdsløse i områderne. Mest positivt er det gået for Nørrebro Park – der især har fået mange beskæftigede med middel/høj indkomst.

Den etniske sammensætning af områderne er under ét ikke blevet markant mere etnisk repræsentative i forhold til kommunerne. Man har generelt svært ved at øge danskernes andel i kvartererne. Selvom overrepræsentation af 1. generationsindvandrere og efterkommere i hovedparten af kvarterne er nedadgående, er der stadig en betydelig overrepræsentation af disse grupper i kvartererne med undtagelse af Nørrebro Park.

Generelt må det bemærkes, at der i alle områder er et højt niveau af oplevede gener pga. kriminalitet – således er der i alle områder mere end en femtedel, der er generet af vold og tyveri og indbrud. I fire kvarterer er det op mod halvdelen, der føler sig generet af hærværk, og i tre af områderne Nørrebro Park, Nordvest, Brøndby Strand er de oplevede problemer med hærværk øget. På trods af dette er der i 2008 er noget færre beboere i områderne, som føler sig utrygge – særligt i Vollsmose og i Vestbyen.

Mht. til oplevede problemer med folk, der drikker på gaden, er der i Nordvest, Brøndby Strand og Vollsmose sket fald i disse problemer. I Nordvest er der også sket et signifikant fald i problemer med narkomaner. Ud over de stærke negative gener fra kriminalitet, som måske kun få beboere har været direkte involveret i, men ellers kun har hørt om, kan der være gener i omgangen med naboer og andre beboere i området. Dette var særligt fremtrædende i Vollsmose, men dette er blevet markant forbedret i kvarterløftsperioden.

De fysiske omgivelser

Ved kvarterløftets start var det i Vestbyen, Nørrebro Park, Nordvest og Brøndby Strand, at man var mest utilfredse med udseendet af de fysiske omgivelser, mens der var markant mindst utilfredshed i Vollsmose. Denne utilfredshed er blevet mindre i hhv. Nørrebro Park og i Vestbyen. Der manglede grønne områder, mente man især i Nordvest, Vestbyen og Nørrebro Park – hvilket man i mindre grad nu mener i Nørrebro Park og i Vestbyen efter kvarterløftsperioden. Ved kvarterløftets start var der mange i Vollsmose og i Vestbyen, der savnede bedre opholds- og mødesteder, og netop i disse kvarterer kan det største fald i denne gruppe konstateres. Problemer med trafik og støj er ikke ens i de fem områder. I de to københavnske kvarterer og i Vestbyen i Horsens var der mange beboere, som var generet af dette. Trafikproblemerne var mindst i de nyere almene boligområder i Brøndby Strand og Vollsmose, men under kvarterløftsperioden var der færre i Nørrebro Park og Vestbyen. Utilfredshed med snavs, forfald og graffiti var særligt stort i de københavnske kvarterer specielt i Nørrebro Park ved starten af kvarterløftet (det var samtidigt med balladen om Ungdomshuset), og med undtagelse af Vollsmose er der sket en stigning i andelen af beboere, der er utilfredse med snavs mv.

Byfunktioner

Den største tilfredshed med offentlige institutioner blev fundet i Brøndby Strand, Vollsmose og Vestbyen. Dette har en vis sammenhæng med, at der er mange børn i Brøndby Strand og Vollsmose og derfor mere fokus på institutionerne. I Vestbyen er der flere beboere efter kvarterløftsperioden, der ytrer tilfredshed med de offentlige institutioner, hvilket kan hænge sammen med, at netop der er der sket en ekspansion af offentlig service i området, hvilket antallet af ansatte synes at indikere. Primært grundet færre ansatte i 'fremstillingserhverv' i kvarterløftsperioden er der i 2008 færre ansatte i Vestbyen end svarende til kommunens gennemsnit. I de øvrige kvarter er antallet, der er ansatte i området, relativt øget i forhold til kommunen - mest i de københavnske kvarterer primært pga. flere ansatte i detailhandelen.

Ifølge beboerne sker der mest i Nørrebro Park. Nordvest – det andet københavnske kvarter – er det kvarter, hvor flest beboere syntes, at der skete for lidt. Generelt var der i 2002 størst tilfredshed med stemningen i Nørrebro

park og Brøndby Strand og mindst i Nordvest og Vollsmose. I Nordvest og Vollsmose er andelen af beboere, der synes at stemningen er god, steget.

Sammenfattende evaluering af de enkelte kvarterløft

I det følgende gøres et forsøg på dette ved hjælp af nogle vurderingsskemaer, hvor områdernes problemer, målsætningerne for indsatsen, omfanget af de faktisk gennemførte initiativer og effekten af dem sammenlignes.

Skemaet er struktureret efter nogle af de vurderingskriterier, som evalueringen rent faktisk kan vurdere ud fra de indsamlede data. For disse emner findes data for både før - og eftersituationen i områderne. Kvarterløftenes målsætninger og indsatsområder er imidlertid ikke helt struktureret på samme måde, og nogle af emnerne er ikke nævnt direkte, men kun indeholdt implicit i målsætninger og indsatser. Der har derfor været tale om en vis grad af skøn.

Vurderingskriterierne er opdelt i 4 grupper: 1. Omdømme, samt til - og fraflytning, 2. Beboersammensætning i forhold til kommunens, samtbeskæftigelse og sociale forhold, 3. Fysiske forhold. 4. Byfunktioner og forsyning med service.

Nørrebro Park

I Tabel 1 ses vurderingsskemaet for Nørrebro Park.

Tabel 1. Vurderingsskema for kvarterløftet i Nørrebro Park

Vurderingskriterium	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig Indsats	Effekter
1. Omdømme, til - og fraflytning				
Stedsidentitet	Lav	Ja		Lille
Omdømme	Relativt godt			Lille
Ønsker om fraflytning	Middel			Ingen
Social stabilitet i forhold til kommune	Lavere	Ja		Stor
Tilflyttere uden for arbejdsmarkedet	over middel			Stor
2. Beboersammensætning, beskæftigelse og sociale forhold				
Beboersammensætning	Lidt flere uden arbejde			Stor
Beskæftigelsesproblemer	Små	Ja	Relativt stor	Stor
Problemer med misbrugere	Middel	Ja		Stor
Kriminalitet, vold og hærværk	Middel			Negativ
Utryghed	Middel			Ingen
Sociale gener fra naboer	Middel			Stor
Socialt liv	Godt	Ja	Stor	Lille
Stemningen i kvarteret	Godt			Ingen
Sociale relationer	Middel	Ja	Lille	Stor
3. Fysiske forhold				
Byens rum	Middel	Ja	Stor	Stor
Grønne områder	Dårlige	Ja	Stor	Stor
Opholds- og mødesteder	Gode	Ja		Ingen
Fysiske gener	Store	Ja		Stor
4. Byfunktioner, forsyning med service				
Restauranter og forlystelser	Mindre god			Stor
Offentlig service	Mindre god			Lille
Privat service	Middel	Ja		Lille
Arbejdspladser	Mindre god			Lille

En meget stor del af indsatsen i Nørrebro Park drejede sig om boligforbedring, som ikke direkte indgår i vurderingsskemaet, da vi ikke har data på fx

beboernes tilfredshed med deres boliger. Men det kan have en indirekte betydning for til- og fraflytningen og beboersammensætningen. Den sociale udvikling i Nørrebro Park har således været meget positiv, idet fraflytningen er faldet, der er flere tilflyttere i arbejde, og andelen af beboere uden arbejde er faldet væsentligt. Denne udvikling må imidlertid også ses i sammenhæng med udviklingen på det københavnske boligmarked, hvor Ydre Nørrebro i stigende grad opfattes som et attraktivt boligområde.

Den positive beboerudvikling kan også have en sammenhæng med forskønnelsen af byområdet som helhed, hvor de relativt store indsatser i Nørrebroparken og i gaderummene har ført til en stor forbedring af beboernes vurdering af disse. Fysiske gener i området som trafik og støj er blevet reduceret, men samtidigt klager flere beboere over mere snavs og graffiti.

Området havde begrænsede sociale problemer og et godt socialt liv ved kvarterløftets start. De sociale problemer fandtes især i en bestemt almen boligbebyggelse, som har haft sine egne sociale indsatser via omprioritering fra Landsbyggefonden. Der er sket en positiv udvikling med hensyn til misbrugere, men samtidigt var der mere utilfredshed med hærværk og ingen forbedring af trygheden. Dette har måske en sammenhæng med balladen om Ungdomshuset i området. Beskæftigelsen i området er væsentligt forbedret, men vi ved ikke om det skyldes til- og fraflytningen eller beskæftigelsesindsatsen. Opfattelsen af det sociale liv i området er blevet væsentligt forbedret, hvilket kan have sammenhæng med den relativt store indsats vedrørende kultur og fritid.

Der er sket en væsentlig forøgelse af antallet af arbejdspladser i virksomheder, der driver restauranter og andre forlystelser i kvarteret. Der er også kommet mere aktivitet i den private service (detailhandel mv.) og flere offentlige ansatte i området. Men beboernes vurdering af den offentlige service er ikke forbedret. Antallet af arbejdspladser er øget med mere end 20 pct.

Nordvest Kvarteret

I tabel 2 ses en vurdering af Nordvest Kvarteret.

Tabel 2. Vurderingsskema for Nordvest Kvarteret

Vurderingskriterium	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig Indsats	Effekter
1. Omdømme, til - og fraflytning				
Stedsidentitet	Lav	Ja		Ingen
Omdømme	Dårligt			Lille
Ønsker om fraflytning	Middel			Lille
Social stabilitet i forhold til kommune	Lavere			Lille
Tilflyttere uden for arbejdsmarkedet	Under middel			Stærkt negativ
2. Beboersammensætning, beskæftigelse og sociale forhold				
Beboersammensætning	Færre uden arbejde			Negativ
Beskæftigelsesproblemer	Små		Lille	Negativ
Problemer med misbrugere	Store			Stor
Kriminalitet, vold og hærværk	Middel			Negativ
Utryghed	Middel	Ja		Lille
Sociale gener fra naboer	Middel			Lille
Socialt liv	Dårligt	Ja	Stor	Lille
Stemningen i kvarteret	Dårlig			Negativ
Sociale relationer	Middel	Ja		Ingen
3. Fysiske forhold				
Byens rum	Middel	Ja	Stor	Lille
Grønne områder	Dårlige	Ja	Lille	Lille
Opholds- og mødesteder	Mindre gode	Ja	Stor	Lille
Fysiske gener	Store	(Ja) *)	Lille	Ingen
4. Byfunktioner, forsyning med service				
Restauranter og forlystelser	Mindre god			Lille/stor
Offentlig service	Mindre god			Lille
Privat service	Middel	(Ja)		Stor
Arbejdspladser	Middel	Ja		Stor

*) Rene gader og bedre belysning

Også i Nordvest Kvarteret var boligindsatsen væsentlig. Men i modsætning til Nørrebro Park er der ikke sket en 'positiv' beboerudvikling i Nordvest Kvarteret. Der er en lille forbedring af beboerstabiliteten, men andelen af personer udenfor arbejdsmarkedet er steget blandt tilflytterne. Andelen af beboerne udenfor arbejdsmarkedet er næsten uændret 2002-08 i en periode, hvor andelen i hele Københavns Kommune er faldet væsentligt. Nordvest Kvarteret har således haft en mindre positiv social udvikling end kommunen som helhed. Beskæftigelsesudviklingen har således – relativt set – været negativ.

Blandt de sociale problemer er der især sket en forbedring med hensyn til misbrugere, men også lidt mht. tryghed og sociale gener fra naboer. Men stemningen i kvarteret er mere negativ end før kvarterløftets start. Der er ikke signifikante forbedringer af de sociale relationer, og beboerne klager mere over hærværk. Dette på trods af en relativt stor indsats med hensyn til kultur og fritid.

De fysiske forbedringer i området har kun i begrænset omfang ført til mere positive vurderinger af byrum, grønne områder og opholds- og mødesteder. Det sidste er ikke helt forståeligt, da der er ofret en del penge på forbedrede fælles opholdsmuligheder. Der er ingen målelige forbedringer af de relativt store fysiske gener i området.

Forsyningen med privat service er blevet væsentligt bedre, og der er kommet væsentligt flere beskæftigede i restauranter og lidt flere i andre forlystelser. Der er kommet den del flere ansatte i den offentlige sektor, men

vurderingen af den offentlige service er kun blevet lidt bedre. Det samlede antal ansatte i kvarteret er steget ret meget.

Brøndby Strand

I Tabel 3 ses et vurderingsskema for Brøndby Strand.

Tabel 3. Vurderingsskema for Brøndby Strand

Vurderingskriterium	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig Indsats	Effekter
1. Omdømme, til - og fraflytning				
Stedsidentitet	Høj	Ja	Lille	Ingen
Omdømme	Middel		Stor	Lille
Ønsker om fraflytning	Lav	Ja		Negativ
Social stabilitet i forhold til kommune	Lav			Lille
Tilflyttere uden for arbejdsmarkedet	Over middel	Ja		Ingen
2. Beboersammensætning, beskæftigelse og sociale forhold				
Beboersammensætning	Lidt flere uden arbejde			Lille
Beskæftigelsesproblemer	Middel	Ja	Middel	Lille
Problemer med misbrugere	Store			Stor
Kriminalitet, vold og hærværk	Store		Middel	Negativ
Utryghed	Store			Lille
Sociale gener fra naboer	Lille			Stor
Socialt liv	Middel		Middel	Ingen
Stemningen i kvarteret	God			Ingen
Sociale relationer	Middel	(Ja)	Middel	Ingen
3. Fysiske forhold				
Byens rum	Middel	(Ja)	Lille	Lille
Grønne områder	God		Lille	Ingen
Opholds- og mødesteder	Middel	Ja	Stor	Stor
Fysiske gener	Små			Ingen
4. Byfunktioner, forsyning med service				
Restauranter og forlystelser	Dårlig			Lille
Offentlig service	God			Negativ
Privat service	Mindre god			Lille
Arbejdspladser	Dårligt	Ja		Lille

Brøndby Strand er det område, som har brugt færrest penge målt i forhold til antallet af beboere. En stor del af pengene er brugt på et beboerhus. Byggeriet af dette hus er først sat i gang i 2008 og har derfor kun haft en begrænset indflydelse på den hidtidige udvikling i området. Alligevel kan vedtagelsen af byggeriet have haft indflydelse på beboernes vurdering af opholds- og mødesteder, hvor der er sket en stor positiv udvikling.

Der er sket relativt små, men positive, ændringer i beboersammensætningen i Brøndby Strand. Desuden har den etniske sammensætning ændret sig, så den i højere grad ligner kommunens, selv om der fortsat er en væsentlig overrepræsentation af indvandrere og efterkommere.

Der er sket en relativt stor reduktion af problemer med alkoholikere og med nabogener. Der er også kommet en lille forbedring af trygheden, selv om mere end hver tredje fortsat føler sig utryk nogle steder i området. Færre føler sig generet af tyveri, mens flere gør det af hærværk og vold.

Indsatserne for at forbedre det sociale liv i området har ikke ført til mere positive vurdering af dette eller af de sociale relationer. De relativt små fysiske forbedringstiltag har haft en lille effekt for vurderingen af uderummene, men ikke for de grønne områder, som dog allerede fra starten vurderedes meget positivt.

Det samlede antal arbejdspladser er steget lidt i Brøndby Strand. Det gælder både for restauranter og forlystelser og for privat service, som ikke var særligt gode ved starten af kvarterløftet. Antallet af offentlige ansatte i området er steget en smule, men beboernes vurdering af den offentlige service er blevet dårligere.

Vollsmose

I Tabel 4 ses et vurderingsskema for Vollsmose.

Tabel 4. Vurderingsskema for Vollsmose

Vurderingskriterium	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig Indsats	Effekter
1. Omdømme, til- og fraflytning				
Stedsidentitet	Høj			Lille
Omdømme	Dårligt	Ja	Stor	Meget stor
Ønsker om fraflytning	Høj			Meget stor
Social stabilitet i forhold til kommune	Lav			Lille
Tilflyttere uden for arbejdsmarkedet	Mange			Lille
2. Beboersammensætning, beskæftigelse og sociale forhold				
Beboersammensætning	Mange uden arbejde			Lille
Beskæftigelsesproblemer	Store	Ja	Middel	(Lille)
Problemer med misbrugere	Middel			Stor
Kriminalitet, vold og hærværk	Store	Ja	Stor	Ingen
Utryghed	Store	Ja	Stor	Stor
Sociale gener fra naboer	Store		Stor	Stor
Socialt liv	Middel	(Ja)	Middel	Lille
Stemningen i kvarteret	Dårligt			Stor
Sociale relationer	Middel	(Ja)		Stor
3. Fysiske forhold				
Byens rum	Relativt gode	(Ja)		Lille
Grønne områder	Gode		Stor	Ingen
Opholds- og mødesteder	Dårligt		Stor	Stor
Fysiske gener	Middel			Lille
4. Byfunktioner, forsyning med service				
Restauranter og forlystelser	Middel			Lille
Offentlig service	Relativt gode	Ja		Lille
Privat service	Mindre god	Ja		Ingen
Arbejdspladser	Dårligt	Ja		Ingen

En af de væsentligste målsætninger ved starten af kvarterløftet var, at beboersammensætningen i Vollsmose skulle bringes mere i overensstemmelse med den, der fandtes i resten af kommunen. Denne målsætning blev delvist opgivet i 2005, da det viste sig, at en stor del af de personer, man fik i arbejde, fraflyttede bebyggelsen og blev erstattet af nye personer uden arbejde. Samtidigt steg andelen af beboere, som var indvandrere og efterkommere. Vollsmose kunne ikke konkurrere med de mange relativt billige ejerboliger i kommunen.

Men ønsker om fraflytning er blevet væsentligt reduceret i Vollsmose, og der er sket en lille forbedring i den sociale stabilitet. Der er lidt flere i arbejde blandt tilflytterne, og andelen uden arbejde blandt beboerne er reduceret lidt mere end i kommunen som helhed.

Nogle af årsagerne hertil kan være, at områdets dårlige omdømme blandt beboerne er blevet væsentligt forbedret, og at en række synlige sociale problemer er blevet reduceret. Det gælder især problemer med misbrugere og med nabogener. Der er ingen signifikant ændring i beboernes opfattelse af

problemer med kriminalitet, men den faktiske kriminalitet i Vollsmose er ikke specielt høj. Trygheden ved at færdes i kvarteret er stærkt forøget.

Beboernes opfattelse af de sociale relationer og af stemningen i kvarteret er meget forbedret. Der er en lille forbedring af opfattelsen af de sociale aktiviteter. Det kan hænge sammen med, at beboerne finder, at opholds- og mødesteder er blevet væsentligt bedre – formentligt som en følge af det nye beboerhus i området. Byrum og grønne områder fik en relativt positiv vurdering ved kvarterløftets start. Vurderingen af byrummene er blevet lidt forbedret, mens vurderingen af de grønne områder ikke er det. Det kan skyldes, at formålene med forbedringerne af de grønne områder primært var at forbedre trygheden og at skabe aktivitetsmuligheder for unge. Der er sket en lille forbedring af vurderingen af fysiske gener.

Der er ikke kommet flere arbejdspladser i Vollsmose. Der er lidt flere beskæftigede i restauranter og forlystelser, men næsten ingen forøgelse af den private service. Antallet af offentligt ansatte i området er steget lidt, og beboernes vurdering af den offentlige service er blevet lidt mere positiv.

Vestbyen

I tabel 5 ses et vurderingsskema for udviklingen i Vestbyen.

Indsatsen i Vestbyen har været koncentreret om fysiske forbedringer, og der ses også at være sket store positive forbedringer i beboernes vurdering af hhv. byrum, grønne områder, opholds- og mødesteder og fysiske gener

Beskæftigelsesindsatsen var også relativt omfattende, og andelen af beboere udenfor arbejdsmarkedet i området er også blevet reduceret mere end i kommunen som helhed. Men dette kan også skyldes de øvrige forbedringer af området. Der er således en stor forbedring af områdets omdømme, en lille forbedring af stedsidentiteten og ønsker om fraflytning og en lille forbedring af den sociale stabilitet.

Området havde middelstore sociale problemer før kvarterløftet, og disse er heller ikke blevet hverken større eller mindre. Der er mere utilfredshed med hærværk, men samtidig er trygheden øget væsentligt. Der er kun en lille forbedring i opfattelsen af det sociale liv i området og ingen forbedring af de sociale relationer, som dog alle var relativt gode ved starten.

Antallet af arbejdspladser i Vestbyen er faldet en del, hvilket især skyldes, at nogle fremstillingserhverv er forsvundet. Der er derimod en lille forøgelse af beskæftigelsen i privat service og i restauranter. Der er en forøgelse i antallet af ansatte i offentlig service, og beboernes vurdering af den offentlige service er en del mere positiv.

Tabel 5. Vurderingsskema for Vestbyen

Vurderingskriterium	Situation før indsats	Målsætninger for ændring	Særlig Indsats	Effekter
1. Omdømme, til - og fraflytning				
Stedsidentitet	Middel	Ja		Lille
Omdømme	Middel			Stor
Ønsker om fraflytning	Lav			Lille
Social stabilitet i forhold til kommune	Lav			Lille
Tilflyttere uden for arbejdsmarkedet	Over kommune			Lille
2. Beboersammensætning, beskæftigelse og sociale forhold				
Beboersammensætning	Flere uden arbejde			Middel
Beskæftigelsesproblemer	Middel	Ja	Stor	Lille
Problemer med misbrugere	Middel			Ingen
Kriminalitet, vold og hærværk	Middel			Negativ
Utryghed	Middel			Stor
Sociale gener fra naboer	Middel			Ingen
Socialt liv	Middel	Ja	Lille	Lille
Stemningen i kvarteret	Middel			Ingen
Sociale relationer	Middel			Ingen
3. Fysiske forhold				
Byens rum	Dårlige	Ja	Stor	Stor
Grønne områder	Dårlige	Ja	Stor	Stor
Opholds- og mødesteder	Dårlige	Ja	Stor	Stor
Fysiske gener	Store		Stor	Stor
4. Byfunktioner, forsyning med service				
Restauranter og forlystelser	Mindre god			Lille
Offentlig service	Relativt god			Større
Privat service	Mindre god			Lille
Arbejdspladser	Dårlig			Negativ

Perspektiver

Områdeindsatser kan ses som et af de instrumenter, der kan bruges i en kommunal bypolitik, samtidigt med at bypolitikken generelt også har betydning for, om behov for områdeindsatser opstår, og om de lykkes.

På en måde kan man sige, at områdeindsatser er en slags ambulancetjeneste, som sættes i værk, når bypolitikken er slået fejl, dvs. når dele af byen er blevet så uattraktive og stigmatiserede, at negative selvforstærkende udviklingsprocesser slår igennem, som på sigt kan true disse kvarterers overlevelse. Behovet for områdeindsatser kan være en direkte eller indirekte følge af, at man i den kommunale politik og planlægning ikke har været tilstrækkelig opmærksom på at fordele byens ressourcer på en sådan måde, at alle kvarterer tilgodeses og bliver attraktive. Historisk set har man ofte foretaget en skæv geografisk fordeling af boligtyper, således at de almene boliger har været samlede i bestemte byområder, og tidligere var man ikke nok opmærksom på, at kommunens boligsociale anvisning kunne medføre en for stor koncentration af sociale problemer og af borgere af anden etnisk herkomst. Parallelt hermed har den funktionalistiske byplanlægning betydet, at byens funktioner i for høj grad er blevet adskilte, hvilke har efterladt dele af byen med ensidige og oplevelsesfattige boligområder. I en vis udstrækning er byerne låst fast i en etableret bystruktur, men man burde med en fremsynet bypolitik i en vis grad kunne 'udbedre skaderne' og dermed forebygge behovet for større kvarterløftlignende indsatser.

Områdeindsatser har til formål at vende en negativ økonomisk, fysisk og social udvikling i et byområde. Forskningslitteraturen om indsatser over for problemramte byområder viser, at noget meget centralt i dette er, hvordan bykvarterer opfattes af både beboerne og af resten af byen. Det er opfattelsen af, hvor attraktivt området er at bo eller investere i, hvilken social status det har og især, hvordan det vil udvikle sig i fremtiden, som har en afgørende betydning for, om folk flytter til eller fra området (Skifter Andersen 2008). Det har også betydning for, om ejendomme vil investere i lokale ejendomme, og om virksomheder vil etablere sig med arbejdspladser og service til området. Det har desuden betydning, i hvor høj grad beboere og lokale virksomheder føler sig knyttet til kvarteret. Dybest set drejer kvarterløft sig derfor om at påvirke folks opfattelse af og tilknytning til byområdet. Stedsopfattelse og stedsidentitet er imidlertid noget, der er diffust og u håndgribeligt og kan være påvirket af tilfældige hændelser fx medieomtale. Desuden vil forskellige mennesker ofte opfatte et sted forskelligt.

Påvirkning af stedsidentiteten har indgået i strategien for både de første syv og de sidste fem kvarterløft ved, at man har forsøgt at skabe en opfattelse af byområder som veldefinerede steder og ved at forsøge at øge beboernes tilknytning til dem. Det man her kan diskutere, er, om det altid er en god idé at gøre dette. Det gælder for nogle byområder, at de fysisk set er meget velafgrænsede og naturligt betragtes som et kvarter og et sted, mens det ikke gælder for andre. Blandt de første syv områder var især Avedøre Stationsby meget velafgrænset, mens de øvrige områder mere eller mindre flyder sammen med den øvrige by. Blandt de sidste fem er Brøndby Strand og Vollsmose velafgrænsede, mens de øvrige tre ikke er det. I mange tilfælde er det ikke området som sådan, som beboerne er knyttet til, men mindre steder som en bebyggelse, en karre eller en opgang.

Når man forsøger at gøre et byområde til et veldefineret sted, kan det imidlertid have både positive og negative aspekter. De positive, som har været et element i kvarterløftstrategien, er, at lokale beboere og virksomheder kan få et større tilhørsforhold, som gør dem mere positive og mindre tilbøj-

lige til at flytte. Måske vil nogen af dem også føle et større medansvar for området og bidrage med ressourcer til at forbedre det. De negative aspekter har et gøre med, hvad man kan kalde stemplingseffekter. Enkelte negative sociale hændelser og fysisk forfald nogle få steder i byområdet kan føre til, at et helt område får et negativt image, hvis det opfattes som en helhed. Det gælder fx i Vollsmose, hvor de sociale problemer og kriminaliteten var koncentreret i bestemte dele af området, men ikke i andre. I Nørrebro Park var det et bestemt alment boligområde. Ved at forsøge at skabe et kvarter gennem kvarterløftindsatsen kan man risikere, at det dårlige omdømme ville blive udbredt til resten af området. Der er således både argumenter for og imod, at satse på at skabe en stærk kvarteridentitet i mere diffuse byområder, og strategien må afhænge af, hvor stor den samlede indsats er. Det er erfaringerne fra andre lande (se Skifter Andersen 2002), at man med små indsatser risikerer at stigmatisere områderne, uden at indsatsen er stor nok til at skabe tilsvarende positive ændringer i opfattelsen af kvartererne.

Det er vigtigt for et kvarterløft, at man ved noget om, hvordan kvarteret opfattes, hvad det er, der opfattes negativt og af hvem, og hvordan man kan påvirke stedsopfattelsen hos beboere og potentielle tilflyttere samt hos virksomheder og investorer. Det drejer sig dels om, hvad der opfattes mere eller mindre attraktivt i området. Dette har en sammenhæng med konkrete forhold som boligudbud, byrum, grønne områder, faciliteter og udbud af service, kultur og oplevelser mv. Her er det vigtigt at vide, hvad det er, der især er utilfredshed med i området, og hvilke forhold man kan påvirke. Men undersøgelser har vist (se fx Skifter Andersen 2008), at et kvarters sociale status og omdømme har en meget stærk betydning for stedsopfattelsen, som især påvirker potentielle tilflyttere. Hvis man har den opfattelse, at et område er socialt belastet, er der også en tendens til at se områdets fysiske udseende i dette lys, og fx dårligt vedligeholdte ejendomme og graffiti opfattes som tegn på socialt forfald.

En social stigmatisering af et kvarter er noget meget diffust og svært håndgribeligt og afhænger fx af presseomtale. I kvarterløftindsatsen har man i nogle af områderne (Brøndby Strand og Vollsmose) bevidst arbejdet på at få nogle positive historier anbragt i medierne for at påvirke et dårligt omdømme, fx Nord-bedst kampagnen i Nordvest Kvarteret. Nogle byområder er næsten per definition socialt stemplet, det gælder fx for de store betonbyggerier fra 1960'erne og for områder med mange beboere af fremmed etnisk herkomst (Skifter Andersen, 1999). Det dårlige omdømme stammer dog ofte fra forekomsten af synlige sociale problemer som alkoholikere og narkomaner i gadebilledet eller hyppig omtale af kriminalitet. Det er vigtigt at gøre noget ved disse problemer. Der er mange eksempler på både i kvarterløftindsatsen og i den forudgående byudvalgsindsats i almene boligområder, at direkte indsatser mod sådanne problemer har en god effekt. Det gælder fx foranstaltninger for kriminalitetstruede unge og væresteder for og støtte til misbrugere. Derimod har det på kort sigt kun en begrænset effekt at satse på en ændret beboersammensætning, som må ses som en mere langsigtet strategi.

Det har også en stor effekt at gøre noget ved synligt fysisk forfald og andre fysiske forbedringer, der kan modvirke indtrykket af et socialt belastet område. Det er ikke altid sikkert, at der skal store fysiske investeringer til, men måske blot en forskønnelse og bedre vedligeholdelse af eksisterende bygninger, grønne områder og infrastruktur.

Endelig er det vigtigt at fokusere på de grupper, som man ønsker at tiltrække til kvarteret. Hvad er deres behov og ønsker til det gode byliv og kvarteret? Mange unge og unge familier lægger eksempelvis stor vægt på lokale oplevelsesmuligheder og et udbud af cafeer, forlystelser og service.

En del af kvarterløftindsatsen har, ligesom dele af den forudgående byudvalgsindsats, være præget af en tro på, at generelle sociale og kulturelle aktiviteter og netværksskabelse for alle beboere ville kunne medvirke til at løse sociale problemer. Det var imidlertid erfaringerne fra byudvalgsindsat-

sen (Skifter Andersen 1999a), at mere generelle aktiviteter kun i begrænset omfang kom de socialt svageste til gode og heller ikke havde nogen stor effekt for de synlige sociale problemer. Andre formål med generelle aktiviteter kan være at øge udbuddet af tilbud og oplevelser i kvarteret samt at skabe positiv opmærksomhed udadtil om kvarteret. Opførelse af beboerhuse mv. kan skabe rammer for både sociale indsatser og for kultur og sportsaktiviteter mv., men deres effekt afhænger helt af, hvad man bruger dem til. Er der her en tendens til, at kommunerne tror, at de fysiske rammer i sig selv skaber aktivitet, og at husene kan fungere på grundlag af frivillige kræfter? Vi ved ikke meget om beboerhusenes betydning, og der er stærkt brug for mere konkret evaluering af dette.

Et andet formål med generelle sociale og kulturelle indsatser kan være at skabe sociale relationer og sociale netværk i kvarteret. Fra forskerside (Pløger, 2002) er det blevet hævdet, at dette i en vis udstrækning bygger på nogle idealistiske og til dels forkerte forestillinger om (sen)moderne byområder, hvor der er meget løse sociale relationer, og hvor beboerne på mange måder er orienteret væk fra deres boligområde. Man kan derfor stille spørgsmålstejn ved, om generel netværksskabelse er en særlig effektiv strategi i retning af at engagere beboerne mere i kvarteret og i hinanden.

På den anden side er der på baggrund af en omfattende litteratur om byomdannelse og byudvikling (se fx DeFilippis 2001) enighed om, at det er vigtigt for et byområdes udvikling, at der sker et samarbejde mellem lokale myndigheder og lokale aktører. Det drejer sig især om lokale investorer, men også beboere og lokale virksomheder, som er aktivt interesserede i at udvikle kvarteret. Her kan generelle sociale og kulturelle aktiviteter være med til at skabe et netværk af aktive borgere og også aktivere grupper, som man ellers ikke havde fået kontakt med. Men ofte er det måske i højere grad planlægning og gennemførelse af ændringer i kvarteret, som interesserer de aktive og skaber de stærke lokale netværk – især når det gælder vilkårene for børn. Man kan derfor bruge selve planlægnings- og beslutningsprocessen som et led i en skabelse af lokale netværk af aktive.

I modsætning til de første syv kvarterløft har erhvervsudvikling spillet en vis rolle i nogle af de fem sidste. Tidligere undersøgelser (Storgaard & Skovdal, 2001) af erfaringerne fra nogle ældre bykvarterer, der har oplevet en fornyelse på privat initiativ, er, at butikker og små servicevirksomheder kan spille en meget aktiv rolle i udviklingen af et kvarter. For mange af de grupper, som kan være attraktive beboere, er det netop de ydelser, som disse erhverv kan tilføre kvarteret, der er væsentlige.

Ligesom med beboerhusene er det svært for evalueringen at belyse helt konkret, hvad erhvervsindsatsen i områderne har betydet. I de to Københavnske kvarterer har der været en stærk erhvervsudvikling, som kan have sammenhæng med indsatsen, men den kan også have andre årsager. Også her kan der være behov for yderligere evaluering.

Kommer vi til at mangle kvarterløftindsatser i fremtiden?

Kvarterløft har været en relativt omfattende helhedsorienteret indsats i større byområder. Erfaringerne fra kvarterløft bliver brugt i lignende indsatser fremover. I almene boligområder er fremtidige indsatser primært forbundet med omprioriteringsmidler fra Landsbyggefonden, mens de i mere blandede byområder organiseres med midler til 'områdefornyelse' via byfornyelsesloven. Områdefornyelsen vedrører relativt mindre byområder og omfanget af de tilgængelige ressourcer er noget mindre end i kvarterløftene. Kan disse områdeindsatser helt erstatte kvarterløftindsatsen? I Københavns Kommune er det dog lykkedes i et par byområder, ved at kombinere områdefornyelse med andre finansieringskilder, at nå op på et aktivitetsniveau, som nærmer sig kvarterløftene.

Det afgørende spørgsmål er her for det første: Skal en områdeindsats have et vist omfang for at lykkes? Det er erfaringen fra både Byudvalgsindsatsen og fra andre lande, at for små og for korte indsatser kan være mere skadelige end gavnlige, fordi et område bliver stigmatiseret uden at der sker væsentlige ændringer. Afhængigt af problemernes omfang kan man også argumentere for, at man skal op på et vist indsatsniveau, hvis man skal have held til at vende en negativ udviklingsspiral. For det andet kan man sige, at det ikke nytter meget, hvis man forbedrer et lille byområde, som er beliggende i et større område med store problemer. Besvarelsen af spørgsmålet afhænger således også af, hvordan man vurderer problemerne med fortsat forslumning af byområder.

Generelt er Statens engagement mindre i de nye områdeindsatser – især i de, der støttes af Landsbyggefonden. I disse indsatser er kommunerne også sat ud på et sidespor. Her kan der komme til at mangle et lokalt politisk engagement og et stærkt lokalt samarbejde.

Man kan også diskutere, om alle de indsatstyper, man har anvendt i kvarterløftene, har været lige nødvendige. Kunne man have sparet nogle af midlerne? I evalueringen af de første syv kvarterløft blev det konkluderet, at ikke alle indsatser havde været lige nødvendige set i lyset af, hvad der var de centrale problemer i byområderne. Denne konklusion kan til dels også anvendes på de sidste fem. Som nævnt er det især usikkert, hvilken effekt generelle kultur- og fritidsaktiviteter har. Hvis de er rettet direkte mod problematiske grupper, som misbrugere og kriminelle unge, har de stor effekt, men vi ved ikke hvad de mere generelle indsatser betyder. Også her er der stærkt brug for en mere præcis evaluering.

Kapitel 1. Kvarterløftindsatsen og formålet med den

Formålet med kvarterløft og andre områdeindsatser

Kvarterløft er en bredspektret indsats i et afgrænset byområde med det formål at forbedre området fysisk, økonomisk og socialt og at "*vende negative udviklingsspiraler til positive*". På baggrund af den internationale forskningslitteratur om problemramte byområder kan der teoretisk set peges på tre forskellige begrundelser for, hvorfor sådanne indsatser er nødvendige og relevante i stedet for sædvanlige mere generelle indsatser for forbedring af byerne og løsning af deres sociale og økonomiske problemer.

Den første begrundelse er de erfaringer, som man har fra mange lande i den vestlige verden med mekanismer, som skaber en ulige udvikling i byerne, og som betyder, at økonomiske og sociale ressourcer samles i visse byområder, mens andre bydele tømmes for ressourcer. Det, der især er karakteristisk for mange af sådanne områder, er, at problemerne forværres over tid. Der findes en omfattende europæisk forskningslitteratur (se Skifter Andersen 2003), som beskriver, hvordan selvforstærkende negative processer i områderne forstærker hinanden. Disse processer betyder, at områderne bliver stadigt mindre attraktive og mere afvigende fra den øvrige by og kan ende med en total forslumning og et socialt kaos, hvis der ikke i tide sættes ind over for dem. Det kan derfor være et formål med områdeindsatser at standse en negativ udvikling ved at gøre områderne mere attraktive, løse nogle af deres sociale problemer og gøre dem mere konkurrencedygtige i forhold til at tiltrække mennesker, virksomheder og kapital.

Den anden mulige begrundelse er de problemer, som findes i mange danske byer med fysiske strukturer, som ikke mere er anvendelige, og som hindrer en hensigtsmæssig udvikling. Det er strukturer, som ikke kan ændres alene ved private investeringer, men kræver en offentlig medvirken. Her er især offentlig-privat samarbejde om fysiske investeringer relevante.

En tredje begrundelse for område-afgrænsede indsatser er, at man hermed kan aktivere lokale menneskelige og økonomiske ressourcer til løsning af sociale og fysiske problemer, og samtidig gavne udviklingen af både området og byen. Det er blevet stadigt vigtigere for lokale myndigheder at kunne etablere samarbejde og partnerskaber med lokale aktører i byen for at skabe byudvikling.

Man kan på denne baggrund sige, at kvarterløft som ide har været fundet i, at der fandtes nogle reelle problemer i danske byer, som indsatsen kunne medvirke til at løse, og at strategien i kvarterløft, helhedsorientering og borgerinddragelse, er blevet et stadigt mere centralt redskab i bypolitikken i Danmark og andre europæiske lande.

Resume af erfaringerne fra kvarterløftene i de første syv byområder

En mere generel konklusion på evalueringen af de første syv kvarterløft, som blev gennemført i perioden 1997-2002 var følgende (Skifter Andersen og Kielgast 2003):

Udviklingen i kvarterne har været meget forskellig, men som helhed er det lykkedes med indsatsen at skabe ændringer, som har gjort kvarterne mere attraktive og beboerne mere positive. Disse holdningsændringer blandt beboerne er delvist slået igennem i ændringer i til- og fraflytningen, men har, med en enkelt undtagelse, endnu ikke - på den korte tid indsatsen har været i gang - ført til en mere blandet beboersammensætning i kvarterne.

Evalueringen af de syv første kvarterløft blev foretaget på et tidspunkt, hvor en del af kvarterløftindsatsen ikke var færdiggjort (især de fysiske indsatser), og andre kun havde haft kort tid til at virke i. Evalueringen kunne derfor kun give et foreløbigt billede af udviklingen i områderne, mens de varige konsekvenser på længere sigt kan være anderledes. Det må formodes, at de tendenser, som evalueringen viste, ville blive forstærket på sigt, men dette afhæng af, i hvor høj grad indsatsen videreførtes i kommunalt regi.

Et af de overordnede mål med kvarterløftene var at forbedre områdernes omdømme og forbedre stedsidentiteten hos beboerne, fordi dette er en forudsætning for en positiv selvforstærkende udvikling i kvarterne. Dette lykkedes stort set i næsten alle kvarterne. Det satte sig spor i en reduktion af ønsker om fraflytning og i en lavere flyttehyppighed, men andre personlige forhold, som ikke havde noget med området at gøre, spillede også ind her.

I nogle af kvarterne skete der allerede i 2001 ændringer i tilflytternes sammensætning i retning af, at relativt flere blandt tilflytterne var i beskæftigelse end tidligere (Kgs. Enghave, Avedøre Stationsby, Sydvest Kvarteret) i andre ikke. Men dette var påvirket af udviklingen på boligmarkedet, hvor de forudgående års mere stramme marked må have reduceret byområdets betydning for valg af bolig.

Indsatsen havde endnu ikke pr. 1.1.2002 sat sig store spor i retning af en mere blandet beboersammensætning bortset fra Avedøre Stationsby. Der var i flere kvarter sket en faktisk reduktion af andelen af beboere uden for arbejdsmarkedet i 1998-2002, men dette kunne stort set forklares ved, at der generelt var sket en reduktion i kommunerne. På baggrund af ændringerne i til- og fraflytningen var det dog for flere af kvarterne sandsynligt med en effekt på længere sigt, hvilket især var nødvendigt i Kgs. Enghave og Femkanten.

Der var meget positive effekter af de fysiske indsatser i byens rum i næsten alle kvarterne, idet beboerne fik en væsentligt mere positiv opfattelse af disse. Der var ikke helt så positive ændringer for beboernes vurdering af de grønne områder. Fysiske gener (trafik mv.) blev mindsket væsentligt i tre kvarter (Holmbladsgadekvarteret, Kgs. Enghave og Tøjhushaven), mens to andre med trafikproblemer ikke så nogen stor effekt (Femkanten og Sydvest Kvarteret).

Etableringen af beboerhuse og opholdssteder var et væsentligt element i indsatsen, som også så ud til at have sat sig nogle spor i det sociale liv i områderne. Men derudover var der en begrænset forbedring af byfunktioner som offentlig og privat service samt virksomheder med kultur og forlystelser. Dette skyldtes blandt andet, at det ikke var en målsætning for kvarterløftene at ændre dette. Den private service var således gået tilbage i mange af områderne bortset fra Holmbladsgadekvarteret og Ålborg Øst.

Fem af de syv kvarter havde et noget lavere indkomstniveau end svarende til gennemsnittet for deres kommune. I to af disse områder (Femkanten og Kgs. Enghave) steg indkomsterne mere end i kommunen, men for næsten alle områderne var der en positiv ændring i indkomstudviklingen set i forhold til tidligere, hvor den var mere negativ i alle de fem kvarter.

Antallet af arbejdspladser gik tilbage i de fleste af de områder, som havde få i forvejen. Beskæftigelsen blandt beboerne blev kun forbedret væsentligt i forhold til kommunen som helhed i to af områderne (Kgs. Enghave og Avedøre Stationsby) og lidt mere i ét (Holmbladsgadekvarteret).

Synlige sociale problemer er af væsentlig betydning for et kvarters status og omdømme. Gener fra tunge sociale problemer med misbrugere blev i to

kvarterer reduceret væsentligt (Holmbladsgadekvarteret og Ålborg Øst) i andre lidt, mens to kvarterer ikke blev ændret (Kgs. Enghave og Sydvest Kvarteret).

Beboernes opfattelse af kriminalitet og utryghed blev desuden reduceret væsentligt i tre kvarterer (Femkanten, Kgs. Enghave og Ålborg Øst) og lidt i andre.

Overordnede målsætningerne for de fem nye kvarterløft

Udgangspunktet for ansøgninger om støtte til kvarterløft var en såkaldt 'kravspecifikation', som blev udarbejdet af Regeringens Byudvalg i marts 2000. Her blev kvarterløft defineret ved følgende punkter:

- kvarterløftet retter sig imod området, og ikke mod den enkelte borger eller ejendom.
- kvarterløft er helhedsorienteret, dvs. baseret på en koordineret og integreret indsats.
- kvarterløft er baseret på, at inddrage de lokale kræfter i så vidt et omfang som muligt.
- kvarterløftprocessen er styret gennem samarbejdsaftaler mellem staten og den enkelte kommune, som har et kvarterløftområde.

Der blev ikke direkte formuleret konkrete målsætninger for kvarterløftene, men derimod en beskrivelse af, hvilke typer af områder man ville støtte. Hovedsigtet var, hvad man kunne kalde blandede områder. Der tænkes her på områder, som er blandede erhvervsmæssigt og boligmæssigt bl.a. med hensyn til ejerforhold og med hensyn til byfunktioner. I fokus er områder, der både har stærke og svage sider, som både indeholder problemer og ressourcer, således at der kan skabes en frugtbar dynamik mellem de stærkere og svagere dele af området.

Med betegnelsen kvarterløft blev det forudsat, at der kunne ske en afgrænsning af kvarteret, således at der var eller kunne blive tale om en kvartersidentitet.

Andre områder ville dog også kunne komme i betragtning, f.eks. områder, der boligmæssigt var meget ensartede, men hvor man gennem det foreslåede projekt havde mulighed for at etablere et blandet kvarter. Dette kunne f.eks. ske, hvor det var muligt at etablere nye kvartersgrænser, således at et hidtil isoleret, og socialt segregeret boligområde blev en del af et blandet kvarter - typisk almene boligområder, som udgør "byer i byen", f.eks. områder, hvor der hovedsageligt bor borgere med en flygtninge- eller indvandrerbaggrund.

Kvarterløft skulle sigte mod at hjælpe byområder af en vis størrelse. Det forventedes, at de berørte kvarterer havde et vist omfang arealmæssigt, boligmæssigt og med hensyn til indbyggerantal, hvor udgangspunktet vil være som minimum 2.500 indbyggere. Når der taltes om blandede kvarterer, forventedes boligdelen at være betydelig. Byernes centerområder og hovedsageligt erhvervsområder kunne ikke forvente at komme i betragtning.

Der forudsattes at være tale om betydelige problemer for at komme i betragtning til et kvarterløftprojekt - ikke blot inden for en enkelt sektor, men derimod problemer inden for en bred vifte af sektorer, fx stor arbejdsløshed og mange personer på overførselsindkomst, et stort gennemtræk i området, som gør det vanskeligt at opbygge stabile netværk, stor nedslidning af området med behov for f.eks. en boligrenovering, mangel på grønne områder og på egnede opholdssteder, trafikale problemer som f.eks. mange trafikulykker og meget trafikstøj, eller få butikker, meget få lokale arbejdspladser, ringe privat og offentlig service, samt få kultur- og fritidstilbud.

Området kunne være præget af mange dårligt fungerende familier, misbrugsproblemer, vold og hærværk eller af en manglende integration mellem danskere og etniske minoriteter.

Men der efterlystes også potentialer i form af ledige arealer, eller i form af tomme bygninger med mulighed for at tilføje ønskede funktioner til området og muligheder for at gøre "noget" ved problemerne, herunder et tilstrækkeligt "demokratisk potentiale", fx i form af en vis organisering blandt borgerne, i det lokale erhvervsliv, og i foreningslivet i øvrigt, som kunne anvendes i forbindelse med organiseringen af et kvarterløft.

Karakteristik af de fem nye områder – problemerne ved indsatsens start

I det følgende gives en kort karakteristik af de fem byområder, som de så ud ved starten af kvarterløftet i 2002 (Skifter Andersen 2003a)

Nørrebro Park

Nørrebro Park kvarteret/Ydre Nørrebro Syd udgør en tredjedel af bydelen Ydre Nørrebro. Kvarteret er et fuldt udbygget storbyområde med cirka 16.000 beboere og 10.000 boliger. Kvarteret er et sammensat område med boligbebyggelser fra forskellige tidsperioder, strøggader med et livligt butiksliv og Nørrebroparken som stort rekreativt område.

Området er afgrænset af overordnede veje med stor trafikbelastning. Det afgrænses af Jagtvej, Ågade/Bispeengbuen, banen og Nørrebrogade. Hille-rødgade og Lundtoftegade, der er fordelingsgader, gennemskærer og opde-ler området.

Kvarteret er opbygget af karréer, som den dominerende bebyggelsesstruktur. Størstedelen af kvarteret var udbygget før 1940, men en del (det almene boligområde i Lundtoftegade) er bygget senere. Erhvervsanvendelsen er koncentreret langs strøggaderne og i få mindre erhvervsområder.

Nørrebro Park har en bred sammensætning af boliger med forskellige ejerformer, som afviger relativt lidt fra Københavns Kommunes gennemsnit. Den dominerende ejerform er dog andelsboliger (54 pct.) og private udlejningsboliger (22 pct.).

Næsten halvdelen af boligerne er under 60 m². Bygningerne er fortrinsvist opført før 1940 (80 pct.), og en meget stor del af dem har en eller anden form for installationsmangler (40 pct.).

Der er store forskelle mellem delområderne mht. boligforhold, beboersammensætning og sociale forhold.

Beboersammensætningen

Nørrebro Park havde ved starten af kvarterløftet lidt flere enlige og færre børnefamilier end kommunen som helhed. Der var en overrepræsentation af unge i alderen 18-34 år og færre ældre. Der var desuden en del færre børn i alderen 7-17 år.

Beboernes økonomiske ressourcer var en del mindre end kommunens gennemsnit. Således var gennemsnitsindkomsten for voksne over 17 år 14 pct. mindre end kommunens, og husstandsformuen udgjorde kun 12 pct. af gennemsnittet i København.

Generelt var den sociale sammensætning i Nørrebro Park ikke meget anderledes end kommunen som helhed. Der var lidt flere kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister i kvarteret, men ikke mange. Der var lidt flere delvist beskæftigede end i kommunen. Det var især de studerende, som var overrepræsenteret i kvarteret. Der var relativt få folkepensionister. Det var især de fuldt beskæftigede med middelhøj indkomst, som var underrepræsenteret.

Der var næsten samme andel indvandrere fra 3. verdenslande i Nørrebro Park som i kommunen som helhed - ca. 15 pct. af beboerne.

Erhverv og beskæftigelse

Der var en del erhverv i Nørrebro Park, men gennemsnitligt langt fra så mange som i København som helhed og i Nordvest Kvarteret. Det drejede sig især om små virksomheder. Der var især relativt færre beskæftigede i servicevirksomheder, men også få i fremstillingserhverv.

I perioden 1998-2002 gik antallet af arbejdspladser i kvarteret tilbage i forhold til kommunens udvikling. Det var især serviceerhvervene, som gik tilbage, mens der var en mindre vækst i fremstillingserhverv.

Forsyning med service

Kvarteret havde en rimelig god dagligvareforsyning, men manglede udvalgsvarer. Der var desuden en dårlig forsyning med restauranter og i en vis udstrækning også med andre forlystelser, selv om denne var bedre end i Nordvest Kvarteret. Der var i 1998-2002 sket en væsentlig tilbagegang hvad angår restauranter mv., men en lille fremgang mht. andre forlystelser.

At dømme ud fra antallet af ansatte i området var der relativt få offentlige institutioner, som lå i selve kvarteret.

Beboernes opfattelse af kvarteret i 2002

En stor del af beboerne havde en negativ opfattelse af de fysiske omgivelser i Nørrebro Park. 56 pct. mente, at der var grimme bygninger gader og torve og 44 pct., at der var mangel på grønne områder. Flest var utilfredse med trafik og støj (64) og med snavs, forfald og graffiti (56).

Generelt syntes 80 pct. af beboerne i Nørrebro Park, at der var liv og ske-te meget i deres kvarter, og at der var en god stemning/atmosfære i kvarteret. Kun 25 pct. mente, at der manglede opholds- og mødesteder i bydelen.

Nørrebro Park var, sammen med Vestbyen, det af de fem kvarterer, hvor beboerne følte sig mindst generet af synlige sociale problemer. Men der var ca. 20 pct., som følte sig generet af narkomaner, folk, der drak på gaden, af husspektakler og af folk, som opførte sig dårligt. To ud af tre beboere sagde dog, at de havde det godt med andre beboere i området, kun 4 pct. havde det mindre godt.

Hærværk var den form for kriminalitet, som flest følte sig generet af (27 pct.). Hver femte følte sig generet af hhv. tyveri og indbrud og af vold og slagsmål. Hver tredje beboer sagde ja til, at der var steder i kvarteret, hvor de følte sig mindre trygge. Beboernes opfattelse af kriminalitet lå dog på niveau med eller under de øvrige fire kvarterers.

Kvarteret Nørrebro Park er en lidt kunstig opdeling af byen, fordi der ikke er markante grænser, og navnet på området var kun 1 år gammelt i 2002. I dag er der i gennemsnit ca. 34 pct., der benytter sig af navnet, når de skal beskrive, hvor de bor.

Samtidigt var det imidlertid også relativt få - sammenlignet med de øvrige kvarterer - der mente, at området havde et dårligt ry (42 pct.). Hver fjerde beboer mente, at kvarteret havde et dårligt ry pga. sociale problemer, hvilket var noget mindre end i tre af de øvrige kvarterer.

Nordvest Kvarteret

Kvarterløftsområdet Nordvest ligger i overgangen mellem Københavns brokvarterer og villakvartererne i udkanten af kommunen. Nordvest Kvarteret er et livligt og mangfoldigt område med atmosfære, hvor der bor omkring 15.000 mennesker. Der er godt 9.200 boliger i området, hvis mest markante vartegn er højbanen med Nørrebro Station, som danner en slags indgangsport til kvarterløftsområdet.

Beboersammensætningen

Befolkningssammensætningen var ved kvarterløftets start – sammenlignet med det københavnske gennemsnit – domineret af mange unge i alderen 18-29 år, mens der var få beboere i alderen 30-64 år. Foruden en stor andel af unge var beboersammensætningen kendetegnet ved mange enlige og en del færre par med børn end i kommunen som helhed. Hver femte voksne beboer i kvarteret var studerende, og andelen heraf var stigende. Dette var en noget større andel end gennemsnittet for kommunen som helhed (16 pct.). De etniske minoriteter udgjorde ca. 20 pct. af beboerne mod ca. 16 pct. i hele kommunen.

Hvad angår beskæftigelse var ca. 30 pct. af de voksne i fuld beskæftigelse, hvilket svarede til ca. 4 pct. færre end det københavnske gennemsnit. Det var særligt de beskæftigede med middelhøj indkomst, som var småt repræsenterede i Nordvest. Desuden sås et stigende antal kontanthjælpsmodtagere, som udgjorde en noget større andel end det københavnske gennemsnit.

Kvarterets resourcesvage profil blev understøttet dels af de mange psykisk syge, som boede i området og af problemer med stofmisbrugere og ungdomskriminalitet.

Fysiske forhold

Nordvest har en god beliggenhed i København med gode transportmuligheder. Kvarterets bymiljø er karakteriseret ved en blanding af boligejendomme og erhvervsjendomme. Lejlighederne var ved starten af kvarterløftet generelt små og utidssvarende, og en del havde installationsmangler, men samtidig havde de også den charme, som karakteriserer typiske brokvartersbebyggelser.

Der var kun få grønne, rekreative områder og mødesteder i kvarteret. Især større veje var trafikalt belastede, mens gaderne generelt var præget af manglende vedligeholdelse og mange parkerede biler.

Flere af kvarterets erhvervsområder var tomme og lå ubenyttede hen, ligesom flere af grundene var miljømæssigt belastet af tidligere tiders industri og trafikens luftforurening

Byfunktioner og erhverv

Kvarterets bymæssige center findes i Nørrebro Stationsområde, hvor handelslivet er koncentreret. Der var ved kvarterløftets start en god forsyning med detailhandel i forhold til dagligvarer, men Nordvest manglede til gengæld forretninger med udvalgsvarer, restauranter og forlystelser. Således var der en markant mangel på kulturelle og udendørs udfoldelsesmuligheder, og handelslivet var begrænset til enkelte store og trafikerede gader.

Tidligere industrivirksomheder blev i stigende grad omdannet til servicevirksomheder. Ved kvarterløftets start var der ca. 9.000 arbejdspladser i området, hvilket betød, at der i forhold til indbyggertallet var næsten lige så mange beskæftigede i kvarteret som for København i gennemsnit.

Beboernes opfattelse af området i 2001

En undersøgelse af beboernes opfattelse af kvarteret ved kvarterløftets begyndelse i 2002 (SBI; 2002) viste en utilfredshed med de fysiske omgivelser pga. mangel på grønne områder, opholdssteder og bygningers, gaders og torves udseende og forfald.

En tredjedel af beboerne fandt, at der skete for lidt i kvarteret, mens halvdelen havde en opfattelse af, at der var liv og skete meget i kvarteret. Derudover var der næsten 60 pct., som oplevede en god stemning i kvarteret, hvilket dog var en lavere andel af beboerne sammenlignet med de øvrige kvarterer. På niveau med de øvrige kvarterer følte hver fjerde beboer sig generet af tyveri, indbrud eller hærværk, hver femte af vold, og hver tredje beboer følte sig ikke tryk på særlige steder i kvarteret. I forlængelse heraf men-

te 60 pct., at Nordvest havde et dårligt image. Årsagen til det dårlige image skyldtes ifølge disse beboere områdets sociale problemer.

Kvarterets lave attraktivitet kom bl.a. til udtryk ved en høj fraflytningsfrekvens. Således flyttede 27 pct. af borgerne hvert år fra kvarteret. Kun 18 pct. af beboerne ønskede at blive, fordi de var glade for området.

Endelig skal tilføjes, at et stort potentiale for Nordvest ifølge undersøgelsen var den stolthed af kvarteret, som herskede blandt beboere og interessenter, og som gav vilje og lyst i lokalområdet til at videreudvikle kvarteret.

Brøndby Strand

Brøndby Strand indgår i "Fingerplanen" fra 1940'erne som en af ti byenheder langs Køge Bugt. Planen for Brøndby Strand, der blev gennemført i 1970-1972, repræsenterer et højdepunkt i 1960'ernes funktionsopdelte byplanlægning og i betonbyggeriets udvikling og har ofte været kritiseret i medierne for sit identitetsløse betonmiljø og inhumane skala.

Brøndby Strand har fra starten haft forskellige problemer at slås med. Manglende infrastruktur og indkøbsmuligheder i de første år kombineret med byggeskader og et højt huslejeniveau medførte udlejningsproblemer og tomme lejligheder. Dette kombineret med høj arbejdsløshed og mange beboere på overførselsindkomst samt mediernes fokus på de "dårlige historier" var samlet set årsagen til, at kvarterløftindsatsen blev igangsat i 2001. Forud lå en bred vifte af boligsociale og fysiske tiltag, som alle havde til formål at vende den negative udviklingsspiral i området.

Fysiske forhold

Kvarterløftet omfatter et område af Brøndby Strand, som mod nord og øst afgrænses af Køge Bugt Motorvejen, mod syd af S-togsbanen og mod vest af kommunegrænsen til Vallensbæk. Området ligger langt fra bymidten i Brøndby og er fysisk isoleret i forhold til byen.

Brøndby Strand består af en 2,5 km lang bebyggelse, der er struktureret omkring Strandesplanaden, som i hver ende afsluttes af skoler og ungdomsklubber mv.

Bebyggelsen er opdelt i fire ens afsnit. De enkelte afsnit består af tre 16-etages højhuse, et antal fireetages blokke omkring et fælles gårdrum og rækkehuse langs Strandesplanaden. Hvert afsnit indeholder faciliteter som børneinstitutioner, aktivitetshus og et mindre butikscenter.

De 12 højhuse i 16 etager er på godt og ondt blevet et markant vartegn for byen.

De fysiske omgivelser er generelt pæne, og området er velforsynet med grønne områder, men der mangler attraktive byrum samt opholds- og mødesteder.

Der bor ca. 11.000 beboere i området fordelt på 4.000 boliger. Brøndby Strand er domineret af almene boliger. Boligmassen i kvarterløftområdet består af mere end 80 pct. almene boliger og 9 pct. ejerboliger, mens 4 pct. er andre lejeformer.

Boligudbuddet er meget ensidigt, men boligstandarden er høj og størsteparten af boligerne over 60m², hvorfor der er mange familieegnede boliger. De nyere parcelhusudstyknings bag parkerne giver mulighed for at erhverve sig en ejerbolig og er medvirkende til at skabe en mere varieret beboersammensætning i området.

Også trafikalt er området funktionsopdelt i bløde og hårde trafikanter. Området har ikke egentlige trafikale problemer, men Strandesplanadens opdeling i en hhv. sydlig og nordlig ensrettet vejbane giver problemer i form af utryghed og for høje hastigheder.

Byfunktioner og erhverv

Brøndby Strand og kvarterløftområdet er forholdsvis velforsynede med offentlig service, mens områdets forsyning med detailhandel – specielt ud-

valgsvarer – ligger noget lavere end kommunens gennemsnit. Den største mangel er det ringe udbud af forlystelser, restauranter mv.

Brøndby Strand har relativt få og små virksomheder, og antallet af arbejdspladser har været faldende i de senere år.

Sociale forhold

Området var ved kvarterløftets start karakteriseret ved, at cirka 60 pct. af beboerne var af anden etnisk baggrund end dansk, og ca. halvdelen af beboerne ikke var i beskæftigelse. Ved Kvarterløftets start modtog omkring 62 pct. indkomsterstøttende ydelser. Den gennemsnitlige årsindkomst i området var ca. 25 pct. lavere end i kommunen som helhed.

De mange store boliger betød, at der boede mange børnefamilier i området, og at der var færre enlige især sammenlignet med kvarterløftene i de gamle arbejderkvarterer i byerne. Den beboertype, der var i stærkest vækst ved starten af indsatsen, var imidlertid par uden børn, mens antallet af børnefamilier var faldende.

Området havde en tradition for et stærkt sammenhold med velbesøgte beboermøder og organiserede aktioner mod huslejenedskæringer. De første beboere i Brøndby Strand kom fra saneringsområderne i København, og de tog foreningslivet med sig. Derfor var der fra starten mange aktiviteter og foreninger i området, og de udgjorde en positiv ressource i kvarterløftet.

Beboernes oplevelse af boligområdet

Ved kvarterløftets start i 2002 blev der foretaget en beboerundersøgelse, hvor 1.100 beboere blev spurgt om deres oplevelse af forskellige af ovennævnte forhold i området. Undersøgelsens resultat fremgår af "Signalement af fem byområder ved starten af kvarterløft 2002".

Undersøgelsen viste, at hovedparten af de adspurgte beboere oplevede en god stemning i kvarteret, og at Brøndby Strand var det mest stabile af de fem kvarterløftområder med en meget lav andel af beboere, der har planer om at flytte inden for de nærmeste to år. Tilfredshed med boligen var den væsentligste begrundelse for at blive boende, men der var også mange, der bare var glade for at bo i området.

De fleste beboere fandt i 2002, at de fysiske omgivelser var pæne og i god stand, men halvdelen af de adspurgte var utilfredse med udseendet af bygninger, gader og torve, som de fandt kedelige og ensartede. Mere end halvdelen syntes, der skete meget i kvarteret (mange oplevelser). Ca. en tredjedel savnede opholds- og mødesteder.

I forhold til de øvrige kvarterløftsområder var der lidt flere i Brøndby Strand, som følte sig generet af kriminalitet i form af tyveri, indbrud eller hærværk, mens der var færre, som var generet af vold og slagsmål (17 pct.). Ca. en femtedel af de adspurgte var generet af folk, der drak på gaden, hus-spektakler eller folk, der på anden måde opførte sig dårligt.

Brøndby Strand var i 2002 et område, som var kendt i befolkningen via mediernes ofte negative fokus på området. Alligevel var det kun lidt under halvdelen af de adspurgte beboere, der mente, at området havde et dårligt image, og næsten alle beboerne ville anvende "Brøndby Strand" som betegnelse for deres lokalområde.

Områdets problemer ved kvarterløftets begyndelse

Ved kvarterløftets start i 2002 manglede kvarterløftområdet ved Brøndby Strand grundlæggende funktioner, der kunne samle området og forbedre dets image. Udfordringen var, at området hverken fungerede eller blev opfattet som en helhed, fordi dets fysiske, funktionelle og sociale forhold, identitet og omdømme i overvejende grad var bestemt af Brøndby Strand-planen.

Området havde mangel på service og forlystelser, ligesom der også var meget få arbejdspladser til de lokale beboere. Manglende erhverv i lokalområdet betød, at området var relativt "livløst" i dagtimerne.

Hvad angår boligstrukturen, var den meget ensidig, primært domineret af almene boliger. Netop ejerformen sås som en af forklaringerne på, at ressourcestærke familier eller personer udviste en begrænset efterspørgsel efter områdets boliger, som grundlæggende er af høj kvalitet.

Der var i bydelen en problematisk beboersammensætning, som kom til udtryk ved blandingen af resourcesvage danskere og en stor andel af beboere med anden etnisk baggrund. Denne skæve beboersammensætning gav vanskelige betingelser for integration og understøttede en selvforstærkende udvikling, hvor bebyggelsen blev isoleret både kulturelt, socialt i bydelen og i området som helhed. Også fysisk set var bebyggelsen isoleret, idet den i kraft af sin størrelse, placering og udformning lå som en slags "ø" i området.

Vollsmose

Vollsmose er et forstadsområde i Odense, som ligger et par kilometer fra Odense Centrum. Vollsmose har omkring 10.000 beboere fordelt på 3.600 lejeboliger. Vollsmose består næsten udelukkende af nyere almene boliger. Tre ud af fire er etageboliger. Kun 16 pct. af boligerne er små, dvs. mindre end 60 m². Der er store forskelle på attraktiviteten af de forskellige boligområder i kvarteret.

Der er 12 daginstitutioner og 3 skoler. Der er et gymnasium, bibliotek, ungdoms- og børneklubber, foreninger og plejehjem, mange ældreboliger og handicapegnede boliger, flere sportsanlæg, idrætshaller, svømmehal, indkøbscenter og et stort og meget smukt naturområde.

Beboersammensætningen

Vollsmose havde ved starten af kvarterløftet en stor andel af børnefamilier, især enlige med børn. Der var desuden i årene forud sket en væsentlig vækst i antallet af børnefamilier og antallet af børn. Det betyder, at børnene stadig i dag udgør en meget stor del af beboerne i kvarteret (38 pct. af alle beboere). Der er relativt færre midaldrende og ældre i kvarteret end resten af kommunen.

Vollsmose var det af de fem kvarterløftområder, som havde den laveste gennemsnitsindkomst (næsten 40 pct. lavere end kommunens gennemsnit) og den gennemsnitlige formue var negativ.

Dette hang sammen med, at næsten halvdelen af de voksne i alderen 18-65 var udenfor arbejdsmarkedet. Især var kontanthjælpsmodtagere overrepræsenteret. Der var også en del med delvist beskæftigelse (14 pct.). Kun 17 pct. af de voksne var i fuld beskæftigelse, og mange af disse havde en lav indkomst.

Vollsmose var også det af kvartererne, som havde flest beboere af anden etnisk herkomst (over halvdelen af beboerne). En stor del af disse var efterkommere - dvs. børn af de direkte indvandrere.

Erhverv og beskæftigelse

Vollsmose var primært et boligområde med få virksomheder og erhverv. De arbejdspladser, der var, var koncentreret om offentlig og privat service.

Forsyning med service

Vollsmose var meget dårligt forsynet med privat service. I forhold til indbyggertallet var bydelen især underforsynet med udvalgsvarer. Også restauranter og forlystelser var stærkt underrepræsenteret i kvarteret. Der var dog næsten samme antal arbejdspladser med offentlig service i Vollsmose som i kommunen som helhed.

Beboernes opfattelse af problemerne i 2002

SBI gennemførte i 2002 beboerinterviews i Vollsmose, som gav et signalment af, hvordan beboerne så problemerne i området.

Beboernes opfattelse af de fysiske omgivelser

Beboerne var generelt tilfredse med de grønne områder i kvarteret. Hver tredje mente, at bygninger gader og torve var grimme. En del var utilfredse med trafik og støj (29 pct.). Mest bemærkelsesværdigt var måske, at næsten 40 pct. var utilfredse med "for meget snavs, forfald og graffiti". Det er et relativt højt tal i et nyere boligområde som Vollsmose.

Beboernes opfattelse af byfunktioner og oplevelser i kvarteret

En stor del af beboerne i Vollsmose (42 pct.) mente, at der manglede opholds- og mødesteder i kvarteret. Det var dog kun 25 pct., som mente, at der skete for lidt i kvarteret. Næsten 60 pct. mente, at der var en god stemning i kvarteret.

Beboernes opfattelse af sociale problemer og kriminalitet

Vollsmose var det af de fem kvarterer i undersøgelsen, hvor flest beboere følte sig generet af synlige sociale problemer og af kriminalitet. 43 pct. syntes, at folk opfører sig dårligt i kvarteret, og 38 pct. klagede over husspektakler og støj fra naboer. Næsten 30 pct. følte sig generet af folk, der drikker på gaden, og 25 pct. af narkomaner.

Hærværk var det største kriminalitetsproblem (42 pct.), men der var også mange, som følte sig generet af tyveri og indbrud (37 pct.) samt af vold og slagsmål (24 pct.). Over halvdelen af beboerne sagde, at der var steder i området, hvor de ikke følte sig trygge.

Beboernes opfattelse af områdets image

En meget stor del af beboerne (77 pct.) mente, at kvarteret havde et dårligt omdømme. Der var en relativt stor del, som mente, at dette primært skyldtes dårlig presseomtale. Størsteparten mente dog (45 pct.), at det var områdets sociale problemer, som var årsagen.

Flytteønsker

En meget stor del af beboerne i Vollsmose ønskede at flytte inden to år (43 pct.). Det var meget markant, at dette især skyldtes utilfredshed med forholdene for børn i kvarteret, mens andre begrundelser ikke forekom hyppigere end i de øvrige kvarterer.

På trods af de mange med flytteønsker var der alligevel også mange, der gerne ville blive boende, fordi de var glade for selve området. Fem pct. gav familie og venner i området som begrundelse.

Den faktiske fraflytning fra Vollsmose var også relativt høj, især når man tager i betragtning, at andelen af børnefamilier var høj i kvarteret. Det kunne således være et problem for Vollsmose, at beboerstabiliteten var lav. Kun 19 pct. af beboerne havde boet der mere end 10 år.

Problembeskrivelse i Vollsmoses helhedsplan

Vollsmoses problemer blev i Helhedsplanen beskrevet som "den onde cirkel", hvor ressourcestærke beboere - både danskere og flygtninge/indvandrere - flyttede fra området, mens sociale klienter og uintegrerede flygtninge/indvandrere kom til området.

Den onde cirkel var blandt andet et resultat af tidligere tiders anvisningspraksis. Som en konsekvens af dette vedtog Odense Byråd den 28. oktober 1998 en bosætningsplanlægning og en boformidlingsaftale mellem kommunen og boligselskaberne. Det overordnede mål for bosætningspolitikken var at stabilisere og forbedre udviklingen af byens lokalområder/kvarterer. I tilknytning hertil blev formuleret en række delmålsætninger, hvori det blandt andet blev fastslået, at bydelene i Odense skulle afspejle et alsidigt billede af samfundet. Aftalen indeholdt blandt andet en række dispensationsordninger om fortrinsret til blandt andet uddannelsessøgende og tilflyttere, der har fået job i Odense (såkaldt fleksible udlejningsregler).

Den kommunale anvisningspolitik virkede, hvorimod resultatet af den fleksible udlejning havde været ret begrænset. Man valgte derfor at udbygge den fleksible udlejning med flere kriterier for anvisningen.

Efter indgåelse af boligformidlingsaftalen mellem Odense Kommune og boligselskaberne har Odense Kommune ikke anvist socialt dårligt stillede beboere til Vollsmose. Dette er sket i en erkendelse af, at områdets "smertetærskel" var nået. Det har dog ikke hindret, at velfungerende beboere til stadighed forlader området, mens flygtninge/indvandrere via den interne oprykningsret i boligselskaberne søger til Vollsmose fra andre steder i og uden for byen.

Placeringen af Vollsmoses forskellige beboerkategorier inden for området kan også ses som et resultat af en ubevidst udvikling. Via den interne flytning skete der en vis koncentration af de forskellige etniske grupper i bestemte dele af kvarteret, hvilket indadtil har skabt tryghed blandt den etniske gruppe, men udadtil har skabt en vis form for utryghed blandt områdets andre beboere. Samtidigt var placeringen af de meget svage og mest belastede beboere sket uden hensyn til boligsociale kriterier. Det havde yderligere fremmet utryghed, fordomme, uddybet kulturkløften og hindret integration.

Problemerne i Vollsmose blev forstærket af, at en stor del af områdets beboere var uden beskæftigelse. Manglende tilknytning til arbejdsmarkedet hæmmede integrationen og fastholdt Vollsmose som et fattigdomsområde. Vollsmose blev planlagt som "en soveby", men var reelt et 24-timers opholdssted for langt de fleste beboere i området.

Der var væsentlige problemer i forsyningen med fritids-, klub-, kultur- og foreningstilbud, men også problemer med at udnytte de eksisterende faciliteter pga. barrierer i form af traditioner, kontingentbetaling m.m. og manglende samarbejde mellem boligafdelingerne.

På institutions- og uddannelsesområdet gav overrepræsentationen af børn med socialt belastet baggrund og tosprogede børn meget store problemer. Det var svært at fastholde børnene i den frivillige del af tilbuddene og understøtte fællesskabet heri, ligesom det hæmmede de sproglige og demokratiske læringsprocesser, der tilbydes i daginstitutioner og skolefritidsordninger.

Skolerne i Vollsmoseområdet var præget af sociale problemer, sprogbarrierer og kulturforskelle. De forudsætninger, som eleverne mødte med ved skolestart, var fundamentalt forskellige fra de forudsætninger, elever generelt mødte med på de øvrige Odenseskoler. Tilsvarende gjorde sig gældende for pasningstilbuddene - daginstitutioner og fritidsordninger, hvor dagligdagen og de anvendte pædagogiske metoder var vidt forskellige fra øvrige pasningstilbud i Odense. Skolerne og pasningstilbuddene var dog kendetegnet ved en hyppig forældrekontakt, hvilket var et godt udgangspunkt for en god dialog og et godt samarbejde. Der var generelt behov for at anvende flere ressourcer end i det øvrige Odense på: forebyggelse, opdragelse, forældresamarbejde, samarbejde og koordination mellem normal- og specialsystemet samt overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelserne. Herudover led specielt skolerne under det image-problem, som generelt prægede Vollsmose. Dette gav sig udslag i, at mange - både danske og tosprogede - forældre fravalgte skolerne, samt i udsagn om, "at der er for mange problembørn" eller "mine børn kan ikke lære dansk, når der er så mange tosprogede".

Fritidssituationen i Vollsmose var karakteriseret ved, at der var mange, der havde meget fritid. Dette hang blandt andet sammen med en generel ringe tilknytning til arbejdsmarkedet, lavere efterspørgsel efter pasningstilbud for børn end i resten af byen og en ringe tilknytning til foreningslivet. Der var desuden en meget lav grad af mobilitet i gruppen af børn og unge i forhold til fritids- og foreningstilbuddene. Gruppen af voksne efterspurgte sprogundervisning, værksteder og "væresteder", hvor man kunne være på egne præ-

misser og med sine "egne", fx gymnastik/aerobic for muslimske piger, kaffe-stuer og tilholdssteder. De frivillige foreninger oplevede generelt problemer med at få medlemmer fra området og med at skaffe frivillige ledere og hjælpere. Kontingentbetalingen til fritidstilbuddene og en manglende opbakning fra hjemmet omkring børn og unges fritidsliv var blandt hovedårsagerne til problemet. Der var desuden nogle særlige problemstillinger omkring de muslimske piger, som familierne kun i meget begrænset omfang tillod at deltage i fritidstilbuddene.

Blandt andet på grund af de frivillige foreningers svære arbejdsvilkår var Vollsmose-området relativt underforsynet med fritidstilbud og -muligheder for aldersgruppen fra 10 år og opefter. En negativ konsekvens af de nævnte forhold var blandt andet, at grupper af uorganiserede unge lavede ballade, hærværk og kriminalitet til skade for hele området og byen.

Det samlede problemkompleks gav sig udtryk i, at beboerne generelt oplevede en ringe tryghed ved at bo og færdes i området, ikke følte positiv identitet ved at være Vollsmose-borger, og måtte leve med det dårlige image, som området havde i Odense og efterhånden også i hele Danmark.

Et problem i den helhedsorienterede indsats var, at Odense Kommune ikke samordnede og koordinerede de kommunale indsatser tilstrækkeligt. Et forstærket fokus på Vollsmose måtte derfor nødvendigvis indebære en re-vurdering af organiseringen af de kommunale indsatser.

På det fysiske område var der væsentlige problemer. De hang dels sammen med nedslidning og manglende vedligeholdelse af dele af området, og dels sammen med en fysisk fremtoning af bygningsmassen, der ikke levede op til nutidens krav til et boligområdes funktionelle indretning og æstetiske fremtoning. Højhusbebyggelserne mod Vollsmose Allé var det mest problematiske område med de meget tillukkede facader, utrygge adgangsforhold og store parkeringsarealer. Centerområdet, det såkaldte Outlet Fyn fremstod trist og lukket - det gjaldt både selve indkøbscentret, det tilstødende kommunale områdekontor og den kommunale svømmehal. Vollsmoseområdet har store landskabelige kvaliteter, men den tætte beplantning skabte isolation i forhold til omgivelserne og utryghed for brugerne af de grønne områder - især når områdets størrelse og dets relative ringe benyttelse blev taget i betragtning. Hertil kom, at vedligeholdelsen i nogle områder var for dårlig.

Vestbyen

Vestergadekvarteret er et gammelt arbejderkvarter tæt på bymidten, der er opført tilbage i 1800-tallet samtidig med, at en række store virksomheder som Crome & Goldschmidt, Kramper og Jørgensen samt Bastian, der også etablerede sig i området. Kvarteret har 3.500 beboere fordelt i ca. 2.200 boliger, der ligger side om side med byfunktioner som service, institutioner og erhverv.

Gennem bydelen løber indfaldsvejen Vestergade, som er bydelens forretningsgade, der forsyner kvarteret med dagligdagsvarer.

Fysiske forhold

Eftersom Vestergadekvarteret er en gammel arbejderbydel, er den primært domineret af små boliger. I den østlige del ligger overvejende mindre ejendomme i 2-3 etager, mens den vestlige del kendetegnes ved en blandet bebyggelse i form af rækkehuse, enfamiliehuse og fritliggende boligblokke.

Hvad angår boligernes ejerform, er kvarteret domineret af private udlejningsboliger (64 pct.) mens de almene boliger udgør 19 pct. og ejerboligerne udgør 17 pct. af boligmassen.

Generelt var kvarteret ved kvarterløftets begyndelse plaget af trafik og støj særligt i Vestergade, der er den vestlige indfaldsvej fra motorvejen samt omfartsvej til centrum. Derudover havde området tomme, men fredede erhvervsbygninger.

Beboersammensætning og sociale forhold

Grundet de forholdsvis små boliger i Vestergadekvarteret var derved kvarterløftets start flest enlige husstande svarende til næsten 60 pct., mens børnefamilier kun udgjorde syv pct. Kvarteret var domineret af unge i alderen 18-34 år, som udgjorde ca. 40 pct. af beboerne. Heroverfor var der relativt få personer i alderen 50-66 år, mens der var en større gruppe over 66 år (13 pct.) – en gruppe der dog var i tilbagegang.

I kvarteret fandtes mange ressourcetsvage enlige mødre, som havde vanskeligheder med at blive en del af et netværk.

I relation til beskæftigelse stod 23 pct. af beboerne i den erhvervsaktive alder uden for arbejdsmarkedet, hvilket var dobbelt så mange som gennemsnittet i kommunen. Samtidig var indkomstniveauet 24 pct. lavere end kommunen som helhed. Det var særligt gruppen med middelhøj indkomst, som var mindre og oven i købet i kraftig tilbagegang.

Herudover var der mange delvist beskæftigede (12 pct.) ligesom der var en større andel af studerende svarende til 14 pct., hvilket var en gruppe i kraftig vækst.

I modsætning til mange andre kvarterløftområder var andelen af indvandrere i Vestergadekvarteret lille, om end den er øget lidt i de seneste år.

Byfunktioner og erhverv

Vestergadekvarteret havde tilbage i 2001 stadig en del arbejdspladser i de tidligere store fremstillingserhverv. Men sammenlignet med kommunen som helhed var der i kvarteret relativt få fremstillingserhverv, og der blev færre og færre.

Vestergadekvarteret var underforsynet med detailhandel – særligt udvalgsvare – hvilket kan skyldes kvarterets umiddelbare nærhed til bymidten. Der var dog tendenser til en udbygning af detailhandlen; til gengæld var udbuddet af restauranter og forlystelser relativt lille. Inden for den offentlige service var der en del færre arbejdspladser sammenlignet med kommunens gennemsnit.

Beboernes oplevelse af boligområdet

På baggrund af en interviewundersøgelse blandt beboerne i Vestbyen foretaget ved kvarterløftsindsatsens begyndelse i 2002 (SBI; 2002) tegnede der sig et billede af beboernes oplevelse af boligområdet. Her opridses de væsentligste hovedpunkter fra undersøgelsen.

Vestergadekvarteret var det af de fem kvarterløftområder, hvor flest beboere var utilfredse med udseendet af bygninger, gader og torve, ligesom mange klagede over mangel på grønne områder samt opholds- og mødesteder i kvarteret. 28 pct. af beboerne var utilfredse med kvarterets oplevelsesmuligheder, mens lidt over halvdelen fandt, at der var liv og mange aktiviteter.

Omkring 20 pct. følte sig generet af folk, der drak på gaden, af husspektakler, støj fra naboerne og folk med dårlig opførsel.

Når det drejede sig om kvarterets image, var ca. halvdelen af beboerne af den opfattelse, at området havde et dårligt omdømme, hvilket primært blev tillagt de sociale problemer, mens en lille andel tillagde det negative image kvarterets dårlige fysiske forhold. Kun ca. halvdelen af beboerne kunne identificere sig med området "Vestbyen" og brugte navnet om deres bopæl. Dette kan skyldes, at kvarteret indgik som en mere eller mindre integreret del af Horsens midtby. En relativt mindre del af den unge befolkning i Vestergadekvarteret havde planer om at flytte til et andet område inden for 2 år (23 pct.). Sammenlignet med kommunegennemsnittet var til- og fraflytningsniveauet imidlertid højt. Næsten halvdelen af beboerne havde således boet mindre end to år i deres bolig, mens kun 30 pct. havde boet i området i mere end fem år. For 60 pct. af beboerne var boligen den væsentligste grund til tilflytningen; 20 pct. havde en form for tilknytning til kvarteret i kraft af venska-

ber og bekendtskaber i området, mens 9 pct. flyttede til kvarteret på grund af beliggenheden.

Problemerne i Vestbyen ved kvarterløftets begyndelse

For at forbedre forholdene i Vestbyen havde kommunen allerede inden kvarterløftets begyndelse iværksat fysiske og sociale enkeltprojekter i kvarteret, uden at disse havde bidraget til en ændring af den negative udviklingsspiral.

Kvarteret bar til stadighed præg af en stor fysisk nedslidning og utidssvarende boliger, og flere bevaringsværdige bygninger blev beskrevet som så forfaldne, at den kulturhistoriske arv frygtedes at gå tabt. Der fandtes ikke fælles opholdsarealer i kvarteret eller mødesteder som forsamlingshus eller klublokaler. Et problem i bymiljøet var den trafikbelastede Vestergade, hvor der skete forholdsvis mange uheld.

For en stor del af beboerne herskede en negativ social arv i form af ensomhedsproblemer, misbrug, arbejdsløshed, manglende uddannelse og generel mistrivsel. Det blev i kvarterplanen vurderet, at ca. 50 pct. af eleverne fra Vestbyskolen gik ud i ufaglært arbejde eller blev arbejdsløse på grund af tilbagegangen i antallet af de lokale arbejdspladser i industrien.

Generelt var der mangel på aktiviteter og tilbud til børn og unge i eftermiddagstimerne - også til foreningsløse både børn og voksne. Omkring bydelens idrætsanlæg fandtes dog et relativt godt foreningsliv, men blandt kvarterets beboere var der ikke tradition for at deltage i traditionelle idrætsaktiviteter, hvorfor det var personer fra den øvrige bydel, som benyttede anlægget.

Eftersom mange unge ved kvarterløftets start ikke var integreret i samfundslivet gennem beskæftigelse eller uddannelse eksisterede en risiko for, at de let kunne blive tiltrukket af de kriminelle miljøer. Der var således betydelige problemer med stofmisbrug og handel med stoffer, som styredes af "stærke" kriminelle grupper.

Områdernes egne strategier og mål for indsatsen

Nørrebro Park

Begrundelser for kvarterløftindsatsen i ansøgningen

I ansøgningen til Staten blev der givet en række begrundelser for kvarterløftet:

"Området er valgt, fordi det både socialt, fysisk og funktionelt havde en række mangler og problemer. Det er samtidig et kvarter, som rummer potentialer, der gør det velegnet til en kvarterløftindsats. Fundamentet er lagt i forbindelse med den boligsociale indsats i området, hvor der er etableret et bredt samarbejde om initiativer og forslag til områdets udvikling. Boligerne er i gennemsnit mindre end i Københavns Kommune som helhed. Over halvdelen af boligerne er på 1-2 værelser. Denne boligstruktur medfører, at kvarteret er præget af små husstande med mange enlige. Der er et stort antal boliger med utidssvarende installationer. Omkring 40 pct. af boligerne er uden toilet/bad".

I dele af området fandtes desuden bebyggelser (*Lundtoftegadekvarteret*) med lav beskæftigelse, mange kontanthjælpsmodtagere og mange beboere af fremmed herkomst.

Det blev desuden nævnt som begrundelse, at kvarterløftet kunne samarbejde med og bygge videre på en række eksisterende aktiviteter, bl.a. Lokalcetret Nørrebro og et boligsocialt projekt i Lundtoftegade, en Ungerådgivning og en Sund - By butik. Der var desuden allerede gennemført byfornyelsesbeslutninger i 11 ejendomme/karréer for en samlet udgift på ca. 150 mio. kr. og ansøgt om "Aftalt Boligforbedring" til 2 ejendomme for en samlet

udgift på 11 mio. kr. og gennemført gårdrydning. Kommunen arbejdede desuden med planer for et byudviklingsprojekt for området omkring Nørrebro Station med trafikale ændringer, forbedringer af forholdene for den kollektive trafik samt en renovering af pladser.

I ansøgningen om kvarterløftmidler blev følgende generelle formål med kvarterløftet formuleret:

Det overordnede mål for kvarterløftaktiviteterne i området er at igangsætte og forankre en helhedsorienteret proces, hvor lokale beboere, erhvervsliv, foreninger, institutioner og kommunen danner partnerskaber og deltager aktivt og ansvarligt i udviklingen af området til et lokalområde med gode udfoldelsesmuligheder og levevilkår.

I kvarterplanen blev der nævnt en række overordnede mål for indsatsen:

Nørrebro Park Kvarter skal styrkes som et trafikmæssigt fredeligt og grønt kvarter, hvor Nørrebroparken er det rekreative og kulturelt samlende element. Kvarterets delområder skal orientere sig imod parken både fysisk og identitetsmæssigt.

Visionen er, at alle beboere i kvarteret får en tidssvarende bolig med eget toilet og bad og har adgang til fælles, grønne friarealer og faciliteter. Den generelle boligkvalitet skal derfor forbedres, og byrummet forskønnes. En målrettet indsats for kvarterets boligmiljø sættes højt. Det skal ske for at tiltrække og fastholde beboere i alle aldersgrupper og familiestørrelser ved et varieret tilbud af lejlighedsstørrelser.

Aktiviteter i fritiden er vigtige for at kunne skabe lokal identitet og integration. På kultur- og fritidsområdet er det derfor målet at skabe de bedste forhold og rammer for såvel fritidsaktiviteter som kulturelle udfoldelser.

På erhvervs- og beskæftigelsesområdet er målsætningen at skabe betingelser for en beskæftigelsesgrad, der er højere end gennemsnittet for resten af kommunen. Der skal være butikker og småerhverv i stedet for tomme butikker, og der skal skabes et attraktivt miljø for nye, levedygtige virksomheder og erhvervsformer.

På det social- og sundhedsmæssige område er målet et kvarter, hvor gensidig respekt, tillid og imødekommenhed er i højsædet. Samtidig skal de sociale netværk forbedres, så alle borgere får gavn af de forbedringer, som kvarterløftet medfører.

Kvarterplanen

I kvarterplanen var kvarterløftet kort begrundet med, at kvarteret var forsømt og nedslidt, men også havde gode udviklingsmuligheder.

Målsætningerne var meget omfattende og blev struktureret efter indsatsområder, som var:

- Kvarteret – det fysiske miljø
- Boliger og gårdanlæg
- Kultur og fritid
- Erhverv og beskæftigelse
- Social og sundhed
- Kommunikation

Målsætningerne for det fysiske miljø var at styrke Nørrebro Park Kvarter som et fredeligt og grønt kvarter med Nørrebroparken som det rekreative og kulturelt samlende element, som kvarterets delområder orienterede sig imod.

Endvidere ville man sikre en bred variation og fleksibilitet i udformning af uderummene, hvor der i alle projekter skulle tages maksimale hensyn til tilgængelighed for alle. Man ønskede at tilvejebringe rammerne for bedre trivsel og fællesskab og derved opnå en forbedret livskvalitet hos kvarterets borgere.

Strategierne for *veje, trafik og gaderum* og for *grønne områder og byrum* var:

- Der skal udarbejdes en trafikhandlingsplan, der tager sigte mod at skabe lyse, trygge, fredelige og oplevelsesrige by - og gaderum.
- Boliggaderne skal fredeliggøres ved trafikregulering og forskønnes gennem udformning, belægning og beplantning.
- Forholdene for fodgængere og cyklister skal opprioriteres.
- De brede gaderum og hjørner skal udnyttes til at skabe grønne træk, nye pladsdannelser og oaser.
- Nørrebroparken skal udformes og indrettes, så den bliver synlig i hele kvarteret, får sin egen identitet og dermed bliver et mere trygt sted at færdes for alle. Samtidig hermed skal den indrettes multifunktionelt med en bemandet legepladsfunktion.
- Øvrige pladser og byrum skal appellere til alle aldersgrupper, så alle områdets beboere får lyst til og interesse for at færdes og opholde sig der.
- Gaderum og friarealer ønskes forskønnet, og der er blevet arbejdet for dannelse af nye pladser i forbindelse med trafikplanen.
- Kvarteret skal udsmykkes kunstnerisk med blandt andet gavlmalier.
- Området under Bispeengbuen søges udnyttet til rekreative og kulturelle formål.
- Rungsted Plads skal være en plads uden faste legeredskaber, hvor de store bevaringsværdige træer bliver bevaret. Samtidig ønsker man at de faste hegn og hække rundt om pladsen bliver fjernet for at give mere åbenhed. Der skal indrettes rum med nye muligheder for ophold. Der er ligeledes ønske om, at der skal indgå vand i den nye plads, evt. i form af vandkunst.

Målet for Nørrebro Stationsområde var, at Højbanen skulle være det identitetsskabende element i bybilledet med en ny og kreativ udnyttelse af rummene under banen.

Ideerne hertil var:

- Folmer Bendtsens Plads ønskes friholdt for trafik og skal omskabes til en plads uden bunkers.
- De tilstødende boliggader ønskes forskønnet og fredeliggjort.
- Området skal gøres grønnere, både af økologiske og æstetiske grunde.
- De gående til tog og bus skal sikres optimale forhold, blandt andet via en trafiksikker gennemførsel af cykelruten, samt omlægning af den gennemkørende trafik i Lundtoftegade.

Der var mål for et mere *bæredygtigt kvarter*:

- Det økologiske aspekt ønskedes styrket, f.eks. ved:
- Beplantninger der tilgodeser dyrelivet, regnvandsopsamling, samt belægning, der kan give mulighed for nedsivning af vand samt miljørigtige materialer.

Målet for indsatsen med *Boliger og gårdanlæg* var, at alle beboere i kvarteret fik tidssvarende boliger, herunder eget toilet og bad, og fik adgang til fælles grønne friarealer og fælles faciliteter. Kvarterets boligkvalitet skulle derfor forbedres og byrummet forskønnes. Indsatsen skulle også målrette kvarterets boligmiljø for at tiltrække og fastholde alle aldersgrupper og familiestørrelser ved at understøtte, at der i kvarteret er et varieret tilbud af lejlighedsstørrelser.

Prioriteringskriterier ved udvælgelse af boligfornyelsesindsatsen var:

- Ejendomme uden eget toilet, bad og centralvarme.
- Ejendomme med væsentlige istandsættelsesproblemer.
- Ejendomme, hvor en betydelig boligforbedring kan opnås.
- Sammenlægning af små lejligheder for at skabe plads til badeværelse.
- Forbedring af adgangsforhold, niveaufri adgang og elevatorer.
- Støjplagede ejendomme
- Synlighed/beliggenhed af indsatsen, fx ved fællesprojekter mellem flere ejendomme og ejendomme ved pladser/gader man gerne vil forskønne og ejendomme med bevaringsværdige vinduer, indgangspartier, tårne og spir mv.
- Variation i lejlighedstyper: Etablering af kombinationsboliger med erhvervslokaler, evt. butikslokaler i gadeplan. Udvidelse af tagboligers areal i uudnyttede loftrum. Sammenlægning af små boliger.
- Bæredygtige foranstaltninger i moderniserings- og istandsættelsesarbejder

Der var følgende prioritering af *etablering og forbedring af gårdanlæg*:

- Karréer uden gårdanlæg får etableret et gårdanlæg af Københavns Kommune i løbet af kvarterløftperioden.
- Karréer, hvor der ud fra en konkret vurdering af de boligsociale og fysiske forhold skønnes et velbegrundet behov, vil blive prioriteret højest.
- Etablering af faciliteter for affaldssortering.
- Legepladser.

Målet vedrørende *Kultur og fritid* var at skabe de bedste forhold og rammer for såvel borgernes fritidsaktiviteter som for den kulturelle udfoldelse. Aktiviteter i fritiden har været og er stadig vigtige for at skabe lokal identitet og integration.

Strategierne for *Kulturelle aktiviteter og arrangementer i området* var:

- Der skal etableres årligt tilbagevendende, kulturelle aktiviteter, f.eks. Kulturelle Markedsdage.
- Der skal fokuseres på arrangementer, der er rettet mod forskellige målgrupper, f.eks. børn, unge, ældre og svage grupper. De mange etniske beboergrupper, der er i området, skal inddrages.
- Der skal bygges et multikulturhus, der skal fungere både som arrangør af arrangementer og som et idéværksted for borgere, der her kan få støtte til koordinering og visualisering af deres ideer og projekter.

De var ønsker om *Etablering af netværk og interessegrupper* mellem beboerne i kvarteret ved:

- Aktivt at arbejde på at støtte dannelsen af netværk og interessegrupper i kvarteret gennem et fællessekretariat. Herudover at danne et Netværksforum, der består af foreninger, interessegrupper m.v. i kvarteret, og som indgår som en aktiv partner i et multihus.
- Der skal udarbejdes en liste over mulige mødesteder i kvarteret og etablering af fælles booking-muligheder for disse lokaler.
- Der skal arbejdes på at skabe fysiske rammer, der kan rumme galleri og være ramme for workshops for børn og voksne for at skærpe den kunstneriske evne hos beboerne osv.

Det skulle undersøges, hvor det var relevant at udsmykke kvarteret og med hvilken form for kunst, fx gavle, pladser, parker, gavlmalier, skulpturer, springvand osv.

Mål for *Idrætsfaciliteter* var:

- Der skal skabes muligheder for at kunne dyrke idræt i Kvarteret. Der skal indarbejdes fodboldbaner i forbindelse med renoveringen af Nørrebroparken samt etableres omklædningsfaciliteter.
- Under Bispeengbuen skal der være faciliteter og aktiviteter, der kan have interesse for alle aldersgrupper, og som kan bruges af både den organiserede idræt og som individuel fritidsaktivitet. Her tænkes bl.a. på en rulleskøjtebane.
- De eksisterende legepladser i kvarteret skal moderniseres og udbygges med faciliteter, så de kan bruges af småbørnsfamilier, der her kan mødes under hyggelige og hygiejniske forhold.

Det var en målsætning at bygge et multihus, som en mindre bygning, der blev kombineret med andre lokaler. Denne løsning blev valgt, da det ikke ansås for økonomisk bæredygtigt at satse på et stort kulturhus.

Mulighederne for aktiviteter blandt etniske minoriteter skulle forbedres.

Målsætningen for *Erhverv og beskæftigelse* var at få en højere beskæftigelsesgrad end gennemsnittet for kommunen. Der skulle være butikker og småerhverv i stedet for tomme butikker. Der skulle skabes et attraktivt miljø for nye, levedygtige virksomheder og erhvervsformer. Strategierne var fordelt på hhv.

- Kontakt til de lokale erhvervsdrivende,
- Øget beskæftigelse i bydelen, gennem en styrkelse af erhvervs- og handelslivet, samt opbygning af en lokalt baseret beskæftigelsesindsats,
- Udvikling af butiks- og restaurationsudbuddet
- Nyt liv i tomme butiks- og kælderlejemål
- Informatek: Information og formidling - et center, hvor borgerne frit kan henvende sig uden at blive registreret.

IT og uddannelse skulle fremmes, hvor lokale faciliteter ønskedes brugt, og hvor man anlagde en bredspektret strategi for at højne borgernes IT- anvendelse og -kompetence for alle aldersgrupper og på alle niveauer. Målet var, at hele kvarteret fik installeret bredbåndsnet.

Målsætningen for *Social og sundhedsområdet* var et kvarter, hvor gensidig respekt, tillid og imødekommenhed er i højsædet. Samtidig skulle de sociale netværk forbedres, så alle borgere fik gavn af de forbedringer, som kvarterløftet medførte.

Andre målsætninger var:

- Nørrebro Park Kvarter skal gøres til et bedre kvarter at vokse op i
- Kvarterets skoler og daginstitutioner skal gøres mere attraktive for borgerne
- Indsatsen overfor førtidspensionister skulle styrkes
- De ældres, handicappedes og andre svage gruppers forhold skal forbedre
- Folkesundheden skal have større opmærksomhed
- Integrationen skal styrkes
- Kvarterets offentlige ansatte skal arbejde mere åbent og udadvendt.
- Skabe relationer, og gennem varierende information fremme flere borgers aktive deltagelse i kvarterløftet.
- Gennem varierende information skal man fremme flere borgers aktive deltagelse i kvarterløftet.
- Inddrage frivillige og lokale projekter i udformning af materialer og afvikling af arrangementer.
- Støtte bredbåndsinitiativer i kvarteret.

Nogle mere konkrete mål for sekretariatets informationsindsats var:

- Mindst 60 pct. af borgerne skal have kendskab til kvarterløftet, når kvarterplanen er færdig og vedtaget.
- Mindst 150 borgere skal deltage i tilblivelsen af kvarterplanen.
- mindst 200 borgere skal deltage aktivt i kvarterløftprojekter.

Nordvest Kvarteret

Den overordnede målsætning for Nordvest Kvarteret beskrives i kvarterplanen 2001 som bæredygtig udvikling og økologisk bevidsthed på alle områder og niveauer – både i forhold til beboersammensætning og borgernetværk, og når det gælder trafikale forhold og udformning af byrum, kultur- og idrætsstilbud, boligformer, bebyggelse, virksomheder og arbejdspladser. I forbindelse heraf er den overordnede målsætning formuleret med disse ord:

"Nordvest er også et kvarter, hvor borgerne ønsker at udvikle økologisk bevidsthed og udvikle konkrete økologiske tiltag i kvarteret. Ikke mindst inden for byfornyelsen og i udviklingen af kvarterets bymiljø og erhvervsområder.

Kvarterplanens målsætning skal tilstræbe en overordnet bæredygtig udvikling af kvarteret med integration af økologiske og miljømæssige tiltag. Den skal sikre gode samarbejdsflader mellem stat, kommune og kvarter, og den skal sikre en positiv social og økonomisk udvikling i Nordvest".

Indsatsområder

På baggrund af den overordnede målsætning og succeskriterierne for kvarteret blev kvarterplanen i Nordvest inddelt i fem indsatsområder med tilhørende kerneprojekter. De skal alle ses som ønsker til funktioner i kvarteret, hvorfor projekterne ved virkeliggørelsen af kvarterplanen kan tegne sig anderledes. De fem temaer er:

- Trafik og miljø
- Byfornyelse
- Kultur og idræt
- Social og sundhed
- Erhverv og beskæftigelse

Derudover blev der udpeget to tværgående indsatsområder:

- Information og Formidling
- Økologi og Miljømæssig Bæredygtighed

Disse indsatsområder i kvarterplanen udgør særskilte og overordnede indsatsområder, som går på tværs af og er gældende for alle øvrige indsatsområder i kvarterplanen. I arbejdet med kvarterplanen var der i de daværende nedsatte arbejdsgrupper en stor efterspørgsel efter information om lokale forhold og aktiviteter. Derfor blev der nedsat en særlig projektgruppe, der beskæftigede sig med informationsstrategier og informationsbehov i Nordvest. Målet var at skabe bæredygtige informationsløsninger også efter kvarterløftperiodens udløb.

I de følgende afsnit beskrives målene for de enkelte indsatsområder og de tilhørende projekter, som har skullet omsætte målene i praksis.

Trafik og miljø

Målet med indsatsområdet for trafik og miljø var, at der skulle være plads til alle i Nordvest med sikker færdsel for bløde trafikanter, samt at Nordvest skulle være et grønt kvarter med rene gader og bedre belysning.

Strategien herfor var:

- at forøge rekreative tilbud
- skabe både nye og ligeligt fordelte mødesteder, hvilket fordrer tilgængelighed og mangfoldige anvendelsesmuligheder.
- At sikre at gader og veje skal danne ramme for rekreative funktioner, og den trafikale belastning sænkes.
- At skabe en integration af og bevidstgørelse om bæredygtige og byøko-logiske tiltag.

Indsatsområdets kerneprojekter vedrørte:

- Omdannelse af to ubenyttede grunde (HT-grunden + "Glud og Marstrand") til kvarterparker med et varieret udbud af kultur- og idrætsstilbud samt mulighed for rekreation, leg og ophold
- Udarbejdelse af Trafik og Grøn Handlingsplan som grundlag for videreudviklingen inden for trafik og bymiljø
- Trafikal fredeliggørelse af delområder
- Sikring af fodgænger- og cykeltrafikken med særlig fokus på børn, ældre og handicappede
- Forskønnelse og trafiksanering af de private fællesveje; herunder lege- og opholdsgader som fællesrum på udvalgte strækninger
- Udarbejdelse af erhvervsstrategi med fokus på udbygning af kollektiv trafik, bedre cykelveje og parkeringsforhold
- Træbeplantning i gaderne
- Etablering af legepladser, grønne åndehuller og pausepladser med fokus på selvbyggerprojekter, integration af lokal kunst, leg og udfoldelse, rekreation og oprustning af cafélivet
- Styrkelse af gadebelægnings kvalitet og forbedring af gadeinventar
- Udvikling af belysningsplan
- Plan for renere gader
- Oprustning af netværksopbygningen og dialogen mellem kvarterets beboere og interessenter for bl.a. at sikre indsatsen for renovering, drift og vedligeholdelse af de mange private fællesveje

I forbindelse med udarbejdelse af kvarterplanen – og i samarbejde med Kvarterløft Nørrebro Park – indgik Nordvest i drøftelserne om byudviklingsmuligheder ved Nørrebro Station, hvilket Københavns Kommune tog initiativ til i 2001. På den baggrund har Nordvest arbejdet med forskellige mulige tiltag for stationsområdet:

- Omdannelse af Lygten Stationsbygning til informationscenter og omdrejningspunkt for kulturelle begivenheder. Huset skal også rumme kvarterløftsekretariatet
- Højbanen og tilstødende arealer skulle udvikles til rekreativ og kulturel anvendelse med fysiske og visuelle forbindelser mellem Nordvest og Nørrebro

Byfornyelse

Målene for byfornyelsesindsatsen var at skabe et kvarter, hvor mangfoldigheden blev værdsat samt at udvikle et kvarter, der styrker det grønne og økologien, der fungerer fra "vugge til grav", lever dag og nat. Endelig var det målet, at styrke sammenholdet og udvikle borgernes brede og nære netværk.

På den baggrund var strategien for indsatsområdet:

- at udvikle nye boligformer for og sammen med de marginaliserede boliggrupper samt udvikle tidssvarende boliger

- at iværksætte tiltag, som kan fastholde og tiltrække familier og erhvervsdrivende og nedbringe fraflytningsprocenten
- at styrke arkitektoniske kvaliteter i kvarteret
- at tilføre nye rekreative byrum

Med det formål at sikre en videreudvikling og kvalificering af kvarterplanens delprojekter skulle der inden for indsatsområdet først og fremmest udarbejdes et overordnet kerneprojekt med overskriften: "Økologisk og bæredygtig NV". Resultatet af projektet skulle være et detaljeret program for en implementeringsmodel, som skulle udarbejdes parallelt med Trafik og Grøn Handlingsplan.

Indsatsområdets kerneprojekter:

- Udvikling af tidssvarende boliger i form af udbedring af installationsmangler, udnyttelse af tagetager og etablering af bredbåndsnet
- Styrkelse af den igangværende udvikling i erhvervsområderne for at tiltrække lokale iværksættere
- Alternative boligformer
- Skabe alternative boformer både for at give de marginaliserede grupper større livskvalitet og for at sikre fastholdelse af kvarterets beboere
- Oprettelse af en lokal boligbørs, der skal formidle kontakt mellem beboere, som ønsker en anden lejlighed i kvarteret
- Udarbejdelse af idékatalog med retningslinjer og designmanual for renovering af facader og for opsætning og udformning af facadeskilte
- Forskønnelse og isolering af kvarterets mange gavle
- Etablering af fælles gårdanlæg for at styrke kvarterets bolignære netværk samt etablering af "grønne åndehuller" på de tomme og ubenyttede grunde
- iværksættelse af "små synlige projekter" for at synliggøre kvarterløftet; fx renoveringsarbejder, oprydningskampagner eller kurser

Kultur og idræt

Som et resultat af kvarterløftindsatsen i "Femkanten" blev der etableret et kvartercenter, som ligger placeret lige udenfor Kvarterløft Nordvest' område. Kvartercenteret, som er et kultur- og medborgerhus – også med fysiske projekter – udgør et stort potentiale for kvarteret og er en væsentlig samarbejdspartner for kvarterløft Nordvest på indsatsområdet for kultur og idræt.

Målene med indsatsområdet for kultur og idræt var:

- at skabe et stort center for kultur og idræt, der skulle understøtte en fælles identitet i Nordvest og sætte kvarteret på landkortet
- skabe mange forskellige fællesskaber styret af borgernes interesser
- tilføre kvarteret små nye kulturelle og idrætsmæssige mødesteder
- skabe liv og engagement i Nordvest gennem øget information og synliggørelse af kultur- og idrætsaktiviteter

Indsatsområdets nøgleprojekter:

- Etablering af et info-center i området, hvor beboere kan søge information om bydelen og vejledning om, hvordan man selv starter en klub eller forening. Info-centeret skal huse kvarterløft
- Udarbejdelse af en livsstilsundersøgelse, som kan bidrage til et større kendskab til mennesker og miljøer i kvarteret
- Etablering af et idræts- og kulturcenter på HT-grunden som et flagskib for oprustningen af kultur- og idrætsområdet
- Ansættelse af en idrætskonsulent, som skal sætte en række idrætsaktiviteter i gang og udvikle et samlet koncept for idrætsområdet

- Anlæggelse af en skaterpark svarende til internationale standarder, hvilket er et projekt, som er foreslået af en skatergruppe

Social og sundhed

Københavns Kommune havde allerede i en årrække arbejdet med den sociale og sundhedsmæssige indsats i Nordvest pga. kvarterets ressourcesvage sociale profil. Med kvarterløftindsatsen blev der bygget videre på igangsatte initiativer samtidig med, at ikke blot de professionelle, men både foreninger, institutioner, skoler, erhvervsliv og ikke mindst borgerne skulle inddrages i arbejdet.

Målene med indsatsområdet for social og sundhed var:

- at skabe nye sociale netværk på tværs af alder og baggrund og dermed udviklingen af en kvarteridentitet og et lokalt fællesskab
- at gøre Nordvest til et sted, hvor der er reel mulighed for indflydelse
- at skabe plads til forskellighed
- at etablere et frugtbart samarbejde med de allerede eksisterende institutioner og initiativer
- at sikre at alle borgerne føler sig trygge ved at færdes i kvarteret

Indsatsområdets kerneprojekter:

- Etablering af et multikulturelt marked for beboere og evt. lokale forretninger som en ugentligt eller månedligt tilbagevendende begivenhed
- Arrangering af en årlig Nordvest Festival, hvor virksomheder og institutioner kunne få mulighed for at præsentere sig selv
- Med fokus på ældre ("forsøgspensionister") inden for et særligt geografisk område iværksættes initiativer med henblik på at få nogle glattere ældre og skabe nye netværk
- Tilbud om fælles madlavning for beboerne på bestemte dage eller årstider
- Eksperimentere med etablering af en offentlig dagligstue for lokale beboere
- Dannelse af en forening, der har fokus på at skabe større forståelse for de kulturelle forskelle og kendskab til beboernes baggrund
- Danskundervisning for indvandrerkvinder med børn

Erhverv og beskæftigelse

Initiativerne på erhvervs- og beskæftigelsesområdet blev i vid udstrækning iværksat med etableringen af Bispebjerg Erhvervs- og Beskæftigelsesudvalg i 1998, som havde til formål at styrke området. Som en følge af arbejdet tog udvalget i 2001 initiativ til etablering af en sammenslutning af lokale erhvervsdrivende. Kvarterløft Nordvest har været repræsenteret i både erhvervsnetværket og udvalget, som har udgjort et godt fundament for at starte nytænkende erhvervsprojekter i området. Desuden har udvalgets erhvervskonsulent været tilknyttet kvarterløftets sekretariat.

Målene med indsatsområdet var:

- at fremme et økologisk og miljømæssigt bæredygtigt erhverv og omgivelser
- at fremme en mangfoldig erhvervsudvikling bl.a. i kombination mellem småhåndværk og videnbaserede virksomheder
- at udvikle samarbejdet med Erhvervs- og Beskæftigelsesudvalget og Bispebjerg Erhvervsnetværk
- at styrke det gensidige kendskab mellem lokale uddannelsessteder og erhvervsliv

- at drøfte udviklingen af detailhandlen i det stationsnære område i forbindelse med Ringbanen i samarbejde med lokale aktører, det øvrige erhvervsliv og investorer

Indsatsområdets kerneprojekter:

- Udarbejdelse af et idékatalog for en samlet skiltepolitik
- Etablering af et lokalt kontaktforum for iværksættere, hvor der er kontor- og mødefaciliteter samt en jobbank. Der skal gives plads til fælles idéudveksling mellem virksomheder, ledige, iværksættere og uddannelsesinstitutioner
- Et årligt tilbagevendende arrangement på de lokale skoler, hvor der skabes mulighed for netværksdannelse mellem de lokale unge og erhvervsvirksomhederne
- Iværksættelse af en oplysningskampagne sammen med erhvervslivet om, hvordan de kan skåne miljøet og håndtere miljøfarligt affald
- Integrations- og beskæftigelsesprojekt for indvandrere og flygtninge
- Undersøgelse af mulighederne for at udbygge eksisterende erhvervsgrunde med henblik på at kunne fastholde det lokale erhvervsliv
- Oprydning og forskønnelse af erhvervsområder
- Etablering af et særligt samarbejde om idræt på arbejdspladsen i samarbejde med idrætsorganisationer i kvarteret
- Videreudvikling af en påbegyndt beskæftigelsesindsats rettet mod unge i alderen 15-25 år, der har særlige behov og problemer i et forsøg på at integrere dem på arbejdsmarkedet
- Tilknytning af en konsulent, som skal samle de detailhandlende med henblik på en samlet strategi for detailhandlens udviklingsmuligheder

Brøndby Strand

I kvarterplanen for Brøndby Strand er der formuleret en overordnet målsætning for kvarterløftindsatsen. Ifølge målsætningen skal der igangsættes og forankres en helhedsorienteret proces med beboeres og lokale aktørers medvirken på en sådan måde, at:

- der skabes fysiske og funktionelle sammenhænge, der binder området sammen på tværs af sociale, kulturelle og etniske forskelle
- områdets attraktionsværdi øges på boligmarkedet samt i bydel, kommune og region
- integration og forskellige etniske gruppers forhold indgår på alle niveauer i kvarterløftindsatsen
- beskæftigelsen øges, og området tilføres flere erhvervsfunktioner
- en indsats på kultur-, idræts- og sundhedsområdet kan forbedre områdets image og blive "brobygger" mellem sociale, kulturelle og etniske forskelle
- etablering af blandede ejerformer gøres til et led i den samlede indsats for at fastholde og tiltrække ressourcestærke personer/familier

På baggrund af de overordnede målsætninger samt møder i lokale idé- og temagrupper er kvarterplanen opdelt i følgende seks indsatsområder:

- Det fysiske miljø
- Kultur og integration
- Det grønne
- Børn og unge
- Erhverv og beskæftigelse
- Image og lokal identitet

Det fysiske miljø

Målene med indsatsen for det fysiske miljø er ifølge Kvarterplanen at skabe forudsætninger for et øget byliv og kompensere for nogle af problemerne

ved funktions- og trafikadskillelserne. Strategien for at gennemføre disse fysiske forandringer er at:

- tilføre nye funktioner til bydelen og funktionsfortætte centerområdet
- skabe rammerne for fælles samlingssteder og fælles oplevelser
- bevare og forbedre områdets stisystemer
- eksperimentere med ophævelse af trafikadskillelsen
- værne om og bevare de kvaliteter, der allerede er i området

Målsætningerne for det fysiske miljø udmønter sig først og fremmest i "Projekt Knudepunktet", som skal blive bydelens interne samlingspunkt med aktiviteter og tilbud herunder etableringen af et kvarterhus. I forbindelse med anlæg af Knudepunktet ønskes ændringer af trafikale forhold bl.a. med det sigte at åbne for en del af Esplanadebunden, som er et areal, der fremtræder mørkt og øde.

Derudover skal der ifølge kvarterplanen ske en renovering af stationsforpladsen og en sammenbygning af Brøndby Strand Centeret og S-stationen. For Brøndby Strand Parkerne skal der udarbejdes en overordnet plan for vedligeholdelses- og forbedringsarbejder i bebyggelsen. Som et led i den overordnede målsætning skal der dannes blandede ejerformer ved at etablere et partnerskab mellem kommunen og boligselskaberne.

Endelig er der inden for indsatsområdet afsat byfornyelsesmidler til bebyggelser opført før 1970.

Kultur og integration

Målene for kvarterløftindsatsen inden for kultur og integration er ifølge Kvarterplanen at højne den enkelte beboers trivsel i og tilhørsforhold til lokalområdet. Strategien for opnåelse af målene er derfor at:

- skabe bedre vilkår for, at bydelen kan udvikle sine kulturelle og sociale netværk
- medvirke til udviklingen af egen lokal identitet
- skabe rammerne for fælles møde- og samlingssteder og vægte dialogprojekter
- arbejde med projekter for udsatte grupper med henblik på integration

Der ønskes et offentligt mødested i form af et kvarterhus, der skal være en samlende ramme for aktiviteter for bydelens beboere og herigennem fungere som en dynamo for det kulturelle liv i området.

For gruppen af isolerede indvandrere og flygtningekvinder over 40 år skal der udvikles et værested, hvor kvindernes ressourcer bl.a. kan udnyttes til gavn for lokalsamfundet. Derudover skal kvinderne gives mulighed for at få en bredere forståelse for det danske samfund.

For det stigende antal ældre, der ikke er dårlige nok til ophold på plejehjem, skal der etableres flere boliger herunder fællesskaber for seniorer. En undersøgelse skal desuden vise, om der er behov for særlige bofællesskaber for etniske ældre.

Et andet projekt vedrører etableringen af en uddannelse for frivillige, der ønsker at bygge bro mellem kulturer og generationer i lokalområdet.

Endelig beskrives i kvarterplanen to projekter for socialt udsatte grupper. Det ene omhandler etableringen af et akut-herberg til marginaliseringstruede unge, mens det andet vedrører aflastningsboliger til flygtningefamilier, hvor en ægtefælle lider af posttraumatisk stresssyndrom og derfor har behov for aflastning.

Det grønne

I kvarterplanen har indsatsområdet for "det grønne" til formål at igangsætte miljøinitiativer, der kan bidrage til større miljøbevidsthed og gøre området mere miljømæssigt bæredygtigt. Strategien er at:

- igangsætte kampagner og undervisningsforløb for at fremme økologiske tænke- og handlemåder
- fremme muligheder for naturoplevelser og lege for voksne og børn

Det Grønne Overdrev er et stort grønt område, hvor der er placeret to beskæftigelsesprojekter – Middelalderlandsbyen og et gartneri. Der ønskes fokus på oplysning om området, da kun få har kendskab til området og ved, at det er offentligt tilgængeligt.

Der skal etableres en stor naturlegeplads i Det Grønne Overdrev, som skal suppleres med en sansehave. Driften skal varetages af ansatte i fleksjob.

Et grønt område, som ved kvarterløftets begyndelse primært bliver brugt til hundeluftning, vil blive udsmykket med natursten og træskulpturer.

Der ønskes ansat en miljøkoordinator for at kunne udvide igangværende grønne projekter og iværksætte nye byøkologiske forsøgsprojekter også med henblik på en miljømæssig holdningsbearbejdning.

Børn og unge

Eftersom ca. 40 pct. af Brøndby Strands beboere er under 25 år, er det overordnede mål med børn- og ungeindsatsen at gøre området til et attraktivt sted at være barn og ung. På længere sigt skal indsatsen medvirke til at forebygge problemer som afbrudte skoleforløb, kriminalitet og arbejdsløshed. Strategien er at:

- øge antallet af børn og unge, der deltager i såvel organiserede som uorganiserede fritidsaktiviteter
- styrke kultur- og fritidsorienterede tilbud til børn og unge
- fremme social, aldersmæssig og kulturel integration
- styrke målgruppens tilhørsforhold til deres lokalområde
- give målgruppen større indflydelse og ansvar

For at få en større andel af de unge til at deltage aktivt i planlægningen af kvarterløftprojekter skal der ifølge kvarterplanen afsættes en pulje af frie midler til gennemførelse af projektforslag, som er initieret af børn og unge, når behovet og interessen er der. Tranens Drenges er et eksempel på et aktivitetsprojekt, som en gruppe 14-17-årige drenge har taget initiativ til.

De tre skoler, som områdets børn er tilknyttet, vil ved kvarterløftets start gerne samarbejde med kvarterløftet om nogle skoleprojekter. Med fokus på børns sundhed skal der igangsættes madordninger på de tre skoler og indføres undervisning om sund kost. I et andet projekt skal der afholdes en årligt tilbagevendende "grønt tema-/aktivitetsdag" som et led i "Projekt sunde børn". Endelig ønskes afsat lærertimer til en "kvarterløftlærer", som skal kortlægge elevernes ønsker til kvarterløftet.

For at aktivere flere børn i fritiden iværksættes alternative aktiviteter med mindre brugerbetaling på Det Grønne Overdrev.

Indsatsområdet for børn og unge skal endvidere udmønte sig i et projekt, der omhandler multikulturel dans og musik som pædagogisk redskab til at nedbryde barrierer og fordomme.

Erhverv og beskæftigelse

Målene med indsatsområdet erhverv og beskæftigelse er ifølge kvarterplanen at:

- styrke beskæftigelsen i området
- skabe nye job i området
- skabe mere fokus på og bedre muligheder for uddannelse
- understøtte områdets image i positiv retning

Ved kvarterløftets start i 2002 er andelen af arbejdsløse i Brøndby Strand højere end i resten af kommunen, og indsatsen vedrørende erhverv og be-

skæftigelse ønskes derfor især koncentreret om at få flere og nye erhverv til området og dermed få skabt flere job samt øge fokus på mulighederne for uddannelse.

I kvarterplanen er målene udmøntet i tre projekter:

- Informations- og servicebutik
- Det rummelige arbejdsmarked
- Lokal uddannelsesinstitution

Alle tre projekter er en del af to af kvarterplanens centrale projekter: Knudepunktet og Kulturhuset. Knudepunktprojektet omhandler en omdannelse af området ved centeret og stationen. Her er det ønsket at udvide centerfunktionerne således, at der ud over flere butikker også skabes plads til liberale erhverv og en uddannelsesinstitution. Kulturhusprojektet, som er beskrevet under indsatsområdet Kultur og Integration, skal ifølge kvarterplanen danne rammen om et bredt udbud af lokale tilbud, herunder en informations- og servicebutik – et sted hvor områdets beboere og andre kan henvende sig med spørgsmål og problemer og blive guidet videre i såvel det frivillige netværk som i det kommunale system. Muligheden for at skabe flere lokale arbejdspladser ses således ved kvarterløftets start i tæt sammenhæng med etableringen af hhv. Knudepunktet og Kulturhuset.

Image og lokal identitet

Med en særlig indsats inden for image og lokal identitet skal det arbejde, som det lokale byudvalg allerede har gjort for at styrke områdeidentiteten, videreudvikles i kvarterløftet.

Målet med det *eksterne* imagearbejde er at skabe grundlag for en positiv national medieomtale, som kan medvirke til at ændre områdets omdømme. Imageplejen skal ske ved, at kvarterløftindsatsens resultater i form af, at projekter og aktiviteter formidles til omverdenen. Strategien er at:

- etablere nybyggeri af høj arkitektonisk kvalitet
- iværksætte nyskabende aktiviteter med vægt på tværfaglighed og samarbejde

Målene med det *lokale* identitetsarbejde er at medvirke til at skabe samhørighed i bydelen og stolthed over lokalområdet. Strategien er at:

- udvikle og forbedre den lokale skriftlige og billedmæssige kommunikation
- medvirke til et øget kendskab til hinanden på tværs af boligområderne
- skabe rammer for samarbejde på tværs af sociale, kulturelle og geografiske skel
- skabe fælles mødesteder

Det eksisterende beboerblad "Esplanaden" beskrives som den væsentligste kilde til information om lokale aktiviteter og forhold for beboerne. Derfor skal bladet udvides til at omfatte hele Brøndby Strand, og der skal opbygges en ny organisering i forhold til bladet.

Et andet projekt består i at få etableret et formaliseret samarbejde mellem de tre lokale medier: Den lokale tv-station, beboerbladet og hjemmesiden. Desuden skal temagruppen for image og lokale medier udarbejde et forslag til et fælles udgiverfællesskab.

Vollsmose

I Helhedsplanen blev opstillet følgende visioner for indsatsen:

Vollsmose skal i løbet af 10 år blive et velfungerende bolig-, erhvervs- og fritidsområde og blive en fuldt ligeværdig og integreret del af Odense og det danske samfund i øvrigt.

Vollsmose skal udvikles som et center for kulturelle og erhvervsmæssige nyskabelser og være et foregangseksempel på et multikulturelt boligområdes dynamik og muligheder

Mennesker af forskellig kulturel, social og etnisk baggrund skal trygt kunne leve i Vollsmose og med udgangspunkt i bydelens særlige historie sammen skabe en fremtid baseret på gensidig forståelse, tolerance og respekt.

Strategien i helhedsplanen var, at bryde den onde cirkel og igangsætte en positiv proces. Det var en central forudsætning for processen, at Vollsmoses beboere sikres tryghed i nærmiljøet, og konstruktiv og kontinuerlig opmærksomhed.

Det første ville man opnå blandt andet gennem en række ændringer i det fysiske miljø, men især gennem målbevidst udvikling af beboersammensætningen og bygningsanvendelsen. Det andet især ved en revision og tilpasning af de kommunale indsatser i Vollsmose.

Helhedsplanens succes forudsatte et tæt samarbejde mellem kommune og andre aktører i området, især boligforeningerne, frivillige organisationer og politiet. Det forudsattes desuden, at processen støttedes af en strategisk udvikling af områdets identitet både i og udenfor Vollsmose.

På denne baggrund valgtes en strategi med 3 overordnede og ligeværdige elementer:

1. At udvikle beboersammensætningen og søge at tilføre erhverv og offentlige funktioner til området.
2. Sammen med beboerne at iværksætte initiativer inden for områderne: beskæftigelse, uddannelse, tryghed, fysiske rammer, fritid og kultur.
3. At udvikle den kommunale organisation med henblik på at sikre vedvarende opmærksomhed på Vollsmoses særlige problemstillinger og styrke sammenhængen i de kommunale indsatser og samarbejdet med øvrige myndigheder.

Overordnede målsætninger i Vollsmose Kvarterplan

Kvarterplanen fra 2001 byggede videre på den kommunale helhedsplan, og udstak rammerne for Kvarterløftdelen af Vollsmoseindsatsen. Der blev defineret 5 indsatsområder for Kvarterløftet samt forelagt en beskrivelse af en lang række konkrete initiativer og projekter indenfor hvert område.

Områderne, som kvarterplanen blev opdelt i, var følgende:

Beskæftigelse og Erhverv

- Beskæftigelse
- Erhvervsudvikling
- Sundhed – fysisk og psykisk og særligt udsatte grupper
- Efter arbejdslivet – de ældre

Uddannelse

- De små børn og deres forældre
- Skoleårene – en helhedstænkt skole
- Ungdomsliv

Image og tryghed

- Bosætningsmønstre
- De fysiske rammer – tryghed i hverdagen
- Boligorganisationernes byfornyelse og omprioritering

Kulturel brobygning – multikulturel dynamisk udvikling

- Et rum for kulturen og kulturerne
- Fritid, sport og leg – for alle

Engagement, samarbejde og lokalt ejerskab

- Kommunikation og formidling
- Borgerinddragelse
- Organisering

Beskæftigelse og erhverv

Indsatserne på beskæftigelsesområdet blev sat i gang før vedtagelsen af helhedsplanen. Målet var, at ledigheden og erhvervsfrekvensen på lang sigt kom til at svare til sammenlignelige områder i Odense (øvrige byudvalgsområder).

Strategierne hertil var:

- Sideløbende med helhedsplanarbejdet at udarbejde en ny aktiveringsstrategi, der lagde vægt på en aktivering/jobtræning så tæt på det ordinære arbejdsmarked som muligt. Det vil sige en ændring fra projektaktivering til virksomhedsaktivering/-revalidering.
- At iværksætte en række initiativer på beskæftigelsesområdet, herunder etablering af en mere sammenhængende indslusningsmodel for flygtninge og indvandrere omfattet af Integrationsloven med vægt på udvisitering til arbejdsmarkedet samt etablering af et TAMU - center. Hertil skulle antallet af fleks - og skånejobs i Odense udbygges. En stor del af disse jobs forventedes anvendt til kontanthjælpsmodtagere i/fra Vollsmoseområdet.

Det var et mål i Kvarterplanen, at Vollsmose udvikledes i retning af en varieret, dynamisk og velfungerende bydel blandt andet ved indpasning af institutioner, kontorer, butikker og mindre erhverv i de eksisterende etagebebyggelser.

Strategierne hertil var:

- At åbne mulighed for, at boligområderne kunne ændres til blandet bolig og erhvervsområde. Dette skete gennem ændringer af plangrundlaget for Vollsmose i 2001.
- Der blev igangsat et arbejde med en samlet erhvervsplan for området og undersøgelser af mulighederne for at etablere et bazarområde som i Gjelstrup i Aarhus.

Uddannelse

Helhedsplanen indeholdt tre delelementer rettet mod henholdsvis førskolebørn, skolebørn og overgangen fra folkeskolen til ungdoms/erhvervsuddannelserne og beskæftigelse.

1. Førskoleindsatsen eller børnepasningstilbuddet styrkes i retning af at være et pædagogisk udviklingstilbud, der indeholder en aktiv inddragelse af forældrene og øvrige samarbejdspartnere i området. Nøgleordene for indsatsen er: forebyggelse, opdragelse, sproglig udvikling, kendskab og forståelse for dansk kultur samt kompetencer ved overgang til skole.
2. I skolerne skal dansk-indlæringen og kendskab til dansk kultur styrkes og fremmes. Dette kan blandt andet ske ved at øge undervisningstiden og ved at kombinere undervisning og fritidstilbud samt ved at etablere specielle undervisningsforløb for elever med svære adfærdsproblemer.
3. I forbindelse med overgangen fra folkeskole/ungdomsskole til ungdomsuddannelse/beskæftigelse forstærkes indsatsen overfor unge med sociale problemer og overfor unge af anden etnisk oprindelse end dansk.

Formålet med indsatsen er at kvalificere målgruppen til at påbegynde og gennemføre kompetencegivende ungdomsuddannelse.

Målet vedrørende de *små børn* var, at institutionerne udviklede en faglig og pædagogisk profil, der tog udgangspunkt i, at kulturmødet og de relativt mange børn fra socialt dårligt stillede familier i Vollsmose var et grundvilkår.

Strategierne var:

- Børn fra flygtninge- og indvandrerfamilier skal opnå tilstrækkelig sprogligt og kulturelt selvværd og kompetence, det vil sige kendskab til og forståelse for dansk kultur i respektfuld dialog med egenkulturen.
- Samtidig med at der udvikles attraktive tiltag inden for normalområdet for at fastholde og tiltrække ressourcestærke forældre, skal familier fra socialt vanskelige kår støttes.
- Samarbejdet mellem sektorer og faggrupper skal udvikles. Der skal skabes bedre kontakt med de familier, der savner støtte til at klare forældrerollen, og familier hvor integrationsindsatsen er særlig nødvendig.
- Øvrige daginstitutioner i Odense skal indgå i et forpligtende samarbejde med de daginstitutioner i Vollsmose, der har mere end 30 pct. tosprogede børn.

Målene for indsatsen rettet mod *Skolebørnene* var:

- at Vollsmoseskolerne fremstår som fagligt markante danske folkeskoler med tæt udgangspunkt i bydelens multikulturelle hverdag.
- at de søges af et stort flertal af børnene fra Vollsmoses skoledistrikter.
- at eleverne deltager i ordinære udskolingsaktiviteter, så de kan træffe et kvalificeret uddannelsesvalg.

Strategier:

- Forbedring og samordning af skolernes udvikling af pædagogiske/faglige styrkeområder samt styrkelse af danskundervisningen.
- Det tilstræbes, at den tid, de tosprogede børn tilbringer i et dansksproget miljø, øges gennem samordning af skole og fritidstilbud samt med hyppig kontakt med danskprægede miljøer.
- Koncentrationen af tosprogede børn i skolerne skal på længere sigt begrænses via fastholdelse og øget tiltrækning af elever med dansksproget baggrund. Målet skal ses i sammenhæng med boligpolitikken.

Målene for indsatsen rettet mod *de unge* var:

- at unge i Vollsmose får samme uddannelses- og beskæftigelsesfrekvens som unge andre steder i Odense.
- at unge i Vollsmose deltager i fritidslivet både i foreninger og klubber i samme grad som andre unge i Odense, og derigennem erhverver sig positive sociale netværk og en positiv bydelsidentitet.
- at der udvikles en ny og positiv multietnisk ungdomskultur

Image og tryghed – fysiske rammer

Målene for hele området var:

- at bydelens multikulturelle beboersammensætning bliver synlig på en positiv måde, og at spændinger mellem kulturer afløses af forståelse og tolerance.
- at der i nærmiljøet er attraktive og naturlige mødesteder for afdelingernes beboere

Målene skulle nås gennem en koordineret, samlet og parallel indsats på: Bosætning, forandring af de fysiske rammer, samt nyskabende muligheder for sport, leg og andre fritidsudfoldelser, der kunne være attraktive både for områdets beboere og for gæster udefra.

Målene vedrørende *Bosætning* var:

- at de gennemsnitlige bruttoindkomster tilnærmes gennemsnittet for sammenlignelige områder i Odense.
- at flyttemønstret får den samme stabilitet som i sammenlignelige bydele i Odense.
- at der opnås en bæredygtig fordeling af danskere og borgere af udenlandsk herkomst, så befolkningssammensætningen fremmer muligheden for integration af andre kulturer end danske, samtidig med at bydelen bevarer sit multikulturelle særpræg.

Strategier var:

- At udnytte dispensationsmulighederne i lovgivningen og de fleksible udlægningsregler.
- Aktivt at synliggøre hurtig boliganvisning over for erhvervsvirksomheder.
- At overveje ændringer af ejerformerne.
- At bruge aktiv markedsføring.

Målene vedrørende *De fysiske rammer – tryghed* var:

- at området udvikles som et blandet byområde med beboelser, servicefunktioner, butikker og lettere erhverv og med en sammenhængende infrastruktur.
- at de grønne områder bliver attraktive, rekreative områder for beboerne.
- at gennemføre en generel forskønnelse af området

Indsatsen opdeltes i:

- Forbedringer af de fysiske rammer.
- Fysiske udfoldelsesmuligheder – leg og fritid.
- Tryghedsskabende og forskønnede ændringer, samt nybyggeri og nye anvendelsesmuligheder af kommunalt ejede områder.
- Agenda 21; Miljøforbedringer og byøkologi.

Der skulle skabes nye anvendelsesmuligheder for området herunder øget anvendelse af de grønne områder til leg og fritidsaktiviteter for så mange aldersgrupper og interessenter som muligt. Blandt indsatserne var: ændring af kommune- og lokalplan, som ville muliggøre flere erhverv og nybyggeri, trafikplan, belyningsplan, grøn plan, forbedrede legepladser, forbedring af centerområdet samt øget vedligeholdelse af grønne områder.

I kvarterløftet indgik også fornyelse af boligområderne ved Åsumvej og Vollsmose Allé - finansieret via omprioritering.

Kulturel brobygning – multikulturel dynamisk udvikling

Målene for området *"Et rum for kulturen og kulturene"* var:

- at skabe kulturaktiviteter i Vollsmose, der afspejler områdets særlige beboersammensætning med de ressourcer, som både danskere og flygtninge- og indvandrergruppen er i besiddelse af.
- at skabe kvalitative finkulturelle aktiviteter, der kan forandre Vollsmoses image og tiltrække besøgende udefra.
- at der udvikles en ramme og et rum, hvor forskellige grupper får mulighed for dels at udøve og udvikle deres egne kulturelle udtryksformer og dels at udveksle deres kulturer med hinanden for derigennem
- at skabe en multikulturel og dynamisk helhed, der gælder både for og til et voksent publikum, men også særligt målrettede kulturaktiviteter for børn - og ungegruppen.

Blandt de konkret foreslåede initiativer var etablering af nyt kulturhus.

Målene vedrørende *Fritid, sport og leg* var:

- at der skabes et mangfoldigt, pulserende og udviklende fritids- og kulturliv i Vollsmose.
- at der i det tvær- og multikulturelle fritids- og kulturliv bygges på de traditionelle styrkeområder i Vollsmose, samtidig med at nye områder tilføjes, og nye samarbejdsformer afprøves for at give Vollsmoses befolkning det størst mulige fælles oplevelses- og dannelsespotentiale.
- at der etableres et samarbejde mellem folkeoplysningen, herunder oplysningsforbundene og biblioteket om fleksibel og målrettet uddannelse/opkvalificeringstilbud til områdets beboere.
- at der etableres aftenskolevirksomhed, som både opfylder beboernes ønsker, og som tiltrækker borgere fra resten af Odense.
- at der skabes rum for kunst- og kulturoplevelser, for aktivitet og udøvelse, for læring, for informationssøgning og for sport og idræt, samtidig med at der skabes plads til det uformelle og uforpligtende samvær med eller uden defineret formål.

En strategi var her, at få etableret et samarbejde på tværs af kulturerne for eksempel ved tæt samarbejde med de etniske grupperinger og foreninger og på tværs af institutioner for at kunne gøre brug af alle ressourcer til gavn for området.

Engagement, samarbejde og lokalt ejerskab

Målene var:

- at bydelens borgere er aktive i processen i realiseringen af Vollsmoseindsatsen og påtager sig ejerskab og ansvar for bydelens udvikling
- at det lokale demokrati styrkes
- at styrke et positivt samspil mellem borgere og den kommunale organisation
- at samarbejdet mellem kommune og lokale organisationer herunder boligorganisationerne udvikles yderligere

Målene vedrørende *Kommunikation og formidling* var:

- at styrke den interne kommunikation i bydelen, herunder:
- at være forum for idé - og erfaringsudveksling vedrørende Vollsmoseindsatsen/Kvarterløft
- at forbedre netværk og dermed øge integration og samarbejde mellem kulturer.
- at mindske afstanden mellem kommune og borgere.
- at styrke beskæftigelses- og uddannelsesindsatsen i form af etablering af uddannelses- og praktikmuligheder inden for medieområdet i samarbejde med eksisterende skoler og med ansættelse af semi - og/eller professionelle.

Borgerinddragelse

Hensigten var at borgerne skulle inddrages gennem borgermøder, øget information, indbudte dialogfora, arbejdsgrupper m.v. En række arbejdsgrupper blev nedsat vedrørende: Informationsudvalg, Fysisk planlægning, Børneliv i Vollsmose, Kulturhus og Ungdomsråd.

Organisering

Organisationsmodellen skulle sikre:

- at borgerne inddrages i udformningen og revisionen af Kvarterplanen.
- at indsatser koordineres på tværs af forvaltninger - både de daglige kommunale ydelser og iværksættelse af særlige indsatser.
- at Odense Kommune kan tage initiativer og koordinere i forhold til eksterne organisationer og myndigheder (boligorganisationer, erhvervsliv, politi, stat, amt m.v.).

Vestbyen

Det overordnede formål med kvarterløftsindsatsen i Vestbyen var at igangsætte og forankre en helhedsorienteret proces med det sigte i forhold til omverdenen at gøre kvarteret til et spændende sted at bo, besøge og arbejde i. I følge Horsens Kommunes samarbejdsaftale med ministeriet skulle udviklingen af Vestbyen som attraktivt boligområde opnås gennem

..."et fysisk løft med forbedring af boliger, institutioner og andre bygninger, friarealer, gader og byrum i området, renovering af bevaringsværdige industribygninger til bl.a. kulturelle formål til gavn for beboerne samt indsatser, som kan styrke beboernes mulighed for at skabe sig en mere meningsfyldt fremtid."

Herunder skal der tilføres kvarteret mødesteder, som især kan medvirke til at styrke de svage beboeres netværk og fællesskab. Indsatsen skal samtidig medvirke til et generelt løft for hele Horsens by ved at tilføre byfunktioner for hele byen.

Indsatsområder

På baggrund af denne overordnede målsætning med kvarterløftet i Vestbyen blev der udpeget 12 indsatsområder i kvarterplanen:

- Byfornyelse	- Bløde værdier
- Aktiviteter for unge	- Det grønne
- Beboerhus	- Legeplads & børn
- Nyheder	- Trafik
- Kvarterpark	- Økologi
- Vestergade	- Jobfremmende aktiviteter

De 12 indsatsområder blev efter ministeriets ønske efterfølgende struktureret i overordnede og underordnede indsatsområder, ligesom et nyt indsatsområde kom til efter kvarterplanen blev udarbejdet i 2001. Der er således i kvarterløftet blevet arbejdet med følgende 6 indsatsområder med underordnede projektområder:

- *Byfornyelse* - herunder friarealer, højere boligstandard, facadeforskønnelse og forsøg
- *Beboerhus*
- *Borgeraktiviteter* - herunder aktiviteter for unge, bløde værdier og økologi
- *Byrum* - herunder legeplads, det grønne, trafik, Vestergade, kvarterpark
- *Jobfremme*
- *Byudvikling*

De fem første indsatsområder har tilsammen udgjort den udarbejdede kvarterplan for Vestbyen, mens det nytilkomne indsatsområde for byudvikling er et kommunalt initiativ, i hvilket Kvarterløft har indgået som en vigtig partner. Samarbejdet med kommunen omkring byudviklingsprojekter kom op at stå, fordi både slagteriet og statsfængslet skulle flyttes ud af Vestbyen og dette stillede nye bynære områder til rådighed, som kunne benyttes til både center- og boligformål.

I de følgende afsnit beskrives målene for de enkelte indsatsområder og de tilhørende projekter, som har skullet omsætte målene i praksis.

Byfornyelse af boligforhold og friarealer

Byfornyelsen i kvarteret havde til formål at gøre området bedre som beboelseskvarter, sikre beboernes trivsel og fremme områdets identitet og fællesskab.

Strategien for byfornyelsen byggede på, at både nye og gamle beboeres tilknytning til området skulle fastholdes og udbygges gennem en generel forskønnelse af kvarteret. Følgende fire temaer ønskedes særlig tilgodeset i byfornyelsen: Fælles friarealer, højere boligstandard, facadeforskønnelse og forsøg i forbindelse med teknik, installationer mv.

Fælles friarealer

Målet var, at fælles arealer skulle etableres som private fællesarealer med det sigte at skabe flere uformelle mødesteder og grønne opholdsarealer i kvarteret. Herigennem skulle mulighederne forbedres for at udbygge både sociale sammenhænge og den enkeltes tilknytning til kvarteret.

Strategien var at fremme etableringen af friarealer i de 8 allerede udpegede karréer i forbindelse med kommunens ordinære byfornyelsesplanlægning.

Konkrete initiativer:

- Der skulle anlægges friarealer i 8 udpegede karréer i kvarteret.
- Foruden fri offentlig adgang til alle friarealer, skulle der være mulighed for gennemgang mellem gaderne og etableres opholds- og legemuligheder.
- Opsætning af basketkurve og skaterramper efter aftale med beboerne
- Inddragelse af dele af arealerne til parkering for bl.a. at flytte biler væk fra gaden

Højere boligstandard

Formålet med dette indsatsområde var at forbedre den generelle boligstandard uden, at lejeniveauet skulle stige i et sådant omfang, at nuværende beboere ville se sig nødsaget til at flytte. Der var mange ejendomme uden eget toilet og bad og med andre installations- og bygningsmæssige mangler.

Strategier for gennemførelse af indsatsen var:

- Installation af eget bad og toilet og tidssvarende køkken i boligerne
- Gennemførelse af energibesparende foranstaltninger og genopretning af generel nedslidning som følge af manglende vedligeholdelse
- Nedrivning af farlige og usunde boliger og opførelse af nybyggeri.

Facadeforskønnelse

Ifølge kvarterplanen udgjorde facadeforskønnelse en del af byfornyelsesindsatsen. Målet var, at så mange bygninger som muligt skulle gives et smukt udseende ved at genskabe den oprindelige facade og arkitektur, som mange bygninger havde mistet ved renoveringer.

Strategierne var, at vinduer og døre skulle udskiftes med typer i overensstemmelse med bygningens arkitektur; facadernes murværk istandsættes, tage udskiftes, tilbyggede kviste tilpasses bygningens arkitektur og træværk males.

Forsøg

Endelig blev der afsat byfornyelsesmidler til en række forsøg, der skulle afprøve nye metoder i forhold til udviklingen af teknik, installationer mv. Disse forsøg skulle gøre byfornyelsen mere effektiv og sikre, at flest mulige boliger tilgodeses indenfor den afsatte økonomiske ramme.

Konkrete projekter:

- Gøre fremstilling og installation af badeværelser og køkkener billigere
- Udvikle nye metoder til brandsikring af trapper samt byggemetoder, der sikre nem og billig vedligeholdelse.
- Anvende forsøgsmidler til udformning og etablering af friarealer

Beboerhus

Målet med etableringen af et beboerhus var at skabe et samlingssted med mulighed for fælles aktiviteter. Beboerhuset blev beskrevet som et levende sted, der skulle udvikles og styres af de kommende brugere. Det skulle kunne anvendes til åbne kulturelle og sportslige arrangementer gennemført af foreninger, klubber eller personer fra Vestbyen. En café skulle være det rum, der skulle byde velkommen til multihuset og danne ramme om udstillinger.

Et brugerråd blev set som en hensigtsmæssig styreform for beboerhuset. Foruden faste brugere blev det også ønsket, at repræsentanter fra omgivende institutioner og foreninger skulle deltage i brugerrådet.

I kvarterplanen blev der ikke udpeget fastlagte projekter i forhold til beboerhusets anvendelse, men der blev nævnt forskellige ideer fra lokalområdets brugere: dart, bordtennis, billard, udstillinger, musik, foredrag, grafisk værksted, netcafé, teater, m.m.

Aktiviteter for unge

Formålet var at udarbejde konkrete tiltag for unge, idet mange af dem ikke havde en foreningskontakt eller foreningserfaring. Aktiviteterne skulle sættes i værk i samarbejde med de to eksisterende væresteder Heureka og Orkanens Øje.

Af konkrete projekter blev udpeget:

- Udendørsaktiviteter som baner til skatere og rulleskøjteløbere, mulighed for at lege og spille basketball.
- Lokaler hvor unge kan lytte til musik og skabe sociale netværk omkring fx udøvelsen af musik
- Evt. konkrete aktivitetsdage omkring fx basket, rulleskøjteløb eller musik

Bløde værdier

Dette indsatsområde havde til formål at forbedre beboernes kendskab til kvarterets historie, at etablere mødesteder, skabe sammenhold og fællesskab, opbygge en kvarterstolthed samt fremme kendskabet til aktiviteter generelt.

Konkrete projekter

- Ud fra temaet "Identitet og historie" skulle der igangsættes en indsamling af historier fra ældre beboere; der skulle etableres et billedværksted og udarbejdes om pjece om kvarteret. Herudover skulle der arrangeres byvandring, studiekredse om lokalområdet og opsættes billedudstillinger. Der skulle etableres samarbejde med historisk engagerede personer og forskellige historiske institutioner.
- Med "projekt dansehal" skulle der findes økonomisk basis for et udendørs overdækket dansested og etableres samarbejde med bl.a. danseforeninger
- "Store rengøringsdag: Fælles oprydnings- og rengøringsdag.
- Projekt "Ud af busken": Foreninger og enkeltpersoner viser, hvad de laver i en kultur – og aktivitetsweekend.
- "Vestbyfest": Fest med aktiviteter og fællesspisning for kvarterets beboere
- "Åben Ceres Centeret": Der skulle afholdes forskellige arrangementer på Ceres Centeret.

Økologi

Det økologiske indsatsområde lå direkte i forlængelse af kommunens handplan for bæredygtighed og sundt miljø. Målet med det økologiske aspekt var at iværksætte en lokal indsats for miljøet og herigennem bidrage til en samlet indsats for en bæredygtig udvikling.

Konkrete projekter:

- Etablering af et lokalt "grønt" informationscenter til rådgivning om miljøvenlighed og som omdrejningspunkt for projekter i kvarteret.
- Fremme den eksisterende brugerstyrede kildesortering med sigte på fælleskompostering og genbrug

Byrum

Et større ubebygget areal (Tordenskjoldsgade) skulle indrettes som friareal, legeplads og skaterbane for hele kvarteret med mulighed for hygge og fysisk udfoldelse.

Det var ønsket, at legepladsen skulle kunne rumme funktioner som et overdækket grillhus, åbne/lukkede rum, beplantninger, bakset/fodboldbane og beachvolley.

Der var desuden planer om at udbygge og forbedre den eksisterende legeplads ved Fabriksvej/Stefansgadekarréen med nye lege- og aktivitetsmuligheder.

Indsatsområdet for "det grønne" havde til formål at tilføre kvarteret nye kvaliteter i form af levende varierende og grønne gaderum, så gaderne kunne blive behagelige at færdes i.

Konkret skulle den grønne indsats gennemføres ved at:

- plante vejtræer, opstille plantestativer
- etablere små grønne oaser som små uformelle opholdsteder ved at indtage en del af vej – og fortovsarealet.
- etablere ny gadebelysning, udsmykning af facader og fortove, opstilling af vandfontainer.
- forbedre opholdsmuligheder med opstilling af bænke og affaldskurve

Kvarterparken skulle etableres i Vestbyskolens skolegård med det sigte, at det kunne blive et værested for alle – både for eleverne i dagtimerne og kvarterets øvrige beboere i den resterende tid.

Nøgleværdierne for kvarterparken blev i kvarterplanen beskrevet med ord som fællesskab, aktivitet, sanseoplevelse, indlevelse, forundring og fordybelse. Den skulle primært skabes i naturmaterialer og bygge på elementerne jord, vand, ild og luft samt rette sig mod alle aldersgrupper.

Det var endvidere målet at skabe et trafiksikkert kvarter for både bilister og bløde trafikanter. Strategien herfor var at nedsætte trafikhastigheden, etablere chikaner og istandsætte vejbelægninger. Samtidig skulle parkeringsforholdene tilgodeses.

Kvarterets hovedgade Vestergade blev beskrevet som stærkt trafikeret og virkede som en trafikbarriere, der delte Vestbyen i en nordlig og sydlig del. Derfor var målet med indsatsen at skabe en mere trafikfredelig gade, der i langt højere grad kunne få karakter af Vestbyens forretningsgade.

Indsatsen indeholdte tre delprojekter, idet der skulle etableres tre områder på Vestergadestrækningen kaldet:

- "Porten": Skulle markere ankomst og afsked med Vestbyen; her skulle gennemføres hastighedsnedsættelse og forskønnelse
- "Parken": Skulle bygge videre på det eksisterende grønne område nord for Vestergade
- "City": Området skulle i større udstrækning indrettes til fodgængere, og der skulle tages særligt hensyn til butikkerne

Jobfremme

Målet med iværksættelsen af jobfremmende aktiviteter var at nedbringe arbejdsløsheden i kvarteret til samme niveau som den øvrige del af kommunen samt at bryde den negative sociale arv i mange af kvarterets familier.

Målene skulle nås gennem følgende projekter:

- Social – og arbejdsmarkedsafdelingen skulle i forbindelse med den lovpligtige opfølgning på personer på overførelsesindkomst foretage opsøgende virksomhed fra 01.01.02 – 31.12.03 for at øge arbejdsfrekvensen.
- Den enkelte arbejdssøgende borger skulle i vejlednings- og støtteforløbet tilknyttes en fast kontaktperson i kommunen.
- En borgergruppe skulle mødes omkring specifikke emner, der havde fokus på forskellen mellem en passiv og aktiv tilværelse.

Oversigt over indsatsen i de 5 kvarterløft

I dette afsnit gives en oversigt over indsatsen i de fem kvarterløft baseret på en projektdatabase, som områderne selv har indberettet data til. Databasen er baseret på, at områderne har opdelt deres aktiviteter i "projekter", som er nogenlunde homogene med hensyn til formål og indhold. Dette har i nogle tilfælde vist sig vanskeligt, fordi nogle aktiviteter vedrører mange forskellige typer af indsatser og har flere forskellige målgrupper.

Et andet problem, som ikke er løst entydigt i de enkelte områder, er, hvilke aktiviteter der regnes med til kvarterløftet. Det ideelle udgangspunkt burde være, at alle igangsatte aktiviteter i de pågældende områder burde medregnes, fordi de alle bidrager til at løfte kvarteret, uanset om de er finansieret med kvarterløftmidler eller andre midler. I en del tilfælde er andre midler desuden blevet givet, netop fordi der i forvejen er en kvarterløftindsats i gang. Det gælder for eksempel midler fra byfornyelsesloven eller omprioritering af almene boligområder.

Alt i alt betyder dette imidlertid, at opgørelsen for nogle af kvarterløftområderne kan mangle data om indsatser, som ikke er finansieret med kvarterløftmidler, mens der for andre er mange midler, som er finansieret af andre kilder.

Antallet af projekter og deres status

Det fremgår af Tabel 6, at der i alt er blevet indberettet 262 forskellige projekter til databasen i midten af 2007. Af disse er der imidlertid 22, som er opgivet igen. Der er 143 projekter, som er afsluttede, 77 under realisering og 16, som kun er besluttet, men ikke påbegyndt. Det fremgår således, at kvarterløftindsatsen langt fra var afsluttet i midten af 2007 og næppe heller var det i starten af 2008. 51 af projekterne var forankret eller i drift, mens 92 kun var afsluttet.

Tabel 6. Status for projekterne i slutningen af 2007.

Status for projektet	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen	Alle
Er besluttet	5	3	1	6	1	16
Er under realisering	17	16	6	33	5	77
Er gennemført og afsluttet	29	31	10	16	6	92
Er i drift (anlægsprojekter)	1	1	0	0	0	2
Er opgivet	2	4	9	7	0	22
Er forankret	1	23	20	5	0	49
Uoplyst	0	1	1	2	0	4
I alt	55	79	47	69	12	262

Vollsmose har haft det største antal projekter og Vestbyen det mindste antal. De to Nørrebro kvarterer har haft hhv. 55 og 79 projekter og Brøndby Strand 47. Da projekterne har meget forskellig størrelse, siger dette ikke så meget om indsatsens omfang, men måske noget om diversiteten.

Budgetteret ressourceforbrug og dets finansiering

Kvarterløftindsatsen er finansieret på flere forskellige måder. I forbindelse med aftalerne mellem staten og kommunerne i 2002 blev det aftalt, hvor store ressourcer hhv. Staten og kommunerne skulle anvende i områderne. De blev finansieret med midler fra byfornyelsesloven – enten som 'helhedsorienteret byfornyelse' (områdefornyelse) eller bygningsfornyelse. De aftalte 'oprindelige kvarterløftmidler' fremgår af Tabel 7.

Tabel 7 Oprindelige kvarterløftmidler (mio. kr.) aftalt mellem Staten og kommunerne i 2002.

	Helhedsor. byfornyelse	Bygnings- fornyelse	Samlet beløb	Betalt af staten	Betalt af kommunen
Nørrebro Park	45,0	140,0	185,0	100,0	85,0
Nordvest Kvarteret	32,5	120,0	152,5	82,0	71,0
Brøndby Strand	28,5	5,0	33,5	22,0	12,0
Vollsmose	45,0	80,0	125,0	70,0	55,0
Vestbyen	28,5	55,0	83,5	47,0	37,0
I alt	180,0	400,0	580,0	320,0	260,0

I alt blev aftalt at anvende 580 mio. kr., hvoraf Staten betalte de 320 mio.

Undervejs i forløbet har nogle af kommunerne imidlertid suppleret med en del yderligere midler. Det er desuden lykkedes nogle af områderne at inddrage yderligere midler fra andre statslige puljer, fra private fonde (som Bygge og Anlægsfonden) og fra andre kilder.

Det har ikke været nemt at få belyst hvor mange ressourcer, der reelt er brugt på kvarterløftene. Evalueringen har haft to forskellige kilder. Den ene er de projektdata, som kvarterløftsekretariatene har indtastet til evalueringen. Den anden er data og kommentarer til projekttallene, som nogle af kommunerne har leveret til evalueringen. Der har vist sig betydelige forskelle mellem projektdatabasens tal og kommunernes – især hvad angår finansieringen, hvor sekretariatene ikke har haft helt styr på, hvor pengene kommer fra. Det har ikke været muligt at få kommentarer og tal fra Københavns Kommune, hvor kun projekttallene foreligger.

I Tabel 8 er de samlede udgifter til kvarterløftene opgjort baseret på data fra kommunerne, hvad angår Brøndby Strand, Vollsmose og Vestbyen, og data fra projektdatabasen hvad angår Nørrebro Park og Nordvest Kvarteret.

Tabel 8. Samlede udgifter (mio. kr.) til kvarterløft fordelt på kvarterløftmidler, supplerende midler fra kommunerne og andre midler, samt de samlede kommunale udgifter og det samlede ressourceforbrug pr. beboer i områderne

	Samlet budget	Kvarterløft midler	Supplerende midler kom- mune	Andre midler	I alt betalt af kom- muner	Udgifter pr. beboer i 1000 kr.
Nørrebro Park	190	185	?	5	85	12
Nordvest Kvarteret	201	153	?	49	71	14
Brøndby Strand	105	34	69	2	81	10
Vollsmose	195	125	60	10	115	19
Vestbyen	216	84	128	4	165	67
I alt	903	580	224	100	483	16

Note: Udover de angivne midler er der også foretaget en del private investeringer i områderne. Tal for disse foreligger kun for Vestbyen, hvor de er beregnet til ca. 177 mio. kr.

Vestbyen er det område, hvor der både absolut og relativt i forhold til beboerantallet er investeret flest midler. Det er også her, at kommunen selv har investeret langt de fleste midler (75 pct.). I de øvrige områder er investeret mellem 10 og 20.000 kr. pr indbygger.

Udgifternes finansiering er for Nørrebro Park og Nordvest Kvarteret uklart, idet det ikke har været muligt at finde ud af, i hvor høj grad supplerende midler kommer fra kommunen eller fra andre kilder. Tallene for Nørrebro Park og Nordvest Kvarteret er desuden generelt usikre på grund af manglende oplysninger fra Københavns Kommune.

I Brøndby Strand har kommunen betalt 80 pct. af udgifterne, og i Vollsmose er det ca. 50 pct.

Typen af indsatser

Kvarterløftene er blevet bedt om at karakterisere, hvilke typer af indsatser de enkelte projekter omfatter. Der kunne angives op til tre forskellige typer for samme projekt. I øverste del af Tabel 9 er projekterne fordelt på den indsats-type, der er nævnt som den vigtigste – i alt opdelt i 10 forskellige indsats-typer. Nederst i tabellen er vist det antal projekter, som i alt vedrører de forskellige indsats typer.

Tabel 9. Igangværende og gennemførte projekter i kvarterløftene fordelt på **type af indsats**, hhv. den primære type for projekterne og alle de typer af indsatser, som anvendes i projekterne.

Primær indsats type	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen	Alle
Boliger og friarealer	3	1	5	1	4	14
Byrum og grønne områder	12	12	7	7	3	41
Rammer for byfunktioner	0	1	1	1	1	4
Service og byfunktioner	0	2	4	7	1	14
Erhverv og beskæftigelse	8	2	2	6	1	19
Sociale, uddannelse og sundhed	9	7	5	20	0	41
Integration	1	3	1	4	0	9
Kultur og fritid mv.	3	29	8	6	1	47
Information og deltagelse	11	7	1	8	0	27
Andet	6	11	4	0	1	22
I alt	53	75	38	60	12	238
I alt anvendte indsatstyper						
Boliger og friarealer	3	3	5	1	4	16
Byrum og grønne områder	15	20	7	9	10	61
Rammer for byfunktioner	0	1	1	2	1	5
Service og byfunktioner	2	10	4	16	4	36
Erhverv og beskæftigelse	13	4	5	8	1	31
Sociale, uddannelse og sundhed	12	24	13	35	4	88
Integration	2	16	3	14	0	35
Kultur og fritid mv.	7	75	17	36	8	143
Information og deltagelse	12	17	2	12	1	44
Andet	6	29	5	5	3	48
I alt	72	199	62	138	36	507

De første tre indsats typer er fysiske tiltag til forbedring af boliger, byrum eller faciliteter i kvarteret. Ca. 1/3 af projekterne har dette som den primære indsats type – og i 82 projekter er enten den primære eller sekundære type. Antallet af fysiske projekter i de enkelte områder siger imidlertid ikke så meget om indsatsens størrelse, da de kan have et meget forskelligt omfang. Der er især mange projekter, der drejer sig om forbedring af byrum og grønne områder. For Vestbyen i Horsens er 8 ud af 12 projekter primært af fysisk karakter.

36 projekter vedrører forbedring af service og byfunktioner i områderne, heraf er det dog kun 14, der har det som den primære del af projektet, mens

det for 22 er en del af en anden type af indsats. Det er især Vollsmose, som har mange af denne type af projekter.

19 projekter har erhverv og beskæftigelse som den primære indsatsstype, mens i alt 31 projekter beskæftiger sig med det. Det er især Nørrebro Park og Vollsmose, som har høj aktivitet her.

Sociale indsatser, uddannelse og sundhed er den indsatsstype, hvor flest projekter har den primære indsats. 41 projekter har dette som den primære indsats, og 88 projekter bruger dette. Vollsmose er den absolutte topscorer her med 20/35 projekter som primær/sekundær, mens der ikke er mange af denne type af projekter i de øvrige områder bortset fra Nørrebro Park.

Kun 9 projekter er en direkte integrationsindsats, men i alt 35 projekter vedrører integration. Det er især Vollsmose, som har mange af disse projekter. Der er desuden en del i Nordvest og Brøndby Strand, men kun et i Nørrebro Park og ingen i Vestbyen.

Kultur og fritidsprojekter er der mange af, især i Nordvest Kvarteret og i Vollsmose, og i alt 143 projekter er direkte eller indirekte indenfor dette område. Endelig er der 27/44 projekter vedrørende information og borgerinddragelse og 22/48 projekter, som ikke har kunnet placeres i de givne kategorier.

Der er stor forskel på ressourceindsatsen i de enkelte projekter. Omfanget af indsatsen belyses bedre ved de budgetterede udgifter. I Tabel 10 ses disse for de igangværende og gennemførte projekter fordelt på primære indsatsstype.

Tabel 10. De anvendte økonomiske ressourcer fordelt på primær indsatsstype (pct.), og anvendte midler pr. beboer i kr.

	Nørrebro		Brøndby			
	Park	Nordvest	Strand	Vollsmose	Vestbyen	Alle
Boliger og friarealer	74,0	60,0	5,0	5,0	57,0	58,0
Byrum og grønne områder	20,0	17,0	10,0	12,0	29,0	17,0
Rammer for byfunktioner	0,0	12,0	78,0	3,0	8,0	13,0
Service og byfunktioner	0,0	0,0	0,5	3,0	4,7	2,3
Erhverv og beskæftigelse	2,1	0,0	2,0	2,1	0,9	1,0
Sociale, uddannelse og sundhed	1,8	0,6	2,1	18,0	0,0	3,8
Integration	0,3	0,3	0,5	3,7	0,0	0,6
Kultur og fritid mv.	0,6	2,5	1,0	36,0	0,2	1,6
Information og deltagelse	1,8	0,7	0,0	0,0	0,0	1,4
Andet	0,2	7,6	0,9	17,7	0,6	1,8
I alt	100	100	100	100	100	100
Kr. pr. indbygger						
Boliger og friarealer	8.660	8.230	520	910	37.810	10.240
Byrum og grønne områder	2.300	2.330	960	2.350	19.430	3.010
Rammer for byfunktioner	0	1.610	7.470	510	5.000	2.260
Service og byfunktioner	0	0	40	480	3.120	410
Erhverv og beskæftigelse	240	2	190	400	620	180
Sociale, uddannelse og sundhed	210	70	200	3.530	0	680
Integration	30	30	40	700	0	100
Kultur og fritid mv.	70	330	90	6.910	120	280
Information og deltagelse	210	90	0	0	0	250
Andet	20	1.050	80	3.390	400	320

Note: Private investeringer, herunder boligselskabernes brug af midler fra Landsbyggefonden, indgår ikke. For Vollsmose er 'Andet' de samlede udgifter til Vollsmose Sekretariatet, som ikke kan henføres til indsatsstyperne,

Det ses, at langt størsteparten af midlerne bruges til fysiske indsatser (i gennemsnit 88 pct.) og specielt til bolig- og bygningsforbedring, der sluger over

halvdelen af pengene. Men de fysiske investeringer er skævt fordelt mellem områderne, idet det især er i de ældre byområder, at denne indsats er omfattende.

I forhold til indbyggerantallet er der foretaget langt flest investeringer i boligforbedring i Vestbyen fulgt af de to københavnske kvarterer. Vollsmose har ikke haft noget særligt under kvarterløftet, men der er igangsat renoveringsprojekter udenfor kvarterløftregi i forbindelse med en omprioritering af boligafdelingerne.

Renovering af byrum og grønne områder er en anden stor indsatsstype, som bruger 17 pct. af midlerne. Indsatsen har her været mindst i Brøndby Strand og lang den største i Vestbyen i forhold til områdets størrelse, mens alle de øvrige områder ligger på et niveau af ca. 2.000 kr. pr. 1000 indbyggere.

'Rammer for byfunktioner' vedrører beboerhuse og andre lignende faciliteter. Vestbyen er ved at realisere et beboerhus til 16 mio. Vollsmose har etableret et værested kaldet Café Egetræet og et større beboerhusprojekt til 15 mio. kr. Brøndby Strand har igangsat to projekter med væresteder for hhv. etniske ældre og for unge og er i færd med at bygge et kulturhus til 82 mio. kr. I Nørrebro Park var der et såkaldt multikulturhus på idéplan, men det blev aldrig realiseret.

Blandt de "ikke-fysiske" indsatser er der brugt flest penge på området 'sociale indsatser, uddannelse og sundhed' (3,8 pct.), men det skyldes først og fremmest en omfattende indsats i Vollsmose. I de øvrige områder er der kun brugt mellem 1 og 3 mio. kr. på området.

Med hensyn til indsatsområdet "service og byfunktioner" er der i Vollsmose brugt en del midler på at etablere en forbedret offentlig service i området. I Vestbyen er der et projekt om udvikling af privat service - private butikker, restauranter mv. I Brøndby Strand er pengene brugt til driftsstøtte til mødesteder: Beboerlokaler, cafeer, væresteder.

Der er kun brugt ca. 1 pct. af midlerne på erhverv og beskæftigelse. I forhold til beboerantallet har indsatsen været størst i Vestbyen og Nørrebro Park.

Kultur- og fritidsindsatser har brugt 1,6 pct. af midlerne, hvoraf mere end halvdelen er brugt i Vollsmose. Der er desuden brugt mere end 2 mio. kr. i både Nordvest Kvarteret og Brøndby Strand. Som det fremgår af Tabel 9, har der imidlertid været en del projekter i alle årene, hvor kultur og fritid er indgået som noget sekundært i forbindelse med andre indsatser.

Endelig ses det, at 1,4 pct. af midlerne er brugt til borgerdeltagelse og informationsvirksomhed. Midler til dette, som især er brugt i Vollsmose, indgår under posten 'Andre'.

Formålene med indsatsen

I Tabel 11 er de igangværende og gennemførte projekter fordelt på, hvilket formål, de har – hhv. det primære formål og alle de angivne 3 vigtigste formål.

Det ses, at projekterne er spredt ud over mange forskellige formål. Som det fremgik af Tabel 10 blev der brugt flest penge på boligforbedringer (58 pct. af alle pengene) og næstflest på byrum og grønne områder (17 pct. af pengene), selv om antallet af projekter er få. I alt 46 projekter har at gøre byområdet mere attraktivt som det primære formål og 60 som primært eller sekundært formål. Det er især i Nordvest Kvarteret, Nørrebro Park og Vestbyen at forbedring af boligkvaliteten er vigtige, mens der især bruges mange penge på forbedring af bymiljøet i Nørrebro Park, Vestbyen og Vollsmose (jf. Tabel 10).

Øget udbud af service i bydelen har været vigtige i 2 områder Nørrebro Park og Vollsmose og i en vis udstrækning i Nordvest Kvarteret

Vollsmose har brugt flest midler på at mindske sociale problemer jf. Tabel 10, men der har også været mindre projekter med dette formål i Brøndby

Strand. Tryghed har været i fokus i Vestbyen og Vollsmose, men der har også været projekter i de øvrige kvarterer.

Kun en lille del af midlerne bruges på projekter, der har integration som vigtigste formål, men der er kun tale om i alt 11 projekter. I alt er der dog 22 projekter med integration som et af de tre vigtigste formål med indsatsen. Det er især Vollsmose, som har brugt penge på dette.

Der er mange projekter, som har haft de mere brede formål at styrke organiseringen i kvarteret og de sociale netværk (i alt 23-104 projekter), og der er også en del af midlerne, som er brugt til projekter med dette primære formål. Heri indgår midler til etablering af beboerhuse, fx i Vestbyen.

Tabel 11. Igangværende og gennemførte projekter i kvarterløftene fordelt på **formål** – hhv. på primære formål og på alle angivne formål

Primære formål	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen	Alle
Forbedre boligkvaliteten	3	1	2	0	2	8
Gøre byområdet fysisk mere attraktivt	16	8	11	7	4	46
Øge udbuddet af service	2	3	2	6	0	13
Øge udbuddet af kultur og idræts tilbud	3	24	2	5	1	35
Mindske sociale problemer	2	0	4	17	0	23
Øge beskæftigelsen blandt beboerne	6	0	0	5	1	12
Etablere nye virksomheder	4	1	0	0	0	5
Integration af indvandrere	4	3	0	4	0	11
Gøre området mere trygt	0	1	2	1	1	5
Styrke organiseringen	2	3	0	3	0	8
Styrke de sociale netværk i øvrigt	4	7	1	3	0	15
Forbedre områdets omdømme	0	1	1	2	0	4
Styrke lokal identitet og tilknytning	3	1	4	3	3	14
Andet	4	22	2	4	0	32
I alt	53	75	31	62	12	233
I alt formål						
Forbedre boligkvaliteten	4	3	2	0	4	13
Gøre byområdet fysisk mere attraktivt	16	14	13	8	9	60
Øge udbuddet af service	2	8	2	8	1	21
Øge udbuddet af kultur og idræts tilbud	5	28	6	6	1	46
Mindske sociale problemer	3	5	6	25	2	41
Øge beskæftigelsen blandt beboerne	7	2	2	9	1	21
Etablere nye virksomheder	6	3	0	1	0	10
Integration af indvandrere	8	15	1	15	0	39
Gøre området mere trygt	3	4	7	5	3	22
Styrke organiseringen	4	9	1	10	1	25
Styrke de sociale netværk i øvrigt	9	32	7	19	3	70
Forbedre områdets omdømme	2	10	2	15	5	34
Styrke lokal identitet og tilknytning	7	35	10	9	5	66
Andet	6	36	6	13	1	62
I alt	82	204	65	143	36	530

Desuden er der 62 projekter, som har haft som et af flere formål at styrke lokal identitet og tilknytning. De fleste af disse projekter drejer sig om information og kommunikation, men der har også været andre aktiviteter med dette formål i Nørrebro Park (Kulturelle markedsdage) og især i Brøndby Strand, hvor blandt andet Kvarterhuset har dette formål.

Endelig har 66 projekter, som et af flere formål at forbedre områdets omdømme.

Målgrupper for projekterne

I Tabel 12 er projekterne fordelt på hvilke beboere i kvarteret, der er anført som primær målgruppe for indsatsen.

Størsteparten af projekterne er ikke rettet mod en specifik befolkningsgruppe, men mod hele kvarteret. Der er desuden en del projekter, som er rettet mod beboere i et bestemt delområde eller ejendom.

27 projekter har direkte eller indirekte det lokale erhvervsliv som målgruppe. De findes især i de to københavnske kvarterer.

En række af projekterne er rettet mod forskellige aldersgrupper. Der er mange projekter for børn og unge og nogle enkelte projekter for ældre. Børn og unge har især været i fokus i Vollsmose og Brøndby Strand.

14 projekter har indvandrere som primære målgruppe og 42 projekter i alt er rettet mod indvandrere. Ca. en tredjedel af disse vedrører unge indvandrere. Andre vedrører specielt kvinder, mænd eller ældre.

Endeligt er der hhv. 11 og 3 projekter rettet mod arbejdsløse og misbrugere.

Tabel 12. Igangværende og planlagte projekter i kvarterløftene fordelt på **målgrupperne** for indsatsen – hhv. primære målgruppe og alle anførte målgrupper

Primær målgruppe	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen	Alle
Alle beboere	27	33	8	19	6	93
Beboere i delområde/boligafdeling	6	4	3	1	1	15
Beboere i ejendom	2	1	0	0	3	6
Erhvervslivet	3	6	0	0	0	9
Børn	2	9	15	14	0	40
Unge	4	8	2	9	1	24
Familier	0	0	0	1	0	1
Enlige	1	0	0	0	0	1
Ældre	1	3	2	2	0	8
Unge indvandrere	1	2	0	1	0	4
Indvandrerfamilier	0	0	0	1	0	1
Indvandrerkvinder	2	2	0	1	0	5
Indvandermænd	0	0	0	1	0	1
Ældre indvandrere	0	1	0	2	0	3
Arbejdsløse	2	0	0	6	1	9
Misbrugere	1	0	0	1	0	2
Offentligt ansatte	1	0	0	0	0	1
Kvinder	0	1	0	0	0	1
Andre grupper	0	5	1	1	0	7
Alle	53	75	31	62	12	233
Alle målgrupper						
Alle beboere	27	56	11	21	13	128
Beboere i delområde/boligafdeling	7	15	3	1	2	28
Beboere i ejendom	4	1	0	0	4	9
Erhvervslivet	7	19	0	0	1	27
Børn	2	15	17	16	2	52
Unge	4	15	9	20	4	52
Familier	0	12	4	6	4	26
Enlige	1	2	0	1	2	6
Ældre	2	5	4	2	2	15
Unge indvandrere	3	10	1	1	0	15
Indvandrerfamilier	2	2	0	6	0	10
Indvandrerkvinder	2	3	0	4	0	9
Indvandermænd	0	0	0	3	0	3
Ældre indvandrere	0	1	1	3	0	5
Arbejdsløse	3	0	0	7	1	11
Misbrugere	1	0	0	1	1	3
Offentligt ansatte	1	3	0	1	0	5
Kvinder	0	3	0	1	0	4
Andre grupper	1	14	2	4	0	21
Alle	67	176	52	98	36	429

Organiseringen af indsatsen

Oversigt

Projektdatabasen indeholder også nogle data om organiseringen af projekterne – om hvem der er hovedansvarlig for projekterne, og hvem der inddrages i dem. I Tabel 13 er projekterne fordelt på, hvem der hovedansvarlig.

Tabel 13. Projekterne (igangværende og gennemførte) fordelt på hvem, der er **hovedansvarlig** for gennemførelsen

Hovedansvarlig for projektet	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen	Alle
Det lokale kvarterløftsekretariat	47	40	26	6	7	126
Kommunal forvaltningsenhed	2	7	4	46	4	63
Kommunal institution	3	4	0	8	0	15
Lokal forening/privat institution	1	8	1	0	0	10
Lokale erhverv	0	1	0	0	0	1
Andre	0	15	0	0	1	16
I alt	53	75	31	62	12	233

Mere end halvdelen af projekterne er placeret hos kvarterløftsekretariatene, men der er stor forskel på områderne. Især i Nørrebro Park, men også i Nordvest Kvarteret, Brøndby Strand og Vestbyen har sekretariatet en større andel af projekterne. Vollsmose skiller sig ud ved, at projekterne styres fra de kommunale forvaltninger, mens sekretariatet kun står for en lille del af dem. I alt styres lidt mere end en fjerdedel af projekterne fra forvaltningerne og ca. 10 pct. af dem fra lokale private og offentlige institutioner. Endelig er der 16 projekter, som styres af andre – et boligselskab, lokale foreninger mv. og lokale erhverv. I Vollsmose og Nørrebro Park er der også projekter i området, som styres af boligforeninger, men disse hører ikke ind under kvarterløftindsatsen. Desuden har der i Vollsmose været en række indsatser fra kommunen, som heller ikke er regnet med i kvarterløftindsatsen.

I Tabel 14 er projekterne fordelt på, hvilke samarbejdspartnere der i øvrigt er inddraget. Det ses af tabellen, at den kommunale forvaltning også ofte er inddraget i projekter, som de ikke selv har ansvaret for, eller at flere forvaltninger er inddraget. Det gælder især i de københavnske kvarterer og Brøndby Strand. Også de lokale institutioner inddrages ofte – især i Vollsmose. Der samarbejdes med en del private aktører – boligselskaber, lokale erhverv, lokale foreninger og netværk. Boligselskaberne er især på banen i Vollsmose og Brøndby Strand, lokale erhverv i de københavnske kvarterer og Vollsmose, hvor også lokale foreninger mv. spiller en rolle. I Nørrebro Park og Vestbyen er der desuden en del samarbejde med lokale netværk.

Beboerne som helhed nævnes relativt sjældent som en af de tre vigtigste samarbejdspartnere og slet ikke i Vollsmose.

Tabel 14. Igangværende og planlagte projekter i kvarterløftene fordelt efter **samarbejdspartnere** – hhv. den primære samarbejdspartner og alle.

Primære samarbejdspartnere	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen	Alle
Kommunal forvaltningsenhed	14	16	12	8	5	55
Kommunal institution	5	8	6	24	1	44
Boligselskab	2	2	7	9	0	20
Lokal forening/privat institution	6	20	2	2	0	30
Lokale erhverv	3	3	0	2	0	8
Netværk	6	0	1	0	1	8
Statslige partnere	1	1	1	0	0	3
Beboere	5	3	1	0	4	13
Andre	4	18	1	5	1	29
I alt	46	71	31	50	12	210
Alle samarbejdspartnere						
Kommunal forvaltningsenhed	12	14	4	13	2	45
Kommunal institution	20	29	14	11	6	80
Boligselskab	8	11	9	32	1	61
Lokal forening/privat institution	9	14	11	19	0	53
Lokale erhverv	11	27	2	9	2	51
Netværk	17	16	10	2	5	50
Statslige partnere	6	2	2	1	2	13
Beboere	13	15	18	0	8	54
Andre	9	21	3	14	4	51
I alt	105	149	73	101	30	458

Borgerdeltagelsen

I forbindelse med indberetningerne til projektdatabasen er kvarterløftene blevet bedt om at skønne omfanget af forskellige former for borgerinddragelse. Det drejer sig om borgerdeltagelse i arbejdsgrupper, borgerdeltagelse i borgermøder, borgerdeltagelse i andre arrangementer og antal brugere af faciliteter, som er tilvejebragt i forbindelse med kvarterløftet. Der må her være tale om noget usikre skøn, hvorfor tallene skal tages med et stort forbehold.

Tabel 15. Det gennemsnitlige antal borgere, som er inddraget i forskellige sammenhænge i projekter med forskellige typer af indsatser.

Primær type af indsats	Borgerdeltagelse i arbejdsgrupper	Borgerdeltagelse i borgermøder	Borgerdeltagelse i arrangementer
Boliger og friarealer	37	36	50
Byrum og grønne områder	20	34	5
Rammer for byfunktioner	118	179	213
Service og byfunktioner	2	18	143
Erhverv og beskæftigelse	4	0	81
Sociale, uddannelse og sundhed	2	6	82
Integration	3	0	69
Kultur og fritid mv.	6	6	728
Information og deltagelse	8	7	630
Alle projekter	12	16	117

Der er væsentlige forskelle på borgerinddragelsen i de forskellige indsatstyper. Inddragelse af borgere i arbejdsgrupper sker primært omkring de fysiske projekter – boliger og byrum, og omkring faciliteter i områderne som fx

kvartershuse. Desuden omkring kultur og fritid og information og deltagelse. Det samme mønster gælder for inddragelse via borgermøder. Deltagelse i generelle arrangementer finder især sted under kultur og fritidsindsatser

I Tabel 16 vises det gennemsnitligt angivne antal borgere pr projekt for hver type af inddragelse i de fem kvarterløftområder. Resultaterne afhænger i nogen grad af, i hvor høj grad man i de enkelte områder har lavet store komplekse projekter med mange deltagere eller små og enkle med få. Det ses af at det, som man kan forvente, især er ved generelle arrangementer, at borgerne berøres af kvarterløftet. Der er færrest, som inddrages direkte i arbejdsgrupper og kun lidt flere gennem borgermøder.

Tabel 16. Det gennemsnitlige antal borgere som inddrages pr. projekt ved forskellige former for inddragelse.

	Nørrebro Park	Nordvest Strand	Brøndby	Vollsmose	Vestbyen	Alle
Borgerdeltagelse i arbejdsgrupper	10	9	11	2	90	12
Borgerdeltagelse i borgermøder	17	9	2	5	168	17
Borgerdeltagelse i arrangementer	515	41	223	180	1220	271

Vestbyen ser ud til at have haft relativt flest borgere engageret i arbejdsgrupper og borgermøder, hvilket kan hænge sammen med den overvejende fysiske indsats, mens der har været relativt få i Vollsmose, hvor der har været mange forskellige typer af projekter, som ofte er styret fra forvaltningen. Alle områderne har mange deltagere i arrangementer.

Nørrebro Park

Borgerinddragelsen

Borgerinddragelse i Kvarterløftet har haft flere niveauer og former. Der har der været en Styregruppe, som blev valgt på Kvarterforum, og som repræsenterende kvarterets boligforeninger, institutioner og organisationer. Der har været et boligudvalg, bestående af borgere og embedsfolk, der har fordelt pengene til den fysiske byfornyelse. Der har været mange projektgrupper, der har bygget på inddragelse af borgerne på grundlag af interesser. Der har der ud over været netværk og partnerskaber med både offentlige, private og frivillige organisationer.

Et vigtigt udgangspunkt for borgerinddragelsen har været, at etablere et velfungerende samarbejde med borgerne allerede i selve startfasen for kvarterløftet, samt at etablere borgerdominerede styregrupper. Processen med borgerinddragelsen beskrives som meget vellykket, hvor man nu kan se tilbage på i hvert fald tre vigtige forklaringer på, hvad der gjorde det til en god proces. Dels var det vigtigt, at man havde god tid i startfasen. Man brugte ca. ¾ år på at starte projekterne op og udvikle det videre forløb. Dels var man meget helhedsorienteret fra starten, så mange forskellige aspekter ved kvarterløftet kunne inddrages. Dels har man ikke haft så snæver en ramme, hvilket har givet et fornødent rum til kreativitet og udvikling, og hvor borgerne har kunnet få mange af deres egne ideer igennem. Dette har tilsammen dannet et solidt grundlag for det videre arbejde med kvarterløftsindsatsen. I slutfasen har flere deltagere dog faldet fra, så det i nogle tilfælde har drejet sig om meget få aktive beboere, der pludselig har siddet med et stort ansvar, også økonomisk.

Den faldende borgerinddragelse undervejs tilskrives blandt andet den store udskiftning af beboere, der generelt er i området. Mange tilflyttere har ikke kendt til kvarterplanen og de aktiviteter, der er foregået i området. Beboerne, der har været med i indsatsen fra starten mente, at man nok skulle have været mere åbne overfor nye deltagere og sendt information ud omkring kvarterløftplanen til de nyankomne i området. En større åbenhed i grupperne

over for nye medlemmer havde måske også kunne ændre ved antallet af deltagere i projekterne, men det blev forklaret, at det kan være svært at være åben over for nye medlemmer, når projekterne allerede har kørt i en vis årrække, og de aktive beboere har fået faste arbejdsrutiner. Man har dog gode erfaringer med, at man efter det første år opløste alle tidligere borgergrupper for derefter at etablere dem på ny. Det skabte en åbenhed og ny dynamik, der fik mange nye beboere til at engagere sig i kvarterløftarbejdet.

Et andet problem har været organiseringen med møder, der oftest har ligget i normal arbejdstid. Med flere lørdags eller søndagsmøder havde flere børnefamilier haft mulighed for at deltage. Det har endvidere været svært at inddrage indvandrere i de forskellige projekter, hvor man mener, at dette ville have været nemmere med udgangspunkt i det ønskede multikulturhus. Der bor mange indvandrere, der klarer sig godt økonomisk, men det har ikke været dem, man har sat fokus på de få gange, man har haft projekter orienteret mod indvandregruppen. Det har altid været de socialt svage indvandregrupper, man så har ønsket at nå ud til.

Formen for borgerinddragelse har forandret sig gennem kvarterløfts perioden. Deltagelsen i de oprindelige projektgrupper var ved kvarterløfts midtvejsfase faldende, hvilket resulterede i, at der kun sad nogle kernegrupper tilbage som til gengæld blev mere erfarne og kunne danne rygraden i en forankringsproces. Formen på borgerinddragelsen har desuden forandret sig fra hovedsageligt at være projektgrupper bestående af enkeltpersoner til også at være netværk af personer, der repræsenterer foreninger og institutioner. Endelig blev partnerskaber et væsentligt element i kvarterløftprojektet. Man kan til dels se det som en "naturlig" proces, hvor man går fra en fase, hvor projektforslag skabes, til en fase med realisering, drift og til sidst forankring.

Fra beboernes side blev der givet udtryk for et ønske om, at man havde satset mere på intern uddannelse, så flere mennesker måske have vist interesse i at deltage i processen, og dermed ville ansvarsfordelingen være blevet mere uddelt.

Man har erfaringer med, at projekterne og de forskellige grupper til tider har bremset hinanden, og nogle af beboerne mener, at kommunikationen med forvaltningerne har været svær, og der ikke er blevet etableret et tilstrækkeligt samarbejde disse imellem. Et manglende samarbejde har mange gange været med til at bremse processen yderligere.

Et andet væsentligt forhold har været samarbejdet mellem beboergrupperne og kvarterløftsekretariatet, hvor nogle af beboerne synes, de har haft svært ved at finde ud af, hvordan de bedst har kunnet udnytte ressourcerne i sekretariatet. Nogle beboere har opfattet sekretariatet som en instans, som kommunen har udlagt sine opgaver til. Der har således været en diskussion om, hvad der skulle være sekretariatets rolle og dets størrelse.

En gruppe der specielt synes, at den har haft mange vanskeligheder med at komme igennem med deres forslag og planer, har været trafikgruppen. Dette skyldes bl.a., at kommunen har varetaget andre overordnede interesser på trafikområdet, men også nogle generelle problemer for den kommunale forvaltning med hensyn til samarbejde med borgerne. Forvaltningen er vant til primært at henvende sig til borgerne, når den vil have konfirmeret dens egne planer. Det kan blive til en envejskommunikation, der ikke er lydhør overfor borgerne og deres initiativer, og som kan danne grobund for konflikter. Udfordringen med en kommunal bottom-up proces kræver en holdningsændring både blandt forvaltningens embedsmænd og borgerne, hvor borgerne ofte anser embedsmændene for at være snæversynede og ikke kunne tænke ud over deres eget ansvarsområde. Til gengæld oplevede embedsmændene det ofte som en modningsproces, hvor borgerne skulle lære at forstå og tænke sammenhænge for hele bydelen. Embedsmændene har derfor måttet have to roller som hhv. de professionelle, der har taget egne beslutninger, og som borgernes talerør, der har søgt konsensus om nye forslag og initiativer. Der gives fra forvaltningen udtryk for, at processen har

forbedret kommunens indsats. Der har her været brug for at nedbryde barriererne mellem borgerne og embedsmændene, hvilket er sket ved bl.a. fælles studieture.

Fra sekretariatets side blev der givet udtryk for, at man godt kunne have tænkt mere over, hvordan man fra begyndelsen designede alle inddragelsesmetoderne, så kvarterløftsindsatsen fremstod mere interessant. Det havde gjort hele processen mere effektiv, hvis projekterne var blevet gjort mere "spiselige". I dag er der mange andre tilbud såsom fjernsyn og fodboldkampe, så hvis man vil have borgerne inddraget, ligger der også en stor udfordring i at gøre arbejdet attraktivt. Det er vigtigt, at man bruger tid og penge på processen for eksempel ved hjælp af konsulenter, der har erfaringer med, hvordan man får gjort kvarterløftsarbejdet interessant. Der kunne godt være brugt mere tid på ekspertise og tankevirksomhed, vurderes der.

Information til borgerne

Et område, der har skabt en del polemik, er kommunikationen til borgerne. Nogle mener, at den generelle information til beboerne har fungeret fint, og at alle beboere har haft god mulighed for at få fat i informationer omkring projekterne. Andre mener, at man kun har opfyldt minimumskravene med hensyn til kommunikationen, men så heller ikke mere, og at den manglende kommunikation til beboere omkring kvarterløftaktiviteter har begrænset antallet af deltagere i arbejdet. Flere tilflyttere har bemærket, at det ikke altid har været lige nemt at orientere sig om kvarterløftsindsatsen og få en status på de enkelte projekter. Sekretariatets hjemmeside har ikke altid været fuldt opdateret med mødereferater osv. Der gives blandt andet udtryk for, at man kunne have gjort mere ud af at fremvise det store arbejde, som kvarterløftet havde medført og dets mange gennemførte projekter. Det ville have betydet meget for områdets anseelse.

Der peges her på, at mediestrategien ikke helt har fungeret efter hensigten. Der har været problemer med, at de husstandsomdelte aviser ikke altid er blevet leveret, fordi Post Danmark har svigtet. Vigtig information til beboerne omkring kvarterløftsarrangementer er således gået tabt og har efterladt beboerne med en uvidenhed omkring hvilke aktiviteter, der finder sted hvor og hvornår. Mediedækningen i området fra den lokale Nørrebroavis er vigtig for kvarterløftet, men har efter nogens mening ikke levet op til forventningerne.

De kulturelle markedsdage har dog givet en god effekt, og de fysiske aktiviteter i det offentlige rum giver meget positivt omtale i medierne og blandt beboerne. Nogle af beboerne mener, at man skulle have tænkt i nye baner, hvis flere beboere skulle være inddraget. Løbestier i parken, flere skilte der forklarer kulturelle seværdigheder, og rundvisninger, hvor man kan opleve "sit Nørrebro" på en ny måde, nævnes som nogle ideer. Det har været svært at få fat på dem, der ikke læser avisen, og de har krævet en ekstra indsats. Som alternativer til annoncering nævnes markedsdagene og udstilling i Nørrebroparken, ungmesse i Nørrebrohallen og trafikdagene, der alle har givet ligeså meget omtale som ved annoncering.

Organisering og samarbejde

I forbindelse med kvarterløftet er der etableret samarbejde med mange forskellige parter i og udenfor kvarterløftområdet.

Tabel 17. Igangværende og afsluttede projekter i Nørrebro Park fordelt på hovedansvarlig for projektet og samarbejdspartnere.

	Hovedansvarlig for projektet				
	Det lokale kvarterløftsekretariat	Kommunal forvaltningsenhed	Kommunal institution	Lokal forening/privat institution	I alt deltagelse i projekter
Samarbejdspartnere					
Kommunal forvaltningsenhed	19	0	0	0	19
Kommunal institution	11	0	0	0	11
Boligselskab	5	0	0	0	5
Lokal forening/privat institution	12	1	0	0	13
Lokale erhverv	8	0	0	0	8
Netværk	19	1	0	0	20
Statslige partnere	1	0	0	0	1
Beboere	15	1	1	0	17
Andre	8	0	0	0	8
Antal samarbejdsrelationer	98	3	1	0	102

I Tabel 17 er de igangværende og afsluttede projekter fordelt på den hovedansvarlige instans, og desuden angives hvilke samarbejdspartnere, der inddrages. Da der ofte er flere samarbejdspartnere i de enkelte projekter, bliver summen ikke lig med antallet af projekter.

Langt hovedparten af projekterne i Nørrebro Park var initieret af kvarterløftsekretariatet, nogle få af den kommunale forvaltning og institutioner. Men disse er i høj grad inddraget i projekter initieret af sekretariatet. Lokale foreninger, netværk og erhverv har desuden ofte været involveret.

Der findes et lokalråd for Ydre Nørrebro, som dækker et større område end Nørrebro Park. Der har løbende været et samarbejde mellem Kvarterløftsrådet og Lokalrådet, og nogle af projekterne har været til høring i Lokalrådet. Endvidere er nogen af kvarterløftets ideer forankret i Lokalrådet.

Der har været forsøgt at få et samarbejde med boligforeningerne for det almene boligområde i Lundtoftegade, men det har været svært at etablere dette.

Københavns Kommune har startet en områdefornyelse med støtte fra byfornyelsesloven i det tilgrænsende kvarterer omkring Mimersgade, og der har været etableret et samarbejde med Mjølnerparken. Man har også samarbejdet med kvarterløftet i Nordvest på en række områder. Samarbejdet med de to nabokvarterer har primært drejet sig om området ved Nørrebro Station samt omkring netværk vedrørende sociale forhold, sundhed, erhverv og beskæftigelse og det kommende kulturhus.

Nordvest Kvarteret

Organiseringen af indsatsen har i kommunalt regi været opbygget om en følgegruppe med repræsentanter fra de forskellige forvaltninger i Københavns Kommune. Denne gruppe blev orienteret om kvarterløftområdernes initiativer. Derudover er der blevet afholdt møder mellem København Kommunes Kvarterløftsekretariat og projektlederne fra de forskellige kvarterløftområder.

Den lokale organisering i kvarterløftet har været baseret på den lokale styregruppe, som refererede til en central styregruppe bestående af Økonomiudvalget under Borgerrepræsentationen. I den lokale styregruppe deltog repræsentanter fra de forskellige boligformer samt lokale interessenter som skoler, erhvervsliv, idrætsliv, lokalråd mv. Repræsentanter fra flere forvaltningerne deltog med observatørstatus.

Herudover har der været nedsat en koordineringsgruppe med deltagere fra forvaltninger, kvarterløftet, private rådgivere og bygherrer fra området. Denne gruppe skulle sikre, at alle, der arbejdede i kvarterløftsområdet, fik

indsigt i hinandens projekter, ligesom den skulle sikre generel fremdrift i projekterne i kvarterløftet. For at tilstræbe et fælles ejerskab mellem lokale parter og kommunen er det så vidt muligt tilstræbt, at repræsentanter fra kommunen deltog i projektudviklingen.

Prioriteringen af projekterne blev foretaget af den lokale styregruppe og kvarterløftssekretariatet, som nedsatte arbejdsgrupper og stod for rekruttering af frivillige beboere.

Den lokale styregruppe har således haft ansvaret for, hvilken vej kvarterløftet skal udvikle sig og sat initiativer i gang på grundlag af kvarterplanen. I de forskellige arbejdsgrupper med deltagelse af frivillige lokale beboere deltog altid repræsentanter fra styregruppen for at sikre sammenhæng på tværs af organiseringen.

Den overordnede beslutningskompetence har formelt ligget under Økonomiforvaltningen, men i praksis er det projektlederen i sekretariatet, som har truffet de endelige beslutninger i forbindelse med kvarterløftet. Der har været udarbejdet kompetenceskemaer, som definerer arbejdsfordeling og beslutningskompetence mellem involverede parter, og som alle aktive i kvarterløftet skulle følge. Disse skemaer har ifølge projektholderne sikret en problemfri styring og organisering af projekterne. Beboerne er også tilfredse med organiseringsformen, men efterspørger dog en kortere kommunal beslutningsproces, som de foreslår kunne gennemføres på forsøgsbasis i kvarterløftindsatsen.

En høj grad af lokal kompetence, en god balance mellem den lokale opgave og den centrale opgave samt en synlig adskillelse af niveauerne fremhæves som styrkerne ved Nordvest' organisering. Generelt opleves blandt projektholderne en stor tillid fra beboerne til, at sekretariatet har kunnet varetage kvarterets interesser som 'Nordvest rådhus' frem for alene kommunens interesser.

Samarbejde med kvarterløftets interessenter

I forbindelse med kvarterløftet har der været etableret samarbejde med mange forskellige parter i og udenfor kvarterløftområdet. I Tabel 18 er de igangværende og afsluttede projekter fordelt på den hovedansvarlige instans, og desuden angives hvilke samarbejdspartnere, der inddrages. Da der ofte har været flere samarbejdspartnere i de enkelte projekter, bliver summen ikke lig med antallet af projekter.

Tabel 18. Igangværende og afsluttede projekter i Nordvest Kvarteret fordelt på hovedansvarlig for projektet og samarbejdspartnere.

Samarbejdspartnere	Hovedansvarlig for projektet						
	Det lokale kvarterløftssekretariat	Kommunal forvaltningsenhed	Kommunal institution	Lokal forening/privat institution	Lokale erhverv	Andre	I alt deltagelse i projekter
Kommunal forvaltningsenhed	15	2	1	3	1	4	26
Kommunal institution	13	2	0	3	0	3	21
Boligselskab	3	0	0	0	0	2	5
Lokal forening/privat institution	20	3	2	1	0	6	32
Lokale erhverv	5	0	1	0	0	4	10
Netværk	5	2	1	1	1	3	13
Statslige partnere	2	0	0	0	0	1	3
Beboere	10	2	1	1	0	3	17
Andre	18	5	3	2	1	7	36
Antal samarbejdsrelationer	91	16	9	11	3	33	163

Hovedparten af projekterne i Nordvest Kvarteret har været initieret af kvarterløftsekretariatet, men en del projekter er forankret hos mange forskellige parter. I de projekter, hvor sekretariatet har været ansvarligt, er der inddraget mange forskellige partnere.

De oftest inddragne samarbejdspartnere bortset fra kommunen, er lokale foreninger og private institutioner samt kommunale institutioner. Der er en stor gruppe af projekter, hvor 'andre' end de sædvanlige grupper er involveret, men ofte er også lokale institutioner og foreninger inddraget.

Sekretariatet forsøgte ved kvarterløftets begyndelse at få de forskellige forvaltninger til at forpligtige sig i forhold til indsatsområderne, men dette mundede ikke ud i en formel organisering af de kommunale parter. Samarbejdet med Københavns Kommune har således været forholdsvis begrænset, om end nogle forvaltninger har været bedre gearret til at arbejde med kvarterløftet end andre. Der har været syv forvaltninger at samarbejde med, hvilket har betydet, at der er blevet samarbejdet fra sag til sag. Overordnet set er det projektholdernes opfattelse, at forvaltningerne primært har været rettet mod, hvilke projekter der har været støtteberettigede, hvorfor der har manglet kommunalt ejerskab til flere projekter.

Der har endvidere været et samarbejde med kvarterløftet Femkanten i forhold til Kulturhuset og Erhvervsrådet. Derudover har de to kvarterløft samarbejdet om stationsområdet og informationsdelen, hvor man har fundet stordriftsfordele.

Samarbejdet med lokale aktører har som nævnt været formelt organiseret gennem partnerskaber, kaldet OLPP (Offentlig lokale og private partnerskaber). I partnerskaberne har man mellem kvarterløft, en investor og kommune forpligtiget sig økonomisk til at samarbejde om købet af grunde (HT-grunden og Glud og Marstrand - grunden) og anlæg af kvarterpark, rekreative arealer og opførelse af boliger. Det påpeges fra projektholdernes side, at partnerskabsmodellen har været vejen frem for at opfylde kvarterplanens ønsker om oprustning af rekreative arealer i Nordvest.

Indsatsens forankring

Det oprettede lokaludvalg spiller i ifølge projektholderne en væsentlig rolle i forhold til at sikre forankring af mange af de tiltag, som kvarterløftet har iværksat. Der peges på, at lokaludvalget naturligvis har en anden opgave end kvarterløftet havde, fordi det skal dække et langt større område og har langt færre midler til at til drive projekter for. Men lokaludvalget kan medvirke til at nogle af kvarterløftets "spin off – effekter" får en længere varighed, ligesom lokaludvalget som lokalt netværk kan bygge videre på den læring og de ressourcer, som er genereret igennem kvarterløftsindsatsen. Det har i forlængelse heraf været et centralt mål for sekretariatet, at lokaludvalget kom op at stå inden kvarterløftets afslutning, så der var en overgangsperiode, hvor opgaver blev løftet over i lokaludvalget. Det har dog været en udfordring, at få netværk, der organiserer sig anderledes end traditionelle foreninger, lagt ind under lokaludvalget. Set i lyset heraf peger projektholderne på, at sekretariatet med fordel kunne have brugt mere krudt på at hjælpe lokaludvalget i gang, men at dette ikke var muligt med de ressourcer, som var til stede i sekretariatet.

Der er foruden lokaludvalget en række andre eksisterende forankringsorganer i kvarteret i form af Samrådet for Kultur og Idræt og Ungerådet. Endvidere nævnes Bispebjerg Kulturhus som et sted, hvor kræfterne og netværkene kan samles i fremtiden.

I forhold til kommunes rolle i forankringsprocessen er det projektholdernes oplevelse, at der i det daglige har været et fint samarbejde med de kommunale repræsentanter i de nedsatte projekt- og arbejdsgrupper, men at forvaltningsstrukturen ikke har været gearret til at følge op på de igangsatte projekter i forhold til at sikre drift og vedligeholdelse af tiltagene efter kvarterløftets afslutning. Der er fra kommunen blevet afsat en foreløbig pulje til drift af

nogle af projekterne, men der er ikke fra politisk side lagt en mere langsigtet strategi for drift og vedligeholdelse af projekterne. Trods erfaringer fra tidligere kvarterløft opleves kommunen ikke fra begyndelsen at have været bevidst om behovet for afsættelse af vedligeholdelses- og driftspenge til formålet, hvilket er en udfordring i forhold til forankringen.

Beboerinddragelse og lokalt ejerskab

De interviewede beboere, som har været aktive i kvarterløftsindsatsen, er generelt tilfredse med resultaterne, som de oplever har været gode for kvarteret. De har desuden oplevet gevinsten af nærdemokratiet og en ligeværdig dialog med kommunale aktører, men de har samtidig også oplevet, at der er langt fra den almindelige borger og ind til rådhuset.

For at sikre den rette forventningsafstemning omkring beboernes indflydelsesmuligheder peger de interviewede beboere på, at det med fordel kunne have været præciseret fra starten, at ikke alt var til debat, men at man kunne få indflydelse inden for bestemte rammer: *"Mantraet var, at vi kunne få det som vi ville have det, men indsatsområderne var jo fundet på forhånd"*.

Det har været en fast kerne af beboere, som har udgjort kraften i kvarterløftet, eftersom der ikke er kommet så mange nye frivillige beboere til projektet.

Beboerne oplever, at det har været en styrke for udviklingen af indsatsen, at styregruppen har fungeret rigtig godt. Det har været "Tordenskjolds soldater", som har engageret sig i styregruppen og projektgrupperne. På den ene side så de interviewede beboere gerne, at gruppen af frivillige var vokset, men fremhæver samtidig faren i, at nye frivillige kan stille spørgsmålstejn ved den hidtidige indsats og derfor utilsigtet kommer til at sinke processen og indsatsens fremdrift. Der peges dog på, at informationsarbejdet under alle omstændigheder burde have været opprioriteret, for at indsatsen kunne nå længere ud til beboerne i kvarteret. Særligt ses den individuelle opsøgende kontakt som en metode, der kunne have været vægtet højere for at involvere beboere, selvom det er en mere ressourcekrævende metode.

I forhold til kvarterets grupper med anden etnisk baggrund har det været vanskeligt at finde en repræsentant til styregruppen, fordi grupperne ikke er engagerede i kvarterløftet. Sekretariatets kontakt til grupperne har bl.a. været formidlet gennem kvarterets tre moskeer. Der er imidlertid siden hen blevet etableret en multikulturel forening, som aktiverer mange beboere med anden etnisk baggrund end dansk i kvarteret.

Brøndby Strand

Den formelle organiseringsstruktur

Såvel kvarterløftorganiseringen som den kommunale organisering fungerer ved kvarterløftets afslutning på samme måde som i 2002 ved kvarterløftets begyndelse. De enkelte forvaltninger er direkte inddraget i processen ved, at forvaltningsmedarbejdere er udpeget som ansvarlige tovholdere for de enkelte projekter. Det er indtrykket blandt projektmagerne, at alle tovholdere har taget ejerskab til projekterne.

I kvarterløftets organisering er der nedsat en styregruppe, som består af økonomiudvalget, formanden for Dialogforum og borgmesteren. Forvaltningscheferne er desuden samlet i en koordinationsgruppe. Dialogforum er et fælles organ, som er åbent for alle aktive. Dialogforum blev dannet midtvejs i processen som resultat af et midtvejsseminar og hed tidligere Dialoggruppen. Endvidere bestod organisationen af en række idé- og temagrupper samt de kommunale tovholdere.

Samarbejdsrelationer

I forbindelse med kvarterløftet er der etableret samarbejde med mange forskellige parter i og uden for kvarterløftområdet. I Tabel 19 er de afsluttede projekter fordelt på den hovedansvarlige instans, og desuden angives hvilke

samarbejdspartnere, der har været inddraget. Da der ofte har været flere samarbejdspartnere i de enkelte projekter, bliver summen ikke lig med antallet af projekter.

Tabel 19. Igangværende og afsluttede projekter i Brøndby Strand, fordelt på hovedansvarlig for projektet og samarbejdspartnere.

Samarbejdspartnere	Hovedansvarlig for projektet				
	Det lokale kvarterløftsekretariat	Kommunal forvaltningsenhed	Kommunal institution	Lokal forening/privat institution	I alt deltagelse i projekter
Kommunal forvaltningsenhed	16	0	0	16	16
Kommunal institution	8	0	0	8	8
Boligselskab	8	2	0	10	8
Lokal forening/privat institution	5	1	0	6	5
Lokale erhverv	9	2	0	11	9
Netværk	1	1	0	2	1
Beboere	15	2	1	18	15
Andre	2	0	1	3	2
Antal samarbejdsrelationer	64	8	2	74	64

Hovedparten af projekterne i Brøndby Strand er initieret af kvarterløftsekretariatet og otte projekter af den kommunale forvaltning og institutioner. Men andre parter har ofte været involveret. Udover kommunen er det især boligselskaberne og lokale foreninger.

Organiseringsform til fornyet overvejelse

Midtvejs i forløbet viste det sig vanskeligt at inddrage nye beboere i det eksisterende arbejde i idé- og temagrupperne, hvor projekternes retning allerede var fastlagt, og samtidig havde dialogen mellem kommune og lokalområde en tendens til at begrænse sig til informationsudveksling. Beboerinddragelsen var på det tidspunkt desuden vanskeliggjort af, at megen tid i 2003 var gået med kommunal sagsbehandling. På baggrund af disse problemstillinger blev der afholdt et midtvejsseminar, hvor den hidtidige proces, struktur, organisering og metoder til beboerinddragelse blev drøftet. På midtvejsseminaret blev politikere, embedsmænd og beboere bragt sammen med henblik på at skabe grundlag for en gensidig forståelse for deltagernes forskellige perspektiver på indsatsen. Resultatet af midtvejsseminaret blev, at dialoggruppen blev lavet om til dialogforum, hvor alle deltagere i projektet kunne mødes. På den måde blev der flere muligheder for at deltage og komme i dialog om indsatsen. Ændringen resulterede i, at der kom nogle nye med (men ikke mange), og at flere blev interesserede i andre projekter og aktiviteter end det, der som udgangspunkt havde trukket dem med i processen. Etablering af Dialogforum betød også, at det blev lettere og mere "legalt" at komme med i en etableret gruppe, der før kunne være meget lukket. Alt i alt har de organisatoriske ændringer fungeret efter hensigten.

Sekretariatets placering

Sekretariatets placering på rådhuset var fra starten en politisk afgørelse. Placeringen betød på den ene side, at projektet var solidt forankret i det kommunale system, og da borgmesteren samtidig var formand for styregruppen og meget aktiv i projektet, var der hele vejen igennem stort fokus på kvarterløftet fra kommunal side. På den anden side betød sekretariatets placering uden for Brøndby Strand, at projektet fra starten blev betragtet som et kommunalt projekt, som var styret af kommunen. Den eksterne placering af sekretariatet har betydet, at der har været en skarp adskillelse mellem beboerne i boligområdet og kommunen, hvilket på nogle områder har vanskeliggjort kvarterløftsekretariatets arbejde. Dette var sekretariatet opmærksom

på fra starten, og derfor gjorde det meget ud af at være synligt og imødekommende i lokalområdet, hvilket bl.a. Tranens Dreng har oplevet som en positiv opbakning af deres arbejde.

Til gengæld har sekretariatets placering på kommunen affødt et godt samarbejde med forvaltningerne gennem hele forløbet. Med den centrale placering på rådhuset var sekretariatet fra starten sikret indsigt i den kommunale beslutningsproces og interne arbejdsgang. Samtidig betød det tætte samarbejde, at de forslag, som skulle forelægges for udvalgene, var grundigt gennemarbejdede og derfor altid vedtaget i den politiske styregruppe.

Endvidere understreger de interviewede, at den store politiske bevågenhed, som var sikret gennem borgmesterens engagement i kvarterløftprojektet, har haft en meget positiv effekt på hele forløbet¹.

Projektet har været stærkt forankret i kvarterløftsekretariatet, som har været den helt centrale drivkraft i forløbet. Dette har både været en styrke og en svaghed – en styrke, fordi det har skabt overblik, kontinuitet og ikke mindst resultater, men samtidig en svaghed fordi overblik og koordinering af de mange delprojekter var samlet hos ganske få personer. Styregruppen har haft løbende opmærksomhed på, at projekter skulle kunne flyttes over i et mere varigt kommunalt regi bl.a. ved at bygge kvarterløftprojekterne oven på eksisterende kommunale projekter i form af knopskydninger.

I forlængelse heraf har de kommunale tovholderes tværgående samarbejde ikke været formaliseret i kvarterløft, og koordineringen er sket i forbindelse med andre kommunale projekter. Denne procedure har skabt en del udfordringer i forhold til det helhedsorienterede sigte med kvarterløftprojektet, og der peges på, at den største udfordring i kvarterløftet netop har ligget i koordineringen af områdets forskellige netværk, som også går på tværs af kulturelle grænser.

Erfaringer med beboerinddragelse

Ifølge den samlede statusrapport har beboerne været inddraget i kvarterløftet på tre forskellige niveauer:

- Det overordnede niveau, handler om sikring af helhedsorientering og prioritering af projektforslag samt lukning af projekter, justering af organisationen og udvælgelse af fremtidige indsatsområder. På det overordnede niveau har det primært været dialoggruppen/dialogforum, der har været inddraget, dvs. kommunale repræsentanter og lokale "semiprofessionelle" beboere
- Indsatsniveauet omhandler ideer til de forskellige indsatsområder og udvikling af konkrete projektidéer under de enkelte indsatsområder. Her har der været nedsat lokale temagrupper med 10-30 personer pr. gruppe. Også her har der primært været tale om semiprofessionelle beboere, med erfaring fra foreningsarbejde eller lignende
- Projekt- og aktivitetsniveauet. Her har der primært været samarbejdet med studiekredse og diverse arbejdsgrupper om udvikling og implementering af konkrete projekter og aktiviteter. På dette niveau har beboerne deltaget i udformning, planlægning og gennemførelse af projekterne. Sekretariatet vurderer, at disse projektgrupper har været af stor betydning for gennemførelsen af kvarterløftet, idet det især er her, der er kommet nye aktører på banen, der ikke tidligere har deltaget i lokale projekter.

Ved kvarterløftets afslutning er det især samarbejdet med de unge om værestederne og indsatsen for at få udsatte børn og unge videre i uddannelse eller job, der træder frem som en helt særlig erfaring med beboerinddragelse.

---

¹ Ved kommunevalget i 2001 fik Brøndby sin nuværende borgmester, som har lagt et stort engagement i projektet.

gelsen i Brøndby Strand – ikke mindst fordi det ofte netop er de unge (med anden etnisk baggrund end dansk), der er vanskelige at komme i dialog med. I Brøndby Kommune har den samarbejdsform, der er udviklet omkring de unges væresteder, dannet skole for, hvordan man samarbejder med borgere andre steder i kommunen.

Generelt har de aktive beboere dog følt en vis frustration ved den måde, hvorpå beboerinddragelsen og kommunikationen om kvarterløftet oprindeligt blev håndteret. Det gælder især den måde, som samarbejdet blev organiseret på med sekretariatet placeret centralt på kommunen, men langt fra lokalområdet. Det har beboerne opfattet som et klart signal om, at man fra kommunens side ikke ønskede beboerne indflydelse og fingeraftryk på kvarterløftet.

Beboernes manglende indflydelse via dialoggruppen og ringe kontakt til sekretariatet må siges at have haft negative konsekvenser for beboerinddragelsen og reduceret gruppen af aktive beboere væsentligt. Ved midtvejsevalueringen udtrykte beboerne således stor skepsis til projekternes udvikling og indhold. Dels havde de svært ved at genkende deres oprindelige ideer, dels oplevede de, at kommunen sænkede ambitionsniveauet bl.a. omkring kulturhuset. Sekretariatets medarbejdere har tidligt været opmærksomme på disse problemer, hvorfor de bl.a. gennemførte midtvejsseminaret med det formål at give beboerne bedre muligheder for indflydelse og dermed sikre en større beboeropbakning til kvarterløftets delprojekter. Dette ser ud til at have båret frugt, idet de interviewede beboere ved kvarterløftets afslutning udtrykker positiv overraskelse over, hvor mange af deres oprindelige ideer de kan genkende i de realiserede projekter, og hvor ambitiøst bl.a. kulturhuset nu tegner sig til at blive.

Overordnet set oplever sekretariatet, at centralt udviklede idéer har været de vanskeligste at igangsætte, mens det er de beboerinitierede projekter, som er lykkedes. Derfor er de fleste projekter organiseret efter bottom-up-modellen og tager udgangspunkt i de initiativer, hvor der i forvejen var ressourcer at bygge videre på.

Vollsmose

Organiseringen af Vollsmoseindsatsen medførte en række ændringer efter de første to års forløb:

- Strategigruppen blev nedlagt, og Den Kommunale Styregruppe fik en anden placering i det kommunale hierarki.
- Vollsmoserådet blev erstattet af Kvarterløft Styregruppen. Denne fik en sammensætning, der skulle skabe bedre muligheder for borgerinddragelsen og samarbejdet mellem borgere og kommune. Kvarterløft Styregruppens opgave var at koordinere initiativer gennem nedsættelse af arbejdsgrupper sammensat af de vigtigste interessenter (borgere og kommunale embedsmænd) fra det pågældende område. Kvarterløft Styregruppen fik mulighed for overfor Den Kommunale Styregruppe at foreslå konkret anvendelse af den økonomiske driftsramme, der var disponeret til kvarterløftsinitiativer.
- Vollsmosesekretariatet fik ændret sine beføjelser, så det ikke længere skulle være initiativtager for nye projekter, men i højere grad sikre koordinering af indsatsen. Det skulle også inddrages i forvaltningernes planer og strategier med henblik på at sikre en helhedsorienteret indsats og fortsat fungere som sekretariat for Kvarterløft Styregruppen og Den Kommunale Styregruppe.
- Samarbejdsrelationerne til boligorganisationerne blev ændret. Der blev udarbejdet tre samarbejdsaftaler mellem boligorganisationerne og Odense Kommune.
- Byudvalgsarbejdet: Kvarterløft Styregruppen var lokalstyregruppe for Byudvalg Vollsmose, og Den Kommunale Styregruppe koordinerede samtlige Byudvalg i Odense.

Kvarterløftstyregruppen bestod af 25 mennesker, hvilket beskrives som en stor organisation, men den har fungeret godt, og mange borgerrepræsentanter har givet udtryk for, at de har været glade for at være med i samarbejdet. Med den nye organisering fik man styrket samarbejdet mellem kommunen, boligforeningerne og beboerne; og organiseringen blev mere flad og mindre bureaukratisk.

Hvad, der betegnes som godt i samarbejdet, har været politikernes direkte involvering i arbejdet. At der kom embedsmænd og politikere med i sammensætningen af kvarterløftsstyregruppen, medførte en positiv effekt på udviklingstankgangen, og man fik en fornyet tro på, at man kunne skabe forandringer gennem samarbejde. Også det har haft en positiv indvirkning på organiseringen af kvarterløftet.

Den formelle struktur mellem kvarterløftsgruppen, den kommunale styregruppe og boligorganisationerne beskrives dog også som en forstøvet struktur, der ikke altid har virket progressiv. Til tider var den endda mere kontrollerende end proaktiv. Der nævnes eksempler på, at styregruppen for eksempel gerne har villet have et projekt frem, som man ikke har ønsket at støtte via kvarterløftspuljen. Så har man skulle bruge meget tid på at forsvare ideen, når andre har angrebet den. Man har været gode til at være uenige, og man har brugt mange ressourcer og meget tid på at diskutere og sætte en kæp i hjulet for andres ideer og projekter, forklares det. Man har derfor ikke altid oplevet en stemning, hvor man sammen har kunnet udvikle et projekt til det bedre.

Nogle af beboerne har oplevet, at deres projekter er blevet bremset på kommunalt plan, fordi man her ikke har fundet projekterne relevante. Det har i disse tilfælde medført en opfattelse af, at kommunen ikke har haft tilstrækkelig kontakt til målgruppen. Således mener flere, at området rummer mange ressourcer, som ikke er blevet udnyttet til fulde, og hvor mange gode ideer er blevet bremset.

I de fleste tilfælde har det haft en god effekt, at man har været organiseret i arbejdsgrupper omkring konkrete projekter, for en interesseorienteret indsats har åbnet op for flere deltagere. På sigt mener man også, at det er en god løsning at være organiseret i driftsgrupper på tværs af forvaltningerne, for så bliver indsatsen mere praktisk orienteret, hvor man har en fælles opgave med en konkret målsætning at arbejde efter. Det anbefales derfor, at det bliver mere decentralt styret, hvem der råder over forskellige økonomiske midler.

Borgerinddragelsen har ikke altid fungeret som ønsket, og man vurderer, at man godt kunne have eksperimenteret noget mere med at inddrage beboerne. Man har erfaringer fra andre steder med, at stormøder ikke længere tiltrækker beboere. Mennesker, der bor i Vollsmose, agerer ikke anderledes end mennesker andre steder. Men der har man været for fastlåst i sine metoder. I slutfasen af kvarterløftet har der været eksempler, hvor man har diskuteret nye tiltag omkring bydelsudvikling, hvor folk har vist stor interesse. I de tilfælde har beboerne været med i en opgaveløsning, og det har virket mere tillokkende på det lokale engagement. Fra kvarterløftets side vurderer man, at man har været for forsigtige og for fastlåste i sine borgerinddragelsesmetoder.

I forbindelse med kvarterløftet er der etableret samarbejde med mange forskellige parter i og udenfor kvarterløftområdet. I Tabel 20 er de afsluttede projekter fordelt på den hovedansvarlige instans, og desuden angives hvilke samarbejdspartnere, der har været inddraget. Da der ofte har været flere samarbejdspartnere i de enkelte projekter bliver summen ikke lig med antallet af projekter.

Tabel 20. Afsluttede projekter i Vollsmose, fordelt på hovedansvarlig for projektet og samarbejdspartnere.

Samarbejdspartnere	Hovedansvarlig for projektet			
	Det lokale kvarterløftsekretariat	Kommunal forvaltningsenhed	Kommunal institution	I alt deltagelse i projekter
Kommunal forvaltningsenhed	3	5	1	9
Kommunal institution	2	20	5	27
Boligselskab	1	14	2	17
Lokal forening/privat institution	3	6	3	12
Lokale erhverv	1	7	1	9
Beboere	1	0	0	1
Andre	4	14	1	19
Antal samarbejdsrelationer	15	66	13	94

Langt hovedparten af projekterne i Vollsmose er initieret af de kommunale forvaltninger og nogle få af kvarterløftsekretariatet og institutioner. Der er også ofte andre kommunale forvaltninger involveret, og især er kommunale institutioner med. Desuden er boligselskaber og lokale foreninger og erhverv ofte inddraget.

Vestbyen

I forbindelse med kvarterløftet er der etableret samarbejde med mange forskellige parter i og udenfor kvarterløftområdet. I Tabel 21 er de igangværende og afsluttede projekter fordelt på den hovedansvarlige instans, og desuden angives hvilke samarbejdspartnere, der inddrages. Da der ofte er flere samarbejdspartnere i de enkelte projekter bliver summen ikke lig med antallet af projekter.

Tabel 21. Igangværende og afsluttede projekter i Vestbyen, fordelt på hovedansvarlig for projektet og samarbejdspartnere.

Samarbejdspartnere	Hovedansvarlig for projektet			
	Det lokale kvarterløftsekretariat	Kommunal forvaltningsenhed	Andre	I alt deltagelse i projekter
Kommunal forvaltningsenhed	5	2	0	7
Kommunal institution	2	0	0	2
Lokale erhverv	2	0	0	2
Netværk	4	2	0	6
Beboere	6	3	3	12
Andre	1	0	0	1
Antal samarbejdsrelationer	20	7	3	30

Langt hovedparten af projekterne i Vestbyen er initieret af kvarterløftsekretariatet og nogle få af den kommunale forvaltning og andre. Beboerne og lokale netværk er involveret i næsten alle projekterne. Den kommunale forvaltning og institutioner deltager også ofte.

Den formelle organiseringsstruktur

Den kommunale organisering har bestået af hhv. en politisk og en administrativ styregruppe samt et sekretariat. Den politiske styregruppe har været repræsenteret af udvalgsformændene med borgmesteren som formand, mens den administrative styregruppe har været repræsenteret af forvaltningsdirektørerne med kommunaldirektøren som formand. Sekretariatet har ligget i kvarteret, men flere af sekretariatets ansatte har både været tilknyttet

forvaltningen og kvarterløftet. Alle sekretariatets medarbejdere var ansat i kommunen. Dette vurderes af projektholderne som en god kombination, fordi sekretariatet på denne måde både er tæt på arbejdsgangen i forvaltningen og på borgerne i lokalmiljøet. Som følge af kommunesammenlægninger og en ny organisering i kommunen - fra forvaltninger til koncerndirektør-områder, blev den politiske og administrative styregruppe nedlagt i 2007 og erstattet af borgmesteren og en koncerndirektør-ledelse.

Beslutningskompetencer og koordinering

Kvarterløftsprojektet har fra begyndelsen været forankret i det kommunale system med borgmester og kommunaldirektør som foregangsmænd for indsatsen. Det har betydet, at kvarterplanen som ramme for den samlede indsats fra starten blev godkendt i byrådet. Efterfølgende har alle beslutninger kunnet træffes lokalt, så længe arbejdet er blevet holdt inden for kvarterplanens ramme. Når større beslutninger skulle træffes har kommunaldirektør og projektleder mødtes i et lille ad hoc-udvalg efter behov. Sekretariatet har desuden afholdt orienteringsmøde i kommunens administrative system en gang om måneden.

Kvarterplanen blev udarbejdet af borgere uden indblanding fra politikerne, men med hjælp fra kvarterløftssekretariatet, der også har forestået det praktiske arbejde med mødeindkaldelser, mødefaciliteter mv. Embedsværket har stået til rådighed for arbejdsgrupperne, når de har haft behov for det. Sekretariatet fremhæver, at forvaltningsmedarbejderne på denne måde har været positivt medinddraget på borgernes opfordring og ikke primært, fordi de skulle. Desuden har sekretariatet været tilknyttet de enkelte projektgrupper og har været repræsenteret ved alle deres møder. Det er ligeledes sekretariatet, som har koordineret aktiviteter og projekter på tværs af forvaltningerne.

Beslutninger om, hvilke projekter, der skulle støttes, har været lagt ud til de enkelte arbejdsgrupper, som rådede over en pulje af midler for det pågældende indsatsområde. Hvis der har været tale om udgiftskrævende poster, er projektlederen blevet inddraget i beslutningerne. Beboerne har sat pris på denne meget decentrale organisering baseret på eget initiativ, men efterlyste i midtvejsevalueringen en højere grad af overordnet styring for at sikre den brede interesse i projekterne. Dette ønske kom konkret til udtryk i forbindelse med beboerhuset, hvor arbejdet ifølge beboerne udviklede sig i retning af, at særlige interessegrupper definerede rammerne for huset. Disse interessekonflikter blev løst ved, at bydelens unge fik deres eget hus, og at foreninger i området valgte at blive i deres eksisterende fysiske rammer.

En gang årligt er alle arbejdsgrupper blevet samlet sammen med samarbejdspartnere og politikere for at fremlægge årets arbejde.

Erfaringer med beboerinddragelse

Det er både de interviewede projektholderes og beboeres opfattelse, at der har været en politisk og administrativ opbakning omkring borgernes ønsker til kvarterløftet. Beboerne giver i forlængelse heraf udtryk for, at det har været en stor styrke ved indsatsen, at der fra starten af har været stor åbenhed omkring processen, og at beslutningerne er blevet lagt ud til borgerne. Fra borgernes side har sekretariatet samtidig oplevet en stor tillid, som man mener skyldes, at man har talt *med* borgerne på åbne borgermøder og ikke *til* borgerne ud fra formelle dagsordner. Derudover kan borgerne genkende og se, at de projekter, som de har været med til at beslutte, bliver gennemført.

Derfor er det også oplevelsen, at projektgrupperne har ejerskab til deres arbejde. Som eksempel på borgernes opbakning blev det i midtvejsevalueringen nævnt, at de store vejoplægninger i bydelen stort set ikke gav nogen klager, fordi borgerne kontinuerligt blev informeret og fik medindflydelse. Kvarterets ejerskab for indsatsen grunder ifølge sekretariatet også i, at ca. 400 borgere var med i København for at aflevere kvarterplanen som følge af en åben invitation fra borgmesteren.

Projektgrupperne har fungeret som en slags talerør og koordineringsorgan, som andre beboere har kunnet henvende sig til med ideer. Projektgrupperne har været præget af en del udskiftning igennem det hidtidige forløb. Tendensen har været en større deltagelse, når der blev igangsat projekter i grupperne, mens grupperne naturligt har været mindre, når der ikke foregik aktiviteter. Nogle grupper blev i midtvejsevalueringen beskrevet som helt selvkørende i forhold til løbende at igangsætte nye arrangementer. Dog oplever de interviewede beboere ved afslutningen af kvarterløftet, at grupperne har haft en tendens til at "lukke sig om sig selv", hvorfor det har været svært at få nye frivillige med i arbejdet. Også projektholderne ser det som en udfordring på den ene side at fastholde engagementet hos de deltagende beboere og samtidig fastholde en åbenhed over - og samarbejde med nye kræfter, så grupperne ikke bliver isolerede.

Borgerne har generelt deltaget på forskellige niveauer, idet nogle har deltaget i projektgrupperne, andre har dukket op på statusmøder, mens andre igen har henvendt sig i Sund By Butikken, hvor sekretariatet holdt til. Der opstod ligeledes små specialgrupper omkring projekter, og enkelte foreninger er opstået som et led i forankringsprocessen af indsatsen (I forbindelse med Vestergade-projektet og skaterbanen).

Det har været en bevidst strategi i kvarterløftet at lade institutioner og foreninger stå ude på sidelinjen de første to år for at undgå de professionelles definition af projekternes indhold og i stedet lade den enkelte borger få indflydelse. Men institutioner og foreninger er efterfølgende blevet medinddraget på initiativ fra kvarterløftet og har været motiverede for at deltage i processen. Det er ikke lykkedes at få foreningernes aktive tilslutning til driften af beboerhuset, men de har medvirket til at igangsætte mange projekter ude i kvarteret undervejs i kvarterløftsperioden. Kvarterløftet har som nævnt især haft et tæt samarbejde med Vestbyskolen og Vesthallen, som har haft stor positiv indflydelse på indsatsen i kvarteret.

Kapitel 2. Kvarterernes udvikling

Man kan se to forskellige aspekter af sociale ændringer i kvarterløftområderne. Det ene aspekt handler om ændringer i beboersammensætningen. Har kvarterløftindsatsen betydet en anden social sammensætning i områderne, eller er en tidligere trend mod en socialt mere ensidig sammensætning blevet brudt? Det andet aspekt drejer sig om, i hvor høj grad sociale problemer blandt beboerne er blevet ændret – enten fordi de oprindelige beboere har fået det bedre, eller fordi der er kommet nye beboere. Det har været en mere eller mindre eksplicit formuleret målsætning for indsatsen i de forskellige kvarterer at bryde en forudgående udvikling mod en socialt mere ensidig beboersammensætning.

Sociale projekter har i forskelligt omfang – og med forskellig målgruppe – været et led i indsatsen i alle områderne. Der har også i nogle områder med mange indvandrere været integrationsprojekter. Endelig har nogle af de bredere sociale og kulturelle arrangementer også været båret af en ide om at styrke de sociale netværk i kvartererne, hvilket igen kunne mindske sociale problemer. Formålet med alle disse projekter har således været at reducere de sociale problemer i kvartererne både til glæde for de, der har dem, og for de af de øvrige beboere, som måske generes af dem. Omfanget af sociale problemer har stadig en stor betydning for beboernes opfattelse af kvarterernes omdømme og sociale status. Sociale og netværksskabende projekter har således et dobbelt formål dels at forbedre vilkårene for beboerne og dels at forbedre områdets omdømme.

I dette kapitel vil der først blive lejlighed til at analysere de enkelte kvarterers omdømme, og om de er blevet forbedret under kvarterløftperioden. Dernæst vil områdernes tilflytningsmønstre blive undersøgt, og i den sammenhæng vil beboernes egne vurderinger af, hvad de synes om i kvarteret og hvilke grunde, der lægger bag nogle beboeres flytteønsker, blive belyst. Den faktiske tilflytning til området vil blive undersøgt ved at se på tilflytternes alder, socioøkonomiske sammensætning og etnicitet.

De sociale ændringer i områderne vil dernæst blive belyst ved ændringerne i beboersammensætningen. Vi ser her på hhv. aldersfordelingen, den socioøkonomiske sammensætning af beboerne og den etniske sammensætning. Desuden belyses udviklingen i beboernes opfattelse af de sociale problemer i kvartererne baseret på telefoninterviewene i hhv. 2002 og 2008. Det drejer sig om problemer med misbrugere, kriminalitet, hærværk og utryghed samt gener fra naboer.

For det tredje vil de fysiske omgivelser blive belyst via beboernes vurdering af grønne områder o. lign i deres kvarter.

Til sidst vil vi undersøge byfunktioner og erhvervsudvikling i områderne. Det gøres ved at analysere udviklingen i antallet af arbejdspladser i kvartererne og beboernes vurdering af niveauet for offentlig service og deres generelle vurdering af kvarterets stemning m.m.

Metode til analyse af beboerændringer

Ændringerne i tilflytning og beboersammensætningen i kvartererne efter kvarterløftets igangsættelse er undersøgt ved at se på fordelingen af beboerne i hhv. 2008 og 2002 og beregne de ændringer, der er sket. Allerede før

kvarterløftet startede, har der imidlertid været ændringer på vej i beboersammensætningen.

Vi har derfor sammenlignet ændringerne 2002 til 2008 med perioden 1998-2002 og set på, om der er forskel på ændringerne i beboersammensætningen efter kvarterløftets start i forhold til tidligere. Ændringerne i områderne kan imidlertid have en sammenhæng med ændringerne i samfundet i almindelighed og specielt i den omkringliggende kommune. Ændringerne i områderne er derfor sammenlignet med de ændringer, der er sket i kommunerne. Dette er gjort med udgangspunkt i, hvordan beboersammensætningen i områderne afviger fra kommunen målt ved de enkelte beboergruppers over- (eller under-) repræsentation i områderne i forhold til kommunen som helhed. Denne beregnes som den relative forskel mellem en gruppes andel af beboerne i hhv. området og i kommunen. Udviklingen i områderne under kvarterløftet belyses da ved ændringen i overrepræsentationen i 2002-2008. Dette sammenlignes igen med ændringen i overrepræsentationen i 1998-2002, og derved belyses, om udviklingens retning er ændret efter starten af kvarterløftet.

Områdernes generelle attraktivitet og omdømme

Det er af afgørende betydning for en ændring af udviklingen i problemramte byområder, at der sker en ændring i det, der kaldes de "Eksterne processer": samspillet mellem byområderne og den øvrige by. Dette samspil kommer til udtryk ved flowet af menneskelige og økonomiske ressourcer ind og ud af områderne i form af flytninger af mennesker og virksomheder og af omfanget af økonomiske investeringer. Forskning om disse eksterne processer (Skifter Andersen 2003a) viser, at stedsopfattelsen hos beboere og erhverv – den måde områderne opfattes på – har en væsentlig betydning. For beboerne drejer det sig om, i hvor høj grad de føler identifikation og tilknytning til området. For potentielle tilflyttere gælder det især områdets omdømme og status. I dette afsnit ser vi på, hvilke ændringer der er sket i beboernes opfattelse af disse forhold. Vi ser dernæst på de faktiske ændringer, der er sket i fraflytningen og tilflytningen.

Stedsidentitet

Det har været et vigtigt formål med mange af kvarterløftene at styrke beboernes stedsidentitet og at forbedre områdernes omdømme. Ved brug af de gennemførte telefoninterviews i henholdsvis 2002 og 2008 er det muligt at undersøge, hvorvidt dette er lykkedes. Stedsidentitet antages især at have sammenhæng med sociale relationer og social kapital i området (familie, venner, netværk, deltagelse i aktiviteter), men kan evt. også have noget at gøre med kvarterets fysiske og symbolske karakter (Skifter Andersen 2003b).

Beboernes stedsidentitet og tilknytning til området kan belyses ved, om de vælger at benytte områdets navn, når de fortæller andre, hvor de bor. Det må dog antages at påvirke målingen af stedsidentiteten, i hvor høj grad kvarterløftområdet er velafgrænset og i almindelighed kan siges at korrespondere med bydelsnavnet. Det kan også have betydning, hvor længe bydelsnavnet har eksisteret. Fx har betegnelsen Brøndby Strand eksisteret i over 40 år, mens betegnelserne Nordvest og Nørrebro Park først blev introduceret ved starten af kvarterløftene disse steder.

Tabel 22. Udviklingen i beboernes identifikation med deres område, i pct. andelen, som svarer ja til spørgsmålet: "Når du fortæller, hvor du bor, siger du så, at du bor i 'område'?" i hhv. 2002 og 2008

Område	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Nørrebro Park	33,3	34,6	1,3	0,597
Nordvest	15,0	15,8	0,8	0,801
Brøndby Strand	97,4	94,2	-3,2	0,175
Vollsmose	73,5	77,8	4,3	0,517
Vestbyen	50,5	53,0	3,0	0,539

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Som det ses af Tabel 22, er det ligesom i tidligere undersøgelser særligt i relativt ældre byområder – som f.eks. Nørrebro Park og Nordvest kvarteret, hvor den svageste stedsidentitet findes (jf. Norvig Larsen et al. 2003). Dette kan dog også være et produkt af, at stednavnene ikke nødvendigvis kan siges udelukkende at dække de kvarterløftede områder – eller at betegnelserne i de københavnske områder ikke rigtigt har slået an. I Brøndby Strand er stedsidentiteten meget høj, idet næsten samtlige spurgte beboere (97 pct.) benytter områdenavnet. Den er også forholdsvis høj i Vollsmose. Ændringerne i stedsidentiteten i de kvarterløftede områder er så små, at de ikke er signifikante.

Dårligt omdømme

En forbedring af områdernes omdømme er vigtig af flere grunde. For det første har det stor betydning for beboerne og for deres selvtillid, at de føler, at de bor i et attraktivt område af byen – i hvert fald ikke et område, som andre ser ned på (Costa Pinho 2000, Dean og Hastings 2000). Dette har betydning for, i hvor høj grad beboerne ønsker at flytte væk. For det andet er områdets ry vigtigt for at kunne tiltrække nye og mere ressourcestærke personer og dermed opnå en mere blandet beboersammensætning i området.

Tidligere forskning (Rijpers og Smeets 1998) har vist, at der er tre typer af imageopfattelser af byområder: 1) "The internal image", som beboerne selv har af deres område. 2) "The external image", som udefrakommende har. 3) "The self-reflecting image", som er det image, beboerne tror, at området har blandt udefrakommende. Forskellige studier (Rijpers og Smets 1998, Skifter Andersen 1999b) tyder på, at der er forskel på disse tre typer af image, og at beboernes opfattelse ikke altid stemmer overens med det image, som findes hos udefrakommende (se også Mazanti 2002).

Da telefoninterviewene kun er gennemført blandt beboere, der bor i området, er det i princippet kun ændringerne i beboernes holdninger, vi kender, mens vi ikke ved noget om, hvordan potentielle tilflyttere ser på områderne (bortset fra at tilflyttere er spurgt om, hvorfor de flyttede til kvarteret, se Tabel 27). Spørgsmålet til beboerne er imidlertid formuleret således, at besvarelsenerne mest giver et signalement af "The self-reflecting image".

Beboerne er blevet spurgt om, hvorvidt de finder, at området har et godt ry. De har haft svarmulighederne: meget godt, rimelig godt, ikke særlig godt og dårligt. I følgende tabel ses fordelingen af de beboere, der finder, at området har et dårligt eller ikke særlig godt ry.

Tabel 23 – Andelen af beboere i pct., som mener, at området har et dårligt eller ikke særlig godt ry i hhv. 2002 og 2008, i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Nørrebro Park	42,3	43,0	0,7	0,654
Nordvest	60,0	57,2	-2,8	0,140
Brøndby Strand	48,3	43,6	-4,7	0,263
Vollsmose	77,3	54,0	-23,3	0,000
Vestbyen	50,5	31,2	-19,3	0,000

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

I de to af områderne, Vollsmose og Vestbyen, er der sket markante og statistisk signifikante forbedringer ($p < 0,0005$) i beboernes opfattelse af områdets omdømme. På trods af disse forbedringer er det dog stadig hver anden (Vollsmose) eller hver tredje beboer (Vestbyen) i disse områder, som finder, at området har et dårligt ry. I Nordvest gennemførtes en stor image-kampagne ("2400 Nord-Best") i kvarterløftsperiode, men der er ikke sket en signifikant forbedring i områdets omdømme. I Brøndby Strand er der heller ikke sket et signifikant fald i det dårlige omdømme.

Årsagerne til dårligt omdømme

Beboerne er blevet spurgt om, hvilke forhold i området, de mener, der har størst betydning for, at området har et dårligt ry. De forhold, der er blevet undersøgt, er: den sociale belastning, områdets udseende og belastning gener fra trafik, støj og forurening samt mediernes omtale af områderne. Fordelingen ses i følgende tabel:

Tabel 24.— Andel af beboernes, som mener, at forskellige forhold har størst betydning for, at området har et dårligt eller ikke særlig godt ry i hhv. 2002 og 2008, i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans *)
Nørrebro Park				
Området er socialt belastet	27,4	21,3	-6,1	
Området er trist og grimt	2,5	1,3	-1,2	
For meget trafik, støj og forurening	1,1	1,3	0,2	
Dårlig presseomtale	8,4	13,3	4,9	
Andet	2,8	5,7	2,9	
Total	42,1	42,9	0,8	0,083
Nordvest				
Området er socialt belastet	43,6	38,3	-5,4	
Området er trist og grimt	5,0	4,4	-0,7	
For meget trafik, støj og forurening		1,7	1,7	
Dårlig presseomtale	7,7	8,4	0,7	
Andet	2,3	3,4	1,0	
Total	59,8	57,0	-2,8	0,386
Brøndby Strand				
Området er socialt belastet	22,6	29,6	7,0	
Området er trist og grimt	3,0	1,5	-1,5	
Dårlig presseomtale	19,7	8,5	-11,2	
Andet	2,6	3,8	1,3	
Total	25,6	14,2	-11,4	0,008
Vollsmose				
Området er socialt belastet	45,4	26,1	-19,3	
Området er trist og grimt		1,5	1,5	
For meget trafik, støj og forurening	1,0	0,5	-0,5	
Dårlig presseomtale	27,8	22,2	-5,7	
Andet	3,1	3,4	0,4	
Total	77,3	54,2	-23,1	0,003
Vestbyen				
Området er socialt belastet	36,0	22,2	-13,8	
Området er trist og grimt	4,3	3,0	-1,3	
For meget trafik, støj og forurening	1,6	0,5	-1,1	
Dårlig presseomtale	5,4	3,5	-1,8	
Andet	2,7	1,5	-1,2	
Total	50,5	30,8	-19,7	0,011

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008.

Det fremgår af tabellen, at det primære problem i forhold til områdernes omdømme, som beboerne fremhæver i samtlige områder, er den sociale belastning i områderne – sekundært dårlig presseomtale.

Der er i alle områderne undtagen Brøndby Strand sket et fald i andelen af beboere, der finder, at den sociale belastning er afgørende for, at området har et dårligt omdømme – faldet er dog kun signifikant i Vollsmose og i Vestbyen, om end det er tæt på at være signifikant i Nørrebro Park. Der er sket en signifikant stigning i Brøndby Strand indenfor samme kategori, men niveauet er ikke højere end for de øvrige områder. Som det vil fremgå nedenfor, har alle områder oplevet en forbedring deres sociale profil både absolut og relativt i forhold til kommunen (med undtagelse af Nordvest). Men på baggrund af heraf kan der altså ikke ses en direkte sammenhæng til forestillingerne om årsagerne til områdets dårlige omdømme i alle kvarterer.

Dårlig presseomtale udgør ligeledes et væsentligt problem i henholdsvis Nørrebro Park og Vollsmose. Mens der er sket en stigning i 2008 i andelen af beboere, der angiver det som afgørende for, at området har et dårligt omdømme i Nørrebro Park, er der et fald i Vollsmose. I Vollsmose har man således også arbejdet meget målrettet på at forbedre omdømmet bl.a. via en bevidst medie- og pressestrategi. I Brøndby Strand er der ligeledes færre beboere i 2008, som anser dårlig presseomtale som grund til det dårlige ry.

Ønsker om flytning

Beboerne er i de udførte telefoninterview blevet spurgt om, hvorvidt de har planer om at flytte væk fra området indenfor de kommende to år.

Tabel 25 – Andel af beboere, som har planer om at flytte væk indenfor de næste to år i hhv. 2002 og 2008 i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans *)
Nørrebro Park	30,4	29,1	-1,3	0,810
Nordvest	36,7	33,0	-3,7	0,466
Brøndby Strand	13,3	15,0	1,7	0,765
Vollsmose	43,3	24,6	-18,7	0,004
Vestbyen	23,2	20,6	-2,6	0,820

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008.

Ved kvarterløftets start i 2002 var det knap halvdelen af beboerne, der gerne ville væk fra Vollsmose. Der er sket markante forbedringer i dette område, idet det nu kun er omtrent hver fjerde beboer, der ønsker at flytte. Denne forbedring er statistisk signifikant ($p < 0,005$). For de øvrige områder er stigninger og fald så små, at det sikreste er at konkludere, at andelen af beboere, der ønsker at flytte, er uforandret.

Begrundelser for at blive boende i området

De beboere, der ikke ønsker at flytte fra området, er ligeledes blevet spurgt om deres motiver for at blive boende. I følgende tabel ses fordelingen af dette.

Tabel 26 – Motiver for ikke at flytte. Andelen af beboere, som angiver forskellige begrundelser for ikke at flytte (blandt de tre vigtigste) i hhv. 2002 og 2008, i pct.

	2002	2008	Ændring
Nørrebro Park			
Er bare glad for at bo i området	45,9	39,6	-6,3
Godt kvarter for børn	0,7	1,8	1,0
Er engageret i mange ting i området	1,1	1,5	0,4
Vil ikke flytte børn fra skole/institutioner i 'området'	1,5	0,9	-0,6
På grund af venner/familie i området	4,5	7,7	3,2
Har ikke råd til bedre bolig	8,6	8,6	0,0
Boligen passer mig godt indtil videre	37,7	39,9	2,3
Nordvest			
Er bare glad for at bo i området	34,3	35,2	0,8
Godt kvarter for børn	0,5	0,7	0,2
Er engageret i mange ting i området	0,5	1,1	0,6
Vil ikke flytte børn fra skole/institutioner i 'området'	2,0	2,2	0,2
På grund af venner/familie i området	3,5	8,8	5,3
Har ikke råd til bedre bolig	12,9	8,1	-4,9
Boligen passer mig godt indtil videre	46,3	44,0	-2,3
Brøndby Strand			
Er bare glad for at bo i området	42,0	35,0	-7,0
Godt kvarter for børn	3,5	2,5	-1,0
Er engageret i mange ting i området	2,1	3,0	0,9
Vil ikke flytte børn fra skole/institutioner i 'området'	4,2	3,9	-0,3
På grund af venner/familie i området	9,7	14,6	4,9
Har ikke råd til bedre bolig	3,8	3,6	-0,2
Boligen passer mig godt indtil videre	34,7	37,5	2,7
Vollsmose			
Er bare glad for at bo i området	45,6	35,5	-10,0
Godt kvarter for børn	1,3	3,3	2,0
Er engageret i mange ting i området	2,5	1,7	-0,9
Vil ikke flytte børn fra skole/institutioner i 'området'	1,3	0,8	-0,4
På grund af venner/familie i området	12,7	14,0	1,4
Har ikke råd til bedre bolig	2,5	7,9	5,3
Boligen passer mig godt indtil videre	34,2	36,8	2,6
Vestbyen			
Er bare glad for at bo i området	46,7	42,5	-4,2
Godt kvarter for børn	0,5	1,7	1,2
Er engageret i mange ting i området	1,6	1,7	0,1
Vil ikke flytte børn fra skole/institutioner i 'området'	0,5	1,3	0,7
På grund af venner/familie i området	4,9	5,2	0,2
Har ikke råd til bedre bolig	5,5	7,3	1,8
Boligen passer mig godt indtil videre	40,1	40,3	0,2

Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008.

Det fremgår af tabellen, at de primære motiver for at ønske at blive boende i kvarteret i henholdsvis 2002 og 2008 er, at boligen passer godt indtil videre for beboerne samt, at beboerne bare er glade for at bo i området. Dette gælder for samtlige områder. Undersøgelsen viser desuden, at der indenfor disse to kategorier er sket henholdsvis en stigning og et fald i 2008 i andelen, der fremhæver disse motiver som begrundelser for at blive boende i området - således er der i fire ud af fem kvarterløftområder flere, der fremhæ-

ver, at de ønsker at blive boende, fordi boligen passer dem. Der er ligeledes færre, der fremhæver, at de er glade for at bo i området som begrundelse for ikke at flytte. I Nordvest er situation omvendt. Det er dog mindre ændringer, der her er tale om.

Der er endvidere i samtlige områder sket en stigning i 2008 i andelen, der fremhæver venner og familie som begrundelse for at blive boende i området - det gælder især i Nordvest og i Brøndby Strand. Dette kan ses som tegn på, at der er sket en styrkelse af de sociale netværk i områderne. Den generelle glæde ved området er dog ikke i vækst som årsag til at blive boende i området.

Begrundelser for flytning til området

Tilflytteres begrundelser for at bosætte sig i området kan være med til at belyse, hvorledes disse områder betragtes af udenforstående. De beboere, der er flyttet til områderne indenfor de forudgående fire år, er blevet spurgt om deres motiver for dette. Følgende tabel viser fordelingen af dette.

Tabel 27. – Andel af tilflyttere i de forudgående fire år, som har angivet forhold ved hhv. boligen og ved området som grunde til at flytte til området (blandt de tre vigtigste) i hhv. 2002 og 2008, i pct.

	2002	2008	Ændring
Nørrebro Park			
Fik passende bolig der	59,4	49,9	-9,5
Har tidligere boet her/kendte kvarteret godt	8,0	5,8	-2,2
Havde familie/venner i kvarteret	12,1	14,8	2,6
Kunne lide kvarteret	4,2	11,0	6,8
God beliggenhed	8,0	11,0	3,0
Gode børneinstitutioner, skoler mv.	8,3	7,6	-0,7
Nordvest			
Fik passende bolig der	62,8	58,7	-4,0
Har tidligere boet her/kendte kvarteret godt	5,9	6,7	0,8
Havde familie/venner i kvarteret	9,3	12,1	2,7
Kunne lide kvarteret	3,8	4,4	0,6
God beliggenhed	10,0	11,5	1,5
Gode børneinstitutioner, skoler mv.	8,3	6,7	-1,6
Brøndby Strand			
Fik passende bolig der	47,1	45,1	-2,0
Har tidligere boet her/kendte kvarteret godt	7,7	8,9	1,2
Havde familie/venner i kvarteret	19,0	14,5	-4,5
Kunne lide kvarteret	6,2	8,9	2,7
God beliggenhed	11,7	13,6	2,0
Gode børneinstitutioner, skoler mv.	8,4	8,9	0,5
Vollsmose			
Fik passende bolig der	59,4	51,9	-7,5
Har tidligere boet her/kendte kvarteret godt	1,9	8,8	6,9
Havde familie/venner i kvarteret	19,8	15,5	-4,3
Kunne lide kvarteret	7,5	12,4	4,8
God beliggenhed	2,8	7,1	4,2
Gode børneinstitutioner, skoler mv.	8,5	4,2	-4,3
Vestbyen			
Fik passende bolig der	54,5	43,5	-11,0
Har tidligere boet her/kendte kvarteret godt	9,0	8,8	-0,2
Havde familie/venner i kvarteret	11,8	9,9	-1,9
Kunne lide kvarteret	4,7	5,3	0,6
God beliggenhed	11,8	17,6	5,7
Gode børneinstitutioner, skoler mv.	8,1	14,9	6,8

Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Undersøgelsen viser, at det primære motiv for at flytte til området har været, at beboerne fik en passende bolig i området. Dette er det dominerende motiv i samtlige områder for henholdsvis år 2002 og 2008. Der er dog generelt sket et fald i 2008 i andelen, der fremhæver dette motiv som begrundelse for at flytte til området. Relativt få har valgt at bo i områderne med den begrundelse, at de kunne lide kvarteret. For de fleste af områderne har det kun været 5-12 pct. i de to år. Markante undtagelser er Nørrebro Park og Vollsmose, hvor der er sket væsentlige stigninger i andelen.

Tilknytning og kendskab til områderne har stor betydning for tilflytterne – enten fordi de har venner og familie der, eller fordi de kender kvarteret godt. I to af områderne, Brøndby Strand og Vollsmose havde hver sjette tilflytter familie og venner i kvarteret. Men kun i Nørrebro Park og Nordvest Kvarteret

har dette fået øget betydning. I Brøndby Strand og i særdeleshed i Vollsmose er der flere tilflyttere i 2008, som kendte kvarteret godt. Kvarterernes beliggenhed har også haft en relativt stor og stigende betydning for tilflytterne. Det har mindst betydning i Vollsmose, som ligger i udkanten af Odense, men også her er betydningen steget. Børneinstitutioner og skoler har betydning for knap 10 pct. af tilflytterne, og betydningen af dette er steget i Vestbyen, mens der ikke er markante ændringer i de øvrige områder.

Tilflytning til området

Det må antages, at ændringer i kvarterernes udvikling, kvaliteter og image har en betydning for, hvem der tilflytter områderne. Det har ligeledes været en væsentlig målsætning for de fleste af kvarterløftene at ændre et evt. tidligere flyttemønster, som har skabt en stadig større koncentration af personer uden for arbejdsmarkedet, der kan have påvirket kvarterets udvikling i en negativ retning.

Tilflytningen må forventes at være påvirket af de ændringer, der er sket i kvartererne i kvarterløftperioden. Men der kan også være andre forhold, som har betydning. I de områder, hvor der er mange almene boliger, er det især kommunernes praksis med boliganvisning. I det følgende ser vi på, hvem der er flyttet til områderne i det sidste år før 1.1.2008 (personer som er flyttet ind efter 1.1.2007). Vi sammenligner med hele kommunen ved at beregne, hvor meget den enkelte gruppe er overrepræsenteret (eller underrepræsenteret) blandt tilflytterne til områderne set i forhold til alle tilflyttere til kommunen. Desuden sammenligner vi med tilflytternes sammensætning seks år før for at se på, om tilflytningen er ændret i kvarterløftperioden. Vi ser først på alderssammensætningen af tilflytterne, dernæst på den sociale sammensætning og til sidst på den etniske sammensætning.

Tilflytternes alder

Tilflytternes fordeling på aldersgrupper er vist i Tabel 28 på side 120. Områderne har en meget forskellig boligmasse, beliggenhed og service. Der er med andre ord en stor variation i områdernes tilbud, og de tiltrækker således i udgangspunktet forskellige aldersgrupper med forskellige behov. Denne forskellighed afspejler sig ved, at der er en meget forskellig alderssammensætning blandt tilflytterne i de fem kvarterløftområder.

I de københavnske kvarterer er det primært personer i aldersgruppen 25-34 år, der tilflytter områderne efterfulgt af de 18-24-årige. De københavnske kvarterer tiltrækker færrest børnefamilier af de fem kvarterer. Dette hænger bl.a. sammen med boligmassen i disse kvarterer, idet den består af en stor andel mindre boliger. Vestbyen tiltrækker primært de 18-24-årige og sekundært de 25-34-årige. Brøndby Strand og Vollsmose ligner hinanden derved, at de tiltrækker en stor gruppe af familier med børn (og unge). Begge disse områder har således en stor andel store familieegnede boliger. I modsætning til Brøndby Strand tiltrækker Vollsmose meget få på 67 år eller mere.

I de københavnske kvarterer er der samlet et fald i andelen af børnefamilier, der flytter til områderne i kvarterløftsperioden, men en stigning i 18-49-årige. I Vollsmose er der i kvarterløftsperioden blevet flere børn og unge tilflyttere i alderen 7-24 år. I Vestbyen og Brøndby Strand er der kommet færre 18-24-årige og 35-49-årige, men flere 25-34-årige.

I forhold til alle tilflyttere i kommunerne har de københavnske kvarterer og Vestbyen få tilflyttere med børn (0-6 år og 7-17 år) og færre i alderen 50 til 67 år eller mere, men i forhold til Vollsmose og Brøndby Strand relativt flere unge i alderen 25 til 34 år. I Brøndby Strand og Vollsmose tegner der sig næsten det omvendte billede, idet man her har tiltrukket tilflyttere med børn i

alderen 0 til 17 år. Disse områder tiltrækker også lidt flere i alderen 50 til 66 år, men færre unge tilflyttere i alderen 25 til 34 år. I de københavnske kvarterer er andelen af småbørnsfamilier, der tilflytter områderne, faldet i kvarterløftperioden. Andelen af voksne (25-34 år og 35-49 år) er steget, mens andelen af 18-24-årige er faldet. Vestbyen er det eneste kvarter, hvor der i forhold til kommunens gennemsnit er tilflyttet flere i alderen 18 til 24 år. I de øvrige kvarterer er denne aldersgruppe forholdsvis underrepræsenteret blandt tilflyttere og er generelt faldet i perioden i alle kvarterer på nær Vollsmose. Modsat er det gået med gruppen af 25 til 34-årige i alle kvarter undtaget i Vollsmose, hvor tilflytningen i denne gruppe er øget i perioden.

Tabel 28 – Tilflytternes fordeling på alder i 2008*), forskellen i denne i forhold til tilflytningen i 2002, samt gruppernes overrepræsentation i forhold til hele kommunes tilflyttere i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
0-6 år					
Fordeling 2008	5,4	6,0	21,2	20,4	8,6
Fordeling 2002	11,1	10,6	20,0	27,3	9,5
Ændring 2002-2008, pct. point	-5,7	-4,6	1,2	-6,9	-0,9
Overrepræsentation 2008	-57,1	-52,4	15,8	45,7	-41,9
Overrepræsentation 2002	-12,4	-16,4	11,6	93,7	-36,8
7-17 år					
Fordeling 2008	3,5	3,5	12,4	14,2	6,6
Fordeling 2002	3,3	1,9	13,2	12,1	5,9
Ændring 2002-2008, pct. point	0,2	1,6	-0,8	2,1	0,7
Overrepræsentation 2008	-16,7	-16,7	12,7	91,9	-29,8
Overrepræsentation 2002	-15,6	-51,4	22,5	70,7	-34,8
18-24 år					
Fordeling 2008	21,7	25,4	14,4	24,9	35,3
Fordeling 2002	32,3	31,0	15,2	18,5	36,0
Ændring 2002-2008	-10,6	-5,6	-0,8	6,4	-0,7
Overrepræsentation 2008, pct. point	-19,6	-5,9	-22,2	-17,3	41,2
Overrepræsentation 2002	20,3	15,4	-11,1	-35,1	44,7
25-34 år					
Fordeling 2008	48,6	42,6	21,4	15,8	25,2
Fordeling 2002	36,8	40,9	19,9	19,0	23,7
Ændring 2002-2008, pct. point	11,8	1,7	1,5	-3,2	1,5
Overrepræsentation 2008	37,7	20,7	-4,5	-34,4	3,7
Overrepræsentation 2002	3,5	15,0	-13,9	-30,3	-3,0
35-49 år					
Fordeling 2008	15,0	14,6	17,8	16,4	13,4
Fordeling 2002	11,6	9,4	19,4	14,1	15,1
Ændring 2002-2008, pct. point	3,4	5,2	-1,6	2,3	-1,7
Overrepræsentation 2008	8,7	5,8	-1,1	17,1	-13,0
Overrepræsentation 2002	-10,1	-27,2	0,1	4,4	3,5
50-66 år					
Fordeling 2008	3,6	4,0	8,3	7,1	6,4
Fordeling 2002	3,4	3,6	8,3	5,7	6,5
Ændring 2002-2008, pct. point	0,2	0,4	0,0	1,4	-0,1
Overrepræsentation 2008	-29,4	-21,6	13,7	10,9	-12,3
Overrepræsentation 2002	-34,0	-30,1	0,7	-1,5	-12,2
67 år eller mere					
Fordeling 2008	2,3	3,9	4,6	1,3	4,5
Fordeling 2002	1,5	2,5	4,0	3,3	3,4
Ændring 2002-2008, pct. point	0,8	1,4	0,6	-2,0	1,1
Overrepræsentation 2008	4,5	77,3	2,2	-66,7	21,6
Overrepræsentation 2002	-48,7	-14,6	14,7	-11,9	-26,7

*) Beboere som er tilflyttet mindre end et år før den 1.1.2008. Kilde: registerdata.

Tilflytternes sociale sammensætning

Beboerne over 17 år er i evalueringen blevet opdelt i forskellige 'socialgrupper' defineret ud fra deres tilknytning til arbejdsmarkedet og deres indkomst

(for de beskæftigede). Hvis beboeren modtager offentlig ydelse, og dennes andel er på mere end 30 pct. af vedkommendes indkomst, anses beboeren som værende uden beskæftigelse. Følgende grupper er defineret:

Uden beskæftigelse:

- 1 Modtagere af *førtidspension*
- 2 Modtagere af *kontanthjælp*, som ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet mv.: Kontanthjælp, sygedagpenge eller aktiveringsydelse udgør den dominerende offentlige ydelse, og man er ikke tilmeldt arbejdsformidlingen
- 3 Modtagere af *folkepension*, efterløn mv.
- 4 *Arbejdsløse*: modtagere af dagpenge og kontanthjælp tilmeldt arbejdsformidlingen.

Med beskæftigelse:

- 5 *Studerende*: personer under kompetencegivende uddannelse
- 6 *Beskæftigede med lav indkomst*: Indkomst under 180.000 kr. i 2002 og 205.000 kr. i 2008
- 7 *Beskæftigede med middelhøj indkomst*: Indkomst over 180.000 kr. i 2002 og 205.000 kr. i 2008
- 8 *Restgruppe*: hjemmegående husmødre, skoleelever over 17 år mv., samt personer på orlov.

Restgruppen (8) indgår i den følgende analyse ikke i andelen inden for eller uden for beskæftigelse, men indgår i den samlede population. Årsagen er, at denne gruppe både kan indeholde personer i og uden for beskæftigelse, da den f.eks. indeholder personer, der kommet til landet inden for det sidste år. Man skal desuden være opmærksom på, at denne restgruppe blev opgjort på en anden måde i 1998 end i de øvrige to år. Restgruppen er således væsentlig større i 2002 og 2008, end den var i 1998, hvilket naturligt medfører et mindre niveaufald i de øvrige socialgrupper i disse år sammenlignet med 1998, hvilket der altså skal tages højde for i fortolkningen af data.

I det følgende ser vi på tilflytternes fordeling på tilflyttere uden for beskæftigelse før 1.1.2008 på samme måde som for aldersgrupperne ovenfor. Vi sammenligner med tilflytningen før 2008 og med udviklingen i hele kommunen.

Tabel 29. – Andel af tilflyttere i 2008*), der tilhører grupper uden for arbejdsmarkedet, forskellen i denne andel i forhold til tilflytning i 2002, samt gruppens overrepræsentation i forhold til hele kommunens tilflyttere og ændringer i denne 2002-2008

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby strand	Vollsmose	Vestbyen
Førtidspensionister					
Fordeling 2008	1,3	2,5	4,2	7,2	2,9
Fordeling 2002	2,5	1,5	4,2	6,3	4,7
Ændring 2002-2008, pct. point	-1,2	1,0	0,0	0,9	-1,8
Overrepræsentation 2008	-18,8	56,3	23,5	111,8	-14,7
Overrepræsentation 2002	24,3	-25,4	2,8	94,6	18,7
Kontanthjælpsmodtagere					
Fordeling 2008	3,7	6,0	6,3	21,9	6,3
Fordeling 2002	8,4	5,5	8,4	23,1	10,5
Ændring 2002-2008, pct. point	-4,7	0,5	-2,1	-1,2	-4,2
Overrepræsentation 2008	8,8	76,5	16,7	284,2	16,7
Overrepræsentation 2002	32,7	-13,1	24,1	288,8	40,5
Folkepensionister					
Fordeling 2008	2,9	4,3	7,2	2,1	6,2
Fordeling 2002	1,9	2,9	5,8	5,4	5,4
Ændring 2002-2008, pct. point	1,0	1,4	1,4	-3,3	0,8
Overrepræsentation 2008	3,6	53,6	9,1	-63,2	10,7
Overrepræsentation 2002	-47,9	-20,5	14,7	4,0	-18,6
Arbejdsløse					
Fordeling 2008	4,2	5,1	7,4	12,1	5,3
Fordeling 2002	8,0	6,3	11,7	22,6	10,6
Ændring 2002-2008, pct. point	-3,8	-1,2	-4,3	-10,5	-5,3
Overrepræsentation 2008	0,0	21,4	17,5	146,9	8,2
Overrepræsentation 2002	15,4	-9,1	13,8	133,7	22,1
Uden beskæftigelse, samlet					
Fordeling 2008	12,1	17,9	25,1	43,3	20,7
Fordeling 2002	20,8	16,2	30,1	57,4	31,2
Ændring 2002-2008, pct. point	-8,7	1,7	-5,0	-14,4	-10,5
Overrepræsentation 2008	0,8	49,2	15,7	119,8	7,3
Overrepræsentation 2002	9,9	-14,4	14,9	138,7	16,6

*) Beboere som er tilflyttet mindre end et år før den 1.1.2008. Kilde: registerdata.

Som det fremgår af tabellen, er tilflytningen til områderne fortsat præget af en stor andel af personer uden for arbejdsmarkedet. Andelen er særlig stor i Vollsmose, hvor godt 40 pct. af tilflytterne var uden beskæftigelse i 2008. Det er især en høj andel tilflyttere på kontanthjælp i Vollsmose, men meget få folkepensionister. Tilflytterne uden beskæftigelse udgør en fjerdedel af tilflytterne til Brøndby Strand, og det er især arbejdsløse og folkepensionister, der udgør en høj andel af tilflytterne uden beskæftigelse til dette område. Nørrebro Park og Nordvest har færrest tilflyttere uden beskæftigelse på hhv. godt 10 pct. og 18 pct. Det drejer sig især hhv. om arbejdsløse og kontanthjælpsmodtagere. Det er især folkepensionister og kontanthjælpsmodtagere af gruppen uden for beskæftigelse, der flytter til Vestbyen.

Andelen af personer uden beskæftigelse, der flytter til kvarterløftskvarterne, er faldet betydeligt i alle områder med undtagelse af Nordvest Kvarteret, hvor andelen er vokset svagt. I disse fire områder er det især et fald i arbejdsløse og kontanthjælpsmodtagere, som betinger dette fald. Faldet har været mindst i Brøndby Strand, men her er der også sket en stigning i andelen af tilflyttere på folkepension. Disse ændringer skyldes sandsynligvis, at der generelt er færre arbejdsløse i kommunerne og blandt de flyttende. I

Nordvest har man haft en samlet stigning i andelen uden for beskæftigelse blandt tilflytterne, da kun andelen af arbejdsløse er faldet, mens de resterende grupper uden for beskæftigelse er steget.

Set i forhold til kommunens gennemsnit er andelen af personer uden beskæftigelse højest i Vollsmose og i Nordvest - mindst i Nørrebro Park, hvor den er på linje med kommunens. I Vollsmose, hvor tilflytningen af personer uden beskæftigelse er mere end dobbelt så høj som i kommunen, er der en meget høj overrepræsentation af kontanthjælpsmodtagere, arbejdsløse og førtidspensionister, men også en stor underrepræsentation af folkepensionister. I Nordvest er det især blandt andelen af kontanthjælpsmodtagere, førtidspensionister og arbejdsløse, at overrepræsentationen findes. I Vestbyen er der en underrepræsentation af førtidspensionister og en lille overrepræsentation blandt de øvrige grupper, hvilket er tilsvarende Nørrebro Park.

Den relative udvikling i tilflytterne i kvarterløftsperioden har været gunstig for kvarterløftsområderne med undtagelse af Brøndby Strand og Nordvest Kvarteret. I Nordvest Kvarteret er udviklingen gået fra et område, der tiltrak færrest tilflyttere uden for arbejdsmarkedet til et område, hvor der i forhold til kommunens gennemsnit er forholdsvis mange uden beskæftigelse blandt tilflytterne. Det er særligt i forhold til førtidspensionister, kontanthjælpsmodtagere og folkepensionister, at udviklingen mest kraftigt er gået den anden vej. I Brøndby Strand er det særligt førtidspensionisternes relative andel, der er vokset, mens kontanthjælpsmodtagernes andel er blevet relativt mindre. Vestbyen har oplevet et relativt stort fald i netop førtidspensionister og kontanthjælpsmodtagere, men en stigning i folkepensionisternes relative andel. I Vollsmose er det primært folkepensionisternes relative andel, der er faldet.

Hvis vi vender os mod tilflytterne i beskæftigelse, finder vi omtrent et spejlbillede af tilflytterne uden for beskæftigelse.

Tabel 30. – Andelen af tilflyttere i 2008*) i forhold til deres arbejdsmarkedstilknytning, forskellen i denne andel i forhold til tilflytningen i 2002, samt gruppernes overrepræsentation i forhold til hele kommunens tilflyttere og ændringer i denne 2002-2008 i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby strand	Vollsmose	Vestbyen
Studerende					
Fordeling 2008	34,9	33,2	15,3	16,8	26,1
Fordeling 2002	27,4	31,8	11,1	11,5	24,5
Ændring 2002-2008, pct. point	7,5	1,4	4,2	5,3	1,6
Overrepræsentation 2008	21,6	15,7	-6,1	-37,8	31,8
Overrepræsentation 2002	4,0	20,7	-10,7	-55,4	26,7
Beskæftigede med lav indkomst					
Fordeling 2008	16,9	16,4	12,3	13,5	16,0
Fordeling 2002	16,9	17,6	10,7	6,6	13,4
Ændring 2002-2008, pct. point	0,0	-1,2	1,6	6,9	2,6
Overrepræsentation 2008	8,3	5,1	-8,9	-15,1	10,3
Overrepræsentation 2002	16,6	21,5	2,7	-52,6	11,7
Beskæftigede med middel/høj indkomst					
Fordeling 2008	32,4	28,3	35,4	10,8	25,0
Fordeling 2002	23,1	20,9	34,7	11,4	23,0
Ændring 2002-2008, pct. point	9,3	7,4	0,7	-0,6	2,0
Overrepræsentation 2008	20,4	5,2	-6,8	-59,6	-26,3
Overrepræsentation 2002	-11,0	-19,4	-14,0	-56,6	-28,6
Med beskæftigelse, samlet					
Fordeling 2008	84,2	77,9	63,0	41,1	67,1
Fordeling 2002	67,4	70,3	56,5	29,5	60,9
Ændring 2002-2008, pct. point	16,8	7,6	16,8	11,6	6,2
Overrepræsentation 2008	18,26	9,41	-7,08	-40,95	-1,61
Overrepræsentation 2002	0,94	5,28	-10,58	-55,30	-4,16

*) Beboere som er tilflyttet mindre end et år før den 1.1.2008. Kilde: registerdata.

Andelen af tilflyttere i beskæftigelse er størst i de københavnske kvarterer – især i Nørrebro Park, hvor knap 85 pct. af tilflytterne er i beskæftigelse i 2008. Det er især studerende og personer med middel/høj indkomst, der udgør hovedandelen af denne gruppe, hvilket også gør sig gældende i Vestbyen. Der er færrest i beskæftigelse blandt tilflytterne til Vollsmose – der er især få tilflyttere med middel/høj indkomst. Brøndby Strand tiltrækker i særlig høj grad tilflyttere med middel/høj indkomst.

Det er især Nørrebro Park og Vollsmose, der har oplevet en vækst i andelen af beskæftigede i kvarterløftperioden. Størst er den i Nørrebro Park, hvor den er steget over 16 pct. point. Det er især andelen af personer med middel/høj indkomst, hvis andel er steget. I Vollsmose er det især beskæftigede med lav indkomst, der er kommet flere af, mens andelen af beskæftigede med høj indkomst er faldet en smule. Stigningerne i Vestbyen og Brøndby strand er jævnt fordelt på de forskellige beskæftigelseskategorier.

I forhold til kommunen er der en overrepræsentation af personer i beskæftigelse blandt tilflytterne til to af kvartererne - Nørrebro Park og Nordvest, hvilket primært skyldes en stor overrepræsentation af studerende blandt tilflytterne – hvilket hænger sammen med områdernes forholdsvis centrale placering i forhold til byliv og uddannelsesinstitutioner og forholdsvis høje andel af små lejligheder. Disse områder har også en relativt høj andel tilflyttere med middel/høj lønindkomst – særligt i Nørrebro Park. At tilflyttere i beskæftigelse er underrepræsenteret i Vollsmose skyldes primært få tilflyttere med en middel/høj indkomst og få studerende. I Vestbyen er det udelukkende gruppe med middel/høj indkomst, der er underrepræsenteret, mens

Brøndby Strand er underrepræsenteret blandt samtlige grupper tilflyttere i beskæftigelse.

I alle fem kvarterer er de beskæftigedes andel blandt tilflytterne steget relativt mere end i kommunerne. Overrepræsentationen er blevet større i de københavnske kvarterer og underrepræsentationen er blevet mindre i de øvrige kvarterer. Særligt markant har udviklingen været i Nørrebro Park og til dels i Vollsmose: I de københavnske kvarterer er der især en stigning af tilflyttere med middel/høj indkomst. I Vollsmose er det særlig studerende og tilflyttere med lav indkomst, der er vokset.

Tilflytternes etniske sammensætning

I analysen af den etniske sammensætning af tilflytterne er beboerne opdelt i fire hovedgrupper:

- 1 *Danskere*: personer med dansk statsborgerskab og med danske forældre
- 2 *Indvandrere fra "rige lande"*: personer, som er statsborgere i eller født i Vesteuropa, USA, Canada, Japan, Australien eller New Zealand.
- 3 *Indvandrere fra øvrige lande*: personer som er statsborgere i eller født i Østeuropa eller 3. verdens lande
- 4 *Efterkommere efter indvandrere fra øvrige lande*: personer som er statsborgere i eller født i Danmark med forældre som tilhører gruppe 3.

I Tabel 31 ses på tilflytternes etniske sammensætning i året før 1.1.2008, og ændringen i andelen af de enkelte grupper i forhold til 2002 er beregnet. Tilflytterne sammenlignes med hele kommunens tilflyttere, og ændringen i forhold til 2002 er vist.

Tabel 31. Tilflytternes fordeling på etniske grupper i 2008*), forskellen i denne andel i forhold til tilflytningen i 2002, samt gruppernes overrepræsentation i forhold til hele kommunens tilflyttere i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
Danskere					
Fordeling 2008	85,4	77,9	66,7	50,5	83,9
Fordeling 2002	76,7	82,6	66,4	47,8	92,0
Ændring 2002-2008, pct. point	8,7	-4,7	0,3	2,7	-8,1
Overrepræsentation 2008	10,1	0,4	-14,6	-40,2	-0,2
Overrepræsentation 2002	-3,8	3,6	-14,8	-45,2	4,3
Rige Lande					
Fordeling 2008	6,2	5,5	2,5	1,8	4,9
Fordeling 2002	5,4	7,2	2,1	2,5	4,0
Ændring 2002-2008, pct. point	0,8	-1,7	0,4	-0,7	0,9
Overrepræsentation 2008	-37,4	-44,4	-3,8	-60,0	-2,0
Overrepræsentation 2002	-32,6	-10,1	-20,1	-34,8	1,6
Øvrige lande, første generation					
Fordeling 2008	5,2	10,2	12,9	26,1	9,8
Fordeling 2002	11,8	6,0	15,1	27,3	3,3
Ændring 2002-2008, pct. point	-6,6	4,2	-2,2	-1,2	6,5
Overrepræsentation 2008	-38,8	20,0	41,8	262,5	14,0
Overrepræsentation 2002	47,4	-25,1	45,6	374,8	-39,8
Øvrige lande, efterkommere					
Fordeling 2008	3,3	6,3	17,8	21,6	1,5
Fordeling 2002	6,0	4,2	16,4	22,4	0,6
Ændring 2002-2008, pct. point	-2,7	2,1	1,4	-0,8	0,9
Overrepræsentation 2008	-19,5	53,7	74,5	440,0	-34,8
Overrepræsentation 2002	42,0	-0,6	80,7	596,0	-74,6

*) Beboere som er tilflyttet mindre end et år før den 1.1.2008. Kilde: registerdata.

I Vollsmose er der den laveste andel af danskere blandt tilflytterne i 2008 (godt 50 pct.), mens den største andel findes i Nørrebro park og Vestbyen, hvor mere end otte ud af ti tilflyttere er danskere. I Nørrebro Park, Brøndby Strand og Vollsmose er andelen af danskere blandt tilflytterne steget i kvarterløftsperioden – mest i Nørrebro Park. Stigning skyldes primært, at der er sket et fald i andelen af indvandrere fra øvrige lande. I Nordvest og i Vestbyen er andelen af danskere faldet især pga., at andelen af 1. generationsindvandrere er steget i kvarterløftsperioden.

Betydningen af, at andelen af danskere er faldet i disse områder, er at denne gruppes andel er blevet mere repræsentativ, da disse områder i 2002 havde en for høj andel af danskere sammenlignet med kommunen. I Vollsmose er der knapt 50 pct. færre danskere end i kommunens gennemsnit, og området har således en meget høj overrepræsentation af 1. generations og (især) efterkommere blandt tilflytterne. I tre af kvartererne er der fortsat en stor overrepræsentation af indvandrere og efterkommere fra øvrige lande blandt tilflytterne. Det gælder især Brøndby Strand og Nordvest. I Vollsmose er andelen imidlertid blevet mindre i kvarterløftsperioden, mens den er øget en del i Nordvest. Udviklingen i forhold til kommunens gennemsnit viser, at både Vollsmose og især Nørrebro Park har fået en tilflytning, der i højere grad afspejler tilflytningen på kommunalt niveau. Tilflytning til Nordvest har derimod udviklet sig fra en situation med forholdsvis få 1. generationsindvandrere og efterkommere i 2002 til en forholdsvis markant overrepræsentation af disse grupper i 2008. I Vestbyen er den etniske fordeling mindre skæv og afviger primært fra kommunen ved, at der er færre efterkommere og flere første generationsindvandrere i kvarteret end kommunen i gennemsnit.

De sociale forhold

Efter i forrige afsnit at have undersøgt tilflytningsmønstre og kvarterernes omdømme, vil vi i dette afsnit belyse beboersammensætningens sociale forhold. Først vil vi på tilsvarende måde som ovenfor mht. tilflytterne belyse udviklingen i den socioøkonomiske sammensætning i kvartererne. Dernæst vil vi undersøge beboernes oplevelse af de sociale problemer i kvartererne - omfanget af kriminalitet, misbrug og gener fra naboerne, og hvor trygge de føler sig.

Ændringer i alderssammensætningen

Alderssammensætningen i et byområde har betydning for, hvordan det fungerer. Byområder med mange unge eller ældre enlige vil nødvendigvis få en anden karakter end områder med mange midaldrende og børnefamilier. Man kan dog ikke umiddelbart hævde, at den ene type område fungerer bedre end den andet. Ændringer i alderssammensætningen kan imidlertid være et tegn på, at kvarteret er ved at forandre sig – også socialt. En aldersgruppe, som normalt anses for attraktiv, er de 35-39-årige, der især er unge etablerede familier, som ofte anvender området og engagerer sig i det. De unge kan være velfungerende studerende, som bruger en del af mulighederne i kvarteret, fx cafeer og kultur, men som ikke nødvendigvis er engagerede i områdets udvikling.

I Tabel 32 er der vist en analyse af ændringerne i alderssammensætningen med den metode, som er beskrevet ovenfor i starten af kapitlet.

Som det fremgår af tabellen, er der flest børn og unge (0-24 år) i Vollsmose og Brøndby Strand og flest voksne (25-49 år) i de københavnske kvarterer. Den største andel af ældre (50 år eller mere) findes i Vestbyen. Der er særlig en stor andel af børn og unge i Vollsmose, hvor de 0-17-årige udgør knap 40 pct. af beboerne.

Generelt er andelen af børn (0-6 år) faldet i alle områderne, mens andelen af unge (7-17 år) er steget – på nær i Brøndby Strand, hvor den er faldet en smule. I Vestbyen er der blevet flere ældre i kvarterløftsperioden.

I forhold til kommunens gennemsnit ligner de københavnske kvarterer hinanden, idet der er relativt få børn og midaldrende voksne (35-49 år), men en overrepræsentation af unge-voksne (25-34 år), hvilket hænger sammen med de mange studerende, der bor i kvartererne og de få familier, der til dels er en konsekvens af boligmasse med relativt mange små boliger. Brøndby Strand og Vollsmose ligner hinanden, idet der er en overrepræsentation af børn i alderen 0-17 år og relativt få i alderen 50 år eller derover. I Vestbyen er der en underrepræsentation af børn og voksne i alderen 35-66 år, men en overrepræsentation af unge 18-24 år og unge-voksne (25-34 år) og flere ældre end i kommunen.

Ser man på udviklingen i relationen til kommunen, ser man igen, at de københavnske kvarterer ligner hinanden: således er der i kvarterløftsperioden blevet flere unge (7-17 år) og flere ældre (67 år eller mere) i forhold til kommunen og færre af de øvrige aldersgrupper. I det store hele ligner udviklingen i de øvrige kvarterer til dels hinanden i løbet af kvarterløftsperioden: der er blevet relativt færre børn (0-6 år), og voksne (35-66 år), men flere 25-34-årige. I Vollsmose og Vestbyen er den relative andel af unge (7-17 år) og ældre (67 år eller mere) steget, mens den er faldet i Brøndby Strand.

Tabel 32a. Aldersfordeling i 2008 og ændringer i denne 2002-2008 sammenlignet med ændringer 1998-2002, og set i forhold til kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
0 til 6 år					
Fordeling 2008	6,9	6,1	9,8	14,8	5,7
Fordeling 2002	7,2	7,4	10,9	18,1	6,4
Fordeling 1998	6,7	7,0	12,3	16,2	6,5
Ændring 2002-2008, pct. point	-0,3	-1,3	-1,1	-3,3	-0,7
Ændring 1998-2002*, pct. point	0,7	0,6	-2,1	2,9	-0,2
Overrepræsentation 2008	-16,9	-26,5	21,0	82,7	-30,5
Overrepræsentation 2002	-13,3	-10,8	26,7	110,5	-26,4
Overrepræsentation 1998	-15,2	-11,4	26,8	82,0	-27,8
7 til 17 år					
Fordeling 2008	6,5	6,4	17,4	23,7	7,5
Fordeling 2002	5,1	5,6	18,6	20,3	6,4
Fordeling 1998	4,9	5,3	19,6	18,8	6,0
Ændring 2002-2008, pct. point	1,4	0,8	-1,2	3,4	1,1
Ændring 1998-2002*, pct. point	0,3	0,5	-1,5	2,3	0,6
Overrepræsentation 2008	-27,0	-28,1	24,3	86,6	-44,4
Overrepræsentation 2002	-37,0	-30,9	30,1	72,0	-49,6
Overrepræsentation 1998	-32,9	-27,4	41,0	74,1	-51,2
18 til 24 år					
Fordeling 2008	10,7	12,8	8,2	10,1	17,4
Fordeling 2002	15,8	13,9	9,7	9,4	18,4
Fordeling 1998	17,4	18,6	10,0	10,2	19,0
Ændring 2002-2008, pct. point	-5,1	-1,1	-1,5	0,7	-1,0
Ændring 1998-2002*, pct. point	-2,4	-7,1	-0,5	-1,2	-0,9
Overrepræsentation 2008	-7,0	11,3	10,8	-5,6	100,0
Overrepræsentation 2002	39,8	23,0	27,6	-7,8	102,2
Overrepræsentation 1998	30,8	39,8	22,0	-12,8	90,0

*) Ændringen fremskrevet til 6 år. Kilde: Registerdata

Tabel 32b. Aldersfordeling i 2008 og ændringer i denne 2002-2008 sammenlignet med ændringer 1998-2002, og set i forhold til kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
25 til 34 år					
Fordeling 2008	28,1	31,6	14,2	17,2	22,6
Fordeling 2002	31,8	36,1	13,0	15,6	20,9
Fordeling 1998	28,1	31,6	14,2	17,2	22,6
Ændring 2002-2008, pct. point	-3,7	-4,5	1,2	1,6	1,7
Ændring 1998-2002*, pct. point	5,6	6,8	-1,8	-2,4	-2,6
Overrepræsentation 2008	15,2	29,5	26,8	15,4	68,7
Overrepræsentation 2002	22,3	38,8	4,8	-7,1	40,3
Overrepræsentation 1998	13,8	27,9	2,9	-2,3	43,9
35 til 49 år					
Fordeling 2008	17,0	16,7	21,8	18,8	18,0
Fordeling 2002	17,9	17,5	22,8	18,9	19,7
Fordeling 1998	17,0	16,7	21,8	18,8	18,0
Ændring 2002-2008, pct. point	-0,9	-0,8	-1,0	-0,1	-1,7
Ændring 1998-2002*, pct. point	1,4	1,2	1,5	0,2	2,6
Overrepræsentation 2008	-20,9	-22,3	-0,5	-8,7	-16,7
Overrepræsentation 2002	-10,1	-12,1	2,2	-7,8	-7,1
Overrepræsentation 1998	-9,6	-11,2	1,9	-6,0	-14,3
50 til 66 år					
Fordeling 2008	12,7	11,3	15,8	11,1	13,5
Fordeling 2002	12,2	11,9	17,5	10,8	15,4
Fordeling 1998	12,7	11,3	15,8	11,1	13,5
Ændring 2002-2008, pct. point	0,5	-0,6	-1,7	0,3	-1,9
Ændring 1998-2002*, pct. point	-0,8	0,9	2,6	-0,5	2,9
Overrepræsentation 2008	-21,1	-29,8	-29,5	-45,0	-38,9
Overrepræsentation 2002	-18,7	-20,7	-18,6	-43,8	-26,0
Overrepræsentation 1998	-11,8	-21,5	-25,8	-38,7	-29,3
67 år og derover					
Fordeling 2008	13,2	9,6	6,3	7,7	14,5
Fordeling 2002	10,0	7,5	7,5	6,8	12,8
Fordeling 1998	13,2	9,6	6,3	7,7	14,5
Ændring 2002-2008, pct. point	3,2	2,1	-1,2	0,9	1,7
Ændring 1998-2002*, pct. point	-4,8	-3,2	1,8	-1,4	-2,6
Overrepræsentation 2008	40,4	2,1	-58,0	-39,8	16,9
Overrepræsentation 2002	-12,3	-34,2	-43,6	-46,5	2,4
Overrepræsentation 1998	-3,6	-29,9	-46,6	-40,3	13,3

*) Ændringen fremskrevet til 6 år. Kilde: Registerdata

Ændring i familiesammensætningen

Et områdes familiesammensætning kan være en betydningsfuld faktor i prægnen af et kvarter. Mange børnefamilier vil normalt blive anset som en ressource, da de kan forøge den sociale stabilitet, idet de ofte vil være mere tilbøjelige til at engagere sig i kvarterets udvikling. Mange børn og unge i et område betyder dog ofte mere slid på grønne områder og anlæg. En høj andel af enlige og enlige med børn kan være tegn på en stor gruppe af beboere med færre ressourcer til at engagere sig i områdets udvikling, men kan også være tegn på studerende med interesse i et cafeliv o lign.

Som det fremgår af Tabel 33 er Vestbyen det område med flest enlige uden børn, idet godt 60 pct. af husstandene tilhører denne kategori. Der er også forholdsvis mange par uden børn, og tilsvarende få beboere der er enlige med børn og par med børn. I Vollsmose er der mange enlige med børn og par med børn, men få enlige og par uden børn. I de københavnske kvarterer er godt halvdelen af beboerne enlige uden børn. Der er ligeledes også mange par uden børn og meget få enlige med børn. Brøndby Strand er det kvarter, der har flest par med børn og par uden børn. Der er i forhold til de øvrige kvarterer få enlige uden børn, idet knapt en tredjedel af husstandene tilhører denne kategori.

I Brøndby Strand er andelen af par uden børn faldet i kvarterløftsperioden, mens andelen af enlige med og uden børn er vokset. I de københavnske kvarterer er det andelen af enlige og par med børn der er steget, mens familietyperne uden børn er faldet. I Vestbyen er andelen af par med børn og især 'øvrige' faldet, og de andre familietyper er vokset. I Vollsmose er andelen af enlige med børn vokset markant, mens de øvrige typer af husstande er faldet.

Sammenlignet med kommunen er de københavnske kvarterer generelt underrepræsenteret i forhold til kommunen i alle husstandstyper med undtagelse af kategorien 'øvrige', der dækker over andre husstandstyper f.eks. bofællesskaber. Kvartererne er særligt underrepræsenteret af husstande med børn. I Vestbyen er der flere enlige med og uden børn end kommunens gennemsnit, men færre par med og uden børn. I Vollsmose er der markant flere enlige med børn end kommunens gennemsnit og flere par med børn. I Brøndby Strand er der flere familier med børn og færre uden end i kommunen.

Sammenlignet med 1998-2002, kan det ses, at stigningen i enlige med børn i Vollsmose 2002-2008 kommer ovenpå et stort fald i 1998-2002, således at niveauet nu er omkring det samme, som det var i 1998. I Nørrebro Park er stigningen i par (med og uden børn) og faldet i enlige (med og uden børn) en trend, der går tilbage til 1998. I Brøndby Strand er faldet mellem 2002-2008 i enlige med børn sket på baggrund af et endnu større fald i den foregående periode, således er reduktionen i overrepræsentativiteten taget af.

Tabel 33. Familiesammensætningen i 2008 og ændringer i denne 2002-2008 sammenlignet med perioden 1998-2002 og set i forhold til kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
Enlige u. børn					
Fordeling 2008	51,2	54,2	32,7	36,1	62,0
Fordeling 2002	55,0	59,0	31,0	39,0	57,0
Fordeling 1998	62,5	58,4	29,2	40,3	59,0
Ændring 2002-2008, pct. point	-3,8	-4,8	1,7	-2,9	5,0
Ændring 1998-2002*, pct. point	-11,3	0,9	2,7	-2,0	-3,0
Overrepræsentation 2008	-2,3	3,4	-14,8	-14,9	66,7
Overrepræsentation 2002	3,8	11,3	-13,9	0,0	54,1
Overrepræsentation 1998	11,8	4,5	-15,4	0,8	56,1
Enlige m. børn					
Fordeling 2008	4,7	5,0	10,3	16,3	6,7
Fordeling 2002	4,0	4,0	8,0	12,0	5,0
Fordeling 1998	3,9	4,2	10,4	13,3	5,7
Ændring 2002-2008, pct. point	0,7	1,0	2,3	4,3	1,7
Ændring 1998-2002*, pct. point	0,2	-0,3	-3,6	-2,0	-1,1
Overrepræsentation 2008	-23,0	-18,0	28,8	167,2	26,4
Overrepræsentation 2002	-20,0	-20,0	33,3	140,0	25,0
Overrepræsentation 1998	-17,0	-10,6	48,6	171,4	23,9
Par u. Børn					
Fordeling 2008	18,5	17,1	21,1	11,8	19,7
Fordeling 2002	19,0	18,0	23,0	13,0	19,0
Fordeling 1998	18,1	18,7	21,8	13,1	20,2
Ændring 2002-2008, pct. point	-0,5	-0,9	-1,9	-1,2	0,7
Ændring 1998-2002*, pct. point	1,4	-1,1	1,8	-0,2	-1,8
Overrepræsentation 2008	0,5	-7,1	-19,5	-54,3	-31,1
Overrepræsentation 2002	-5,0	-10,0	-25,8	-55,2	-38,7
Overrepræsentation 1998	-11,3	-8,3	-29,4	-55,7	-34,8
Par m. børn					
Fordeling 2008	10,4	8,5	26,2	23,6	6,8
Fordeling 2002	8,0	7,0	26,0	26,0	7,0
Fordeling 1998	6,4	7,5	28,5	22,1	6,8
Ændring 2002-2008, pct. point	2,4	1,5	0,2	-2,4	-0,2
Ændring 1998-2002*, pct. point	2,4	-0,7	-3,8	5,9	0,3
Overrepræsentation 2008	-19,4	-34,1	25,4	22,9	-71,4
Overrepræsentation 2002	-27,3	-36,4	23,8	44,4	-65,0
Overrepræsentation 1998	-37,9	-27,2	35,1	24,9	-67,0
Øvrige					
Fordeling 2008	15,1	15,2	9,8	12,2	4,9
Fordeling 2002	15,0	13,0	11,0	11,0	13,0
Fordeling 1998	9,2	11,2	10,0	11,2	8,2
Ændring 2002-2008, pct. point	0,1	2,2	-1,2	1,2	-8,1
Ændring 1998-2002*, pct. point	8,7	2,7	1,5	-0,3	7,2
Overrepræsentation 2008	46,6	47,6	53,1	84,8	0,0
Overrepræsentation 2002	25,0	8,3	57,1	22,2	44,4
Overrepræsentation 1998	4,5	27,3	53,8	43,6	39,0

*) Ændringen fremskrevet til 6 år. Kilde: Registerdata

Ændring i beboerstabiliteten

En høj beboerstabilitet i et kvarter er vigtig for at opretholde beboernetværk i lokalområdet. En højt beboerflow kan underminere de sociale netværk og derved mindske den sociale kapital i området samt besværliggøre opretholdelse af de fælles værdier. En lav beboerstabilitet kan være udtryk for et uattraktivt område, hvor store dele af beboerskaren ikke ønsker at blive boende på lang sigt. Det kan dog også ses som en naturlig konsekvens af at have lokalitet og boligmasse, der f.eks. appellerer til en ung beboergruppe – fx studerende – som har en lavere beboerstabilitet end en familie med småbørn (fx Det danske boligmarked, 2001).

Af Tabel 34 fremgår det, at Vestbyen har den mindste beboerstabilitet, idet man her bl.a. har den største andel af beboere med under to års bopælstid og færrest med en bopæl over ti år. Brøndby Strand har højeste beboerstabilitet og den største andel af beboere med en bopælstid over ti år og færrest under to år. De københavnske kvarterer og Vollsmose ligner hinanden, idet de har flest beboere med en bopælstid under to år, men samtidig også en stor gruppe med en længere bopælstid over ti år.

Det fremgår desuden af tabellen, at andelen af beboere i kvarterene med bopæl i mindre end to år er faldet i alle kvarterløftområder. Der er tilsvarende sket en stigning i andelen med bopælstid på ti år og mere i alle områderne - hvilket afspejler en stigning i beboerstabiliteten i alle områderne.

I fire områder findes der dog stadig en overrepræsentation af beboere med bopæl i mindre end to år, nemlig i Nordvest, Brøndby Strand, Vollsmose og Vestbyen. Kun Nørrebro Park har relativt færre beboere med kort bopælstid i forhold til kommunens gennemsnit. Alle områder er overrepræsenteret af beboere med to til fem års bopælstid, og omvendt er alle kvarterer underrepræsenteret af beboere med 10 år eller mere på bopælen. Således er beboerstabiliteten i 2008 stadig lavere i alle områder set i forhold til kommunens gennemsnit. Det kan bl.a. hænge sammen med, at der i de kvarterløftede områder er forholdsvis mange lejeboliger, og erfaringer viser, at lejere flytter oftere end ejere.

Generelt er overrepræsentationen af andelen med mindre end to år på bopælen blevet mindre. Og underrepræsentationen af beboere med bopæl i mere end ti år er kun steget i Nordvest i kvarterløftsperioden. Nørrebro Park har det største fald i korttidsbeboere, og området er gået fra at have en overrepræsentativitet af denne gruppe beboere til at være underrepræsenteret i 2008. Vestbyen har ligeledes oplevet et stort fald i korttidsbeboere, men det er særligt overrepræsentationen af beboere med bopælstid på seks til ni år, der er faldet dramatisk i perioden. I Vollsmose er det særligt overrepræsentationen af beboere med bopæl to til fem år der er faldet. I Brøndby Strand er over- og underrepræsentationen og af beboere med en bopælstid på seks til ni år og ti eller mere mindsket i kvarterløftsperioden.

Tabel 34. Beboerstabilitet i 2008 og ændringer i denne 2002-2008 og set i forhold til kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
Mindre end 2 år					
Fordeling 2008	30,7	34,5	22,6	30,7	42,0
Fordeling 2002	35,0	36,0	24,0	32,0	47,0
Ændring 2002-2008, pct. point	-4,3	-1,5	-1,4	-1,3	-5,0
Overrepræsentation 2008	-7,8	3,6	7,6	10,8	69,4
Overrepræsentation 2002	9,4	12,5	14,3	14,3	80,8
2 til 5 år					
Fordeling 2008	26,6	26,4	23,1	26,9	23,8
Fordeling 2002	26,0	24,0	19,0	30,0	23,0
Ændring 2002-2008, pct. point	0,6	2,4	4,1	-3,1	0,8
Overrepræsentation 2008	16,2	15,3	16,7	30,6	15,5
Overrepræsentation 2002	13,0	4,3	0,0	50,0	15,0
6 til 9 år					
Fordeling 2008	15,0	13,0	17,0	18,4	14,6
Fordeling 2002	17,0	17,0	27,0	20,0	11,0
Ændring 2002-2008, pct. point	-2,0	-4,0	-10,0	-1,6	3,6
Overrepræsentation 2008	7,9	-6,5	11,8	29,6	-3,9
Overrepræsentation 2002	-5,6	-5,6	42,1	33,3	-31,3
10 år eller flere					
Fordeling 2008	27,8	26,1	37,3	23,9	19,6
Fordeling 2002	23,0	24,0	30,0	19,0	19,0
Ændring 2002-2008, pct. point	4,8	2,1	7,3	4,9	0,6
Overrepræsentation 2008	-7,0	-12,7	-15,2	-36,3	-50,3
Overrepræsentation 2002	-14,8	-11,1	-28,6	-47,2	-50,0

Kilde: Registerdata

Indkomstudviklingen

I Tabel 35 ses udviklingen i den gennemsnitlige bruttoindkomst for beboere over 17 år i områderne. Desuden er der sammenlignet med indkomstniveauet i kommunen.

Tabel 35. Den gennemsnitlige bruttoindkomst 2008 for personer over 17 år i kvarterne, dennes afvigelse fra gennemsnitsindkomsten i kommunen, udviklingen i afvigelsen 2002-2008.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby strand	Vollsmose	Vestbyen
Gennemsnitsindkomst					
i tusind kr. 2008	204,0	198,0	210,0	138,0	185,0
Gennemsnitsindkomst					
i tusind kr. 2002	161,0	160,0	170,0	117,0	151,0
Ændring i pct.	26,4	24,2	23,1	17,9	22,1
Afgivelse i forhold til					
kommunen 2008, i pct.	-11,1	-13,5	-10,3	-39,4	-23,5
Afgivelse i forhold til					
kommunen 2002, i pct.	-13,5	-14,4	-13,2	-37,9	-24,2

Kilde: Registerdata

Tabellen viser, at alle områder i 2008 har en bruttoindkomst, der er lavere end gennemsnittet i kommunen. De højeste indkomster i kvarterløftområderne og dem, som afviger mindst fra gennemsnitsindkomsten i deres kommuner, findes i de københavnske kvarterer og Brøndby Strand – hvor den er godt 10 pct. mindre end i kommunen. Særligt i Vollsmose er indkomsterne en del lavere end i kommunen som helhed, idet de er næsten 40 pct. lavere

end kommunegennemsnittet. I alle kvarterer er gennemsnitsindkomsten steget i kvarterløftperioden – i de københavnske kvarterer og Brøndby Strand er indkomsten steget med omkring en fjerdedel under kvarterløftsperioden. I Vestbyen er den steget godt 20 pct., mens den i Vollsmose er steget med knap 18 pct. Indkomstudviklingen i kvarterløftsområderne (på nær Vollsmose) har medført, at indkomstforskellen mellem kommunen og kvarteret er blevet mindre i kvarterløftsperioden. Det relative fald i indkomstforskellen er dog forholdsvis begrænset afspejlende den generelle positive indkomstudviklingen i samfundet de senere år, men viser dog alligevel, at områderne har klaret sig bedre end kommunen som helhed.

Ændringer i beboernes sociale sammensætning

Beboerne over 17 år er i evalueringen blevet opdelt i forskellige "socialgrupper" defineret ud fra deres tilknytning til arbejdsmarkedet og indkomst (for de beskæftigede).

Uden for beskæftigelse:

- 1 Modtagere af *førtidspension*
- 2 Modtagere af *kontanthjælp*, som ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet mv.: Kontanthjælp, sygedagpenge eller aktiveringsydelse udgør den dominerende offentlige ydelse, og man er ikke tilmeldt arbejdsformidlingen
- 3 Modtagere af *folkepension*, efterløn mv.
- 4 *Arbejdsløse*: modtagere af dagpenge og kontanthjælp tilmeldt arbejdsformidlingen.

Med beskæftigelse:

- 5 *Studerende*: personer under kompetencegivende uddannelse
- 6 *Beskæftigede med lav indkomst*: Indkomst under 180.000 kr. i 2002 og 205.000 kr. i 2008
- 7 *Beskæftigede med middelhøj indkomst*: Indkomst over 180.000 kr. i 2002 og 205.000 kr. i 2008
- 8 *Restgruppe*: hjemmegående husmødre, skoleelever over 17 år mv., samt personer på orlov.

Restgruppen (8) indgår i den følgende analyse ikke i andelen inden for eller uden for beskæftigelse, men indgår i den samlede population. Årsagen er, at denne gruppe både kan indeholde personer i og uden for beskæftigelse, da den f.eks. indeholder personer, der er kommet til landet inden for det sidste år. Man skal desuden være opmærksom på, at denne restgruppe blev opgjort på en anden måde i 1998 end i de øvrige to år. Restgruppen er således væsentlig større i 2002 og 2008, end den var i 1998, hvilket naturligt medfører et mindre niveaufald i de øvrige socialgrupper i disse år sammenlignet med 1998, hvilket der altså skal tages højde for i fortolkningen af data.

På samme måde som for aldersfordelingen er forskellen mellem kvarternes sociale sammensætning og hele kommunens sociale sammensætning analyseret ved at se på udviklingen i de sociale grupper. I tabel 36 er andelen af personer over 17 år, som i 2002 var helt uden beskæftigelse i det forudgående år, opdelt på de fire grupper. Desuden er vist ændringen i andelen i 2002-2008 og forskellen i denne set i forhold til den forudgående periode 1998-2002. Dernæst er vist, hvor mange pct. gruppen er overrepræsenteret med i kvartererne set i forhold til hele kommunen, ændringen i denne i 2002-2008 og sammenlignet med 1998-2002.

Tabel 36A. Den sociale sammensætning af personer over 17 år uden for beskæftigelse i kvartererne i 2008 og ændringer i denne 2002 -2008 sammenlignet med ændringer 1998-2002, og set i forhold til kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby strand	Vollsmose	Vestbyen
Førtidspensionister					
Fordeling 2008	4,8	6,3	10,7	17	8
Fordeling 2002	6,4	5,5	10,1	14,6	11,8
Fordeling 1998	7,8	6,9	10,4	17	11,8
Ændring 2002-2008, pct. point	-1,6	0,8	0,6	2,4	-3,8
Ændring 1998-2002*, pct. point	-2,1	-2,1	-0,4	-3,6	0
Overrepræsentation 2008	9,1	43,2	42,7	165,6	48,1
Overrepræsentation 2002	23,1	5,8	26,3	114,7	78,8
Overrepræsentation 1998	27,9	13,1	22,4	136,1	68,6
Kontanthjælpsmodtagere					
Fordeling 2008	5	5,1	4	20,8	5,1
Fordeling 2002	6,5	6	7,6	22,1	9
Fordeling 1998	7,9	6,6	12,9	26	8,5
Ændring 2002-2008, pct. point	-1,5	-0,9	-3,6	-1,3	-3,9
Ændring 1998-2002*, pct. point	-2,1	-0,9	-8	-5,9	0,7
Overrepræsentation 2008	31,6	34,2	48,1	494,3	88,9
Overrepræsentation 2002	32,7	22,5	100	550	119,5
Overrepræsentation 1998	64,6	37,5	134,5	584,2	136,1
Folkepensionister					
Fordeling 2008	9,2	9,8	15,1	9,5	18,4
Fordeling 2002	12,6	9,4	11,8	10,7	16,4
Fordeling 1998	16,6	12,2	11,8	12,3	18,5
Ændring 2002-2008, pct. point	-3,4	0,4	3,3	-1,2	2
Ændring 1998-2002*, pct. point	-6	-4,2	0	-2,4	-3,2
Overrepræsentation 2008	-28,1	-23,4	-32,3	-50,3	-4,2
Overrepræsentation 2002	-14,3	-36,1	-40,1	-41,8	-11,4
Overrepræsentation 1998	-1,2	-27,4	-34,4	-33,2	-2,6

*) Ændringen fremskrevet til 6 år. Kilde: Registerdata

Tabel 36B. Den sociale sammensætning af personer over 17 år uden for beskæftigelse i kvartererne i 2008 og ændringer i denne 2002 -2008 sammenlignet med ændringer 1998-2002, og set i forhold til kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby strand	Vollsmose	Vestbyen
Arbejdsløse					
Fordeling 2008	6,1	6,1	7,5	13,6	5,8
Fordeling 2002	8,8	7,8	12,5	21,7	8,5
Fordeling 1998	8,7	8,6	11,3	12,5	9,4
Ændring 2002-2008, pct. point	-2,7	-1,7	-5,0	-8,1	-2,7
Ændring 1998-2002*, pct. point	0,15	-1,2	1,8	13,8	-1,4
Overrepræsentation 2008	19,6	19,6	41,5	195,7	34,9
Overrepræsentation 2002	20,6	6,9	60,3	197,3	34,9
Overrepræsentation 1998	17,6	16,2	56,9	101,6	30,6
Uden for beskæftigelse, samlet					
Fordeling 2008	25,1	27,2	37,3	60,9	37,3
Fordeling 2002	34,2	28,7	42,0	69,1	45,7
Fordeling 1998	41,1	34,2	46,4	67,7	48,2
Ændring 2002-2008, pct. point	-9,1	-1,5	-4,7	-8,2	-8,4
Ændring 1998-2002*, pct. point	-10,3	-8,2	-6,6	2,1	-3,8
Overrepræsentation 2008	-3,8	4,3	-1,1	81,6	17,6
Overrepræsentation 2002	6,6	-10,5	7,3	91,9	29,1
Overrepræsentation 1998	16,9	-2,6	18,4	90,1	31,1

*) Ændringen fremskrevet til 6 år. Kilde: Registerdata

De grupper, som er mest marginaliseret fra arbejdsmarkedet, er hhv. førtidspensionisterne og kontanthjælpsmodtagerne. Arbejdsløse er inde i arbejdsmarkedssystemet og får en højere understøttelse, men er en lille gruppe. Endelig er der folkepensionister og efterlønnere mv., som kun i få tilfælde er en gruppe med særlige sociale problemer.

Den samlede gruppe uden for beskæftigelse er højest i Vollsmose, hvor tre ud af fem ikke er i beskæftigelse. I Vestbyen og Brøndby Strand er 37 pct. uden beskæftigelse, og i de københavnske kvarter er det godt en fjerdedel, der ikke er i beskæftigelse.

Der er forskel mellem hvilken socialgruppe, der bidrager mest til den samlede gruppe uden for beskæftigelse i hvert kvarter. I Vollsmose er gruppen af kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister særlig stor. Der er dog også en forholdsvis stor andel arbejdsløse. I Vestbyen er det primært en høj andel af folkepensionister, der har betydning for andelen uden for beskæftigelse. I Brøndby Strand er der også en høj andel folkepensionister og førtidspensionister, mens der er en forholdsvis lav andel kontanthjælpsmodtagere. I de københavnske kvarter er den største gruppe andelen af folkepensionister.

I løbet af kvarterløftperioden er andelen af beboere uden beskæftigelse faldet i alle områder. Mest i Nørrebro Park, Vollsmose og Vestbyen mindst i Brøndby Strand og Nordvest. I Nørrebro Park er dette sket, idet andelen af alle grupper uden for beskæftigelse er mindsket. I Vollsmose er det primært

andelen af arbejdsløse, der er gået kraftigt ned. Det er dog sket samtidigt med, at andelen af førtidspensionister er steget. I Vestbyen er faldet forårsaget af et fald i kontanthjælpsmodtagere, førtidspensionister og arbejdsløse – her er antallet af folkepensionister steget. I Brøndby Strand er der sket et stort fald i andelen af arbejdsløse og kontanthjælpsmodtagere, men også her er andelen af folkepensionister steget betydeligt. I Nordvest er der et lille fald i andelen af arbejdsløse og i kontanthjælpsmodtagere, men en lille stigning i førtidspensionister og folkepensionister.

Sammenlignet med kommunens gennemsnit har alle kvarterer klaret sig bedre med undtagelse af Nordvest kvarteret. I Brøndby Strand og i Nørrebro Park er der i 2008 nu færre uden beskæftigelse end i kommunen som helhed. I Vestbyen og Vollsmose er der også sket et fald i overrepræsentationen. Modsat er det gået i Nordvest, hvor kvarteret i 2002 var underrepræsenteret i personer uden for beskæftigelse, er kvarteret i 2008 er en smule overrepræsenteret. Denne stigning hænger primært sammen med en stigende overrepræsentation af førtidspensionister og en faldende underrepræsentation af folkepensionister. I Kvarterløftperioden valgte man i Nordvest ikke at satse på beskæftigelsesområdet, da det blev vurderet, at en lokal indsats i regi af kvarterløft ikke ville have tilstrækkelig effekt. Det relative fald i Nørrebro Park kan primært forklares med, at der er relativt færre folkepensionister i dette kvarter end i resten af kommunen samt en lavere overrepræsentation af førtidspensionister. I Vollsmose skyldes den lavere overrepræsentation relativt færre på kontanthjælp og færre folkepensionister. Der er dog kommet relativt flere på førtidspension. I Vestbyen er det et fald i førtidspensionister og kontanthjælpsmodtage, der bevirker reduktionen i den samlede overrepræsentation. I Brøndby Strand er der sket en relativ reduktion i kontanthjælpsmodtagere og i andelen af arbejdsløse. At Brøndby Strand nu ligger under kommunegennemsnit skal ses i lyset af, at andelen af folkepensionister i kommunen er vokset betydeligt i perioden.

Sammenligner man med udviklingen i den forudgående periode 1998-2002, så kan man se, at samlet set fortsætter Nørrebro Park og Brøndby Strand den udvikling, som allerede findes i perioden 1998-2002. I forhold til Vestbyen og Vollsmose er en begyndende positiv udvikling i 1998-2002 blevet accelereret i den efterfølgende kvarterløftsperiode. Nordvest er udviklingsmæssigt gået tilbage: I perioden 1998-2002 var der et markant fald i antallet af personer uden beskæftigelse i Nordvest. Dette fald er blevet afløst af en endnu større stigning i den relative andel uden for beskæftigelse i kvarterløftsperioden. Denne udvikling skal dog ses i lyset af en forholdsvis kraftig reduktion af personer uden for beskæftigelse i København som helhed, der altså har overhalet Nordvest kvarteret i perioden 2002-2008.

Andelen af beboere i beskæftigelse dvs. som er studerende eller i arbejde i områderne, er omtrent et spejlbillede af andelen, som ikke er i beskæftigelse. I Tabel 37 er udviklingen i gruppen af beskæftigede belyst:

Tabel 37A. Den sociale sammensætning af personer over 17 år i beskæftigelse i kvartererne i 2008 og ændringer i denne 2002 -2008 sammenlignet med ændringer 1998-2002, og set i forhold til kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
Studerende					
Fordeling 2008	23,5	22,7	8,0	9,4	14,4
Fordeling 2002	18,8	23,5	8,0	7,3	14,4
Fordeling 1998	14,4	20,3	5,4	5,6	9,9
Ændring 2002-2008, pct. point	4,7	-0,8	0,0	2,1	0,0
Ændring 1998-2002*, pct. point	6,6	4,8	3,9	2,6	6,8
Overrepræsentation 2008	34,3	29,7	17,6	-28,8	71,4
Overrepræsentation 2002	16,8	46,0	31,1	-41,1	71,4
Overrepræsentation 1998	3,6	46,0	22,7	-50,4	62,3
Beskæftigede med lav indkomst					
Fordeling 2008	11,2	11,1	9,9	8,8	10,7
Fordeling 2002	10,7	10,7	8,2	5,7	8,4
Fordeling 1998	11,7	12,8	13,1	9,4	10,2
Ændring 2002-2008, pct. point	0,5	0,4	1,7	3,1	2,3
Ændring 1998-2002*, pct. point	-1,5	-3,2	-7,4	-5,6	-2,7
Overrepræsentation 2008	9,8	8,8	25,3	3,5	27,4
Overrepræsentation 2002	18,9	18,9	13,9	-28,8	2,4
Overrepræsentation 1998	1,7	11,3	31,0	-3,1	1,0

*) Ændringen fremskrevet til 6 år. Kilde: Registerdata

Tabel 37B. Den sociale sammensætning af personer over 17 år i beskæftigelse i kvartererne i 2008 og ændringer i denne 2002-2008 sammenlignet med ændringer 1998-2002, og set i forhold til kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
Beskæftigede med middel/høj indkomst					
Fordeling 2008	36,2	35,3	39,9	14,3	31,4
Fordeling 2002	31,1	30,7	35,2	12,0	28,0
Fordeling 1998	31,3	31,7	33,4	15,7	30,2
Ændring 2002-2008, pct. point	5,1	4,6	4,7	2,3	3,4
Ændring 1998-2002*, pct. point	-0,3	-1,5	2,7	-5,6	-3,3
Overrepræsentation 2008	-8,1	-10,4	-8,9	-65,0	-33,6
Overrepræsentation 2002	-14,8	-15,9	-17,6	-69,4	-35,9
Overrepræsentation 1998	-18,1	-17,0	-26,1	-62,6	-33,8
I beskæftigelse, samlet					
Fordeling 2008	70,9	69,2	57,8	32,5	56,6
Fordeling 2002	60,1	65,3	51,4	25,0	50,7
Fordeling 1998	57,8	64,4	51,9	30,7	50,2
Ændring 2002-2008, pct. point	10,7	3,9	6,4	7,5	5,9
Ændring 1998-2002*, pct. point	3,5	1,4	-0,9	-8,5	0,8
Overrepræsentation 2008	5,7	3,1	-1,4	-48,1	-11,8
Overrepræsentation 2002	-2,4	6,0	-8,3	-58,1	-15,9
Overrepræsentation 1998	-9,1	1,2	-12,8	-51,3	-18,8

Andelen af beskæftigede er højest i de københavnske kvarterer efterfulgt af Brøndby Strand og Vestbyen. Vollsmose har den laveste andel beskæftigede. Andelen er mindre end det halve af andelen i de københavnske kvarterer. Forskellen mellem de københavnske kvarterer og Brøndby strand og Vestbyen kan primært forklares af den høje andel af studerende i Nørrebro Park og Nordvest.

Andelen i beskæftigelse er øget i alle kvarterer i kvarterløftperioden – mest i Nørrebro Park og Vollsmose og mindst i Nordvest. I Nørrebro Park er det særligt andelen af studerende, der er vokset. I Vestbyen og Nordvest er der sket stigninger i både beboere med lav indkomst og med middel/høj indkomst. I Vollsmose skyldes stigningen en stigende andel i alle kategorier.

I forhold til kommunens gennemsnit er de københavnske kvarterer svagt overrepræsenteret i forhold til andelen af beboere i beskæftigelse, mens de øvrige kvarterer er underrepræsenterede. Vollsmose ligger knap 50 pct. under kommunegennemsnittet, mens Vestbyen ligger godt 10 pct. lavere end kommunen, hvilket primært skyldes relativt færre beskæftigede med middel/høj indkomst. Det samme gør sig gældende for Vollsmose og Brøndby Strand. De københavnske kvarterer har flere beskæftigede pga. flere studerende og flere beskæftigede med lav indkomst.

Udviklingen i forhold til kommunen viser, at alle kvarterer på nær Nordvest har fået flere i beskæftigelse end kommunens gennemsnit.

Sammenligner man med perioden 1998-2002 kan det ses, at Vestbyen og i særdeleshed Nørrebro Park og Brøndby Strand i 2002-2008 fortsætter den tidligere periodes gode udvikling. Vollsmose oplevede i perioden 1998-2002 en negativ udvikling i forhold til kommunen - denne trend er i kvarterløftperioden vendt til en positiv udvikling. I Nordvest gør det modsatte sig gældende.

Sammenfattende kan man sige, at den sociale udvikling i kvarterløftsperioden har været meget forskellig i områderne. Den mest "positive" udvikling er sket i Nørrebro Park og til dels i Vollsmose. Nordvest synes at have haft en svag negativ udvikling både i forhold til kommunen, men også i forhold til perioden 1998-2002.

Ændringer i den etniske sammensætning

En blandet etnisk sammensætning af et byområde kan virke berigende på området og skabe variation og afveksling. Hvis andelen af beboerne med en anden etnisk baggrund bliver meget stor, kan det dog også være en belastning for et byområde. Det kan dels skyldes, at særlige integrationsproblemer bliver mere fremtrædende, og dels at nogle danskere fravælger byområder med mange indvandrere (se Skifter Andersen 1999b), hvilket kan øge segregationen. I analysen af udviklingen i den etniske sammensætning i kvartererne er beboerne opdelt i fire hovedgrupper: Danskere, indvandrere fra 'rige lande', indvandrere fra øvrige lande og efterkommere efter indvandrere fra øvrige lande.

I Tabel 38 ses på den konkrete fordeling af beboerne på de fire etniske grupper og på, hvordan denne har udviklet sig sammenlignet med udviklingen i kommunerne.

I modsætning til udviklingen i socialgrupper, hvor udviklingen i kvarteret både er præget af til- og fraflytning samt ændring i beboernes situation, er den etniske sammensætning primært bestemt af til- og fraflytning til områderne, da en persons indvandrerstatus ikke ændrer sig i løbet af livet.

Vollsmose har en markant højere andel beboere fra øvrige lande og efterkommere end de andre områder. Der er færrest i Vestbyen og i Nørrebro Park. Modsat de øvrige områder er der i Vollsmose og Brøndby Strand flere efterkommere end 1. generationsindvandrere.

Der har været et samlet fald i disse grupper i Nørrebro Park og i Brøndby Strand. Andelen af disse grupper er steget mest i Nordvest. Generelt er gruppen af efterkommere stigende, hvilket afspejler familieudviklingen blandt 1. generationsindvandrere. Vollsmose og Brøndby Strand, der har de største andele af 1. generationsindvandrere, er også de områder, der har set store fald i denne beboergruppe.

Sammenlignet med kommunens gennemsnit er overrepræsentationen særdeles høj i Vollsmose både i forhold til indvandrere fra øvrige lande og efterkommere, men også i Brøndby Strand er overrepræsentationen markant. Nørrebro Park og til dels Vestbyen har en fordeling, der næsten svarer til kommunens, mens Nordvest er en smule overrepræsenteret af disse grupper. Kun i to kvarterer (Nordvest og i Vestbyen) har efterkommerne øget deres relative andel i forhold til kommunens gennemsnit. I Vestbyen har dette resulteret i, at man her nu har den samme andel af efterkommere i kvarteret som i resten af kommunen. Således er det kun i Nordvest, at overrepræsentationen er øget. At andelen af denne gruppe øges, men relativt set falder i forhold til kommunerne i Brøndby Strand og i Vollsmose, hænger sammen med, at denne gruppe vokser mere i kommunen end i kvarteret. Den etniske sammensætning i Nørrebro Park er i løbet af kvarterløftperioden blevet næsten identisk med det kommunale gennemsnit med undtagelse af, at der er færre indvandrere fra rige lande i kvarteret end kommunens gennemsnit.

Set i forhold til den foregående periode, hvor den etniske fordeling i Vollsmose relativt i forhold til kommunen blev mere skæv, blev denne udvikling vendt i kvarterløftsperioden. Modsat er det gået i Nordvest. Her skete der i den forrige periode en etnisk udligning i forhold til kommunen, men i kvartløftsperioden vendte det, så Nordvest i 2008 fremstår mere etnisk skæv end i både 2002 og 1998. I Vestbyen er andelen af indvandrere fra øvrige lande og efterkommere steget procentuelt meget, så hvor det før var et område med en betydelig underrepræsentation af disse grupper, er der samlet set i dag en lille overrepræsentation.

Tabel 38. Andelen af danskere og indvandrere i områderne i 2008 og udviklingen i 2002-2008 sammenlignet med 1998-2002 og udviklingen i hele kommunen i pct.

	Nørrebro Park	Nordvest	Brøndby Strand	Vollsmose	Vestbyen
Danskere					
Fordeling 2008	83,8	79,9	68,5	47,0	88,8
Fordeling 2002	81,2	83,8	66,2	50,4	93,0
Fordeling 1998	82,4	83,9	61,3	56,6	93,8
Ændring 2002-2008, pct. point	2,6	-3,9	2,3	-3,4	-4,2
Ændring 1998-2002*, pct. point	-1,2	-0,1	4,9	-6,2	-0,8
Overrepræsentation 2008	1,2	-3,5	-17,6	-47,8	-3,1
Overrepræsentation 2002	-4,0	-0,9	-20,5	-45,0	-0,2
Overrepræsentation 1998	-3,7	-2,0	-25,8	-38,6	-0,2
Rige lande					
Fordeling 2008	5,0	4,9	2,3	1,6	3,6
Fordeling 2002	4,1	5,1	2,5	1,7	2,6
Fordeling 1998	4,0	4,8	2,9	1,8	3,0
Ændring 2002-2008, pct. point	0,9	-0,2	-0,2	-0,1	1,0
Ændring 1998-2002*, pct. point	0,1	0,3	-0,4	-0,1	-0,4
Overrepræsentation 2008	-19,4	-21,0	4,5	-40,7	38,5
Overrepræsentation 2002	-22,6	-3,8	13,6	-26,1	30,0
Overrepræsentation 1998	-21,6	-5,9	26,1	-21,7	66,7
Øvrige lande 1. generation					
Fordeling 2008	6,2	8,6	12,0	24,7	5,6
Fordeling 2002	9,2	6,6	17,4	26,3	3,3
Fordeling 1998	9,3	7,4	24,4	27,2	2,7
Ændring 2002-2008, pct. point	-3,0	2,0	-5,4	-1,6	2,3
Ændring 1998-2002*, pct. point	-0,1	-0,8	-7,0	-0,9	0,6
Overrepræsentation 2008	0,0	38,7	87,5	533,3	47,4
Overrepræsentation 2002	53,3	10,0	123,1	630,6	0,0
Overrepræsentation 1998	52,5	21,3	146,5	615,8	-12,9
Øvrige lande, efterkommere					
Fordeling 2008	5,0	6,6	17,1	26,8	2,0
Fordeling 2002	5,5	4,6	13,9	21,7	1,1
Fordeling 1998	4,3	3,8	11,4	14,5	0,5
Ændring 2002-2008, pct. point	-0,5	2,0	3,2	5,1	0,9
Ændring 1998-2002*, pct. point	1,2	0,8	2,5	7,2	0,6
Overrepræsentation 2008	4,2	37,5	106,0	712,1	0,0
Overrepræsentation 2002	34,1	12,2	110,6	768,0	-26,7
Overrepræsentation 1998	34,4	18,8	119,2	752,9	-54,5

*) Ændringen fremskrevet til 6 år. Kilde: Registerdata

Sammenfattende kan man konkludere, at områderne under ét ikke entydigt er blevet mere etnisk repræsentative i forhold til kommunerne. Man har ge-

nerelt svært ved at øge danskernes andel i kvartererne. Selvom overrepræsentation af 1. generationsindvandrere og efterkommere i hovedparten af kvarterne er nedadgående, er der stadig en betydelig overrepræsentation af disse grupper i kvartererne med undtagelse af Nørrebro Park.

Beboernes opfattelse af den sociale udvikling

I interviewundersøgelsen er beboernes opfattelse af forskellige sociale forhold ved hhv. starten af kvarterløftet i 2002 og i 2008 blevet undersøgt ved afslutningen af kvarterløftet. For det første er beboerne blevet spurgt om, i hvor høj grad de selv føler sig generet af sociale problemer som alkohol- og narkomisbrug, kriminalitet og hærværk og husspektakler og støj. De er blevet spurgt, om der er steder i kvarteret, hvor de følger sig utrygge, når de færdes der. Desuden er de blevet spurgt, om de synes, at folk opfører sig dårligt, og om de har et godt eller dårligt forhold til andre beboere i kvarteret. Beboernes besvarelser er subjektive og kan være præget af aktuelle hændelser i bydelen, der måske ikke afspejler den generelle udvikling. Besvarelserne tyder på en meget forskelligartet udvikling i kvartererne, og der er store forskelle i udviklingen for de forskellige sociale problemer.

Beboerne er i undersøgelsen blevet spurgt om, hvorvidt de selv føler sig generet af tre forskellige former for kriminalitet, nemlig tyveri og indbrud, hærværk, samt vold og slagsmål.

Kriminalitet og hærværk

Fra andre undersøgelser (Costa Pinho 2000, Dean og Hastings 2000) ved man, at kriminalitet og hærværk er noget af det, der virker mest stigmatiserende for et bykvarter. Det har også en meget stor betydning for beboernes følelse af tilknytning til og velbefindende i deres boligområde. På sigt har det også betydning for, hvilke beboere og virksomheder området kan tiltrække (van den Berg et al. 2006) Man ved også, at den subjektive oplevelse af kriminaliteten blandt beboerne ofte er meget afhængig af beboernes alder, således at de ældre er mere påvirkede af oplevelser med eller omtale af kriminalitet end yngre personer. Man kan derfor forvente, at områder med mange ældre alt andet lige vil opleve kriminaliteten stærkere. Da kriminalitet og asocial adfærd langt overvejende udøves af unge mennesker, har erfaringen i mange af områderne været, at kriminalitet og hærværk har en sammenhæng med problemer blandt unge. Dette var bl.a. erfaringerne fra den første byudvalgsindsats i almene boligområder (Skifter Andersen 1999a).

Der er i undersøgelsen spurgt, om beboerne selv føler sig generet af tre forskellige former for kriminalitet, hhv. tyveri og indbrud, hærværk, samt vold og slagsmål (Tabel 39). Et Ja -svar til spørgsmålet behøver ikke at betyde, at respondenterne nødvendigvis selv har været ude for denne kriminalitet, men at omtale af den har fået dem til at føle sig utrygge. Besvarelsen kan således bl.a. afhænge af, i hvor høj grad der aktuelt har været medieomtale af kriminalitet i kvarteret. Besvarelserne giver imidlertid et indtryk af, i hvor høj grad beboerne føler sig trygge i områderne.

Tabel 39. Udviklingen i kriminalitet og hærværk. Andelen af beboere, som svarer ja til, at de selv føler sig generet af forskellige former for kriminalitet og hærværk i kvarteret i hhv. 2002 og 2008 i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Tyveri og indbrud				
Nørrebro Park	19,0	20,4	1,4	0,661
Nordvest	25,0	29,4	4,4	0,246
Brøndby Strand	31,6	27,7	-3,9	0,346
Vollsmose	37,1	38,7	1,6	0,793
Vestbyen	24,2	23,4	-0,8	0,850
Hærværk				
Nørrebro Park	26,7	47,2	20,5	0,000
Nordvest	26,2	40,1	13,9	0,001
Brøndby Strand	31,5	41,1	9,6	0,027
Vollsmose	42,3	46,0	3,7	0,544
Vestbyen	21,0	29,4	8,4	0,057
Vold og slagsmål				
Nørrebro Park	18,6	24,0	5,4	0,110
Nordvest	18,5	22,2	3,7	0,289
Brøndby Strand	16,7	21,2	4,5	0,212
Vollsmose	24,2	26,3	2,1	0,706
Vestbyen	14,1	20,2	5,9	0,111

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: telefoninterview i 2002 og 2008

Generelt må det bemærkes, at der i alle områder er et højt niveau for gener pga. kriminalitet – således er der i alle områder mere end en femtedel, der er generet af vold og tyveri og indbrud, og i fire ud af fem kvarterer er det op mod halvdelen, der er generet af hærværk.

Ud af de tre typer kriminalitet er det generelt hærværk, der udgør det største problem for beboerne i henholdsvis 2002 og 2008. Der er i fra 2002 til 2008 sket en forøgelse af problemerne med hærværk i samtlige områder, hvor ændringerne har været markante og statistisk signifikante i de tre af områderne, navnlig Nørrebro Park, Nordvest, Brøndby Strand (og næsten signifikant i Vestbyen). De mest markante ændringer er sket i henholdsvis Nørrebro Park og Nordvest.

Vold og slagsmål udgør ligeledes et problem for beboerne. Man har i kvarterløftperioden kunnet se, at der i samtlige områder er flere problemer med dette end før kvarterløftet. Ingen af disse ændringer er dog signifikante, men ændringerne i henholdsvis Nørrebro Park og Vestbyen er tæt på at være signifikante.

Både før og efter kvarterløftet er der et højt niveau af oplevede problemer med tyveri og indbrud - højest i Vollsmose og Brøndby Strand, hvor omkring en tredjedel af beboerne har problemer med dette i 2008. Udviklingen i tyveri og indbrud siden 2002 er så små, at de ikke er signifikante i nogle af områderne.

En forklaring på den oplevede øgede problemer omkring kriminalitet i de københavnske kvarterer kan sandsynligvis delvis tilskrives bølgerne af uroligheder på Nørrebro (og omkringliggende bydele) i forlængelse af rydningen af Ungdomshuset i marts 2007 og de meget omtalte uroligheder, der fandt sted i midten af februar 2008 (surveyundersøgelsen fandt sted i februar 2008). Dette sidste forhold kan også have påvirket resultatet i Brøndby Strand.

Efter større områderenovninger observeres det ofte, at beboerne vil have en tendens til at bemærke hærværk o. lign, forbi det vil stå tydeligere frem

(Nørgaard og Ærø, 2004). Således kan en stigning i det oplevede hærværk godt være udtryk for en større opmærksomhed omkring dette frem for en reel stigning i hærværket.

Problemer med misbrugere

Beboerne er spurgt, om de selv føler sig generet af, at der sidder folk og drikker på gaden eller af narkomaner i området. Spørgsmålet kan til dels være blevet opfattet således, at problemer med larm og gener fra værtshuse medregnes. Der kan være to årsager til, at disse forhold kan ændre sig. Den ene kan være, at der rent faktisk er færre problemer med alkohol og narko blandt beboerne. Den anden kan være, at man har givet misbrugerne bedre væresteder, således at de ikke behøver at sidde på gaden, men kan opholde sig steder, hvor de ikke virker så generende.

Det var især i Vollsmose, Nordvest og Brøndby Strand, at beboerne tidligere har følt sig generet af folk, der drikker på gaderne, og mellem en femtedel og en fjerdedel af beboerne har været generet. Med undtagelse af Vestbyen, har alle kvarterer oplevet en stort fald i problemer med folk, der drikker på gaden i kvarterløftperioden. Faldene er signifikante i Nordvest ($p < 0,05$), Brøndby Strand ($p < 0,01$) og Vollsmose ($p < 0,01$) og næsten signifikant i Nørrebro Park. Det er dermed de kvarterer, der har de største problemer, der har oplevet de signifikante fald.

I forhold til narkomaner og lign er billedet mindre klart. I tre kvarterer har der været et fald (Nørrebro Park, signifikant i Nordvest ($p < 0,05$) og næsten signifikant i Vollsmose), og i to kvarterer har stigninger været så små, at de ikke er signifikante.

Tabel 40. Udviklingen i problemer med misbrugere. Andelen af beboere som svarer ja til, at de selv følger sig generet af problemer med misbrugere i kvarteret i hhv. 2002 og 2008 i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*
Folk der drikker på gaden				
Nørrebro Park	17,3	11,7	-5,6	0,053
Nordvest	25,4	18,5	-6,9	0,048
Brøndby Strand	21,0	12,1	-8,9	0,008
Vollsmose	28,9	14,3	-14,6	0,003
Vestbyen	17,8	20,2	2,4	0,556
Narkomaner og lignende				
Nørrebro Park	16,8	12,5	-4,3	0,133
Nordvest	20,8	13,1	-7,7	0,015
Brøndby Strand	6,4	8,9	2,5	0,293
Vollsmose	24,7	15,9	-8,8	0,068
Vestbyen	15,1	18,3	3,2	0,412

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er $< 0,05$. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Det fremgår af tabellen, at der er sket markante forbedringer i forhold til problemer med folk, der drikker på gaden. I de tre af områderne: Nordvest, Brøndby Strand og Vollsmose, er der markant færre problemer efter kvarterløftene, og disse ændringer er statistisk signifikante i alle tre områder ($p < 0,05$). I Nørrebro Park er reduktionen af andelen af beboere, som føler sig generet af folk, der drikker på gaden, næsten statistisk signifikant.

I relation til problemer med narkomaner i byrummet, var det særligt i Nordvest og i Vollsmose, at der var problemer ved kvarterløftets start. Der er dog sket en forbedring i disse kvarterer, og ændringerne er signifikante i Nordvest og næsten signifikant i Vollsmose.

Gener fra naboer

Ud over de stærke negative gener fra kriminalitet, som måske kun få beboere har været direkte involveret i, men ellers kun har hørt om, kan der være gener i omgangen med naboer og andre beboere i området, som den enkelte beboer selv har oplevet mere direkte. Det må antages, at der er en sammenhæng mellem sådanne gener og omfanget af sociale problemer i områderne og tryghedsniveauet. De gennemførte indsatser mod sociale problemer burde således i princippet føre til en mindske af nabogener.

I følgende tabel ses, hvor stor en andel af beboerne, som har følt sig direkte generet af husspektakler eller støj fra deres naboer.

Tabel 41 Udviklingen i gener fra naboer. Andelen af beboere, som svarer ja til, at de selv føler sig generet af problemer med husspektakler eller støj fra andre beboere i kvarteret i hhv. 2002 og 2008 i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Nørrebro Park	21,8	14,6	-7,2	0,024
Nordvest	22,0	20,9	-1,1	0,761
Brøndby Strand	17,6	12,7	-4,9	0,133
Vollsmose	37,8	19,3	-18,5	0,001
Vestbyen	21,6	24,7	3,1	0,469

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er $<0,05$. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Det fremgår af tabellen, at det ved kvarterløftets start i 2002 særligt var i Vollsmose, at beboere følte sig generet af husspektakler eller støj fra naboer. Problemerne med dette er blevet reduceret væsentligt i Vollsmose i kvarterløftsperioden, og denne ændring er statistisk signifikant ($p < 0,01$). Problemerne er ligeledes blevet reduceret Nørrebro Park, Nordvest og Brøndby Strand, hvor ændringen i Nørrebro Park er signifikant ($p < 0,05$).

Trygheden ved at færdes i kvarteret

En særlig negativ følge af frygt for kriminalitet er, at beboerne ikke føler sig trygge ved at færdes i kvarteret. Dette kan skyldes, at beboerne selv har haft berøring med eller oplevet kriminalitet, men også den måde pressen har omtalt kvarteret.

Beboerne er blevet spurgt om, hvorvidt der er steder i områderne, hvor de ikke føler sig trygge. I følgende tabel ses andelen, der har svaret ja til dette i henholdsvis 2002 og 2008.

Tabel 42. Udviklingen i beboernes tryghed ved området. Andelen af beboere, som svarer ja til, at der er steder i området, hvor de ikke føler sig trygge i hhv. 2002 og 2008 i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Nørrebro Park	35,8	35,6	-0,2	0,947
Nordvest	32,2	28,6	-3,6	0,364
Brøndby Strand	40,7	37,9	-2,8	0,527
Vollsmose	52,6	33,8	-18,8	0,002
Vestbyen	34,4	24,2	-10,2	0,029

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er $<0,05$. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Generelt er der en tendens til, at der i 2008 er færre beboere i områderne, som føler sig utrygge. Det fremgår af tabel 43, at der i samtlige områder er sket et fald i andelen, der føler sig utrygge. Ændringerne har været markante og statistisk signifikante i henholdsvis Vollsmose ($p < 0,01$) og Vestbyen ($p < 0,05$). Set i sammenhæng med den oplevede stigning i kriminaliteten i områderne kan det virke overraskende, at trygheden samtidig er øget. Men det synliggør, at oplevelse af tryghed ikke kun hænger sammen med tilstedeværelsen af kriminalitet, men i høj grad også med anden urovækkende eller

asocial adfærd så som åbenlyse sociale problemer med narkomaner, og folk der drikker på gaden (Heber 2007). Også oplevelser med støj og/eller hus-spektakler kan forventes at have indflydelse på beboernes oplevelse af tryghed. Oplevelse af større tryghed i områderne synes således at tilskrives de markante fald i både misbrugere og fra gener fra naboer.

Ændringer i beboernes sociale relationer

Forbedringer i forholdet mellem beboerne indbyrdes kan have flere årsager. En kan være, at man på grund af en reduktion af kriminalitet og synlige sociale problemer har fået større tryghed og tillid til mennesker i kvarteret. En anden kan være, at man gennem de aktiviteter, som er gennemført i kvarteret, er blevet mere fortrolig med sine naboer. I undersøgelsen er beboerne spurgt: "Hvordan har du det med de andre beboere i kvarteret" med svarmulighederne: godt, nogenlunde eller mindre godt.

Tabel 43. Udviklingen i forholdet til andre beboere. Fordelingen på svarkategorier for spørgsmålet "Hvordan har du det med de andre beboere i kvarteret?" i hhv. 2002 og 2008 i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Nørrebro Park				
Godt	62,8	69,4	6,6	
Nogenlunde	31,9	26,4	-5,5	
Mindre godt	3,9	1,6	-2,3	
Ved ikke	1,4	2,5	1,1	
I alt	100	100		0,094
Nordvest				
Godt	60,8	62,4	1,6	
Nogenlunde	29,6	30,2	0,6	
Mindre godt	7,7	5,7	-2,0	
Ved ikke	1,9	1,7	-0,2	
I alt	100	100		0,813
Brøndby Strand				
Godt	69,1	68,8	-0,3	
Nogenlunde	22,3	26,2	3,9	
Mindre godt	6,9	2,7	-4,2	
Andet	0,4	n/a	-0,4	
Ved ikke	1,3	2,3	1,0	
I alt	100,0	100,0		0,128
Vollsmose				
Godt	58,8	72,4	13,6	
Nogenlunde	26,8	24,6	-2,2	
Mindre godt	10,3	2,0	-8,3	
Ved ikke	4,1	1,0	-3,1	
I alt	100,0	100,0		0,002
Vestbyen				
Godt	69,2	67,2	-2,0	
Nogenlunde	26,5	26,8	0,3	
Mindre godt	2,7	5,1	2,4	
Ved ikke	1,6	1,0	-0,6	
I alt	100,0	100,0		0,641

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Undersøgelsen viser, at størstedelen af beboerne i alle områderne har det godt med de andre beboere, hvorimod en lille del af beboerne angiver, at de

har det mindre godt med de andre i kvarteret. Dette er tilfældet både i 2002 og 2008. Undersøgelsen viser, at beboerne generelt har fået det bedre med andre i kvarteret i 2008. I områderne Nørrebro Park, Nordvest og Vollsmose er der en stigning i 2008 i andelen, der finder, de har det godt med de andre i kvarteret. Andelen af beboere, der finder, de har det mindre godt med andre beboere i kvarteret, er tilsvarende faldet i alle områderne på nær i Vestbyen. I Vollsmose er ændringerne statistisk signifikante ($p < 0,01$) og i Nørrebro Park er de næsten signifikante.

De fysiske omgivelser

Beboernes opfattelse af de fysiske forhold i områderne er belyst gennem telefoninterviews i hhv. 2002 og 2008. I spørgsmålene er det søgt indkredset, hvilke forhold beboerne især er glade for, og hvilke de er utilfredse med. Det drejer sig om deres vurdering af bygningers og gaderums udseende, af de grønne områder, af opholds- og mødesteder, og om fysiske gener i nærmiljøet som trafik, støj, snavs, forfald og graffiti.

Byrummene

I Tabel 44 belyses udviklingen i beboernes opfattelse af, om bygninger og gaderum er grimme.

Tabel 44. Udviklingen i beboernes vurderinger af bygningers og gaderums udseende. Andelen der svarer ja i hhv. 2002 og 2008 til spørgsmålet i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Synes du især, at det er dårligt ved området, at der er grimme bygninger, gader/torve?				
Nørrebro Park	56,9	40,6	-16,3	0,000
Nordvest	54,1	51,0	-3,1	0,474
Brøndby Strand	51,1	44,3	-6,8	0,136
Vollsmose	38,1	32,0	-6,1	0,294
Vestbyen	64,7	53,3	-11,4	0,025

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er $< 0,05$. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Ved kvarterløftets start var det i Vestbyen, Nørrebro Park, Nordvest og Brøndby Strand, at man var mest utilfredshed med udseendet af de fysiske omgivelser, mens der var markant mindst utilfredshed i Vollsmose. I Nørrebro Park og Vestbyen er der statistisk signifikant færre beboere der i 2008 synes, at der er grimme bygninger, gader og torve. De største ændringer er sket i Nørrebro Park.

De grønne områder

Udviklingen i beboernes opfattelse af de grønne områder i bydelen er belyst i Tabel 45.

Tabel 45 Udviklingen i beboernes vurderinger af grønne områder. Andelen der svarer ja i hhv. 2002 og 2008 til spørgsmålene i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Synes du især at det er dårligt ved området, at der er mangel på grønne områder?				
Nørrebro Park	44,8	30,3	-14,5	0,000
Nordvest	54,4	51,5	-2,9	0,493
Brøndby Strand	12,1	12,0	-0,1	0,971
Vollsmose	14,4	14,9	0,5	0,924
Vestbyen	48,4	35,4	-13,0	0,010

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Ved kvarterløftets start var det især i byområderne Nordvest, Vestbyen og Nørrebro Park, at der var mange beboere, som fandt, at der manglede grønne områder. I Nørrebro Park og i Vestbyen er der markante fald i denne opfattelse i slutningen af kvarterløftsperioden, hvilket for Nørrebro Parks vedkommende kan hænge sammen med forskønnelse af områdets gårdmiljøer, der blev gennemført som en del af kvarterløftsindsatsen og anlægningen af legepladsen i Vestbyen.

Opholds- og mødesteder

I Tabel 46 belyses udviklingen i beboernes opfattelse af, om der er tilstrækkeligt med opholds- og mødesteder i kvartererne. Det må her antages, at etablering eller forbedring af beboerhuse i områderne vil have en effekt.

Tabel 46. Udviklingen i beboernes vurdering af opholds- og mødesteder i bydelene. Andelen som mener, at det især er dårligt at de mangler i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Nørrebro Park	28,5	28,1	-0,4	0,933
Nordvest	40,0	37,9	-2,1	0,636
Brøndby Strand	33,0	24,2	-8,8	0,042
Vollsmose	46,1	28,9	-17,2	0,005
Vestbyen	43,9	24,3	-19,6	0,000

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Ved kvarterløftets start var det især i Vollsmose og i Vestbyen, at der var mange beboere, som savnede bedre opholds- og mødesteder. I alle områderne kan der konstateres et fald i utilfredse beboere - største er faldet i Vestbyen og Vollsmose, hvor der i 2008 er knap 20 pct. færre, der savner opholds- og mødesteder. Ændringen kan hænge sammen med, at der i Vestbyen i kvarterløftsperioden blev bygget et beboerhus, og at der i Brøndby Strand og Vollsmose er beboerhuse under opførelse/ planlagt.

Fysiske gener

Fysiske gener i kvartererne kan være for meget trafik og støj, eller at områderne ser nedslidte og forfaldne ud – at der er for meget snavs, synligt forfald og graffiti. Udviklingen i beboernes opfattelse af dette er belyst i Tabel 47.

Tabel 47. Udviklingen i beboernes vurderinger af hhv. trafik og støj, og af snavs, forfald og graffiti. Andelen der svarer ja i hhv. 2002 og 2008 til spørgsmålene i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Synes du især det er dårligt ved området, at der er for meget trafik og støj?				
Nørrebro Park	64,5	54,0	-10,5	0,009
Nordvest	55,4	52,7	-2,7	0,521
Brøndby Strand	12,4	11,2	-1,2	0,681
Vollsmose	28,6	24,1	-4,5	0,409
Vestbyen	54,1	42,4	-11,7	0,023
	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Synes du især det er dårligt ved området, at der er meget snavs, forfald og graffiti?				
Nørrebro Park	55,8	69,4	13,8	0,001
Nordvest	41,7	60,0	18,3	0,000
Brøndby Strand	18,9	28,8	9,9	0,010
Vollsmose	39,2	34,8	-4,4	0,464
Vestbyen	32,1	41,9	9,8	0,046

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Ved kvarterløftets start var der meget stor forskel på områderne med hensyn til trafikproblemer og støj. I de to københavnske kvarterer og i Vestbyen i Horsens var der mange beboere, som var generet af dette. Trafikproblemerne var mindst i de nyere almene boligområder i Brøndby strand og Vollsmose. Der er signifikant færre, der føler sig generet af dette i Nørrebro Park ($p < 0,005$) og Vestbyen ($p < 0,05$). Ændringen i Vestbyen hænger sandsynligvis sammen med, at man renoverede indfaldsvejen Vestergade, som løber igennem kvarteret som en del af kvarterløftsindsatsen.

Utilfredshed med snavs, forfald og graffiti var særligt stort i de københavnske kvarterer specielt i Nørrebro Park ved starten af kvarterløftet. Med undtagelse af Vollsmose er der sket en stigning i andelen af beboere, der er utilfredse med snavs mv. - og ændringerne er signifikante. Som det gjorde sig gældende mht. de københavnske kvarter mht. hærverk, så kan man forme, at de optøjer og graffiti-problemer, der fandt sted i kølvandet på Ungdomshusets rydning, kan spille ind i beboernes evaluering af kvarteret.

Der har mange steder været en stigning i opfattelsen af gener fra snavs og graffiti. Det kan på den ene side være begrundet i, at der rent faktisk er kommet mere snavs i området siden kvarterløftets start. Det kan dog også hænge sammen med, at der i forbindelse med kvarterløftet er sket det, at snavs og graffiti o. lign. er blevet mere iøjnefaldende på en baggrund af større opmærksomhed på og interesse i kvarterets udseende.

Byfunktioner

Udviklingen i den offentlige service i områderne

Kvaliteten og omfanget af den offentlige service er en vigtig funktion i et lokalområde, og det har betydning for områdets attraktivitet og omfanget af sociale problemer. Men kommunerne kan derudover have udbygget eller mindsket den offentlige service i kvarterløftperioden, hvilket kan have haft konsekvenser for udviklingen i området. I det følgende ser vi først på udviklingen i beboernes opfattelse af den offentlige service og dernæst på det sociale og stemningen i kvarteret

I interviewundersøgelsen er beboerne blevet spurgt om hvilke forhold, de især finder gode ved kvarteret. Gode offentlige institutioner er et af de nævnte forhold. I Tabel 48 ses, hvor stor en del af beboerne, der mente dette i hhv. 2002 og 2008.

Tabel 48. Udviklingen i beboernes vurdering af offentlige institutioner i området. Andelen af beboere som mener, at gode offentlige institutioner især er godt ved kvarteret, i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Nørrebro Park	63,3	63,0	-0,3	0,945
Nordvest	65,7	61,5	-4,2	0,417
Brøndby Strand	88,4	82,0	-6,4	0,070
Vollsmose	73,8	79,5	5,7	0,315
Vestbyen	73,8	83,2	9,4	0,051

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

I 2002 blev der udtrykt størst tilfredshed med institutionerne i Brøndby Strand, Vollsmose og Vestbyen. Dette har en vis sammenhæng med, at der er mange børn i Brøndby Strand og Vollsmose, og derfor mere fokus på institutionerne. I Vestbyen er der næsten signifikant flere beboere i 2008, der ytrer særlig tilfredshed med offentlige institutioner. I Brøndby Strand er der et næsten signifikant fald i beboernes tilfredshed med de offentlige institutioner.

Ændringer i beboernes opfattelse af det sociale liv i kvartererne

Ændringer i beboernes opfattelse af aktiviteter og socialt liv i områderne kan dels hænge sammen med de indsatser, som er gennemført under kvarterløftene, dels være en følge af ændringer i områdernes udbud af forlystelser og service og andre ændringer i kvarteret.

I interviewundersøgelsen er beboerne både blevet spurgt, om de især synes, at det er godt ved området, at der er liv og sker meget, og om de synes det især er dårligt ved området, at der sker for lidt (Tabel 49).

Tabel 49. Udviklingen i positive og negative opfattelser af det sociale liv. Andelen af beboere, som hhv. mener, at der er liv og sker meget i kvarteret, og at det er dårligt, at der sker for lidt i pct.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Synes især det er dårligt ved området, at der sker for lidt				
Nørrebro Park	13,0	8,8	-4,2	0,102
Nordvest	32,9	30,9	-2,0	0,609
Brøndby Strand	24,8	24,8	0,0	0,995
Vollsmose	26,1	20,1	-6,0	0,254
Vestbyen	28,8	21,8	-7,0	0,123

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

I 2008 var der færrest beboere i Nørrebro Park, som syntes der skete for lidt i området. Nordvest – det andet københavnske kvarter – var det kvarter, hvor beboerne syntes at der skete for lidt. Der er ingen signifikante ændringer i perioden.

I Tabel 50 belyses udviklingen i, hvordan beboerne generelt opfatter stemningen i kvarteret.

Tabel 50. Udviklingen i beboernes vurdering af stemningen i kvartererne. Andelen, som svarer ja til at der især er en god stemning/atmosfære i kvarteret.

	2002	2008	Ændring	Signifikans*)
Nørrebro Park	84,7	83,6	-1,1	0,713
Nordvest	59,9	69,2	9,3	0,024
Brøndby Strand	84,4	81,2	-3,2	0,367
Vollsmose	59,1	79,3	20,2	0,000
Vestbyen	77,3	81,4	4,1	0,341

*) Forskelle angives normalt som statistisk signifikante, hvis signifikansen (p) er <0,05. Kilde: Telefoninterview i 2002 og 2008

Generelt var der i 2008 størst tilfredshed med stemningen i kvarteret i Nørrebro Park og Brøndby Strand og mindst i Nordvest og Vollsmose. I Nordvest og Vollsmose er andelen af beboere, der synes, at stemningen er god, steget signifikant i kvarterløftsperioden.

Udvikling i arbejdspladser

Tabel 51 viser antallet af ansatte i kvartererne per 1.000 beboere i området. Af tabellen fremgår det, at det i de københavnske kvarterer særligt er "erhverv", der i øvrigt skaber positivt liv i byen'. Der er der flest ansatte efterfulgt af 'offentlig kultur og service' – derudover er der mange ansatte i 'øvrige erhverv' og 'fremstillingserhverv' i Nordvest. I de andre kvarterer er der flest arbejdspladser inden for 'offentlig kultur og service' og i 'erhverv i øvrigt', der skaber positivt liv i byen'. I de københavnske kvarterer er der samlet sket en betydelig fremgang i antallet af arbejdspladser - procentuelt er udviklingen mest markant inden for restaurationserhvervet og detailhandel. I Vollsmose og Brøndby Strand er der også sket en øgning i beskæftigelsesfrekvensen, mens den er faldet betydeligt i Vestbyen. I Vestbyen er der især sket en reduktion i antallet af ansatte inden for fremstillingserhverv.

I Nordvest er der flere ansatte per 1.000 beboere end svarende til kommunens gennemsnit. I de øvrige områder er niveauet for ansatte lavere – lavest i de nye boligområder Brøndby Strand og Vollsmose. I de københavnske kvarterer er der således flere ansatte inden for 'detailhandel', 'offentlig kultur' end i kommunen, men en stor underrepræsentation inden for 'forlystelser og sport'. I de øvrige kvarterer er der især en underrepræsentation af 'forlystelser og sport', 'fremstillingserhverv' og 'øvrige erhverv'.

Primært grundet færre ansatte i 'fremstillingserhverv' i kvarterløftsperioden er der i 2008 færre ansatte i Vestbyen end i kommunen - i 2002 var der lidt flere. I de øvrige kvarterer er antallet af ansatte i forhold til kommunen relativt øget - mest i de københavnske kvarterer, primært pga. relativt flere ansatte i detailhandelen.

Tabel 51. Antallet af ansatte per 1000 beboere set i forhold til kommunen og i forhold til 2002.

	Nørrebro Park	Nord- vest	Brøndby Strand	Vollsmo- se	Vest- byen
Detailhandel (dagligvarer)					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	22,7	46,0	5,7	6,1	7,4
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	16,5	36,9	5,1	8,3	5,7
Ændring 2002-2008	6,2	9,1	0,6	-2,2	1,7
Overrepræsentation 2008	44,2	192,3	-32,8	-68,8	-70,6
Overrepræsentation 2002	1,0	125,9	-41,2	-57,9	-77,2
Offentlig kultur, social- og sundhedsservice					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	110,7	152,3	66,4	97,9	150,2
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	99,8	104,8	62,6	94,4	81,1
Ændring 2002-2008	10,9	47,5	3,8	3,5	69,1
Overrepræsentation 2008	25,2	72,2	-21,8	26,0	101,8
Overrepræsentation 2002	28,0	34,3	-23,5	16,5	16,1
Forlystelser, kultur og sport					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	9,2	2,3	1,3	2,0	2,1
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	6,5	1,7	1,4	1,6	2,7
Ændring 2002-2008	2,7	0,6	-0,1	0,4	-0,6
Overrepræsentation 2008	-37,4	-84,5	-95,6	-71,7	-61,0
Overrepræsentation 2002	-51,3	-87,1	-94,8	-78,5	-37,5
Restauranter mv.					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	20,2	11,9	1,5	0,7	6,4
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	7,4	3,5	0,7	0,6	5,1
Ændring 2002-2008	12,8	8,4	0,8	0,1	1,3
Overrepræsentation 2008	-22,5	-54,3	-63,5	-94,4	-44,2
Overrepræsentation 2002	-73,5	-87,5	-88,2	-95,7	-57,8
Detailhandel (udsalgsvarer m.m.)					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	65,0	80,4	7,7	5,5	12,5
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	59,7	55,9	6,4	5,2	11,5
Ændring 2002-2008	5,3	24,5	1,3	0,3	1
Overrepræsentation 2008	14,3	41,3	-73,3	-85,4	-65,2
Overrepræsentation 2002	5,9	-0,9	-75,1	-87,8	-65,6

	Nørrebro Park	Nord- vest	Brøndby Strand	Vollsmo- se	Vest- byen
Erhverv i øvrigt, som skaber positivt liv i by- en					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	212,2	211,5	23,0	8,8	106,6
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	170,9	142,5	11,8	7,7	170,7
Ændring 2002-2008	41,3	69	11,2	1,1	-64,1
Overrepræsentation 2008	-8,5	-8,8	-87,9	-92,0	31,0
Overrepræsentation 2002	-27,1	-39,2	-93,7	-92,7	114,8
Fremstillingserhverv					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	31,1	115,3	3,1	0,6	73,4
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	23,9	82,9	2,8	1,3	257,5
Ændring 2002-2008	7,2	32,4	0,3	-0,7	-184,1
Overrepræsentation 2008	-41,7	116,3	-97,2	-99,4	-63,2
Overrepræsentation 2002	-61,7	32,5	-97,8	-98,8	35,8
Øvrige erhverv					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	43,2	142,1	9,3	9,0	16,2
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	33,6	106,5	6,6	10,1	16,0
Ændring 2002-2008	9,6	35,6	2,7	-1,1	0,2
Overrepræsentation 2008	-74,5	-16,2	-95,8	-93,5	-86,4
Overrepræsentation 2002	-80,1	-36,9	-96,8	-93,0	-85,2
Samlet					
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2008	514,3	761,7	118,0	130,6	374,8
Antal ansatte pr 1.000 beboere i kvarteret, 2002	418,4	534,7	97,5	129,2	550,4
Ændring 2002-2008	95,9	227	20,5	1,4	-175,6
Overrepræsentation 2008	-21,7	16,0	-82,6	-74,1	-32,1
Overrepræsentation 2002	-36,4	-18,7	-85,5	-75,4	5,4

Kilde: Registerdata

Kapitel 3: Evaluering af indsatsen i forhold til områdernes specifikke målsætninger

Nørrebro Park

Denne evaluering er baseret på kvarterløftets egen statusrapporter for hele perioden 2001- 2007, samt en midtvejsevaluering der blev foretaget af SBI og NIRAS i 2005. Derudover bygger den på datamateriale, som er indsamlet i de enkelte byområder og på fokusgruppeinterviews foretaget med både beboere i området og de involverede embedsmænd i 2007.

Ændringer i forudsætninger for indsatsen

Udgangspunktet for kvarterløftet var at skabe et attraktivt boligområde, som kunne tiltrække et bredt udsnit af befolkningsgrupperne. Til dette nævnes to positive faktorer, der har gjort sig gældende i forbindelse med forudsætningerne og vilkårene for processen. Udefra kommende konjunkturer og markeds kræfter har været med til at begunstige kvarterløftindsatsen for Nørrebro Park. Gennem de sidste par år har der været en stærk søgning mod Indre Nørrebro, og denne dynamik har langsomt bredt sig til Ydre Nørrebro og Nørrebro Park, så det er blevet populære boligområder. Dette ses i særdeleshed på boligefterspørgslen, der bredte sig til området, og som Nørrebro Park har haft medløb i. At Nørrebro Parken ligger i området, har kun gjort det mere attraktivt og har fået efterspørgslen til at stige yderligere.

Regeringsskiftet i 2001 medførte ændringer, der påvirkede mulighederne for at gennemføre kvarterplanens oprindelige målsætninger. Med den nye regering blev kvarterløft en del af Integrationsministeriet, og det var således ikke længere tilstrækkeligt med en målsætning, der kun ville gøre Nørrebro Park til et mere attraktivt byområde. Integrationen af etniske minoriteter kom således mere i fokus. Det har dog gennemgående for indsatsen været svært at få de etniske minoriteter til at engagere sig i kvarterløftarbejdet, med mindre det var været en indsats, der har været direkte henvendt til deres målgruppe.

En anden ændring som man har kunnet mærke, er, at der er blevet skåret ned på de midler, som man kunne søge via offentlige råd og puljer, hvilket har forringet mulighederne for fundraising. Det har derfor været sværere at skaffe penge til de projekter i kvarterplanen, som ikke var fuldt finansieret fra starten.

Endelig har ændringerne i byfornyelsesloven med en beskæring af støtteniveauet medført, at man har måttet fremskynde en del af boligfornyelsen for at komme ind under de gamle regler. I andre tilfælde har det ført til, at man har opgivet at gennemføre fornyelse i nogle ejendomme og til ændring af indsatsen i andre.

Der har været en tendens til, at de ejendomme, der har været i dårligst stand, ikke har søgt penge til fornyelse. Heller ikke selvom man fra sekretariatets side har rettet henvendelse til boligforeningerne gentagne gange. Ved indsatsens slutfase var der således stadig nogle få boliger tilbage, der ikke var blevet gjort tidssvarende.

Ændringer i mål og strategier

De overordnede målsætninger for kvarterløftet i Nørrebro Park har været relativt brede og generelle, men man har haft fokus på dem under hele forløbet, og det er dem, man har arbejdet efter. Ifølge beboerne har de overordnede målsætninger dog ikke har haft nogen stor betydning for det daglige arbejde.

Der er nogle indsatsområder, hvor man finder, at der har været lidt for ambitiøse målsætninger. Det har i nogle tilfælde taget længere tid at gennemføre de enkelte projekter, end man havde regnet med, da man fastsatte målsætningerne for kvarterløftet.

Der er også kommet nye målsætninger og indsatsområder til under processen. Som eksempel nævnes IT indsatsen, der startede som et pilotprojekt af beboere, og som til sidst blev et fast forankret IT netværk i området; det såkaldte Parknet. Det er et indsatsområde, man til at begynde med ikke havde store forventninger til, men som er endt med at blive selv bærende og som stadigt udvides.

Indsatsen for fremme af erhvervslivet nævnes også som en målsætning, der fik en positiv betydning. Blandt andet har butikskonsulenten og "kampen mod de tomme lokaler" været en stor succes, som har hjulpet mange iværksættere godt på vej. Der er kommet mange nye småerhverv i de førhen tomme butikker, og mange gader har nu organiseret sig i gadelaug. Det gælder blandt andet Jægersborggade og Stefansgade. Der er blevet oprettet et erhvervsnetværk i samarbejde med Nørrebro og Nord Vest, og man håber på, at man vil kunne få en erhvervskonsulent fra netværket repræsenteret i det kommende Lokaludvalg.

I forhold til beskæftigelsen har indsatsen ikke helt fået indfriet sine målsætninger. Man vurderer, at årsagen hertil er, at man aldrig har fået etableret et kommunalt samarbejde som ønsket.

Som ovenfor nævnt er der kommet relativt mere fokus på integration, hvilket kvarterløftet har haft vanskeligt ved at implementere. Bortset fra de Kulturelle Markedsdage er det begrænset, hvor mange etniske minoriteter, der har engageret sig i processen og deltaget i borgerinddragelsen.

Det sociale og sundhedsmæssige område er ikke kommet så meget i fokus som forventet. Man har med projektet LYN forsøgt at sætte især ældres ensomhed på dagsordenen, men projektet sluttede i 2006, da Folkesundhed København ikke længere ønskede at bidrage med økonomisk støtte.

Et område, der heller ikke er blevet vægtet så højt, som man havde forventet, er målsætningen om *det bæredygtige kvarter*. Ideerne har været mange, men når et økologisk projekt har stået som et valg mellem miljø eller økonomi, har sidstnævnte vundet. De aktive miljøsatellitkonsulenter har endvidere prioriteret andre mere overordnede emner end de meget nære ting såsom solceller og opsamling af regnvand. De har haft nogle fokusområder, der ikke har haft med byfornyelsen og forskønnelse af gårde at gøre. De har mere været fokuseret på de trafikale spørgsmål etc. Indsatsen med satellitmedarbejdere, der har arbejdet med økologi, mener man dog godt kunne være støttet mere fra sekretariatets side fx med en heltidsansat, der udelukkende beskæftigede sig med dette område.

Problemet for mange af de foreslåede projekter i kvarterplanen har været, at der manglede supplerende finansiering, og at det har været svært at skaffe denne. I forhold til parken er det dog lykkedes at generere flere penge via samarbejdet med Vej & Park. Der har været flere ambitiøse byrumsprojekter, som man gerne så realiseret, men som det ikke er lykkedes at gennemføre. Det gælder en renovering af området omkring Nørrebro Station, en åbning og udnyttelse af højbanens bue-rum samt en renovering af området under Bispeengbuen. At disse projekter ikke er blevet realiseret i kvarterløftperioden skyldes blandt andet de overordnede planer for den kommende metro, der har bremset kvarterløftets ideer. Man har forsøgt at bringe projektforslagene så langt, som muligt og søgt dem forankret i nye områdefornyelser og hos de relevante forvaltninger, så ideerne ikke går tabt i den videre kommunale planlægning.

Fra 2005 fik man nedsat en gruppe, der skulle koncentrere sig om forankringen af de mest bæredygtige projekter og lægge ekstra vægt på informationsindsatsen for at fortælle om de resultater, man vurderede ville kunne kø-

re videre selvstændigt og udbrede kendskabet til kvarterløftet. Hvor man til at begynde med så forankringsprocessen som en neddrøst af kvarterløftets aktiviteter, blev forankringen i højere grad et spørgsmål om at give en stafet videre med de ideer og projekter, der var blevet søsat for området, og som ikke allerede var blevet fast forankret i lokalområdet. Bogen "Parkkvarteret" er en videregivelse, en stafet i bogform, af de ideer, initiativer og projekter, som indsatsen har medført. Ved kvarterløftsindsatsens slut havde man en klar forventning om, at Nørrebro Park Kvarter forsat vil have et højt aktivitetsniveau på en række sociale og fysiske projekter, og man har via bogen forsøgt at give andre initiativtagere mulighed for at arbejde videre med de mange gode ideer, syv års arbejde har betydet.

Projekternes status 2007

På grundlag af projektdatabasen er der i Tabel 52 vist en oversigt over projekternes status i slutningen af 2007 indenfor forskellige typer af indsatser.

Tabel 52 Status for projekter indenfor forskellige indsats typer, og de budgetterede midler til projekterne ved slutningen af 2007.

	Er besluttet	Er under realisering	Er gennemført og afsluttet	Er i drift (anlægsprojekter)	Er forankret	Alle
						Antal projekter
Boliger og friarealer	0	1	2	0	0	3
Byrum og grønne omr.	2	5	5	0	0	12
Erhverv og beskæftigelse	0	1	6	0	1	8
Sociale, uddannelse og sundhed	1	3	4	1	0	9
Integration	0	0	1	0	0	1
Kultur og fritid mv.	0	1	2	0	0	3
Information og deltagelse	1	4	6	0	0	11
Andet	1	2	3	0	0	6
Alle	5	17	29	1	1	53

Af de i alt 53 projekter var der i 2007 stadig fem, som kun var besluttet, men ikke under realisering, og 17 projekter er endnu ikke afsluttet. De uafsluttede projekter vedrører især byrum og grønne områder, men også løbende sociale indsatser og information og deltagelse. Kun et projekt er anført som forankret. Det indebærer, at en stor del af de ikke-fysiske indsatser ophører med kvarterløftets udløb.

Vurderinger af indsatsen

Overordnet har man arbejdet mod at gøre Nørrebro Park Kvarter til et spændende sted at bo og arbejde blandt andet ved at skabe et område, "der både åbner sig indad og udad til".

Generelt er det opfattelsen, at Nørrebro Park er blevet mere synligt både som navn og som område, og det er nu smeltet sammen med Indre Nørrebro og er blevet en del af byen. Der er kommet et byliv, hvor området før i tiden var mere perifert.

Målsætningen om at gøre kvarteret til "et attraktivt og spændende sted at bo og arbejde", mener man således, er blevet opfyldt. En kendskabsanalyse fra 2006, som kvarterløftssekretariatet har stået for, viser, at ca. 15 pct. af områdets beboere bruger betegnelsen Nørrebro Park Kvarter, når de skal fortælle, hvor de bor. De mange forbedringer og erhvervsmæssige netværk har givet en positiv omtale i medierne og blandt beboerne, men der er uenighed om, hvor stor en del af kvarterløftsindsatsen, der har haft indflydelse på dette, og hvor stor en del der kan tilskrives de samfundsmæssige opadgående konjunkturer.

I førnævnte undersøgelse viser tallene, at 84 pct. af beboerne har haft kendskab til kvarterløftsindsatsen, men som udefrakommende har det ikke altid været nemt at orientere sig og finde informationer om kvarterløftet og de enkelte projekter, der har kørt. Det har især været tilfældet for tilflyttere, der er kommet til, mens kvarterløftet har været i gang. Sekretariatet har været en god støtte, når man som beboer har villet iværksætte egne ideer. Man har følt sig velkommen og hjulpet godt på vej samtidig med, man selv har skullet lægge en del arbejde i for at få sine ideer gennemført. Sekretariatet beskrives i den forbindelse som en nødvendig åbningsport til at skabe adgang til de rigtige kontakter i kommunen.

Det fysiske miljø

Realiseringen af hovedmålsætningen i Kvarterplanen vedrørende det fysiske rum: "At styrke Nørrebro Park Kvarter som et fredeligt og grønt kvarter med Nørrebro Parken som det rekreative og kulturelt samlende element" er et af de indsatsområder, der overordnet beskrives som en succes. Genåbningen af Nørrebro park som et nyt rekreativt samlingspunkt for områdets beboere er et projekt, man opfatter som meget vellykket. Den sender nu de signaler, man havde som målsætning for renoveringen. De små pladser og de mange gadeforskønnelsesprojekter beskrives også som vellykkede projekter. Det drejer sig om Asminderødgade, Esromgade, Søllerødgade Julius Blomsgade, Bregnerødgade, Tikøbgade samt Stefansgade, der alle har gennemgået forbedringer af det fysiske miljø. Indkøbsmulighederne er nu ikke længere kun koncentreret om Nørrebrogade, hvilket man sætter pris på. Der gives i den sammenhæng udtryk for et ønske blandt beboerne om stadig at bevare det noget rå udtryk, som er en del af kvarterets charme blandt andet ved at bevare mange af de mindre værksteder og andre småerhverv, der har været tidligere i mange baggårde. Mange af disse er desværre blevet nedlagt med fornyelsen.

Det oprindelige projekt med en skaterbane under Bispeengbuen blev ikke til noget på grund af modstand fra naboer. Fornyelse af Nørrebrogade har man ikke gjort noget ved, eftersom der fra kommunens side hér foreligger en samlet plan for hele gaden.

Målsætningerne omkring mere fredelige og flere grønne områder i kvarteret, mener man, at det har været svært at komme igennem med, og der nævnes flere eksempler, hvor miljøgruppens ideer har måttet bøje sig for bilerne og den generelle trafik. Man håber på, at planerne om at lukke Nordbanegade for gennemkørende trafik vil blive taget med i den kommunale trafikplan. Det vil sikre skolevejen for mange børn.

Der, hvor cykelruten skærer de trafikerede veje, har man fået skabt nogle sikre overgange for cyklisterne og fodgængere, hvilket der er generel tilfredshed med.

Boligfornyelsen

Ansøgningerne til byfornyelsesmidlerne er forløbet over tre omgange, den sidste i december 2004 med 25 ansøgninger. Der er på boligfornyelsessiden samlet bevilliget 140 mio. kr.. Målsætningen har været, "at alle boliger i området skulle gøres tidssvarende med eget toilet og bad samt have adgang til fælles grønne fri arealer og fælles faciliteter". Dette er næsten lykkedes, men der mangler stadig enkelte ejendomme, hvor toilet og bad endnu ikke er blevet installeret. Det er blevet betragtet som et problem, at nogle af de dårligste ejendomme ikke har søgt bygningsfornyelse, hvorfor Socialministeriet har bevilget 300.000 til en kortlægning af, hvorfor de dårligst vedligeholdte ejendomme ikke søgte om byfornyelse, og hvordan man i fremtiden kan målrette byfornyelsesindsatsen. Det har resulteret i en rapport, som Socialministeriet udgiver.

Med hensyn til bæredygtigheden og miljøindsatsen i ombygningerne har man måttet gå en del på kompromis med de ideer, man havde. Når beboer-

ne selv har skullet betale, har de fravalgt de ekstra økonomiske udgifter, som bæredygtigheden ville medføre.

Forskønnelse af ejendommenes gårdmiljøer har ikke været så udgiftstung en post som boligerne, men også her er man godt tilfreds med resultaterne. Man havde en målsætning om at skabe gårdmiljøer i alle ejendomme, og de målsætninger er næsten lykkedes bortset fra to tilfælde. Processen med bygnings- og gårdforskønnelse beskrives som værende meget styret oppefra, og nogle af beboerne giver derfor udtryk for, at kvarteret har fået en tendens til at ligne et forstadskvarter, hvor man har renset det for den lokale historie, der tidligere har karakteriseret Ydre Nørrebro. Det forklares, at området er blevet for *pænt* og *glansbilledagtigt*. Det er en lidt "kedelig" tendens, de mange gade- og bygningsforskønnelser har medført. Generelt er man dog tilfreds med renoveringen af både gårdmiljøerne og ejendommene. Man mener, det var tiltrængt.

Kultur og fritid

Den overordnede målsætning for indsatsområdet var "at skabe gode forhold og rammer for borgernes fritidsaktiviteter og kulturel udfoldelse". Hensigten bag denne strategi var, at beboerne gennem deres fritidsaktiviteter kunne skabe en lokal identitet og integration.

I den forbindelse bliver de kulturelle markedsdage, som er blevet afholdt en gang om året i Nørrebroparken fremhævet som et projekt, der har bidraget med noget positivt til hele kvarteret. Man betragter det som kvarterets egen byfest, hvor både lokale og folk udefra deltager. Projektet har været med til at give området identitet, mener man. Det har været en målsætning med dette lige fra begyndelsen, at forskellige grupper skulle have mulighed for at stifte bekendtskab med hinanden og opbygge netværk. Som et af de få borgerinddragende projekter har man med de kulturelle markedsdage formået at inddrage beboere med anden etnisk herkomst. Projektet er blevet etableret som et årligt tilbagevendende arrangement i kvarteret, og der er blevet dannet en forening af frivillige og et loppemarkedslaug, der nu skal stå for videreførelsen af arrangementet. De kulturelle markedsdage har endvidere sat fokus på parken som et sted, der "samler" folk.

En indsats for områdets kulturelle udfoldelsesmuligheder har endvidere medført en del lokale kunstprojekter blandt andet i Nørrebro Parken. Ideerne med at få udsmykket mange af områdets husgavle er ikke rigtig lykkedes.

Projektet om et nyt kulturhus i området – det såkaldte Multikulturhus er ikke blevet gennemført til stor skuffelse for både beboere og projektmagere. Man har arbejdet hårdt for at få et kulturhus opført og investeret både penge og energi til ideer og skitser for, hvad kulturhuset kunne indebære. Det er ikke blevet etableret på grund af økonomi og en samlet overordnet plan for Nørrebro, som man skal tage hensyn til. Man er fra kommunens side blevet bedt om i samarbejde med Mimergade kvarteret om at finde en placering for et fælles internationalt kulturhus, hvor flere interessenter er inddraget. Det var bl.a. Nørrebro bibliotek, Nørrebro Hallen samt Verdens Kultur Center (det tidligere medborgerhus på Nørre Allé). Beboerne mente, at et Multikulturhus ville være vigtigt for området, der mangler et fælles samlingssted. Man har ikke indtryk af, at det nye fælles internationale kulturhus vil kunne opfylde dette behov i samme grad. Der findes beboerlokaler i det almene byggeri ved Lundtoftegade, men disse er forbeholdt beboerne dér, så det kan man ikke bruge som samlingssted.

Man har nu planer om at skabe et børnekulturhus i samarbejde med Hille-rødgade Skole. Det har været kvarterløftets målsætning, at disse planer fortsatte, selvom kvarterløftsindsatsen stoppede. Ideerne om børnekulturhuset er derfor nu nedskrevet i bogen "Stafetten".

På fritidsområdet er en række netværksskabende arrangementer gennemført med Kvarterløftets kulturpulje og idrætsprojekter. Man har stadig en forventning om, at der vil blive etableret en fodboldklub i Nørrebro Parken. Der er desuden arbejdet på at skabe netværk og samarbejde mellem lokale

foreninger via Foreningsdynamo og mellem lokale kunstnere. Enkelte af disse projekter kører videre, efter at sekretariatet er lukket ned. Det gælder bl.a. Ali's fiskeforening og kunstnernetværket Slagteriet i Stefansgade. Yderligere er der sat et idrætsprojekt i gang omkring Nørrebro fodboldklub – klubben Nørrebro United.

Erhverv og beskæftigelse

Formålet med indsatsen har været at skabe butikker og småerhverv i stedet for tomme butikker, samt at gøre området attraktivt for nye levedygtige virksomheder og erhvervsformer. Endvidere har det været et formål at få en beskæftigelsesgrad af samme størrelsesorden som resten af kommunen.

Den erhvervsmæssige indsats har gennem indsatsperioden fået en mere fremtrædende plads i kvarterløftet og har bygget meget på iværksætteri. Derimod har man ikke prioriteret indsatsen for beskæftigelse. Af projekter nævnes Informateket, som har huset konsulenter inden for butikker, erhverv, uddannelse og beskæftigelse. Det var både et åbent tilbud til borgere og erhvervsdrivende med behov for råd og vejledning og en professionel og seriøs samarbejdspartner for aktører i kommunale - og statslige institutioner, private virksomheder, foreninger og organisationer, hvor der er blevet skabt netværk og nye samarbejdspartnere. Informateket har primært været en del af beskæftigelsesindsatsen. I den forbindelse har samarbejdet med TDC om etniske unge været en succes. I kvarterløftets periode har der været afholdt tre ungemesser, der har henvendt sig til specielt 9. -10. klasseelever i området. Men hverken samarbejdet med TDC eller ungemesserne er fortsat.

Kvarterløftets butikskonsulent har været en fast ordning og en del af Informateket. Butikskonsulenten har været en succes, som mange butiksejere har benyttet sig af. Ikke mindst for indvandrerbutikkerne, hvor konsulenten på mange måder fungerede som et mellemlid til myndighederne, hvilket har været en stor hjælp for de mange nystartede butikker. Butikskonsulenten har primært fungeret som en envejskommunikation fra kvarterløftet til butiksejerne.

Hverken Informateket eller butikskonsulenten fortsætter, efter kvarterløftet stopper. Men rådgivningsfunktionen fortsætter i kommunen, hvor man samler etniske problemstillinger, de kreative erhverv, kultur og turisme under et. Disse funktioner vil blive varetaget af en erhvervskonsulent. Man har gode erfaringer med, at butikskonsulenten har været lokal forankret. Man mener, at oplevelsen af, at der er kommet en lokal butikskonsulent, har virket positivt og ligefrem overraskende på de mange etniske butikker, der ikke har været vant til en positiv interesse og en mulighed for at blive hørt og få rådgivning. Det har skabt en tillid især blandt ejerne af de etniske butikker på Nørrebro med den direkte og lokale kontakt, og denne tillid og tætte samarbejde vurderes at gå tabt, når funktionen lokaliseres i kommunen.

Af andre projekter, der også har været en succes, men som ikke fortsætter, er iværksætterprojektet Born Global Nørrebro, der både var en integrations og erhvervsorienteret indsats. Projektet havde mere end 90 iværksættere med både dansk og anden etnisk baggrund tilknyttet et uddannelsesforløb. Formålet med projektet var, at det skulle fungere som en "kravlegårdsordning", der via uddannelse, netværk, coaching og mentorer havde fokus på at gøre iværksætterprojekter til selvberende firmaer. En ekstern undersøgelse viser, at Born Global projektet har været en stor succes, hvor ca. 48 pct. efterfølgende er blevet selvstændige. Blandt deltagerne havde ca. 30 pct. anden etnisk herkomst end dansk. Projektet blev afsluttet i 2005.

Både Jægersborggade, Søllerødgade samt Stefansgade beskrives som gader, hvor kvarterløftet har haft stor succes i forbindelse med projektet "Nyt liv i tomme lokaler". Jægersborggade handelsforening har organiseret sig som en grøn forening og er nu en del af en kommunal netværksgruppe, der prioriterer bæredygtighed (www.jaegersborggade.dk). Foreningen eksisterede allerede inden kvarterløftet startede, men man har fået oprettet et tæt

samarbejde. Stefansgade har ligeledes oprettet et gadelaug, der også vil forsætte, efter sekretariatet lukker ned.

Beskæftigelsesindsatsen har haft svære kår i feltet mellem Lokalcentret, den centrale kommunale beskæftigelsesindsats og den statslige arbejdsformidling, hvor visitationen ligger. De mange ideer og initiativer om beskæftigelsen er derfor aldrig blevet rigtig forankret i området. De projekter, der henvendte sig direkte mod en lille målgruppe, har været en større succes.

IT og kommunikation

Hovedformålet med denne indsats har primært været fokuseret på at skabe information til beboerne om kvarterløftindsatsens fremgang.

I marts 2003 blev foreningen Ydre Nørrebro IT-laug ('Parknet') stiftet af repræsentanter for 983 boliger i Nørrebro Park. Siden har flere og flere af ejendommene fundet sammen om projektet, hvor de ved at koble sig sammen har fået adgang til billig forsyning af telefoni, TV og Internet. Første etape af nettet blev sat i drift i december 2003. Parknet er tilsluttet det danske internetknodepunkt for boligforeninger. Parknet er desuden medlem af paraplyorganisationen "Bolignetforeningen". Denne indsats er blevet meget positivt modtaget blandt beboerne. Ikke mindst andelsforeningerne har nydt godt af denne service. Og ved kvarterløfts slutfase er det et projekt, der stadig udvides og som selvstændigt vil køre videre.

En idé, der ifølge beboerne ikke har fungeret helt efter hensigten, er projektet omkring det elektroniske kvarter. Det beskrives som meget ambitiøst og for avanceret til, at de fleste beboere kunne bruge det. Man har i stedet benyttet sig af sitet Google Earths muligheder for at vise på et kort, hvor de enkelte projekter har fundet sted i kvarteret. Det var en god løsning, der har været nem at arbejde med.

Integration, Social og Sundhed

Formålet med denne indsats har været at skabe et kvarter, hvor gensidig tillid, imødekommenhed og respekt er i højsædet samt at styrke de sociale netværk i området.

Det sociale og sundhedsmæssige felt var organiseret under LYN "Livskvalitet på Ydre Nørrebro", som var et netværk bestående af både professionelle og frivillige, der arbejdede med sundhed og livskvalitet bredt forstået. LYN var en decentral indsats et supplement til de generelle tilbud fra sundhedsforvaltningen. Det var en indsats, der søgte at nå grupper, som ikke umiddelbart nås af de generelle kommunale tilbud. Erfaringen fra kvarterløftet er, at en personlig kontakt til de udsatte grupper via nogle nøglepersoner er den bedste måde at skabe kontakt og nå de udsatte grupper på. At der i stedet kom fokus på det sundhedsmæssige, dannede grobund for at arbejde med at etablere nye sociale netværk på tværs af beboere, foreninger og institutioner, som var tæt på de udsatte grupper i lokalområdet – et netværk mellem mennesker og organisationer, der måske ellers ikke ville have mødtes. I LYN har der været ca. 30 projekter indenfor livskvalitet bredt defineret. Hovedfilosofien var, at sundhed ikke udelukkende drejer sig om kost, motion og rygeafvænning, men også handler om livskvalitet. I kvarterløftesekretariatet har man arbejdet ud fra en forestilling om, at de socialt svage ville gå i baglås, hvis de blev påtvunget en bestemt livsstil, så udgangspunktet for indsatsen har været anderledes end andre kommunale sundhedstiltag. Man satte fokus på andre begreber såsom ensomhed og socialt liv frem for udelukkende at koncentrere sig om rygning, motion og sund livsstil. Det var en indsats, der frem for at virke anklagende skulle hjælpe og motivere beboerne. Men trods de mange der har benyttet sig af netværket med de professionelle og de frivillige, har projektet ikke været selvbærende. Man har fra kommunens side ikke ønsket at bakke op om det ej heller økonomisk, og projektet stoppede derfor i 2006.

Den sociale indsats i kvarteret er ikke initieret af kvarterløftsekretariatet men i et organ kaldet Beboernes Kvartersekretariat, som man har samarbej-

det med. Det betyder, at den sociale og integrationsmæssige indsats i selve kvarterløftet har været mindre prioriteret. Det var hensigten, at kvarterløftet skulle samarbejde med boligforeningerne i Lundtoftegade, men foreningerne har ikke været så villige til at udlåne deres faciliteter som ønsket. Det har således været svært at koordinere den sociale indsats i de almene boliger med resten af kvarterløftet. AKB Lundtoftegade har af Landsbyggefonden fået en bevilling på 4,8 millioner, den såkaldte helhedsplan for Lundtoftegade, der skal fortsætte den sociale og sundhedsmæssige indsats i de almene boligbebyggelser i området, så nogle af ideerne fra kvarterløftet fortsætter her.

Selvom LYN projektet ikke har slået igennem og blevet et selvkørende projekt, mener man, at nogle af de ideer og forslag, man har haft, efterfølgende er blevet taget op kommunalt. Blandt andet nævnes et projekt for ældre etniske mænd, der nu støttes af Folkesundhed København.

Hvad der har kompliceret arbejdet med det sociale, er de etniske grupper. Deltagerne oplever på mange måder, at det er svært at komme over visse grænser og inddrage indvanderne i de forskellige projekter. Hvad der ville hjælpe denne indsats, er etablering af et multikulturhus. Målsætningen om højere inddragelse af etniske minoriteter synes således ikke indfriet. Endvidere har der i området været problemer med, at der er et fåtal af danske elever i skoler og institutioner. Det har været svært at få et samarbejde op at stå med de lokale folkeskoler, og man har ikke fået den ønskede opbakning fra skolernes side. I kvarterløftsindsatsens slutfase har man fået et veletableret samarbejde med Hillerødsgades Skole i forbindelse med dens udbygning til heldagsskole. Samarbejdet har iværksat en del projekter herunder blandt andet et øget fokus på børnenes kost og fysiske udfoldelsesmuligheder.

Nordvest Kvarteret

I det følgende beskrives realiseringen af kvarterløftsindsatsen i Nordvest med fokus på eventuelle justeringer og ændrede prioriteringer i indsatsen.

Datagrundlaget for beskrivelsen omfatter flere kilder. I forbindelse med denne slutevaluering er der gennemført et fokusgruppeinterview med henholdsvis repræsentanter for professionelle og beboere i kvarterløftet. Derudover ligger kvarterløftsekretariatets statusrapporter gennem hele projektperioden 2001-2007 samt midtvejsevalueringen, som er gennemført af SBI og NIRAS Konsulenterne til grund for beskrivelsen af indsatsen.

Indledningsvis belyses ændrede mål, strategier og forudsætninger for indsatsen i forbindelse med midtvejsevalueringen.

Ændrede mål, strategier og forudsætninger undervejs i indsatsen

Den bæredygtige og økologiske målsætning

Midtvejs i kvarterløftperioden skete en ændring i opfattelsen af den overordnede målsætning for den samlede kvarterløftsindsats i Nordvest. Det lå fra begyndelsen sekretariatet meget på sinde at skabe en overordnet målsætning for alle indsatsområderne i kvarterløftet. Man ville have en bæredygtig og økologisk målsætning for kvarterløftet. Imidlertid er det sekretariatets oplevelse, at man i styregruppen og i projektgrupperne ikke arbejdede målrettet efter dette tema, eftersom det viste sig vanskeligt konkret at definere, hvad det reelt ville sige "at arbejde og leve bæredygtigt". Da omgivelserne heller ikke skubbede på for at understøtte den bæredygtige og økologiske indsats, blev det vurderet, at det var vanskeligt at opfylde målsætningen. Derudover lå en økonomisk svækkelse af området med bortfaldet af statslige rådighedspuljer også til grund for den manglende målopfyldelse på dette indsatsområde. Styrkelsen af miljøområdet blev derefter primært forankret i Bispebjerg Miljøcenter, som iværksatte nogle samarbejdsprojekter med kvarterløftet.

Det blev dog fremhævet, at der var en fortsat prioritering af temaet på det fysiske område, hvor man søgte at fastholde den bæredygtige og økologiske profil gennem fordelingen af byfornyelsesmidlerne.

Kursen i projektudviklingen

Nogle projekter tegnede sig i realiseringsfasen anderledes, end de først var tænkt. Dette blev forklaret med, at kvarterløftet i nogle sammenhænge var underlagt generelle samfundsmæssige ændringer og politiske målsætninger, som gjorde, at nogle projekter ændrede kurs. Samtidig var man undervejs blevet klogere på de reelle problemer i området. Der var ikke den fornødne tid til at udarbejde en indledende analyse af området, hvilket fik som konsekvens, at tilrettelæggelsen af kvarterløftet på nogle områder blev lidt tilfældig.

De opstillede kerneprojekter i kvarterplanen blev dog iværksat som planlagt.

Kvarterets etniske grupper

Undervejs i projektperioden fik sekretariatet en ændret opfattelse af de etniske grupper i kvarteret. Hensigten var at skabe multikulturelle netværk for at styrke fællesskabet i kvarteret, men det viste sig siden hen, at de forskellige etniske grupper ikke ønskede at blande sig med andre grupper. Der blev dog fortsat iværksat tiltag overfor de etniske grupper via integrationsmedarbejderen, væresteder og foreninger, hvilket betød, at kvarterløftet støttede disse parter, men ikke ydede en særskilt indsats for de etniske grupper. Der blev blandt projektmagerne i den forbindelse peget på, at der i forvejen var tradition for mange tværfaglige netværksgrupper orienteret mod beboere med anden etnisk baggrund end dansk. I forlængelse heraf blev det fra beboernes side nævnt, at kvarterløftet efter deres opfattelse var blevet fejlforklaret som et integrationsprojekt, men at styregruppen ikke betragtede integrationsdimensionen som det centrale omdrejningspunkt for indsatsen.

Det helhedsorienterede perspektiv og beboerinddragelse

Kvarterløftet som helhedsorienteret indsats havde vanskeligt ved at rodfast sig hos de aktive deltagere, der betragtede kvarterløftområdet mere snævert ud fra de enkelte projekter. Folk tog primært udgangspunkt i de konkrete projekter, fordi de havde vanskeligt ved at sætte sig ind i de store strategier. Sekretariatet vurderer i lyset heraf, at det var en fejl at lægge ud med helheder i form af overordnede temaer for kvarterløftet – primært i erkendelsen af, at det ikke kan forlanges af beboerne, at de danner sig det store overblik over indsatsen. Denne tilgang fik også konsekvenser for formidlingsstrategien, der indledte kvarterløftet med at informere om det store billede, overordnede mål, organiseringen mv.

Udgangspunktet for kvarterløftet var således en organisering omkring de fem overordnede temaer, hvorudfra beboere var med til at formulere kvarterplanen. Men man valgte efter udarbejdelsen af kvarterplanen at ophæve arbejdsgrupperne og danne nye projektgrupper relateret til de konkrete projekter. Det var de deltagende beboeres indtryk, at projekternes sammenhængskraft ville blive mere synlig for borgerne et skridt længere fremme i processen. Fokus blev derfor rettet mod at få igangsat projekter samt at få så mange beboere som muligt til at deltage aktivt i kvarterløftet i de enkelte projekter.

Igangsatte og afsluttede projekter

På grundlag af projektdatabasen er der i tabel 53 vist en oversigt over projekternes status i slutningen af 2007 indenfor forskellige typer af indsatser.

Tabel 53. Status for projekter i Nordvest kvarteret indenfor forskellige indsattstyper, og de budgetterede midler til projekterne ved slutningen af 2007

	Er beslut- tet	Er under realise- ring	Er gennem- ført og af- sluttet	Er i drift	Er for- ankret	Alle
Antal projekter						
Boliger og friarealer	0	0	0	0	1	1
Byrum og grønne områder	0	4	3	0	4	12
Rammer for byfunktioner	0	0	0	0	1	1
Service og byfunktioner	0	0	1	0	1	2
Erhverv og beskæftigelse	0	0	1	0	1	2
Sociale, uddannelse og sundhed	1	2	3	0	1	7
Integration	0	2	1	0	0	3
Kultur og fritid mv.	2	2	11	0	14	29
Information og deltagelse	0	4	3	0	0	7
Andet	0	2	8	1	0	11
Alle	3	16	31	1	23	75

I alt 19 projekter var ikke afsluttet i slutningen af 2007, heraf var der tre, som kun er besluttet. Ca. en tredjedel af projekterne er forankrede.

Vurderinger af indsatsens resultater og betydning

Samlet set vurderer de interviewede beboere og projektholdere, at kvarterløftsindsatsen har været god til at opdyrke ressourcer og binde dem sammen samt skabe en brobyggerfunktion mellem lokalmiljøet og det kommunale niveau. Samtidig har det dog været en udfordring, at der fra kommunalt hold ikke har været indtænkt forankring af indsatsen fra starten.

Projektholdere og beboere finder, at indsatsområderne har været de rigtige. Integration kunne eventuelt også have været genstand for en særlig indsats i kvarterløftet, men det ønskede de deltagende lokale interessenter ikke.

Tilrettelæggelsen af kvarterløftet i udvalgte indsatsområder opleves fra projektholdernes side som en udmærket måde at strukturere den samlede indsats på og en forudsætning for at formidle indsatsen til kommunalt hold. Men de finder alligevel, at det af hensyn til inddragelsen af beboerne ville have været bedre, hvis indsatsen havde været mere projektorienteret og dermed mere praksisnær og handlingsrettet fra starten. I tråd med projektholdernes vurdering nævner de interviewede beboerne da også, at beboerne var forvirrede i starten af kvarterløftsperioden, fordi *"strukturen var meget flagrende"*.

Målene på indsatsområdet for beskæftigelse er ikke blevet indfriet. Man valgte at nedtone indsatsen på dette område, fordi det var et vanskeligt område, og fordi kommunen i øvrigt allerede havde fastsat en beskæftigelsesstrategi.

Neden for beskrives udviklingen i og betydningen af de enkelte indsatsområder

Miljømæssig bæredygtighed og Økologi

Som tidligere nævnt var det fra starten tanken, at temaet bæredygtighed og økologi skulle være det koncept, som de øvrige indsatsområder skulle hvile på. Det viste sig dog at være svært at omsætte temaet i praksis, og det har ikke været den succes, man havde lagt op til i kvarterplanen. Det blev i starten forsøgt at udarbejde en plan for, hvordan foreninger, boligejere mv. kunne få støtte til at blive bæredygtige, men det blev for abstrakt og appellerede ikke til nogen, hvorfor temaet som gennemgående tema blev opgivet for i stedet at blive mere projektorienteret. Fra primært at skulle handle om bæ-

redygtighed i byøkologisk forstand blev indsatsen i højere grad defineret som økonomisk og social bæredygtighed.

Målsætningerne for indsatsen nås gennem samarbejdet med Bispebjerg Miljøcenter, hvori de lokale interesser for miljøområdet fremover er forankret. Om end der er tale om en manglende målopfyldelse i dele af indsatsområdet, er pjecen "Bæredygtig byfornyelse i Nordvest" til gengæld blevet udgivet som udgangspunkt for byfornysesansøgninger. Der er ligeledes udgivet en pjeces med kvarterløftets bud på bæredygtige tiltag inden for indsatsområdet Trafik og Miljø.

Herudover er igangsat flere initiativer bl.a. projekt "Miljørigtig butik", som er rettet mod butiksindehavere med anden etnisk baggrund og projekt "Den glade Pose", som er en igangsætterpulje etableret af styregruppen. "Den glade Pose" har til formål at støtte eller igangsætte aktiviteter inden for social-, kultur- eller idrætsområdet og er blevet meget positivt modtaget i kvarteret.

Information og Formidling

Det tværgående indsatsområde Information og Formidling blev revideret undervejs, fordi arbejdsbyrden var blevet for stor for en enkelt informationsmedarbejder. Derfor blev der dels nedsat en borgergruppe, som har givet løbende feedback på sekretariatets formidlingsform, dels blev der nedsat et udvalg under styregruppen, som har arbejdet med udvikling af nye tiltag på informationsområdet. Udvalgets todelte infostrategi har bestået i at opretholde en flerstrengt basisinformation, der også skulle fungere som dokumentation. Derudover skulle udvalget gøre en særlig indsats for at vække nysgerrighed og engagement for kvarterløftet.

Som et led i informations- og formidlingsstrategien er der blevet arrangeret en eventrække i form af regelmæssige fredagscafeer med henblik på at bringe folk sammen og skabe dialog på tværs af borgergrupper. Herudover er en bog af Jan Sonnergaard om marginaliserede grupper i københavnervet blevet husstandsomdelt og har fået stor opmærksomhed. Både Jan Sonnergaards bog, en imagekampagne og introduktionsvideo om kvarterløftet har haft en god effekt i forhold til at informere beboerne om kvarterløftet. Endelig nævner sekretariatet en imagekampagne for Nordvest, hvor der blev lavet en event omkring en bog med de bedste steder fra Nordvest under sloganet "2400 Nord-Best – en bydel der hitter". Målet var at skabe større attraktion i forhold til kvarteret og dermed bedre mulighederne for at sælge boliger.

Fra projektholdernes side peges på, at der i forbindelse med informations- og formidlingsindsatsen med fordel kunne have været gennemført løbende undersøgelser for at afdække beboernes kendskab, ønsker og tilfredshed med kvarterløftet. Dette kunne give sekretariatet en mere systematisk tilbagemelding på de tiltag, som er blevet sat i værk og bidrage til at dokumentere udviklingen i indsatsen.

Trafik og miljø

"Trafik og Grøn handlingsplan", som blev godkendt i 2003, har undervejs i kvarterløftet dannet grundlag for styregruppes prioritering af indsatsområdets projekter. Trafik og miljø er det indsatsområde, der har betydet mest for de interviewede beboere, og hvori de har haft det største engagement.

Der er med indsatsområdet trafik og miljø således opnået flere store resultater i forhold til målene om at fremme kvarterets grønne profil og skabe plads til rekreative opholdsmuligheder. Som eksempel på dette beskrives det som et stort resultat, at det er lykkedes at omlægge kvarterets centrale kryds Knudepunktet og derigennem skabe fælles mødesteder og forbedret trafiksikkerhed. Derudover er det gennem partnerskabsmodeller mellem kommune, lokalområde og investor lykkedes at nå til enighed om etablering af offentlige rekreative arealer på privatejede grunde. Det er projektholdernes opfattelse, at disse projekter har gjort de deltagende beboerne mere

bevidste om den demokratiske proces, ligesom beboere gennem seriøs in-volvering i de beslutninger, der skulle træffes undervejs, har fået stort ejerskab til projekterne. Projekternes styrke er desuden, at de er synlige beviser på, at der er sket forbedringer i kvarteret, som kommer den almindelige borger til gode.

Målet om at skabe renere gader har ifølge projektholdere og beboere været et (for) ambitiøst mål og derfor været vanskeligt at opnå. Der er imidlertid registreret en lavere fraflytningsfrekvens fra kvarteret, og det er håbet, at denne tendens positivt vil medvirke til, at beboerne på sigt bliver mere motiveret til at renholde deres kvarter.

I forhold til målet om at skabe sikker færdsel for bløde trafikanter, er der sket en forbedring for cyklister i form af flere cykelstier. Men de interviewede beboere oplever ikke, at det er blevet mere sikkert at færdes som fodgænger i kvarteret, selvom der i nogle områder er blevet indført 40 km/t-zoner for bilister. I forhold til målet om at skabe bedre belysning i kvarteret, er der gennemført et eksempelprojekt på en vej (Lys over Ørnevej), hvilket på sigt skal koordineres med kommunes belysningsstrategi for hele byen.

I forhold til dette ønske om at trafikregulere, renholde og forskønne veje i kvarteret har det været en udfordring, at mange veje i Nordvest er private fællesveje. Det har derfor været et særskilt projekt i sekretariatet at søge at motivere til gennemførelse af privatvejs-projekter herunder etablering af lokal netværksdannelse med det formål at fremme dannelsen af egentlige vej-lav. Som et middel til at udbrede kendskabet til muligheden for at danne vej-lav og hvordan er der blevet udarbejdet en Håndbog for vej-lav.

Det er lykkedes at få to vej-lav op at stå, hvilket forklares med, at der her var aktive beboere til stede, som gik ind i projektet. Erfaringen er, at det er vanskeligt at forankre idéen om vej-lav gennem opsøgende arbejde hos grundejerne. Beboerne skal selv vise interesse for, at det kan lade sig gøre. Det fremadrettede arbejde med at etablere vej-lav er blevet forankret i Lokal-udvalget, hvor interesserede grundejere/beboere kan finde støtte til processen.

Byfornyelse

Ved kvarterløftets begyndelse blev det besluttet, at der ikke måtte ændres på lejlighedernes størrelse i forbindelse med byfornyelsen i kvarteret. Sekretariatet oplevede i midtvejsevalueringen dette som en hæmsko for at ændre området og skabe en mere blandet beboersammensætning. Dog påpegede de, at opførelsen af 1.200 nye familieboliger i området kunne medvirke til at afhjælpe problemet og tiltrække nye beboergrupper. En anden begrænsning har været de lovgivningsmæssige rammer for, hvilke projekter der kan gennemføres i byfornyelsesregi, og her har der været behov for en større fleksibilitet i tildelingen af midlerne.

Derfor blev der indarbejdet en række justeringer af ansøgningsskemaet og vejledningen i forbindelse med tildelingen af byfornyelsesmidlerne, fordi en række ansøgninger ikke opfyldte lovgivningen, bl.a. vedr. bagatelgrænsen eller omvendt ansøgte om for store beløb. Selvom mange ejendomme har modtaget byfornyelsesstøtte fra kvarterløftet, påpeges det, at der stadig er et stort behov i kvarteret, da mange store ejendomme ikke har fået midler til byfornyelse.

Både de interviewede projektholdere og beboere fremhæver, at der har været et særdeles godt samarbejde mellem borgere og kommune i forbindelse med byfornyelsesprojekterne på trods af, at byfornyelseslovgivningen sætter mange grænser og afføder en tung beslutningsproces. Borgerne har været tæt inddraget i processen og været med til at definere, hvilke kriterier, der skulle opfyldes i forbindelse med det pågældende byfornyelsesprojekt. Det gode samarbejde forklares med, at en repræsentant fra Plan og Arkitektur i kommunen har siddet lokalt i kvarterløftssekretariatet. Det har givet mulighed for bedre at forstå borgernes behov og for at skabe en tæt dialog på tværs med afsæt i kompetent rådgivning. Erfaringerne fra byfornyelsespro-

jekterne i Nordvest har været med til at skabe nye perspektiver på borgerinddragelse og åbenhed i processen frem mod renoveringen. Udfordringen ligger dog i, at de økonomiske kriterier og beregningsmetoder er for komplekse til, at den almindelige borger kan forstå dem og derfor er barrierer for inddragelsen af borgerne.

I forhold til synligheden omkring byfornyelsesprojekterne i kvarteret peger nogle projektholdere på, at man med fordel kunne have eksponeret og formidlet projekterne i mere i offentligheden fx ved udstille billeder af de mange gårdanlæg, som er blevet etableret, men som ikke er synlige udadtil i kvarteret.

Kultur og Idræt

Ansættelsen af en idrætskonsulent vurderes at have haft stor betydning for både at sprede, styrke og forbedre idrætsaktiviteter i kvarteret. Ansættelsen blev udledt af et samarbejde med Københavns Kommune om projektet "Motionssatsningen", som er rettet mod fysisk inaktive i Nordvest og Kgs. Eng-have. Der blev i forbindelse med Motionssatsningen igangsat flere projekter, som samlet set har øget udbuddet af forenings- og idrætsaktiviteter i kvarteret. Samtidig har kvarterløft og Motionssatsningen sat fokus på udsatte grupper i bydelen, bl.a. med et projekt for svært overvægtige kvinder. Idéen med en idrætskonsulent som del af projektteamet i kvarterløftet er indført i alle øvrige kvarterløftsprojekter i København.

Flere centrale projekter som Skaterparken X-hall, Nordvest Festivalen og aktiviteterne i Lygten Station har opnået et højt lokalt ejerskab, og beboerne oplever, at særligt festivalen har medvirket til at styrke områdeidentiteten. Den er nu forankret under en paraplyorganisation i Lokaludvalget, som samtidig med festivalen skal koordinere en række kulturarrangementer, der gennemføres på samme tidspunkt hver år i kvarteret som en tradition.

Skaterparken X-hall er blevet en stor attraktion – også internationalt. Tanken om, at Skaterparken skulle være brugerstyret, blev sluppet, fordi skaterne ikke var organiserbare i forhold til at løfte ansvaret. Derfor er hallen i dag kommunalt forankret, og det fungerer ifølge projektholderne fint.

Lygten Station som informations- og mødested og dens synlige placering har undervejs i indsatsen bidraget til at skabe en positiv eksponering af kvarterløftet. Projektholderne kunne dog ønske sig, at der efter kvarterløftets afslutning havde været etableret en brugerorganisering omkring huset, så det kunne bruges som samlingssted for aktive borgere, der engagerer sig i lokalpolitik. Et sådant hus ville ifølge projektholderne også have været et oplagt sted for borgere med anden etnisk baggrund at mødes. Et fast mødested ville gøre det nemmere at komme i kontakt med denne borgergruppe. Oprindeligt var det i kvarterplanen målet, at HT-grunden skulle bruges til et idræts- og kulturhus som samlingssted for kvarteret, men der var ikke opbakning til denne idé fra kommunen. I stedet skal der anlægges en kvarterpark på grunden.

Social og Sundhed

Det blev ifølge projektholderne relativt hurtigt besluttet, at kvarterløftet ikke kan løfte de massive sociale problemer i Nordvest. Derfor bortfaldt succeskriteriet om etablering af et værested for marginaliserede grupper. Dette var ud fra en betragtning om, at kvarterløftet nok kan bidrage til at skabe en bedre trivsel, men ikke kan løse problemerne.

I stedet valgte man at rette indsatsen mod de ældre i kvarteret, hvilket bl.a. har udmøntet sig i projektet "Etniske ældre i Fokus", som har ført til både foreningsdannelse og konkrete tilbud for ældre beboere med anden etnisk baggrund. Ansættelsen af en integrationskonsulent i samarbejde med Lokalcen-tretet Bispebjerg har bidraget til at styrke disse netværk blandt etniske grupper. Derudover er der blevet indgået et samarbejde med en boligforening om projektet "De glade ældre", hvor der på ejendommen Grønne-

gården bliver arrangeret aktiviteter for de ældre beboere, og hvor der er blevet etableret et mødested.

Oprettelsen af fritidstilbud for børn og unge, der ikke deltager i etablerede tilbud, er sket gennem bydelens ungeråd, som har deltaget aktivt i konkrete projekter.

Erhverv og Beskæftigelse

Indsatsområdet for erhverv og beskæftigelse har været en udfordring for kvarterløftet, eftersom det ifølge projektholdere og beboere har været begrænset, i hvilket omfang kvarterløftet som afgrænset lokal indsats har kunnet påvirke udviklingen på dette område.

Der har således ikke været arbejdet målrettet på at opfylde succeskriterierne for beskæftigelsesområdet, eftersom det blev vurderet, at en lokal indsats i regi af kvarterløftet ikke ville have en tilstrækkelig positiv effekt på beskæftigelsen. Denne vurdering forklares med de samfundsmæssige konjunkturs udvikling, samt at Københavns Kommune ikke ønskede at støtte lokale beskæftigelsesordninger.

I forhold til erhvervslivet lod man derfor også indsatserne på det beskæftigelsesmæssige område bortfalde for i stedet at prioritere fysiske forbedringer i bydelen. Kvarterløftet har i denne sammenhæng haft et tæt samarbejde med erhvervsdrivende. Det har ført til projekter med grundejere som aktive partnere i finansiering af offentligt tilgængelige rum. Derudover har man haft en butikskonsulentordning, som har ydet rådgivning om iværksætteri til små forretningsdrivende. Mange etniske forretningsdrivende har ifølge projektholderne haft glæde af denne ordning. En ungemesse, hvor unge, uddannelsessteder og virksomheder mødtes, har været en succes målt på den store tilslutning til arrangementet.

Det har år tilbage uden held været forsøgt at få et erhvervsnetværk op at stå i kvarteret, hvorfor de forretningsdrivende nu er organiseret i det samlede erhvervsnetværk for Nørrebro. Det har i kvarterløftet generelt været vanskeligt at få de forretningsdrivende til at engagere sig i kvarterløftets arrangementer. Der været igangsat et projekt omkring forskønnelse af facader og herunder skiltning, hvor butikskonsulenten var bindeled mellem kommune og erhvervsdrivende. Imidlertid blev forventningerne mellem kommune og forretningsdrivende ikke afstemt, eftersom de forretningsdrivende ikke nåede til forståelse om, at ny skiltning krævede en godkendelse i kommunen. Erfaringen fra projektet er ifølge projektholderne, at kvarterløftet med rådgivning fra en arkitekt skulle have præsenteret en samlet plan for facadeløft samt afsat midler til dette. Dette kunne medvirke til at forenkle processen for den enkelte forretningsdrivende.

Brøndby Strand

Beskrivelse og vurdering af indsatsen bygger på kvarterløftets egen statusrapport 2001-2007 og en imageundersøgelse, som sekretariatet gennemførte i 2006 samt en midtvejsevaluering, der blev foretaget af SBI og NIRAS Konsulenterne (2005). Derudover er der i forbindelse med kvarterløftets ophør gennemført fokusgruppeinterview med kvarterløftsekretariatet og involverede embedsmænd fra kommunen og med aktive beboere i Brøndby Strand. Derudover bygger beskrivelsen på relevant datamateriale om området.

Ændrede mål, strategier og forudsætninger

Generelt oplever sekretariatet og de involverede forvaltninger, at den samlede indsats har levet op til det overordnede mål om at gøre området mere bæredygtigt gennem et synligt fysisk løft og forskellige sociale og kulturelle aktiviteter. Stort set alle udpegede indsatsområder er blevet berørt, og man-

ge har ført til konkrete projekter. Dog er der ifølge sekretariatet områder, der kunne have haft mere fokus. Her peges især på imagearbejde, information og formidling. Den manglende fokusering på dette område skyldes imidlertid en bevidst prioritering af ressourcerne, og konklusionen fra sekretariatet er, at det er gået rigtig godt i forhold til forudsætningerne.

Undervejs i forløbet er der sket nedenstående ændringer i mål, strategier og forudsætninger. Disse er sket inden og i forbindelse med en intern midtvejsevaluering i 2005. Herefter er der ikke sket ændringer.

Målsætningen om blandede ejerformer

Allerede tidligt i forløbet blev det klart, at det ikke var muligt at opfylde en af kvarterløftindsatsens overordnede målsætninger om at omdanne eksisterende lejligheder til andre boligformer, idet boligselskaberne afslog at samarbejde om dette initiativ. Målsætningen blev dog vurderet til fortsat at være aktuel, idet den ville blive opfyldt på anden vis i forbindelse med nybyggeriet i området. Med nye bolig- og ejerformer i det nyopførte parcelhuskvarter skete der en intern rocade blandt beboerne.

Økonomiske besparelser og et ændret ambitionsniveau

En væsentligt ændret forudsætning for kvarterløftet i Brøndby Strand har været besparelserne på området. Det skyldes nedlæggelsen af en række puljer og fonde efter regeringsskiftet. Også et skift i kommunens økonomi har givet andre betingelser og har betydet, at ambitionsniveauet blev sænket, idet der hovedsageligt er blevet givet midler til mindre projekter i kvarterløftet. Således vurderede sekretariatet i forbindelse med midtvejsevalueringen, at det politiske niveaus manglende signal om de kommunale besparelser på et tilstrækkeligt tidligt tidspunkt har fået den konsekvens, at mange ideer har fået lov at "vokse vildt". Det har resulteret i store skuffelser blandt beboere, fordi ideerne har vist sig urealiserbare.

Ideen om et kultur-, idræts- og sundhedshus var således fra begyndelsen det centrale omdrejningspunkt i kvarterløftet. Husets aktiviteter skulle både tage udgangspunkt i områdets problemer og skabe en positiv profil for Brøndby Strand for at tiltrække andre borgere til området. Imidlertid har kommunen undervejs reduceret de oprindelige planer for huset væsentligt, idet den ikke som planlagt har søgt ekstern finansiering til projektet. Ved midtvejsevalueringen udtrykte de interviewede beboere bekymring for, at kulturhuset ikke ville få den ønskede status som et nyskabende initiativ med en særlig gennemslagskraft for området. Deres bekymringer gik på, at huset kun ville tilbyde de samme muligheder som de nærliggende byers kulturhuse, hvorfor det vil blive vanskeligt at tiltrække omgivelsernes opmærksomhed i forhold til huset og at skabe en særlig attraktion i Brøndby Strand.

I det hele taget gav de interviewede beboere ved midtvejsevalueringen udtryk for, at der med kvarterløftet ikke var "tænkt stort nok" i form af mere banebrydende projekter. Ifølge beboerne var indsatsen på det tidspunkt karakteriseret ved mange små og overskuelige tiltag – også kaldet "lappeløsninger" – der umiddelbart kunne realiseres, men som ikke gav anledning til et nyskabende og samlet løft med en særlig betydning for beboerne i området og for dets image.

Ved kvarterløftets afslutning er holdningen blevet mere positiv på grund af de fysiske resultater, der er kommet.

Igangsatte projekter og deres status

På grundlag af projektdatabasen er der i tabel 54 vist en oversigt over projekternes status inden for forskellige typer af indsatser. Desuden er vist, hvor store ressourcer der er bundet i disse projekter.

Tabel 54. Status for projekter i Brøndby Strand inden for forskellige indsats typer og de budgetterede midler til projekterne ved slutningen af 2007

	Er besluttet	Er under realisering	Er gennemført og afsluttet	Er forankret	Alle
	Antal projekter				
Boliger og friarealer	1	1	1	2	5
Byrum og grønne områder	1	1	1	2	6
Rammer for byfunktioner	0	3	0	3	6
Service og byfunktioner	0	0	1	0	1
Erhverv og beskæftigelse	0	0	2	2	4
Sociale, uddannelse og sundhed	0	0	1	1	2
Integration	0	0	1	4	5
Kultur og fritid mv.	0	0	0	1	1
Information og deltagelse	0	1	2	5	8
Andet	0	1	0	0	1
Alle	2	7	9	20	38

Af de i alt 38 projekter var de 9 ikke afsluttet i slutningen af 2007. 20 af projekterne er forankrede, hvilket er en stor andel set i forhold til de øvrige kvarterløftområder.

Vurderinger af indsatsens resultater og dens betydning

Det fysiske miljø

Ved kvarterløftets afslutning er alle de fysiske projekter igangsat eller gennemført på nær projektet om blandede ejerformer, som blev opgivet på opfordring af lokalområdet. Flere af projekterne har dog været ramt af forsinkelser herunder Knudepunktet og Kulturhuset, og disse forsinkelser har medført frustrationer blandt beboerne og tilsvarende udfordringer for sekretariatet og kommunen. Ifølge den samlede statusrapport, som kvarterløftsekskretariatet har udarbejdet i 2007, vurderes det, at kvarterløftindsatsen har bidraget til, at alle de overordnede mål for den fysiske indsats vil blive indfriet. Samtidig oplever sekretariatet og de kommunale medarbejdere, at ambitionsniveauet for de fysiske projekter har været passende specielt fordi, der med de fysiske projekter er skabt mulighed for, at mange nye aktiviteter og projekter kan udvikle sig i årene, der kommer. Ved midtvejsevalueringen var de interviewede beboere pessimistiske, hvad angår især kulturhusets ambitionsniveau, idet de oplevede, at der blev gået alt for meget på kompromis med beboernes ønsker og ideer, og at de ikke var tilstrækkeligt involverede i projekterne. Denne pessimisme er ved kvarterløftets afslutning overvejende afløst af optimisme og en positiv oplevelse af, at beboerne kunne genkende deres ideer og ønsker både i Kulturhuset og Knudepunktet som helhed.

Beboerne ser forbedringerne af de fysiske rammer som et af de bedste resultater af kvarterløftindsatsen. Ifølge sekretariatet og kommunen har indsatsområdet for det fysiske miljø netop medvirket til, at folk begynder at se kvaliteter ved Brøndby Strand. Særligt facaderenoveringerne gør forbedringerne og potentialerne synlige i området. Der er således en tro på, at Brøndby Strand vil udvikle sig til et attraktivt område inden for 10-15 år.

Kvarterløftet i Brøndby Strand har således gjort de samme erfaringer som mange andre tilsvarende indsatser med håndteringen af de fysiske og synlige projekter i kvarterløftet. På den ene side er det de fysiske projekter, der kan tiltrække den største og bredeste interesse blandt beboerne, men pga. den meget lange og komplicerede planlægnings- og realiseringsproces er det samtidig de fysiske projekter, der skaber flest frustrationer på "begge sider af bordet". Her er en kontinuerlig dialog og information om projekternes status væsentlig for beboernes oplevelse af at være involverede og med i projektet, hvilket kvarterløftet i Brøndby Strand oplevede midtvejs i projektet.

Her havde man et midtvejsseminar, og derefter blev dialoggruppen ændret til et bredere dialogforum.

Kultur og integration

Kultur og integration var fra starten et centralt indsatsområde i kvarterløftet, men det blev tidligt i forløbet klart, at det ikke gav mening at arbejde med temaet som et selvstændigt indsatsområde. Tværtimod skulle kultur og integration forstås bredt som både social og kulturel integration, og samtidig skulle temaet indgå aktivt i alle kvarterløftets indsatsområder og projekter.

Dette er ifølge den samlede statusrapport for kvarterløftet i Brøndby Strand i høj grad lykkedes, og sekretariatet vurderer, at målene med indsatsområdet er opfyldt, fordi kultur og integration netop er blevet en central del af langt hovedparten af kvarterløftets delprojekter. Fx skal kulturhuset skabe rum for socialt samvær på tværs af alder, kultur og socialt tilhørsforhold, og projekterne under indsatsområdet "Erhverv og beskæftigelse" skal bane vej for integration på arbejdsmarkedet, ligesom indsatsområdet "Børn og Unge" fokuserer på at fremme social, kulturel og aldersmæssig integration gennem de iværksatte delprojekter. Gennem kvarterløftprojektets delprojekter er der samtidig skabt et netværk mellem de forskellige etniske foreninger og nøglepersoner i og omkring Brøndby Strand, hvilket er vigtigt for forankring og videreførelse af de igangsatte initiativer. I forhold til udsatte unge har akut-herberget opnået gode resultater, og boligforeningerne udviser et socialt ansvar for gruppen i samarbejde med kommunen.

De fleste af de delprojekter, der specifikt hører under kultur og integrationsindsatsen, er enten i drift eller i etableringsfasen, mens to projekter er opgivet. Det er især de anlægstunge projekter, der pga. forsinkelser stadig er i etableringsfasen.

De to projekter, der er opgivet, er hhv. etableringen af aflastningsboliger for flygtningefamilier og uddannelsen for brobyggere. Allerede tidligt i forløbet vurderede socialforvaltningen, at det forventede behov for aflastningsboliger ikke var til stede, og derfor var det naturligt at opgive projektet. Mht. brobyggeruddannelsen, så er der ifølge den samlede statusrapport stadig et stort behov for en sådan uddannelse, men projektet blev droppet pga. manglende lokal opbakning og ressourcer. Sekretariatet vurderer, at arbejdet med at udvikle et uddannelsesforløb for brobyggere er en omfattende proces, som bør foregå i et andet regi end kvarterløft. Derfor har sekretariatet arbejdet aktivt for, at uddannelsen udvikles i andre sammenhænge.

Endelig er der undervejs i processen kommet nye initiativer til, som ikke indgik i den oprindelige kvarterplan. Her er det især initiativerne omkring "Tryghed i alderdommen", der kommenteres positivt af de interviewede fra såvel forvaltning som lokalområde. Således er det lykkedes at igangsætte en integrationsproces gennem etablering af forskellige interessefællesskaber mellem de forskellige etniske grupper af ældre i Brøndby Strand. Interessefællesskaberne opstår omkring aktiviteter som stavgang, gymnastik, sund – mad - kurser etc.

Samlet set er der med kvarterløftet kommet megen fokus på kulturområdet i Brøndby kommune generelt. Det forhold, at der bor 102 forskellige etniske grupper i kommunen, medtænkes nu i de øvrige kommunale tiltag. Også politisk er der sket et skred i forståelsen af de etniske grupper, idet der er åbnet for mere fleksible organiseringsformer i kommunen, end folkeoplysningsloven umiddelbart giver mulighed for. Problemet har været, at de etniske grupper så at sige "falder igennem" lovgivningen, fordi de agerer anderledes end etniske danskere og har andre måder at organisere sig på.

Det grønne

Umiddelbart fylder det grønne indsatsområde ikke meget i kvarterløftet i Brøndby Strand, selvom de kommunale medarbejdere oplever, at beboerne finder det vigtigt, fordi de ofte henvender sig til kommunen om spild og andre bæredygtighedsemner. Ifølge den samlede statusrapport vurderer sekretari-

atet dog, at der faktisk er sket en del på det grønne område, selvom to ud af de oprindelige tre grønne projekter er opgivet. Dels er der kommet nye projekter til, dels er affaldssortering og vandbesparende tiltag, som indgik i de oprindelige projekter, igangsat i andet regi. Med hensyn til den planlagte skulpturpark så har den lokale opbakning ikke været til stede, hvorfor projektet måtte opgives. Ligeledes har man måtte opgive projekterne om Miljøkoordinatoren og Boldbane på det grønne overdrev af økonomiske årsager.

Børn og unge

Til gengæld er det forholdsvist uafprøvede børn - og ungeområde vokset til at blive et stort indsatsområde bl.a. i relation til beskæftigelsesindsatsen.

I den oprindelige kvarterplan var der foreslået syv projekter målrettet børn og unge, men undervejs er der kommet seks mere til, og alle projekter er realiseret. Derudover har mange af delprojekterne under de andre indsatsområder børn og unge som primær målgruppe. Den samlede indsats på børn - og ungeområdet er et godt eksempel på, hvordan store langsigtede projekter som værestederne kan spille sammen med kommunens generelle tiltag og forskellige mindre initiativer og éndagsarrangementer. Undervejs i forløbet er de oprindelige initiativer vokset, ændret og tænkt sammen med andre tiltag, så den samlede indsats for børn og unge i Brøndby Strand må betegnes som et af kvarterløftets største succeser. En af grundene til, at det er lykkedes at skabe sammenhæng og synergi i indsatsen, er det tætte samarbejde, der er etableret mellem kvarterløft, lokale institutioner(skolerne), foreninger og kommunens forvaltninger. I statusrapporten fremhæves da også de uvurderlige erfaringer, kommunen har høstet med tværsektorielt samarbejde, inddragelse af alternative aktører, uddelegering af kompetencer og ansvar og hurtig/alternativ sagsbehandling.

Fx er der gode erfaringer med puljen af frie midler for aktive børn og unge. Her har en ultrakort sagsbehandlingstid på mellem en og fem dage gjort det muligt at gribe de unges ideer hurtigt, så man kunne fastholde deres interesse og mod på at gennemføre det ønskede projekt.

De to væresteder for børn og unge – herunder Tranens Drengene – drives fortsat af de unge selv, og der er efter de unges ønske også etableret et værested for dem, der er ældre end 18 år. I relation til disse væresteder er der skabt et samarbejde mellem lokale unge, SSP og Socialforvaltningens Ungehus om Ung til Ung Opsøgende Arbejde.

Særligt Tranens Drengene, som er et kriminalpræventivt projekt for etniske drenge, har været en succes på indsatsområdet for børn og unge. Værestedet retter sig mod unge, der mangler beskæftigelse i deres fritid primært om aftenen. Værestedet er initieret af en gruppe drenge med en begyndende skæv løbebane – drenge som ønskede at gøre noget både for sig selv og andre i samme situation. Efter værestedets etablering er der blevet skabt et mere roligt miljø ved stationen og centeret i kvarteret.

Det helt særlige ved projektet er ifølge sekretariatet, at drengene løser en opgave, som de professionelle ikke kan løse alene. I begyndelsen var der stor skepsis både fra kommunal side og fra beboerne, om hvorvidt drengene var i stand til at styre projektet. Dengang fandt mange, at det var problematisk at lade Tranens Drengene organisere og styre værestedet selv. Denne skepsis og mangel på anerkendelse og tiltro til de unges indsats er stort set forstummet her ved kvarterløftets afslutning, og værestederne er i dag forankret i kommunens Børneforvaltning.

I løbet af de fem år, Tranens Drengene har eksisteret, har fokus rettet sig mere og mere mod at få de unge i uddannelse eller beskæftigelse. Det samme gælder værestedet for unge over 18 år. De unge, der er ansat i projektet, føler, at de bakkes op af kommunen – en opbakning de finder meget væsentlig for deres arbejde. Især peger de på vigtigheden af den støtte, de fik fra kvarterløftseksariatet, da projektet startede op. Det, at projektlederen tog dem alvorligt og troede på projektet, var med til at holde modet og motivationen oppe. De unge projektledere mener, at værestederne er så stor en

succes, fordi de kender brugerne, fra de er små, og kender deres familier, så der er en tillid at bygge på.

Beskæftigelse og Erhverv

Alle tre projekter under dette indsatsområde var knyttet op på Knudepunktet omkring centeret og stationen og kulturhuset, idet man forventede, at disse projekter ville betyde flere job i lokalområdet. Af forskellige årsager er Knudepunktsprojektet blevet forsinket, og det har haft konsekvenser for beskæftigelsesprojekterne.

For Informations- og servicebutikken har det betydet, at den er blevet koblet sammen med et nyt femårigt samarbejdsprojekt mellem Brøndby Strand og Brøndby Kommune. Projektet er støttet af Landsbyggefonden, og rækker ud over kvarterløftperioden.

Indsatsområdet er generelt blevet tilpasset eksisterende tilbud, således at indsatsen er en overbygning til den generelle kommunale beskæftigelsesindsats, fordi området ifølge sekretariatet er godt dækket ind via denne indsats. Således er arbejdsløsheden i området faldet med 5,9 pct. i kvarterløftperioden, hvilket sekretariatet primært tilskriver kommunens generelle beskæftigelsesindsats suppleret med kvarterløftindsatsen. Især har kvarterløftets indsats rettet mod unge arbejdsløse været en stor succes og har medvirket til at sætte øget fokus på uddannelse.

De tre projekter i kvarterplanen er undervejs blevet suppleret med fire nye projekter, hvoraf de tre er blevet gennemført. Det drejer sig om:

- Ung til Ung Opsøgende Indsats
- Alternativ beskæftigelsesindsats for marginaliseringstruede unge
- DSB – beskæftigelsesprojekt

Det sidste supplerende projekt rettede sig mod synlig erhvervs- og ejendomsservice, men blev opgivet, da det ikke var økonomisk bæredygtigt.

Projektet om Ung til Ung Opsøgende Indsats i kombination med værestedet Tranens Dreng har givet meget positive resultater. Formålet med projektet var at få nogle af de mere "problematiske" unge i uddannelse eller arbejde, og metoden var at opsøge og møde dem på deres banehalvdel. Bl.a. åbnede projektet en hal, hvor de unge kunne spille bold midt om natten. Kontakten og rekrutteringen gik bl.a. via Tranens Dreng, der samtidig fungerede som rollemodeller for målgruppen. Der har været omkring 30 deltagere i projektet, hvoraf en tredjedel faldt fra med det samme. Resten kom videre i uddannelse eller arbejde. Samtidig har systemet (kommunen) fået en stor viden om de udsatte unge og de kræfter og mekanismer, der fastholder dem i en negativ og måske kriminel livsstil.

Image og lokal identitet

Dette indsatsområdes mange succeskriterier og mål relaterer sig til hele den samlede kvarterløftproces og ikke kun indsatsområdets to projekter – Kvarterbladet og det lokale mediesamarbejde. Således lægges der i statusplanen vægt på, at image og lokal identitet i vid udstrækning er knyttet til udviklingen i de øvrige indsatsområder, og det overordnede mål med denne del af indsatsen har været at styrke kvarterløftområdets interne og eksterne image. Ifølge den samlede statusrapport har der i processen været fokus på det interne image og beboernes tilknytning til Brøndby Strand. Der er arbejdet ud fra teorien om, at den bedste måde at gøre et område attraktivt på er ved at løse de lokale fysiske og sociale problemer og samtidig støtte op om allerede eksisterende tilbud.

I kvarterplanen beskrives to konkrete imageprojekter; Kvarterblad og Lokalt mediearbejde.

Kvarterbladet blev opgivet tidligt i processen pga. manglende opbakning fra beboerne. Planen var, at det eksisterende almene beboerblad "Esplana-

den" skulle "omdannes" til et kvarterblad for hele Brøndby Strand. Imidlertid ønskede de ni boligafdelinger at fastholde bladet som et fælles talerør for de almene boligafdelinger i Brøndby Strand, bl.a. pga. debatten om salg af almene boliger, der var meget fremme ved kvarterløftets start.

Projektet omkring lokalt mediearbejde havde til formål at styrke og koordinere det lokale mediearbejde, der i dag omfatter en antenneforening med lokal-tv-station, et lokalt beboerblad og en hjemmeside. Oprindeligt var det tanken, at disse medier skulle indgå et formelt samarbejde, men dette blev opgivet, da man fandt det for ressourcekrævende med en formaliseret samarbejdsaftale. Formidlingsopgaverne varetages primært af frivillige, der ønsker at bruge tiden på formidling af nyheder og gode historier. Alligevel samarbejder de tre medier, hvor det er muligt. Bl.a. har de medvirket til gennemførelsen af et imagekursus for "lokale imageambassadører".

I forbindelse med kvarterløftet er der afsat en pulje til imagepleje. Den er bl.a. blevet brugt til at gennemføre en imageundersøgelse blandt områdets beboere samt et imagekursus, som har uddannet et antal imageambassadører til at fortælle de gode historier om Brøndby Strand. Såvel de interviewede beboere som de kommunale embedsmænd udtrykker begejstring og tilfredshed med den gennemførte imageuddannelse og har positive forventninger til effekten af imageambassadørernes bidrag til et forbedret image for Brøndby Strand.

Samlet set vurderer kvarterløftsekretariatet, at der med fordel kunne have været mere fokus på information, kommunikation og formidling i kvarterløftet. Omvendt ville det have betydet, at ressourcerne skulle tages fra nogle af de andre projekter, så det var et spørgsmål om prioritering, og her vurderede sekretariatet altså, at ressourcerne blev bedst anvendt på de mere konkrete indsatser.

Vollsmose

Foruden kvarterløftets egne statusrapporter for hele perioden 2001- 2007 samt en midtvejsevaluering, der blev foretaget af SBI og Niras i 2005, er denne status for Vollsmose også baseret på udkastet til en ny strategiplan, som er udarbejdet i slutningen af 2004. Derudover bygger den på datamateriale, der er indsamlet i de enkelte byområder, samt på fokusgruppeinterviews foretaget med både beboere i området og de involverede embedsmænd.

Ændringer i forudsætningerne for kvarterløftet i Vollsmose

Erfaringerne fra de første års kvarterløftindsats i Vollsmose gav en ny forståelse for, hvilke udviklingsmuligheder der realistisk var til stede for området.

Helhedsplanen for Vollsmose var baseret på en opfattelse af, at områdets problemer primært var en følge af den sociale og især etniske beboersammensætning, og at disse problemer kun ville kunne løses ved en ændring af beboersammensætningen – specielt ved at øge andelen af danske beboere. Det var desuden forudsat, at de sociale problemer i området ville kunne reduceres ved en indsats, som bragte flere af beboerne i beskæftigelse.

En undersøgelse i 2003 (refereret i "Udkast til strategiplan") viste, at en hel del af de arbejdsløse i området var kommet i beskæftigelse, men at en stor del af disse efterfølgende fraflyttede Vollsmose. Dette gjaldt også mange med indvandrerbaggrund. De fraflyttede blev erstattet af nye beboere, hvoraf mange var udenfor arbejdsmarkedet og etniske minoriteter. Andelen af danskere var derfor i 2003 faldet og andelen i beskæftigelse ikke øget.

Som årsager hertil pegedes der blandt andet på de almene boligers forringede konkurrenceevne i forhold til det store udbud af ejerboliger på Fyn i de foregående år som en følge af lav rente og billigere låneformer for ejerbo-

ligerne. Det har især haft betydning, at boligstøtten aftrappedes i takt med, at man kom i arbejde. Dertil kom andre problemer i Vollsmose, som påvirkede fraflytningen. Det gjaldt fx udviklingen i skolerne, hvor en stadig større andel af eleverne var tosprogede, samt det faktum at mange af de velfungerende indvandrere foretrækker at bo i boligområder, hvor der også er mange danskere (Catinet 2005).

Udviklingen i Vollsmose viser, hvor svært det har været at vende udviklingen mod en stadigt større koncentration af etniske minoriteter i et boligområde, når man først er nået over et vist niveau. Tidligere undersøgelser (Skifter Andersen 1999b) viser således, at tilflytningen til almene boligområder er meget påvirket af andelen af etniske minoriteter. Der er alt andet lige væsentligt færre danskere blandt tilflytterne til områder med en høj andel minoriteter. Det gælder især i byer, hvor boligmarkedet er mindre presset, og der er valgmuligheder for de boligsøgende.

Tilflytningen til områder som Vollsmose var meget påvirket af det omdømme for området, som medierne var med til at udbrede. Vollsmose har ofte oplevet en negativ medieomtale, som til tider har gjort problemerne større, end de måske i virkeligheden var.

I "Udkast til strategiplan" fra 2004 pegede man på, at der er for lidt viden om de forskellige etniske gruppers meget forskellige normer og forskellige opfattelser af deres vilkår og muligheder i Vollsmose og i byen som helhed. Man havde derfor en forventning om, at disse grupper ville fortolke kvarterløftindsatsen og de tilbud, de fik, anderledes end de var tænkt, hvorved man ikke ville opnå de ønskede resultater. Der blev i den sammenhæng peget på, at indsatsernes effekt måske ville afhænge af, i hvor høj grad de havde indbygget løsninger og tilgange, der passede med den etniske gruppes egen forståelse. En viden om de enkelte grupper og inddragelsen af dem har således været vigtig for at få en positiv effekt af indsatsen.

Indsatsen i Vollsmose blev i de sidste år påvirket af, at det har været nødvendigt med kommunale besparelser. Til gengæld er det lykkedes at skaffe en del finansiering fra andre kilder.

Den kommunale strukturreform har også betydet, at et vigtigt element i indsatsen for at gøre Vollsmose til en mere varieret og levende bydel er bortfaldet. Der var fremskredne planer om, at omdanne en del af bygningerne til kontorer for Fyns Amt. Med amtets ophævelse måtte man finde andre udlejere, hvilket også er lykkedes, og lokalerne bruges nu til blandt andet et sundhedscenter samt kommunale administrative enheder, der dog ikke har nogen direkte tilknytning til områdets beboere.

Ændringer i mål og strategier

På baggrund af den beskrevne udvikling i Vollsmose udarbejdede man en ny strategiplan i 2004 med forslag til en væsentlig ændring af målsætninger og strategier for kvarterløftindsatsen i Vollsmose. Den kommunale indsats blev delvist fornyet i en kommunal helhedsplan fra 2005-2010. Mange af de igangsatte projekter under kvarterløftsindsatsen vil således fortsætte i den kommunale helhedsplan dog anderledes struktureret og finansieret.

De oprindelige målsætninger for kvarterløftet blev betragtet som et 'Normaliseringsperspektiv', hvor der blev lagt afgørende vægt på, at beboersammensætningen i Vollsmose i højere grad kom til at ligne det øvrige Odenses. Man vurderede, at disse målsætninger ikke ville kunne opnås med de midler, som kvarterløftet havde taget i anvendelse. Man diskuterede, om målsætningerne ville kunne nås ved andre og mere drastiske midler, fx nedlæggelse af boliger og omdannelse til andre ejerformer, samt "bussing", dvs. flytning af dobbeltsprogede elever til andre skoler og danske børn til Vollsmoses skoler. Spørgsmålet var imidlertid, om boliger med andre ejerformer i Vollsmose ville kunne blive afsat, og om de i så fald kunne afsættes til mere ressourcestærke familier, som kunne skabe en større social variation i området.

Man har ikke troet på, at anvendelse af boliganvisningsreglerne ville kunne skabe en ændret tilflytning til området. Der har således været forsøgt med 'fleksibel udlejning' at regulere tilflytningen, men det har været svært at finde boligsøgende, som ville udnytte ordningen. Endvidere var man bekymret for, om den nye regel som Regeringen indførte, ville forhindre kontanthjælpsmodtagere i at flytte ind, så der kom tomme lejligheder og økonomiske tab. I forhold til bussing forventede man, at danske forældre ikke ville finde sig i at få deres børn flyttet til Vollsmoses skoler, så det ansås derfor heller ikke som en realistisk strategi.

I 2004 blev der derfor lagt op til en ny og alternativ vision og strategi for Vollsmoses udvikling. Man ville ikke længere opfatte Vollmose som en afgrænset bydel, men mere som en bydel i et dynamisk og kompleks samspil med omgivelserne: Vollmose blev nu opfattet som en integrationssluse for hele området, hvilket skabte en mere positiv forståelse for ind- og udflytningsmønstrene samt beskæftigelsesindsatsen i området. Med den nye Helhedsplan blev de kommunale indsatser skærpet, så de nu var tæt koblet til de løbende kommunale forvaltningsbaserede aktiviteter og services. For kvarterløftsindsatsen har dette betydet, at man har afviklet den projektorienterede indsats og ikke længere virket for egne visioner og specifikke projektmål, men i stedet støttet og koordineret den naturlige udvikling af Odense Kommunes indsats og tilgang til Vollmose.

I denne vision anses Vollmose som en bydel, der er integreret i Odense, men samtidigt skiller sig ud ved en anderledes – og især etnisk præget – beboersammensætning. Vollmose ansues samtidigt – på baggrund af erfaringerne med beskæftigelsesindsatsen – som et sted, der kan gøre en særlig indsats for at integrere indvandrere i det danske samfund – en slags 'integrationssluse'. Med revurderingen af indsatsen blev målsætningen, at få bydelen til at fungere så godt som muligt på de givne præmisser og samtidigt øge samspillet med og integrationen i den øvrige by. De gamle målsætninger blev beskrevet som lidt naive, og mange beboere gav udtryk for, at de savnede en anerkendelse af områdets beboere og de ressourcer, der allerede eksisterede i området. Med de nye målsætninger mente man, at der blev taget højde for dette.

Med en omskrivning af den hidtidige vision formuleredes det i strategioplægget som:

Vollmose skal hele tiden udvikle sig i retning af at være en velfungerende bydel med boliger, erhverv og fritidsaktiviteter i et stadigt øget samspil med det øvrige Odense. Det gælder økonomisk, socialt og kulturelt.

Vollsmoses særkende som bydel er det multikulturelle. Bydelen skal udvikles som et center for kulturelle og erhvervsmæssige nyskabelser og være foregangseksempel på et multikulturelt boligområdes dynamik og muligheder. Bydelens særlige rolle som integrationssluse for hele Odense skal udvikles og styrkes yderligere.

Mennesker af forskellig kulturel, social og etnisk baggrund skal trygt kunne leve i Vollmose og med udgangspunkt i bydelens særlige historie sammen skabe en fremtid baseret på gensidig forståelse, tolerance og respekt.

Hovedprioriteringer i den nye strategi var:

1. Udvikling af Vollmose som integrationssluse for Odense med en yderligere styrket erhvervsindsats og ikke kun med fokus på fastholdelse i Vollmose, styrket kontakt mellem integrationstilflyttere og eksisterende kulturer i Vollmose, styrket iværksætterindsats i Vollmose og øget samarbejde på tværs af kommuner på Fyn. Øget rådgivning og hjælp til at styre flytning efter opnåelse af selvforsørgelse.

2. Vollsmose som multikulturel bydel i Odense, med omlægning af lejligheder til blandet erhverv/bolig - og forsøg med blandede ejerformer, udvikling af billige iværksætterlokaler i bebyggelsen, mulighed for basarudvikling og brydning af bebyggelsen stramme karakter.
3. "Børnene – vores fælles fremtid" er den fælles forståelse, der danner grundlag for indsatsen på dette område. Den tager udgangspunkt i Vollsmose som multikulturelt uddannelsesområde med et behov for en fortsat udvikling af pædagogik, undervisningsmetodik og fagkombinationer, der fremmer daginstitutionernes og skolernes muligheder for at stille Vollsmoses børn lige med børnene i de øvrige dele af Odense. Udviklingen bygger på et intensiveret samarbejde mellem daginstitutionerne, skolerne, forældrene og omverdenen.
4. På det gymnasiale niveau arbejdes der med at udnytte de ressourcer, der ligger i elevernes kompetencer som to-kulturelle og to-sprogede med henblik på at fremme deres muligheder for uddannelser indenfor områder som for eksempel handel, eksport og service.
5. Vollsmose som udviklingsværksted for social indsats - forsøg med f.eks. ældreomsorg tilpasset de forskellige kulturgrupper og med arbejdet udført af disse med perspektiv på udvikling af eksternt rettet social service.
6. Eliminering af voldsmænds og ballademageres negative betydning og fortsat satsning på lokal kriminalitetsforebyggelse.
7. Kvarterløftsindsatsen i Vollsmose drejes således fra at være rettet mod at gøre området mere attraktivt for at tiltrække ressourcestærke danskere til i højere grad at løse problemerne med sociale forhold, skoler og integration. Der er dog stadig stærk fokus på de forhold, som især har medvirket til at give Vollsmose et dårligt image – nemlig problemer med unge, kriminalitet og utryghed.

Med de nye målsætninger blev kvarterløftsindsatsen udelukkende en udslyningsfunktion frem for en egentlig forbedring af området. De nye målsætninger har affødt diskussioner om, hvorvidt man overså den resterende gruppe af beboere, der ikke flytter fra området.

Afsluttede projekter

På grundlag af projektdatabasen er der i Tabel 55 vist en oversigt over projekternes status indenfor forskellige typer af indsatser.

Tabel 55. Status for projekter i Vollsmose indenfor forskellige indsatstyper, og de budgetterede midler til projekterne ved slutningen af 2007

	Er besluttet	Er under realisering	Er gennemført	Er forankret	Alle
	Antal projekter				
Boliger og friarealer	1	0	0	0	1
Byrum og grønne områder	1	2	4	0	7
Rammer for byfunktioner	0	0	0	1	1
Service og byfunktioner	2	3	2	0	7
Erhverv og beskæftigelse	0	3	3	0	6
Sociale, uddannelse og sundhed	1	15	3	1	20
Integration	0	3	0	1	4
Kultur og fritid mv.	0	2	3	1	6
Information og deltagelse	1	5	1	1	8
Alle	6	33	16	5	60

I alt er der blevet taget initiativ til 60 store og små projekter og aktiviteter, lige fra udformningen af en ny lokalplan til etableringen af et kulturhus. Af disse initiativer er kun 21 afsluttet i 2007. Der er lidt uklart, om de også er ophørt i

2008 eller fortsætter i kommunalt regi. Fremover er det kommunen, der står for de fleste projekter.

Vurderinger af indsatsen og ændrede prioriteringer af den

De gamle indsatsområder i helhedsplanen fra 2000 var stadig relevante ved kvarterløftets afslutning, men i praksis medførte de nye målsætninger fra 2004 en opprioritering af nogle områder og en nedprioritering af andre. Med helhedsplanen arbejdede man ikke længere med en projektorienteret indsats, men derimod med en kontinuert indsats. Dette skyldes en forestilling om, at med en indsats, der udelukkende er projektorienteret, bliver der ikke taget tilstrækkelig højde for forhold, der ligger uden for det enkelte projekt. Og effekten af et enkelt projekt påvirker langt ud over dets eget begrænsede sigte. I et område som Vollsrose er det nødvendigt at se de enkelte tiltag og effekterne heraf i en større sammenhæng. Det har været svært ved indsatsens slutfase at adskille kvarterløftets projekter fra den kommunale helhedsplan.

Eftersom den projektorienterede indsats har været nedprioriteret til fordel for den kontinuerte med de nye målsætninger fra 2004, har man ikke udarbejdet en direkte forankringsstrategi for de igangsatte projekter. Forankringen af den kontinuerte indsats er lagt over i de etablerede strukturer i området, så den nuværende positive udvikling i området vil fortsætte, efter kvarterløftet lukker ned. De lokale organisationer, boligforeninger, lokale kommunale institutioner samt Odense kommunes eget sekretariat i Vollsrose skal arbejde videre med en strategi for området. Plankontoret i borgmesterforvaltningen overtager udviklingen på et strategisk niveau, de andre forvaltninger overtager på projektniveau. Ser man på de oprindelige målsætninger, er de sociale mål ikke nået specielt ikke vedrørende andelen i beskæftigelse blandt beboerne, beboersammensætningen og erhvervsudviklingen. Men der bliver stadig arbejdet med disse udfordringer bare med ændrede målsætninger, og man er alt i alt godt tilfreds med det resultat, man har opnået ved kvarterløftets slutfase.

Beskæftigelse og erhverv

På beskæftigelsesområdet har man fået en del beboere i arbejde. Man mener således, at antallet af beboere, der opholder sig i området i løbet af dagen, er markant mindre, end før indsatsen startede. Om beboerne så er i reelt arbejde eller i aktivering, har man dog ingen fornemmelse af. Men det generelle indtryk er, at flere er kommet i beskæftigelse. Men der er fortsat et stort behov for en indsats – specielt overfor de unge i området.

En af effekterne af erhverv og beskæftigelsesindsatsen er det lille lokale butikstorv med enkelte dagligvarebutikker, der er kommet i Bøgeparken. Man mener, at det er med til at skabe en følelse af nærmiljø. En beboer udtrykker dog bekymring for, at specielt indvandrekvinder nu slet ikke har grund til at bevæge sig uden for Bøgeparken, hvilket på sigt kan forringe kvindernes muligheder for integrering. Men generelt ser man positivt på udviklingen.

De samfundsmæssige konjunkturer tilskrives også en væsentlig betydning for den opadgående beskæftigelseskurve, der har været i Vollsrose gennem de senere år.

Outlet Fyn, områdets indkøbscenter, er ikke blevet det kraftcenter, som man havde håbet på, eftersom der er stor udskiftning i butikkerne. Mange lokaler ligger derfor ofte øde hen i lange perioder, og en del butikker lukker igen ganske hurtigt. Antallet af udvalgsbutikker er meget begrænset, og man mangler derfor den dynamik, disse butikker kunne skabe. Man er særlig glad for apoteket, som beskrives som uundværlig for området. Den lave omsætning i centret tilskrives konkurrencen fra Odense centrum samt et bedre serviceret center, der ligger i nærheden. Det er hér de fleste får gjort deres indkøb.

Erhverv og byfunktioner

Oprindeligt har man haft en målsætning om at skaffe området mange flere arbejdspladser, men dette er ikke helt lykkedes. Efter man ændrede i målsætningerne, har det heller ikke været en højt prioriteret målsætning. Det vigtigste er, at folk kommer i arbejde, også selvom det er uden for området. Men hvis man kunne få lidt flere arbejdspladser blandet med butikker, værtshuse, sport og kultur, vil området minde mere om et byområde, og det er stadig noget, man bestræber sig på at opnå. En målsætning om at flytte en del af forvaltningen i Fyns Amt til bygninger i området blev standset som en følge af den kommunale strukturreform. I stedet har man nu oprettet et sundhedscenter og kommunale administrative enheder i lokalerne.

En diskussion har i den sammenhæng drejet sig om fordelene ved at flytte flere af den offentlige forvaltnings funktioner til området. Udlægningen af kommunens aktiviteter til området har skabt flere arbejdspladser og fremmet beskæftigelsen. Men det vides ikke, om de flere kommunale servicefunktioner har givet folk fra området bedre jobmuligheder. Der er en sandsynlighed for, at de ansatte ikke er beboerne fra Vollsmose, men snarere fra andre dele af byen. Fordelen er, at antallet af lejligheder i området mindskes og dermed antallet af ressourcensvage beboere.

Der er blevet udarbejdet et særligt projekt – "Virksomhed Vollsmose" – der har til formål at sikre varig beskæftigelse til områdets borgere. I dag driver Virksomhed Vollsmose dels de to opkvalificeringsprojekter Balder og Idun, der henvender sig henholdsvis til mænd og til kvinder uden for arbejdsmarkedet – og dels cateringfirmaet VV Catering, der udspringer af Idunprojektet. Virksomhed Vollsmose er et fast forankret initiativ og samarbejder med Odense kommune. Den økonomiske støtte kommer dog fra EU midler og ikke fra kommunen. VV Catering får ikke længere tilskud, men eksisterer fortsat som et projekt under Institut for Serviceudvikling. Projektet VV Catering har engageret mange af områdets kvinder med anden etnisk baggrund, og det beskrives som værende et godt initiativ.

Sundhed

Som et resultat af en øget opmærksomhed på sundhedsområdet er der åbnet et sundhedscenter, der fortsætter, også efter kvarterløftet stopper. Centret er dog ikke finansieret af kvarterløftsmidler, men blandt andet fra øget kommunale prioriteringer. Centret beskrives som værende meget succesfuldt, og personalet virker professionelt og kompetent. En del ansatte har en anden etnisk baggrund. Centret foretager en del opsøgende arbejde, hvor der forsøges taget hånd om enkelte grupper. Det drejer sig fx om problemer med alkoholmisbrug, vold mod kvinder og hjælp til overvægtige. Centret bliver finansieret af Odense kommune og er forankret som en permanent arbejdsplads i området.

For at sætte fokus på miljøet ansatte man en miljøkonsulent, men allerede tidligt i processen fandt man ud af, at der var nogle helt andre banale problemstillinger, som mange af de udenlandske familier skulle lære omkring hjemmet, inden man kunne diskutere en mere overordnet miljørigtig adfærd. Som eksempel nævnes det, at mange af de irakiske familier ikke har kendt til opvarmning af huse, hvilket i de værste tilfælde har resulteret i fugtproblemer i mange af lejlighederne. Der ud over har miljøkonsulenten arbejdet meget med affaldsproblematikker og forsøgt at sætte fokus på, hvordan man bruger naturen i de omgivelser, man færdes i. Arbejdet har resulteret i en informationsvideo, der er blevet uddelt til alle beboerne i området.

De ældre

Man har beskæftiget sig en del med ældreområdet herunder også de etniske ældre, og man vurderer, at man på dette område har haft en god proces. Blandt andet fremhæves projektet Mimers brønd, som er et værested for ældre med ekstraressourcer til ældre med anden etnisk baggrund. Flere giver udtryk for, at Mimers brønd er en succes, og projektet er fortsat, efter indsat-

sen er sluttet. Det samme er de forebyggende hjemmebesøg, som også har været en succes. Et andet projekt, der nævnes i denne sammenhæng, er et for de arabiske mænd. Det har kirken været initiativtager til. Men dette projekt er ikke blevet etableret, så det kan køre selvstændigt. Samlet skal effekten af indsatsen mod de ældre både ses på baggrund af de forbedringer, som sundhedscentret frembringer, samt de sociale initiativer, der nu er skabt grobund for.

På det fysiske område har man foretaget en renovering af ældrecentret i området. Centret er lavet om til almennyttige boliger med små enheder i hver gruppe. Det betyder, at det er blevet lettere at tilgodese mindre grupper og dermed skabe den nødvendige særbehandling blandt andet til de særligt socialt udsatte eller muslimske ældre.

Uddannelse

I området er der stadig en del ressourcetsvage beboere, som har krævet en ekstra social indsats, som man vurderer, ikke har været tilstrækkelig. Indsatsen har overordnet primært hjulpet de "bedste" af de svageste. Det gælder blandt også de svageste børn i skolerne. Det er de ressourcestærke forældre, der flytter fra området, og deres børn klarer sig generelt også bedre i de nye skoler. De svageste børn vender ofte tilbage. Mod restgruppen af børn i området, der ikke kan klare sig selv, har man skærpet indsatsen blandt andet ved at sætte øget fokus på forbedring af elevernes danskundskaber. Der er derfor igangsat flere initiativer for de 0-6 årige (daginstitutioner), der styrker børnenes danskundskaber. I den sammenhæng nævnes Strofprojektet, som har været med til at geare Vollsmoses daginstitutioner til at arbejde med børn og sprog, og det har allerede på nuværende tidspunkt ført mange positive resultater med sig.

Der er blevet skabt heldagsskoler for børnene i 0. - 3. klasse. Man arbejder stadigvæk på at udvide denne idé til også at gælde for de andre klassetrin, for det virker som en god løsning, som mange af de etniske minoriteter benytter sig af. Ønsket om at få de udenlandske børn aktiveret i daginstitutioner, mener man derfor, er lykkedes efter målsætningerne.

For de 16-25 årige har man arbejdet meget med vejledning i forhold til videreuddannelse, hvor man har gjort en stor indsats med opsøgende arbejde. En af de ting, man ikke har fået igennem, som man kunne ønske sig, er en uddannelsesinstitution i området. Man håber, at det bliver lettere at komme igennem med den slags forslag nu, hvor de, der sidder med helhedsplanen for Vollsmose, kommer til at sidde i den centrale styrelse i Odense kommune.

Image og tryghed – fysiske forbedringer

Tryghed har stadig stor betydning. Og herunder hører også de fysiske rammer, som er med til at skabe tryghed. Mht. til de grønne områders generelle forskønnelse er plejeniveauet intensiveret, således at større dele af områderne fremstår mere parklignende end tidligere og er blevet gjort mere åbne og lyse, så de er mere trygge at færdes i. Forbedringerne af de fysiske forhold i selve mosen har fået et større antal beboere til at benytte sig af uden-dørsarealerne, og flere føler sig nu mere trygge ved at opholde sig der. Folk griller og har socialt samvær på arealer, der før hen lå ubrugte hen. Der er gennemgående stor tilfredshed med den fysiske indsats i området.

Det lykkedes boligforeningerne i Vollsmose at få del i omprioriteringspuljen fra Landsbyggefonden, og man har fået gennemført fysiske forbedringer i de forskellige boligafdelinger. En fysisk opgradering af de almene lejligheder mener man også har været med til at give området et bedre image, og beboerne er tilbøjelige til at passe bedre på bebyggelserne og fællesarealerne. Gener med hærværk er formindsket. De udsatte steder, hvor det før i tiden var oplagt at lave hærværk, er blevet forandret, hvilket også har mindsket det kedelige hærværk. Der nævnes blandt andet et garageområde samt gennemgangene under de høje etageboliger, der er blevet gjort mere lyse.

Man ser hele kvarterløftsindsatsen som en proces, hvor de enkelte indsatsers spredning sig som ringe i vandet, og dermed ikke kun forbedrer forholdene for et specifikt område. Således er det også med den fysiske indsats. De fysiske forbedringer skaber mulighed for social interaktion, som ikke var til stede førhen. Det større sociale samvær og den aktive brug af områdets ressourcer mindsker tendenserne med hærværk og overfald. Det løser dog ikke alle problemer specielt ikke med den tunge kriminalitet. Der skal man arbejde på en adfærdsskift.

I forbindelse med de fysiske forbedringer har de enkelte boligafdelinger fået penge til at lave deres egne aktivitetshuse der - ud over det fælles kulturhus - skal kunne samle beboere på tværs af sociokulturelle skel.

Kriminalitet og tryghed

Det er lykkedes at nedbringe kriminaliteten i Vollsmose blandt andet ved en øget politiindsats, men bekæmpelse af kriminalitet er fortsat en vigtig målsætning i den nye helhedsplan. Samarbejdet med SSP fortsætter, og man har stor succes med samarbejdet med skolerne. Ungdomsvejledningen mener man også har et godt overblik over, hvad de unge går og foretager sig, og hvem der er ballademagerne.

I en indsats der startede inden kvarterløftsindsatsen, har man fået lokaliseret de få familier, som man mente var de primære ophavsmænd til ballade i området. Det drejede sig om 23 særligt problemramte familier med kriminelle unge. Familierne har fået en koordinator, der kan koordinere mellem de forskellige sagsbehandlere, der er involveret i familiernes liv. Man mener, at det har været et godt projekt og initiativ, der virkede efter hensigten, og ordningen er derfor nu blevet forankret i normalsystemet. Fremover kører man i Vollsmose en nul-tolerance politik overfor de relativt få unge, der udøver kriminalitet.

Beboerne mener, at den største årsag til kriminalitet blandt de unge har været kedsomhed, så her har man sat ind blandt andet med flere beskæftigelsestilbud. Man håber, at jobcenteret vil kunne varetage denne funktion.

Det er også beboernes opfattelse, at der er mange ressourcer i området blandt de unge, som ønsker at sætte nogle forskellige projekter i gang, men man har fra sekretariatets side ikke haft midlerne. Dette mener beboerne skyldes kommunens vægtning af problemet, og man har en opfattelse af, at man både i kommunen og staten skal omprioritere, hvis der skal gøres en større indsats på dette område.

Omdømme

Det har især været opfattelsen af Vollsmose som et utrygt sted, der har skræmt folk væk. Det har resulteret i, at man aktivt har arbejdet med medierne, idet man har ønsket en omdefinering af området og ønsket Vollsmose italesat som et trygt sted at være. Ansvar for en del af det negative ry, som Vollsmose har, fået tilskrives nemlig medierne. Således er det erfaringen, at de fleste mennesker bliver positivt overraskede, når de ser området og finder ud af, at det ikke er farligt at færdes i. Området rummer ikke så mange problemer, som mange frygter, men det er vigtigt, at Vollsmose også bliver et mere åbent område. Der er derfor arbejdet med en bevidst medie- og pressestrategi. I den forbindelse har man blandt andet fra sekretariatets side haft en pressechef ansat i den sidste halvdel af forløbet til at kommunikere de positive historier fra området ud. De øvrige medier har kontakttet de lokale medier for at få informationer og historier fra området, og det vurderes, at man har gjort en stor indsats for at få de øvrige medier til at ændre deres form og måde at beskrive Vollsmose.

Da man etablerede de lokale medier (web, tv og avis), forventede man, at det ville have en positiv indflydelse på Vollsmoses muligheder fremover med hensyn til at nå målet: At blive kendt i befolkningen, både nationalt og lokalt for en positiv udvikling. På det punkt mener man ikke helt, at de lokale medier har kunnet løfte opgaven. De har været mere internt orienteret.

Den lokale avis og tv station har været en succes, der har været med til at samle området, selv om man stadig savner mere forståelse for hinandens kultur og levevis. Det har været vigtigt med en avis på flere sprog for at nå ud til alle beboergrupperne, og det samlede indtryk er også, at avisen er blevet læst af mange beboere. Der har desværre været en tendens til, at avisen primært har rapporteret, hvad der *er* sket, frem for at fortælle, hvad der *kommer til* at ske i området. En lidt større fremtidsorientering har været ønsket, men det er selvfølgelig også svært at opnå, når avisen kun er blevet udgivet en gang om måneden forklaredes der.

Den lokale hjemmeside har fået en del kritik. Årsagen er, at det har krævet et password for at få adgang til at lægge ting på siden, og det har af nogen virket som en hindring og gjort siden utilgængelig. Fritidsbutikken, der har styret hjemmesiden, er således i denne sammenhæng blevet kaldt for egenrådig. Endvidere har man savnet et link til for eksempel sekretariatets hjemmeside. Siden har desværre været så kompliceret at bruge, at Fritidsbutikken ikke har kunnet finde ud af at sætte flere links på, efter at siden var programmeret. Og ønsket om et link til sekretariatets hjemmeside kom først efter, at siden var færdigprogrammeret.

Både den lokale avis og webside er blevet forankret under borgmesterforvaltningen, hvor de finansieres af Landsbyggefonden, kommunen og områdets boligorganisationer. Den lokale tv-station blev lukket ned, og dets funktioner flyttet til websiden. I 2008 bliver der etableret et mediehus, der også skal rumme en pressechefs funktion. Mediehuset skal både være rettet internt mod områdets beboere og eksternt til den øvrige presse.

De unge

I forhold til de tidligere målsætninger har en større indsats for børn og unge fået mere fokus. For de mange unge i området mener man, at man har ydet en stor indsats.

Indsatsen overfor de unge er sket som en synergieffekt af samarbejdet mellem forskellige parter. Mange skoler har også ønsket at deltage i samarbejdet, og det har været positivt. Ungdomsklubberne har også vist sig at være en succes. Blandt andet har man ansat pædagogisk personale, der med stor bevågenhed følger børnenes velvære og tilstand. Det beskrives som en stor aflastning for området. Man er meget fokuseret på, hvordan man tager bedst hånd om de tosprogede børn og unge og ved, at det kræver kvalificeret personale. Der er blevet sat mange initiativer i gang for at beskæftige de unge i fritiden, når skolerne har lukket. Et problem har været de børn, der bor i området, men som går i skole udenfor Vollsmose; de har ikke været tilknyttet nogen fritidsinstitutioner. For dem har man gjort en stor indsats for at trække dem ind i fritidsordningerne og dermed undgå, at de står og driver tiden med at chikanere områdets andre beboere. Der er stadig en gruppe børn tilbage, som det endnu ikke er lykkedes at få gjort aktive i forskellige fritidsordninger. Man ønsker at danne en platform for forældre og børnene, hvor fritidsordningerne tager sig af børnene for på den måde at hjælpe også de ressourcensvage forældre igennem en hårdt presset hverdag. Der arbejdes stadig på, hvordan man når ud til disse familier.

Man har fået et større fokus på de etniske brugere, for hvem ungdomsklubben ikke længere er nok. I de almene bebyggelser er der sket en del fysiske forbedringer i de unges klublokale, hvilket er med til at aflaste den store efterspørgsel efter ungdomsaktiviteter. Biblioteket og det kommende kulturhus fremhæves som en betydningsfuld institution for de unge i området, og uden kvarterløftet var aktiviteterne i biblioteket ikke kommet op at stå. Især for mange af de unge piger har biblioteket fungeret som et "lovligt" sted at være om eftermiddagen. Mange af bibliotekets funktioner vil fortsætte i det kommende kulturhus.

Man har fået færdiggjort et stort projekt med en idrætslegeplads, som man er godt tilfreds med.

Ungdomsrådet kom aldrig rigtig op at stå. Men med den nye helhedsplan forsøger man nu igen.

Beboerne ser det nye kulturhus som en mulighed for, at lokale ungdomsband kan få et værested eller øvelokaler. De faciliteter har før i tiden ligget i Odense, men man håber på at kunne gøre det mere lokalt forankret. Det vil kunne berige området og samtidig holde de unge beskæftigede.

Kulturel brobygning

Processen med at få bevilliget penge til et kulturhus har været lang og tung, og man kunne derfor først ved kvarterløftindsatsens slut gå i gang med en endelig strategiplan for kulturen. Kulturhuset åbner i foråret 2008. Beboerne mener, at der i området har været en mangel på offentlige rum, der kunne skabe rammer for nogle fælles oplevelser, og hvor beboerne ville få mulighed for at mødes og skabe kontakter. Lysten til at deltage aktivt i arrangementer har været der, mener man. Den langtrukne proces om kulturhuset har derfor skabt en del irritation blandt beboerne, og man opfatter det som de forskellige lokale politikeres interne magtkampe, der har sinket processen. Men nu hvor det er på vej, hilser man det velkomment. Man er dog opmærksom på, at det nye kulturhus ikke vil kunne løse alle problemerne i området. Både fra beboerne og embedsmændenes side har man en forventning om, at kulturhuset bliver omdrejningspunkt for området. Samtidig skal det også være en koordinerende indsats, hvor flere aktører mødes og samarbejder ikke mindst med de ressourcer, der er i området. Man vil gerne trække lokale kræfter ind og få dem synliggjort.

En overordnet målsætning er, at kulturhuset skal være en model for andre kommuner for, hvordan man via samarbejde med både det lokale bibliotek og andre kulturelle netværk kan gøre et kulturhus til omdrejningspunkt i de udsatte områder. Men det er stadig en lang proces, og man er glad for, man endnu har 4 år til at forankre disse målsætninger. Indtil videre er det på det lokale plan, at man ser nogle svagheder i organiseringen af kulturhuset og mulige interessekonflikter. Som det foreligger nu vil Landsbyggefonden give økonomisk støtte til nogle af de kulturelle aktiviteter, der vil foregå i kulturhuset. Samtidig hermed er der fra kommunens side ansat en person til at varetage de kulturelle initiativer. Man kunne godt ønske sig et større samarbejde mellem de forskellige aktører. Man er også opmærksom på balancegangen mellem at skulle være et kulturcenter og et borgercenter. Man ønsker således både funktioner som kontanthjælpsvejledning og et jobcenter, men samtidig er det vigtigt, at huset også rummer kulturelle arrangementer. Huset skal bruges og bringe aktiviteter til området.

Engagement, samarbejde og lokalt ejerskab

Det er vurderingen, at deltagelsen i diverse foreninger, borgergrupper, frivilligt arbejde mm. sker på samme niveau i Vollsmose som andre steder i Odense

Som et led i den nye helhedsplan kom borgerinddragelsen mere i fokus, og man har forsøgt at få beboerne mere med i processen. Der er sket et lille skred i en positiv retning, og flere beboere er blevet opmærksomme på ideen om en fælles hverdag, hvor man løser problemerne sammen. I starten af perioden var der en tendens til, at indsatsen i kvarteret blev monopoliseret af nogle få aktive beboergrupper, og denne tendens ønskede man at modvirke. Man havde et ønske om blive bedre til at spørge beboerne, hvordan de vil have, at området skal se ud og dermed sætte gang i flere bottom - up bevægelser i stedet for udelukkende en top - down organisering. Det vurderes dog, at dette ikke helt er lykkedes. De projekter, man har sat i gang, har været henvendt til én bestemt gruppe ad gangen, og det har altid været kommunalt initierede opgaver. Den dynamik, man har ønsket fra beboernes side til selv at sætte projekter i gang, er aldrig rigtig lykkedes. En beboer oplever det som, at det har været enormt krævende at komme igennem med sine forslag til sekretariatet som enkeltperson. Man har skullet være meget orga-

niseret på forhånd og samtidig have et indgående kendskab til den organisatoriske dagsorden, hvis ens projekter har skullet lykkes. Og det har bremset mange ideer og forslag. Denne tendens opleves som, at man fra kommunens side ikke har ønsket at lægge ansvaret fra sig og lade det være op til beboerne selv at komme med nye ideer og initiativer. Kvarterløftet er i den sammenhæng blevet kaldt et professionelt projektmageri, også selvom man fra kommunens side har forsøgt at lempe på den ofte besværlige bureaukratiske ansøgningsprocedure.

De tilfælde, hvor man har formået at gøre beboerne interesserede i enkelte projekter, har man oplevet et kæmpe engagement. Men det kræver en tæt kontakt, der er direkte mellem de mennesker, der bor der og de mennesker, der er tæt på dem. Et af de områder, der nævnes i den forbindelse, har været indsatsen overfor børn og unge i området. Her nævnes et eksempel med en forsker, der har sat sig ud på legepladsen med en kasse sodavand for på den måde at få de unge i tale og dermed mødt de unge i deres eget miljø. Det har resulteret i en ombygning af legepladsen, som de unge selv har kommet med ideer til ("Inddragelse af børn og unge i udvikling af udemiljøer", SBI-rapport, 2006).

Den sociale indsats har også sat fokus på de ressourcer, der allerede eksisterer i området. I den sammenhæng har man i samarbejde med Hausenberg konsulenterne fået lavet et netværksatlas, der viser en oversigt over både de formelle og uformelle foreninger, der er i området. Atlasset er skabt for at vise, at folk, der bor i Vollsmose, ikke kun er passive, men tværtimod er aktive på kryds og tværs af kulturelle skel, og hvor rigt området er på sociale ressourcer.

Selvom der er blevet sat fokus på de mange foreninger, er det kulturelle samarbejde ikke blevet styrket, mener man. De enkelte grupper og foreninger holder sig for sig selv. Man har savnet flere initiativer på tværs af foreningerne. Én enkelt skole i området fremhæves dog som en initiativtager, der gentagne gange har holdt arrangementer, der har samlet folk på tværs af alder og etnisk oprindelse; blandt andet en kvinde basar. Her har skolelederen fra starten kørt en fast pædagogisk kurs, og det har indtil videre skabt positive resultater.

Et andet projekt, der nævnes, og som man beskriver som en stor succes, var 'images of the middle east' hvilket kirken lagde hus til. Her deltog over 250 personer, og deltagerne var blandet både med hensyn til køn, alder og etnisk oprindelse. Men succesen har forudsat en markedsføring, der har ramt bredt. Ellers er tendensen, at folk kun engagerer sig i deres egne etniske grupper. Det forklares, at man ikke kan tvinge folk til at deltage i kulturelle arrangementer, så det gælder om at komme med ideer og tilbud, som de ikke kan sige nej til.

Et forsøg på at få folk til at tage aktivt del i deres lokalmiljø har været med projektet 'de lokale dynamoer'. Det har været et projekt, hvor man har udvalgt unge lokale beboere til at uddanne sig som iværksættere og initiativtagere for nye projekter i området. Blandt andet har man afholdt et projekt 'luk kufferten op', der har sat fokus på hvordan, man kickstarter nye initiativer og får realiseret gode ideer. To ud af de otte dynamoer er nu ansat i sundhedscentret, og en tredje er organiseret med miljøet. Den generelle vurdering er, at man har givet de involverede nogle redskaber og en viden, som de har taget med sig ud i lokalmiljøet.

Når man sætter fokus på det lokale engagement i et område som Vollsmose, bliver en af de store udfordringer den konstante udskiftning af beboere. Både som boligorganisation og kommune skal man være opmærksom på de nye tilflyttere, der skal engageres i områdets lokale aktiviteter, og man skal være gearret til at arbejde i en bydel, hvor der hele tiden står nogen, der ikke har været med før.

Vestbyen

I de følgende beskrives realiseringen af kvarterløftsindsatsen i Vestbyen med fokus på eventuelle justeringer og ændrede prioriteringer i indsatsen.

Datagrundlaget for beskrivelsen omfatter flere kilder. I forbindelse med denne slutevaluering af er der gennemført et fokusgruppelinterview med henholdsvis repræsentanter for professionelle og beboere i kvarterløftet. Derudover ligger kvarterløftsekretariatets statusrapporter gennem hele projektperioden 2001-2007 samt midtvejsevalueringen, som er gennemført af SBI og NIRAS Konsulenterne til grund for beskrivelsen af indsatsen.

Indledningsvis belyses ændrede mål, strategier og forudsætninger for indsatsen i forbindelse med midtvejsevalueringen.

Ændringer af mål, strategier og forudsætninger

Nye strategier for beskæftigelse

På baggrund af de indhøstede erfaringer blev der primært på beskæftigelsesområdet opstillet nye målsætninger og succeskriterier. Dette skyldtes registreringen af en fortsat høj andel af kontanthjælpsmodtagere i bydelen, på trods af, at flere var kommet i beskæftigelse. Vestbykvarterets mange billige boliger har tiltrukket borgere med lav indkomst heraf mange på kontanthjælp, men statistikkerne har samtidig vist, at beboere flyttede ud af kvarteret igen, når de havde fået et bedre forsørgelsesgrundlag.

Derfor blev det undervejs vurderet, at en styrket beskæftigelsesindsats ikke ville få en nævneværdig effekt på Vestbyens beskæftigelsesfrekvens, selvom indsatsen havde betydet, at der var færre kontanthjælpsmodtagere i kvarteret. Succeskriterierne om nedsættelse af arbejdsløsheden blev derfor ikke længere søgt indfriet. I stedet valgte sekretariatet at skabe flere aktiviteter omkring arbejdsløse og beboere på revalidering. Fokus blev rettet mod enlige forsørgere, og i det hele taget blev beskæftigelsesprojekterne målrettet grupper med særlige behov. Dette arbejde har resulteret i, at 94 er kommet i arbejde, 28 har påbegyndt en uddannelse mens 18 er blevet førtidspensioneret siden kvarterløftets begyndelse.

I begyndelsen var forvaltningerne ikke gearret til at arbejde områdebaseret, hvorfor det heller ikke var muligt at måle på den samlede indsats i Vestbyen. Men det var i midtvejsevalueringen opfattelsen, at kommunens billede af kvarteret havde ændret sig, idet der var lydhørhed over for at indføre en områdebaseret beskæftigelsesindsats.

Revision af den økologiske indsats

Undervejs erfarede man, at den økologiske indsats generelt ikke fungerede i den form, den var tænkt fra begyndelsen. Ifølge projektholderne skyldtes det bl.a. et ændret samfundsmæssigt fokus herunder afskaffelsen af grønne guides. Økologi blev dog fortsat opfattet som et nødvendigt indsatsområde i kvarterløftet – et indsatsområde, som kunne bygge videre på beboernes generelt positive indstilling overfor den kommunale affaldssortering og oprydning. Der blev således givet midler til implementeringen af et solcelleprojekt, som mange boligejere viste interesse for at indgå i som demo-projekt.

Ny organisering på nyhedsområdet

På indsatsområdet for Nyheder blev der nedsat en lille arbejdsgruppe med ideer til nyhedsformidlingen. Da gruppen imidlertid ikke kunne realisere ideerne, blev området overflyttet til sekretariatet i samarbejde med den lokale skole. Kvarterets imagepleje udgjorde en del af nyhedsindsatsen, som handlede om at gøre borgerne opmærksomme på nye tiltag i kvarterløftet. Der blev skabt opmærksomhed omkring bydelen med udgivelsen af en bog med portrætter af lokale beboere, som fortæller om livet i Vestbyen. Midlerne blev fundet i kvarterløftets pulje til små succeser og støttet af både trykkeri og lokalavisen.

Igangsatte og gennemførte projekter

På grundlag af projektdatabasen er der i Tabel 56 vist en oversigt over projekternes status indenfor forskellige typer af indsatser.

Tabel 56. Status for projekter i Vestbyen indenfor forskellige indsatstyper, og de budgetterede midler til projekterne ved slutningen af 2007

	Er besluttet	Er under realisering	Er gennemført og afsluttet	Alle
Antal projekter				
Boliger og friarealer	1	2	1	4
Byrum og grønne områder	0	2	1	3
Rammer for byfunktioner	0	0	1	1
Service og byfunktioner	0	0	1	1
Erhverv og beskæftigelse	0	0	1	1
Kultur og fritid mv.	0	1	0	1
Andet	0	0	1	1
Alle	1	5	6	12

Af de i alt 16 projekter var de 6 fortsat i gang ved slutningen af 2007 og de 6 afsluttet. Der er ikke givet oplysninger om, hvorvidt projekterne er blevet forankret.

Vurderinger af indsatsens resultater og betydning

Samlet set oplever de interviewede projektholdere og beboere, at kvarterløftsindsatsen har haft en meget positiv betydning for Vestbyen. Den fysiske forskønnelse af bydelen er synlig for både beboerne i kvarteret og borgere i resten af Horsens. Styrken ved samlede løft af bydelen er ifølge beboerne, at bydelen ikke er blevet for pæn, men som tidligere stadig kan rumme mange typer af beboere.

Mange aktiviteter er endvidere kommet til i kvarteret i løbet af kvarterløftsindsatsen. Fx er aktiviteter som "Vestbyen by night", en juletræsfest, fællesspisning i beboerhuset blevet selvkørende og er blevet til tilbagevendende begivenheder for bydelen som helhed. Der ligger fortsat en udfordring i at styrke forretningslivet, ligesom beboerne mener, der skal gøres en ekstra indsats for at sikre, at private boligejere og butikker er med til at understøtte renholdelsen af kvarteret. Det har været svært at stille krav til de ejere, som ikke har vedligeholdt deres områder, om end beboerne oplever, at kvarterløftet samlet set har haft en positiv effekt på dette område.

Endelig fremhæver både projektholdere og beboere styrken i, at kvarterløftet i praksis er gennemført på borgernes præmisser, og at dette har sikret stor tilslutning til de gennemførte projekter. Beboerne oplever, at sekretariatet har kunnet inspirere beboerne og rådgive om, hvad der var muligt, men uden at presse initiativer igennem, der ikke var opbakning til lokalt.

Nedenfor beskrives udviklingen i og betydningen af de enkelte indsatsområder i kvarterløftet i Vestbyen.

Byfornyelse af boligforhold og friarealer

Forbedringen af boligstandarden og facadeforskønnelsen blev udskudt et år i forhold til den oprindelige tidsplan. Dette skyldtes primært manglende resultater fra det byfornyelsesselskab, som blev hyret til at gennemføre projekterne. I forlængelse heraf overtog Teknisk Forvaltning arbejdet med byfornyelsen fuldt ud, og samarbejdet med byfornyelsesselskabet ophørte. Den nye organisering af byfornyelsen vurderes at have været mere effektiv og økonomisk rentabel, samtidig med at forvaltningens lokale kendskab har været yderst vigtig for indsatsen.

Det har været en udfordring at gøre byfornyelsen tilstrækkelig synlig i kvarteret. Derfor valgte man en strategi i fordelingen af midlerne, hvor de

ejendomme, som var mest synlige, blev prioriteret højest. Projektholderne oplever, at der blandt de små boligejere undervejs har været en øget interesse for at ansøge om byfornyelsesmidler til facadeforskönnelse. Tidligere var det de større boligejere, som ansøgte, men de forventede at få dækket en langt større andel af udgifterne end de 25 pct., som byfornyelsesindsatsen har givet mulighed for.

Projekterne omkring etablering af fælles friarealer er ifølge de interviewede projektholdere forløbet godt, bl.a. fordi der har været et godt samspil med de berørte beboere. Det har krævet tid og ressourcer at inddrage beboerne, fordi man har valgt at holde møde med hver enkelt af de berørte beboere for at sikre, at de blev hørt og følte sig trygge ved processen. Oplevelsen er da også, at ressourcerne er godt givet ud og sidste ende har lønnet sig ved stor tilfredshed blandt de beboere, som har været involveret.

Beboerhus

Efter en lang periode, hvor der manglede økonomi til at realisere det planlagte beboerhus, og hvor troen på, at det ville blive til noget, var lille blandt beboerne, lykkedes det alligevel fra sekretariatets side at rejse midlerne til ombygningen.

Der gives blandt projektholderne udtryk for, at *"huset har været en vigtig gulerod"* gennem hele kvarterløftsperioden, fordi man har haft et langsigtet mål at arbejde hen mod – et mål som har gjort, at alle de øvrige sociale og kulturelle aktiviteter har kunnet betale sig. Det nu færdigbyggede beboerhus betegnes da også som et af de største resultater af indsatsen i Vestbyen. Huset skal være omdrejnings- og forankringspunktet for eksisterende og fremtidige aktiviteter og herigennem danne rammen om sammenhold og engagement blandt beboerne i kvarteret

Beboerhuset skal drives ved frivillige kræfter alene, eftersom der ikke er afsat kommunale midler til dette formål. Der er nedsat en brugerdrevet bestyrelse med deltagelse af fire beboere og en politiker. Både projektholdere og beboere tilkendegiver, at den helt store udfordring efter kvarterløftets afslutning ligger i at tiltrække flere frivillige, som kan drive huset og medvirke til at synliggøre husets muligheder i kvarteret. Det har generelt været en svær opgave at finde nok frivillige, der kan påtage sig opgaven. Dertil kommer, at det i sig selv er en lang proces at vænne kvarterets beboere til at bruge husets faciliteter og i det hele taget at få formidlet, hvordan lokaler kan lånes mv. Udfordringen med at finde ressourcer og midler til at drive beboerhuset skal ses i lyset af, at ombygningen af huset blev meget forsinket, og at selve indkøringen og forankringen af huset derfor i begrænset omfang har kunnet ske med hjælp fra kvarterløftssekretariatet. Derudover peger nogle projektholdere på, at kvarterets foreninger med fordel kunne have været en mere aktiv del af husets drift ved kvarterløftets afslutning, men at interessekonflikter mellem beboere og foreninger har haft som konsekvens, at foreningerne ikke ønskede at komme ind under beboerhusets rammer. Det er dog projektholdernes vurdering, at foreningerne med tiden vil finde ud at bruge beboerhuset, selvom de i ombygningsprocessen blev skuffede over, at de ikke kunne få det hus, som de ønskede. Beboerne giver udtryk for, at der skal tænkes alternative løsninger for at tiltrække foreningerne, fordi de i forvejen råder over gratis lokaler. De interviewede beboere peger også på, at de gerne så nogle ildsjæle blandt kvarterets ungegruppe, som kunne være med til at skabe liv i huset. Den gruppe musikinteresserede unge fra pakhuset, som ellers havde været med i hele processen omkring husets anvendelse, fik i sidste ende deres eget hus et andet sted i kvarteret.

Uagtet de udfordringer, som findes for at sikre husets drift og forankring i kvarteret, er både de interviewede projektholdere og beboere begejstrede for resultatet af ombygningsprocessen: *"Huset står som et tegn på, at Vestbyens borgere kunne stå sammen i over seks år i træk - nu har vi et hus, der er vores eget (beboer)".* Et stort udbytte af beboerhusets rammer har desu-

den indtil videre været fællesspisninger for kvarterets beboere. Her har der været stor tilslutning.

Borgeraktiviteter

Borgeraktiviteter har været et overordnet indsatsområde, som har omfattet områderne: Aktiviteter for unge, Bløde værdier og Økologi. Målet med borgeraktiviteterne har været at understøtte beboerne i at være aktive og selv arrangere forskellige fælles aktiviteter. Det er både projektholderes og beboeres vurdering, at resultatet af borgeraktiviteterne har overgået forventningerne. Borgeraktiviteterne har betydet, at "folk er kommet ud af busken" og har fået større kendskab til hinanden, ligesom kvarterets ressourcer og netværk er blevet synlige for mange i kvarteret. Særligt beboerne er overraskede over, at det lykkedes at få ting til at ske i det omfang, som kvarterløftet har givet mulighed for. Dog har det været svært at nå ud til beboerne og finde de drivende frivillige kræfter, der har kunnet *arrangere* borgeraktiviteterne. Dette forklares bl.a. med, at der har været en relativt høj fra- og tilflytningsfrekvens i kvarteret, hvilket stiller store krav til en løbende formidling om indsatsen og beboerhuset til kvarterets beboere. Modsat har der udvejs i indsatsen været stor tilslutning til at *deltage* i og til at *overvære* arrangementer.

Ser vi nærmere på de enkelte områder under indsatsområdet borgeraktiviteter, har der forhold til aktiviteter for unge været arbejdet med alle succeskriterier. Således er der blevet udviklet og anlagt en skaterbane sammen med de unge, ligesom der er blevet etableret et netværk mellem institutioner og grupper, der arbejder med unge for at iværksætte og koordinere flere aktiviteter. Specielt projektet omkring skaterbanen har været med til at aktivere en særlig gruppe unge, der havde vanskeligheder med at komme i gang med en uddannelse, og som ikke deltog i ordinære borgermøder.

Mange arrangementer indenfor området kaldet "bløde værdier" har udviklet sig til tilbagevendende begivenheder i kvarteret, og beboerhuset skal være det sted, som danner ramme om mange af disse borgeraktiviteter. Det er opfattelsen, at skolen og hallen har haft en stor betydning for forandringerne i kvarteret. Kvarterløftet har også givet dem en platform for større synlighed. Ideen med skolesamarbejdet har været at nå forældrene gennem børnene, og det er ifølge projektholderne lykkedes. Fremadrettet er der en opgave i at skaffe midler til at drive borgeraktiviteterne for.

Succeskriterierne for økologi-indsatsen er ikke opfyldt, da der som tidligere nævnt ikke har været iværksat nogen aktiviteter på området. Målsætningen er derfor ændret. Pengene bruges nu i beboerhuset til det planlagte "Grønne Informationscenter" samt til bæredygtige tiltag, der kan bringe driftsudgifterne ned i beboerhuset.

Byrum

Byrum er et overordnet indsatsområde, som har omfattet indsatsområderne: Legeplads, Det grønne, Trafik, Vestergade og Kvarterpark. Målene med at fokusere på byrummet har været at løfte kvarteret funktionelt og arkitektonisk, så det kunne fremtræde mere attraktivt og velholdt sammen med friarealer - og bygningsforbedringerne i byfornyelsen.

Legepladsen er blevet færdig, og alle succeskriterier vurderes opfyldt med undtagelse af kriteriet om at lade legepladsen og kvarterparken supplere hinanden. Dette kunne først gennemføres, når kvarterparken var anlagt. Men projektet omkring kvarterparken, der skulle ligge i sammenhæng med skolen, udgik af indsatsen, fordi det fra kommunalt hold blev besluttet at bygge en ny skole med tilhørende udearealer.

På indsatsområdet "Det grønne" har beboergrupper fra alle gader været medbestemmende i gadernes nye udformning, og mange steder er forskønnelsen gennemført.

Udførelsen af trafik-indsatsområdet, har fulgt det kommunale kloakeringsprojekt i kvarteret. Det har været positivt, at vejene kunne omlægges ef-

ter beboernes ønsker samtidig med, at kommunen skulle renovere kloakker. Også her har beboerne således haft stor frihed til at bestemme, hvordan gaderne skulle se ud og hvilke trafikdæmpende foranstaltninger, der skulle anlægges. Dette har resulteret i meget forskellige gader, men meget tilfredse borgere.

Renoveringsarbejdet af Vestergade har resulteret i en gadeforening, hvor forretninger planlægger aktiviteter og plejer fælles interesser. Renoveringen af Vestergade er bevidst blevet gennemført på kort tid for at skabe synlighed omkring indsatsen gennem de fysiske forandringer, og det har virket godt. De interviewede beboeres oplevelse er, at den fysiske forskønnelse i kvarteret har bevirket til en adfærdsændring således, at beboerne i højere grad tager vare på kvarteret og ser sig selv som en del af kvarteret.

Jobfremme

Den områdebaserede beskæftigelsesindsats i Vestbyen var i første omgang vanskelig at få opbakning til fra kommunal side, men det lykkedes at få oprettet en database over alle kontanthjælpsmodtagere i kvarteret som udgangspunkt for indsatsen. En jobkoordinator har opsøgt de mest ressourcetsvage kontanthjælpsmodtagere i kvarteret, og som et særligt tilbud for denne gruppe blev indsatsen udvidet med:

- Målrettede lokale vejledningsforløb i kvarteret
- Et lokalt produktionsværksted til gruppen med sociale/psykiske problemer

Projektet var en sværere proces end forventet blandt projektholderne. Det krævede mange af kvarterløftets ressourcer og folk, som kom i arbejde, fraflyttede kvarteret, mens nye arbejdsløse kontinuerligt kom til.

Projektet har alligevel levet op til forventningerne. Det viser sig ved, at kommunen nu bruger erfaringerne fra beskæftigelsesindsatsen i kvarterløftet i to andre bydele i Horsens.

Byudvikling

Målet med indsatsområdet for byudvikling har været at udvikle de gamle slagteri- og fængselsarealer i Vestbyen til nye, spændende bydele med center-, kultur-, og boligformål og at tilføre nye kvaliteter i Vestbyen. Sekretariatets rolle har været at kommunikere til borgerne, hvad der fra kommunal side er planlagt at skulle ske med grundene. Det var tanken, at processen med omdannelsen af grundene skulle tilrettelægges som en åben proces med inddragelse af borgerne, men det er ifølge projektholderne ikke lykkedes – primært fordi processen pludseligt gik meget stærkt.

Nedlæggelsen af slagteriet har betydet, at lugtgenerne er væk, og det har ført til et positivt imageskift for bydelen.

Litteratur

van den Berg, Leo et al (2006). *The safe city*, Aldershot: Ashgate

Costa Pinho, T. (2000). *Residential contexts of social exclusion: Images and identities*. In ENHR Conference, Gävle, 26-30 June 2000. Gävle: European Network for Housing Research

Dean J., & Hastings, A. (2000). *Challenging images: Housing estates, stigma and regeneration*. Bristol: Policy Press.

DeFilippis, J. (2001). *The myth of social capital in community development*. Housing Policy Debate, 12(4), 781-806.

Det danske boligmarked - udvikling i boligforsyning og boligønsker. (2001). Rapport udarbejdet for Byforum af Statens Byggeforskningsinstitut og Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut

Heber, A. (2007). *Var rädd om dig! Rädsla för brott enligt forskning, intervju-personer och dagspress*. Kriminologiska Institutionen, Stockholms Universitet.

Mazanti, B. (2002). *Forankring af kvarterløft*. (By og Byg Dokumentation 029). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Norvig Larsen, J. et al (2003): *Kvarterløft i Danmark*. (By og Byg Dokumentation 040). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Nørgaard, H. & Ærø, T. (2004): *Kriminalitet, tryghed og indsatser i de syv første kvarterløftområder*. (SBI 2004:02). Hørsholm. Statens Byggeforskningsinstitut

Pløger, J. (2002). *Det senmoderne nærmiljø – livsformer og bykultur* (NIBR Rapport 2002:16). Oslo: Norsk Institutt for by- og regionforskning.

Rijpers, B., & Smeets, J. (1998). *Housing challenge: Managing neighbourhoods image*. In ENHR Conference at Cardiff, UK, 7-11 September 1998. Gävle: European Network for Housing Research.

Skifter Andersen, H. (2008). *Why do residents want to leave deprived neighbourhoods? The importance of residents' subjective evaluations of their neighbourhood and its reputation*. Journal of Housing and the Built Environment (2008) 23: 79-101

Skifter Andersen, H. (2003a) *Urban sores: On the interaction between segregation, urban decay and deprived neighbourhoods*. London: Ashgate Publishers.

Skifter Andersen, H. (2003b). *Signalement af fem byområder ved starten af kvarterløft 2002* (By og Byg Dokumentation 052). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Skifter Andersen, H. (2002). *Can deprived housing areas be revitalised? Efforts against segregation and neighbourhood decay in Denmark and Europe*. *Urban Studies*, 39(4), 767-790.

Skifter Andersen, H. (1999a). *Byudvalgets indsats 1993-98: Sammenfattende evaluering* (SBI-rapport 320). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Skifter Andersen, H. (1999b). *Virkninger af Byudvalgets indsats i almene boligområder* (SBI-rapport 321). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Skifter Andersen, H., & Kielgast, L. (2003). De syv første kvarterløft. Sammenfattende evaluering af udviklingen 1997-2002. (By og Byg Resultater 028). Hørsholm: Statens Byggeforskningsinstitut.

Storgaard, K., & Skovdal, A. K. (2001). *Nye byerhverv i byfornyelsen*. *Byplan*, 53(1/2), 34-39.

Bilag 1: Beskrivelse af registerdata

Registerdata blev udtrukket i juni 2008 på det tidspunkt, hvor de nyeste data for indkomst og beskæftigelse fra år 2006 forelå i registrene.

Der blev udtrukket registerdata vedrørende personer (beboere og beskæftigede), boliger og virksomheder der bor og er beliggende i hele den kommune områderne ligger i (København, Brøndby, Odense og Horsens). Blandt de udtrukne enheder markeres de, der ligger i hver af de fem kvarterløftområder.

Persondata blev udtrukket henholdsvis pr. 1.1.98, 1.1.2002 og 1.1.2008 (data for indkomster dog for indkomstårene (1998, 2000 og 2006).

Der blev udtrukket boligdata fra BBR registeret pr. 1.1.2008.

Virksomhedsdata blev udtrukket for hhv. 1996, 2000 og 2006.

Boligdata:

For hver bolig

- Boligløbenr
  - Kommunekode
  - Kode for kvarterløftområde:
  - BBR data:
    - Ejendommens ejerforhold
    - Bygningens opførelsesår
    - Bygningens varmeinstallation
    - Boligens anvendelse
    - Boligtype
    - Boligens areal
    - Toiletforhold
    - Badeforhold
    - Udlejningsforhold 2
    - Ejerlejlighedsnr
    - Husleje
-

Persondata

For hver person, som enten boede i kommunerne, eller arbejdede i kvarterløftområderne (eller begge dele) følgende data:

- Personløbenr
- Boligadresse
- Kommunekode for bolig
- Kode for interview (1 = interviewet, 0 = ikke)
- CPR data
- Andre persondata

CPR data:

- Alder
- Køn
- Husstandstype (3 cifret kode)
- Indflytningsdato til nuværende adresse
- Fødselsland
- Statsborgerskab land
- Dato for sidste indvandring

- DST's indvandrerkode (hvis det ikke koster ekstra)

Andre persondata:

- Stillingskode
- Uddannelseskode for igangværende uddannelse
- Uddannelseskode for afsluttet uddannelse
- Branchekode for primære arbejdssted
- Bruttoindkomst i senest foregående år
- Lønindkomst do
- Indkomst efter skat do
- Overførselsindkomster do: udbetalte beløb for hver af hhv.:
sygedagpenge
arbejdsløshedsdagpenge,
revalideringsydelse
kontanthjælp,
førtidspension,
efterløn, folkepension, tjenestemandspension, overgangsydelse mv.

Virksomhedsdata

For hver virksomhed.

- År
- Kommunekode
- Kvarterløftområde
- Virksomhedstype
- Branchekode
- Antal ansatte

Socialgrupper

Beboerne over 17 år er grupperet i følgende socialgrupper:

- 1 Modtagere af *førtidspension*
- 2 Modtagere af *kontanthjælp*, som ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet mv.:
Kontanthjælp, sygedagpenge eller aktiveringsydelse udgør mere end 60 pct. af bruttoindkomsten, og man er ikke tilmeldt arbejdsformidlingen
- 3 Modtagere af *folkepension*, efterløn mv.
- 4 *Arbejdsløse*: modtagere af dagpenge og kontanthjælp tilmeldt arbejdsformidlingen
- 5 *Studerende*: personer under kompetencegivende uddannelse
- 6 *Beskæftigede med lav indkomst*: Personer, hvor overførselsindkomster udgør mindre end 30 pct. af bruttoindkomsten og med indkomst under 205.000 kr. i 2008
- 7 *Beskæftigede med middel - høj indkomst*: Personer, hvor overførselsindkomster udgør mindre end 30 pct. af bruttoindkomsten og med indkomst over 205.000 kr. i 2008
- 8 *Restgruppe*: Uidentificerbare plus hjemmegående husmødre, skoleelever over 17 år mv., samt personer på orlov.

Virksomheder, arbejdspladser og service i kvarterne

Erhvervene i kvarterne er beskrevet både ved en traditionel erhvervsgruppering og ved hjælp af en opdeling af erhvervene efter hvilken betydning de har for service og livet i områderne. Opdelingen er (med Danmarks Statistiks virksomhedskoder i parentes):

1. Detailhandel, dagligvarer (521000 – 522799)
2. Offentlig kultur, social- og sundhedsservice (skoler 801000 – 802199), sundhed (851200 – 851449, 851470-851490), daginstitutioner, fritidsklubber mv. (853205 - 853239), ældreservice: (853150, 853235- 853249), andre sociale institutioner (853100 – 853149,

- 853160-853199, 853245 – 853250, 853290), biblioteker (925110), museer (925200-925299)
3. Forlystelser, kultur og sport (biografer 921300, teatre mv., (923110 – 923499), og sport (926000 – 926219)
  4. Restauranter mv. (551100 – 551119, 553000 – 554099)
  5. Detailhandel, udvalgsvare og privat service for husholdninger (523000 - 527499, 930120, 930200 - 930599), postvæsen (641100), pengeinstitutter (651200 - 651999)
  6. Erhverv i øvrigt, som skaber positivt liv i byen: Hoteller (551200 – 552999), telekommunikation (642000-649999), andre finansieringsvirksomheder, forsikring, udlejning mv. (652000 – 709999), forretningservice mv. (711000, 713300 – 749999), andre offentlige arbejdspladser (752300-799999, 802210 – 849999, 851450—852469, 852000-852999, 910000-921299), andet (930110, 930130)
  7. Fremstillingserhverv (150000 - 509999)
  8. Øvrige erhverv

Bilag 2: Beskrivelse af telefoninterviewundersøgelsen

Formålet med interviewene var, at få et billede af, hvordan beboerne oplever kvarteret ved starten af kvarterløftindsatsen i 2002 og efter seks år i 2008.

Danmarks Statistik stod for både udvælgelse og gennemførelsen af interviewene. Fremgangsmåden er, at Danmarks Statistik, på grundlag af registeroplysninger, som udgangspunkt udtog en tilfældig stikprøve på ca. 1830 personer i de fem områder, hvorfra 1100 interviews gennemføres. Oplægget til udvalget var fordelt således på områder:

Oplægget til stikprøve i interviewundersøgelsen

	Befolkning 2002	stikprøve 2002	Stikprøve 2008
Nørrebro Park	16.146	551	696
Nord Vest	14.576	532	663
Brøndby Strand	10.987	459	563
Vollsmose	10.128	280	599
Vestergade kvarteret	3.200	332	410
I alt	55.037	2154	2931

Interviewene blev gennemført i november 2002 til januar 2003 og i december 2007 til februar 2008.

Spørgsmålene

Interviewet blev indledt med:

"Vi har sendt et brev til dig om en undersøgelse som vi gennemfører for Statens Byggeforskningsinstitut. Den drejer sig om hvad du mener om den del af byen som du bor i.

Det drejer sig om det område som afgrænses af ....., og som vi i det følgende vil kalde "område" "

"Område"	Beskrivelse af kvarterer/afgrænsning:
Nordvest Kvarteret	Området afgrænses af Borups Alle, Frederikssundsvej, Tomsgårdsvej, Birke-dommervej og Frederiksborgvej
Nørrebro Park kvarteret/ Ydre Nørrebro Syd	Området afgrænses af Jagtvej, Ågade/Bispeengbuen, banen og Nørrebrogade
Brøndby Strand	Området består af boligbebyggelsen Brøndby Strand samt bebyggelsen Resenlund/Daruplund
Vollsmose	Vollsmose-firkanten afgrænset af Åsumvej, Vollsmose Alle, Kertemindevej og Ejbygade
Vestbyen, Horsens	Den nordvestlige del af midtbyen, afgrænset af Vestergade/Fussingsvej, Allégade, Konsul Jensensgade og banearealerne

1. Når du fortæller hvor du bor siger du så at du bor i "område"?

Ja

Nej

Ved ikke

2. Hvad var de vigtigste grunde til at du netop flyttede til "område"? (bolig, område, tilhørsforhold):

Interviewer placerer svarene blandt følgende muligheder i prioriteret rækkefølge:

- a. fik passende bolig der,
- b. Har tidligere boet her/kendte kvarteret godt
- c. havde familie/venner i kvarteret,
- d. kunne lide kvarteret
- e. god beliggenhed (f eks. i forholdt til transport/arbejde/indkøb/kultur udenfor "område")
- f. andet: hvad

3. Hvordan har du det med de andre beboere i "område"?

- a. Godt,
- b. Nogenlunde
- c. Mindre godt,
- d. Ved ikke

4. Har "område" et godt ry?(et kryds):

- a. Meget godt , gå til sp. 6
- b. Rimeligt godt, gå til sp. 6
- c. Ikke særligt godt, gå til sp. 5
- d. Dårligt , gå til sp. 5
- e. Ved ikke, gå til sp. 6

5. Hvad tror du er den vigtigste årsag til at "område" ikke har et særligt godt ry?:

Læs svarmuligheder op og bed ip vælge én.

- a. Området er socialt belastet
- b. Området er trist og grimt
- c. For meget trafik, støj og forurening
- d. Dårlig presseomtale
- e. Andet

6. Har du planer om at flytte væk fra "område" indenfor de næste 2 år?

Ja, gå til sp. 7

Nej, gå til sp. 8

Ved ikke

7. Hvad er de vigtigste grunde til at du vil flytte væk?: (job, bolig, område)

Interviewer placerer svarene blandt følgende muligheder i prioriteret rækkefølge:

- a. Kan ikke finde den bolig man ønsker i "område"
- b. nødt til at flytte pga. jobskifte o.l.
- c. Ikke godt for børn at bo her
- d. Området har et dårligt omdømme
- e. Er generelt utilfreds med at bo i "område"
- f. Ikke utilfreds med "område", men vil hellere bo i andet kvarter i byen
- g. Andre grunde

Gå videre til sp. 9

8. Hvorfor vil du gerne blive boende?:

Interviewer placerer svarene blandt følgende muligheder i prioriteret rækkefølge:

- a. Boligen passer mig godt indtil videre
- b. har ikke råd til bedre bolig
- c. på grund af venner/familie i "område"
- d. Vil ikke flytte børn fra institutioner i "område"
- e. er engageret i mange ting i "område"
- f. Godt kvarter for børn
- g. er bare glad for at bo i "område"
- h. Andet

9. Hvilke af følgende forhold synes du især har været godt ved "område"?

- a. At der er pæne bygninger, gader/torve: Ja/nej
- b. Gode grønne områder: Ja/nej
- c. God stemning/atmosfære: Ja/nej
- d. Gode offentlige institutioner: Ja/nej
- e. At der er liv og sker meget: Ja/nej
- f. At du er engageret i mange aktiviteter i området Ja/Nej
- g. Det er et godt sted for børn at vokse op Ja/nej

10. Hvilke af følgende forhold synes du især har været dårligt ved "område"?

- a. At der er grimme bygninger, gader/torve: Ja/nej
- b. For meget trafik og støj: Ja/nej
- c. Meget snavs, forfald og grafitti: Ja/nej
- d. Mangel på opholds- og mødesteder: Ja/nej
- e. Mangel på grønne områder: Ja/nej
- f. Den måde folk opfører sig på: Ja/nej
- g. Der sker for lidt : Ja/nej

11. Er der steder i "område" hvor du ikke føler dig tryk når du færdes der?

Ja
Nej
Ved ikke

12. Føler du dig selv generet af følgende sociale problemer i "område"?

- a. folk der drikker på gaden: Ja/nej
- b. tyveri og indbrud: Ja/nej
- c. hærværk: Ja/nej
- d. vold og slagsmål: Ja/nej
- e. husspektakler og støj fra beboere: Ja/nej
- f. Narkomaner ol. : Ja/nej

Svaranalyse

I tabellen nedenfor er angivet svarprocenten for forskellige aldersgrupper i surveyundersøgelsen. Den gennemsnitlige svarprocent var 49 i 2002 og 43 i 2008, men da der blev taget en større stikprøve i 2008 er det samlede antal interviews større.

Besvarelsesprocenter på aldersgrupper

Område		2002		2008	
		Svarpct.	Antal inter-views	Svarpct.	Antal inter-views
Nørrebro park	Under 35 år	56	167	51	173
	35 - 54 år	53	84	40	93
	55 år -	35	34	40	49
	Alle	52	285	45	315
Nord Vest	Under 35 år	56	148	46	165
	35 - 54 år	44	73	45	89
	55 år -	37	39	40	44
	Alle	49	260	45	298
Brøndby strand	Under 35 år	48	59	36	44
	35 - 54 år	53	116	52	124
	55 år -	47	59	45	91
	Alle	50	234	46	259
Vollsmose	Under 35 år	29	29	29	52
	35 - 54 år	44	55	35	91
	55 år -	19	13	38	60
	Alle	33	97	34	203
Vestergade kv.	Under 35 år	50	62	43	64
	35 - 54 år	61	63	49	70
	55 år -	56	60	55	65
	Alle	55	185	49	199
I alt		49	1061	43	1274

Det er især i Vollsmose, at der er en lav svarprocent. Det er oftest de ældre, som har været dårligst til at svare, og det gælder især i Vollsmose.

Vægtning af svarerne

For at justere for den aldersmæssige skævhed i besvarelserne er foretaget en vægtning af de enkelte besvarelser. Denne er foretaget således, at besvarelserne fra hver aldersgruppe i hvert af kvartererne får en vægt der svarer til stikprøven. Vægtene er vist i nedenstående tabel.

		2002			2008		
		Besvarede	Stikprøve	Vægt	Besvarede	Stikprøve	Vægt
Nørrebro park	Under 35						
	år	58,5	53,5	0,92	54,9	48,9	0,89
	35 - 54 år	29,6	28,7	0,97	29,5	33,6	1,14
	55 år -	12,0	17,8	1,49	15,6	17,5	1,13
		100	100		100	100	
Nord Vest	Under 35						
	år	57,1	49,2	0,86	55,4	53,7	0,97
	35 - 54 år	28,2	31,4	1,11	29,9	29,7	0,99
	55 år -	14,7	19,4	1,32	14,8	16,6	1,12
		100	100		100	100	
Brøndby strand	Under 35						
	år	25,7	27,0	1,05	17,0	21,8	1,29
	35 - 54 år	49,1	46,2	0,94	47,9	42,1	0,88
	55 år -	25,2	26,8	1,06	35,1	36,1	1,03
		100	100		100	100	
Vollsmose	Under 35						
	år	29,0	33,2	1,14	25,6	30,1	1,17
	35 - 54 år	58,1	44,3	0,76	44,8	43,9	0,98
	55 år -	12,9	22,5	1,74	29,6	26,0	0,88
		100	100		100	100	
Vestergade kv.	Under 35						
	år	33,2	36,7	1,11	32,2	36,6	1,14
	35 - 54 år	34,2	31,0	0,91	35,2	34,6	0,98
	55 år -	32,6	32,2	0,99	32,7	28,8	0,88
		100	100		100	100	

Bilag 3. Projektdatabasen

De lokale kvarterløftsekretariater i områderne blev bedt om at indtaste en række data om de planlagte og gennemførte projekter i et projektskema.

Projektskema	
	1. Projekt navn
	2. Projektnr.
	3. Væsentligste type af indsats A.
	4. Væsentligste type af indsats B.
	5. Væsentligste type af indsats C.
	6. Primær målgruppe A.
	7. Primær målgruppe B.
	8. Primær målgruppe C.
	9. Vigtigste formål A.
	10. Vigtigste formål B.
	11. Vigtigste formål C.
	12. Hovedansvarlig for projektet
	13. Samarbejdspartnere A.
	14. Samarbejdspartnere B.
	15. Samarbejdspartnere C.
	16. Borgerdeltagelse i arbejdsgrupper
	17. Borgerdeltagelse i borgermøder
	18. Borgerdeltagelse i arrangementet
	19. Antal brugere af faciliteten
	20. Hørt gennem undersøgelser
	21. Antal der responderede på undersøgelsen
	22. Budget ialt.
	23. Heraf brugt på fysiske tiltag
	24. Oprindelige kvarterløftmidler
	25. Supplerende midler fra Statens Kvt. sekr.
	26. Supplerende midler fra kommunen
	27. Andre midler
	28. Status for projektet
	29. Status for tidsplanen

I kolonne 3-5 skrives nummeret for et af følgende typer af *indsatser*.

1. Generel information til beboerne
2. Planlægning af indsatser og støtte til borgerinddragelse i denne
3. Forbedring af boliger og deres friarealer
4. Forbedring og forskønnelse af gaderum og trafik
5. Forbedring af rekreative uderum: grønne arealer, idræt, legepladser mv.
6. Etablering af beboerlokaler, væresteder mv.
7. Byøkologiske indsatser – agenda 21
8. Erhvervsudvikling – etablering af erhverv og arbejdspladser i området
9. Udvikling af privat service – private butikker, restauranter mv.
10. Udvikling af offentlig service
11. Drift af mødesteder: Beboerlokaler, cafeer, værepladser mv.
12. Beskæftigelse: arbejdsanvisning, beskæftigelsesprojekter
13. Specifikke sociale indsatser overfor en bestemt beboergruppe (angives nærmere i kolonne 6)
14. Specifikke indsatser mod kriminalitet og hærværk
15. Kultur/idræts arrangementer/begivenheder for alle beboere
16. Kultur/idræts arrangementer/begivenheder for specifikke grupper
17. Støtte til klubber/foreninger
18. Uddannelse
19. Sundhed
20. Integration
21. Netværksskabende indsatser i øvrigt
22. Nybyggeri
23. Andet

Hvis der f.eks. er tale om et projekt, om skabelse af lokale jobs kan man indtaste 8, 9 og 12 (se eksemplet i boksen på sidste side).

I kolonne 6-8 skrives nummeret for et af følgende typer af *målgrupper*:

1. Alle beboere
2. Beboere i delområde/boligafdeling
3. Beboere i ejendom
4. Erhvervslivet
5. Børn
6. Unge
7. Familier
8. Enlige
9. Ældre
10. Unge indvandrere
11. Indvandrerfamilier
12. Indvandrerkvinder
13. Indvandermænd
14. Ældre indvandrere
15. Arbejdsløse
16. Misbrugere (Alkohol, narko)
17. Offentligt ansatte
18. Kvinder
19. Andre grupper

Hvis projektet om lokale jobs f.eks. specielt er rettet mod unge arbejdsløse kan man indtaste 6 og 15. Alle tre koloner behøver ikke at blive udfyldt.

I kolonne 9-11 skrives nummeret for et af følgende typer af *formål*:

1. Forbedre boligkvaliteten
2. Gøre byområdet fysisk mere attraktivt for beboere og for tilflyttere
3. Øge udbuddet af service
4. Øge udbuddet af kultur og idrætstilbud
5. Mindske sociale problemer
6. Gøre sociale problemer mindre synlige
7. Øge beskæftigelsen blandt beboerne
8. Etablere nye virksomheder
9. Integration af indvandrere
10. Gøre området mere trygt at færdes i
11. Styrke organiseringen af beboere og virksomheder
12. Styrke de sociale netværk i øvrigt
13. Forbedre områdets omdømme
14. Styrke lokal identitet og tilknytning
15. Aldersmæssig integration
16. Andet

Hvis projektet om lokale jobs f.eks. ikke bare har til formål at øge beskæftigelsen, men også at øge udbuddet af service (butikker), så kan man indtaste 7 og 3.

I kolonne 12 indtastes nummeret for den institution, der er ansvarlig for projektet. I tvivls spørgsmål noteres den som har det juridiske og økonomiske ansvar. Hvis det f.eks. er det lokale kvarterløftsekretariat, der er ansvarlig for projektet om lokale jobs indtastes 1. Man kan i øvrigt vælge mellem:

1. Det lokale kvarterløftsekretariat
2. Kommunal forvaltningsenhed
3. Kommunal institution
4. Boligselskab
5. Lokal forening/privat institution
6. Lokale erhverv
7. Andre

I kolonne 13-15 indtastes nummeret for eventuelle samarbejdspartnere. Hvis projektet om lokale jobs f.eks. gennemføres i samarbejde med socialforvalt-

ningen og med private firmaer indtastes 1 og 4. De samlede valgmuligheder er:

1. Kommunal forvaltningsenhed
2. Kommunal institution
3. Boligselskab
4. Lokal forening/privat institution
5. Lokale erhverv
6. Netværk
7. Statslige partnere
8. Beboere
9. Andre

I kolonne 16 indtastes et skøn for det antal borgere, som har deltaget i arbejdsgrupper omkring planlægningen og tilrettelæggelsen/udførelsen af projektet. Hvis der f.eks. deltog 20 borgere i møde 1 og 10 borgere i møde 2 har der i gennemsnit deltaget 15 borgere i arbejdsgruppen.

I kolonne 17 indtastes et skøn over det antal borgere, som har deltaget på borgermøder omkring planlægningen og tilrettelæggelsen/udførelsen af projektet. Hvis der f.eks. i torvepladsprojektet har været afholdt 3 borgermøder med hver 100 deltagere har der i alt deltaget 300 i borgermøder. De tværgående aktiviteter med dertilhørende borgerdeltagelse skal noteres som et projekt for sig selv (eget projektnummer og navn).

Når der er tale om et enkelt arrangement (markedsdage, kvarterfester mv.) indtastes i kolonne 18 indtastes et skøn over, hvor mange der har deltaget. Hvis der f.eks. har været afholdt en markedsdag, hvor der i løbet af dagen var i alt 250 besøgende, så har 250 personer deltaget i arrangementet.

I kolonne 19 indtastes et skøn over, hvor mange brugere der er dagligt, når der er tale om en facilitet (kulturcafe, PC - værksted mv.). Hvis der f.eks. gennemsnitligt er 10 brugere af PC - værkstedet på de dage det har åbent, så har 10 borgere deltaget i faciliteten dagligt.

I kolonne 20 indtastes, hvor mange der har været hørt i forhold til projektet gennem spørge-, bruger- eller opinionsundersøgelser, samt uopfordrede henvendelser om projektet. Hvis der f.eks. er indkommet i alt 50 besvarede postkort med forslag til hvad kvarteret skal kaldes, så har 50 borgere været hørt i undersøgelsen.

I kolonne 21 indtastes antallet af personer, som har responderet på undersøgelsen.

I kolonne 22-27 om finansieringen af projekterne angives kronebeløb. Hvis I ikke har direkte opgørelser af, hvor mange midler der bruges på et projekt (måske fordi det dækkes af en større samlet bevilling), så foretag et skøn ud fra jeres forventede timeforbrug og udgifter. Bemærk at fysiske tiltag skal forstås som større anlæg og anlægsændringer.

I kolonne 28 angives projektets status. Hvis projektet er under realisering skrives 3.

1. Er på idéplan
2. Er besluttet
3. Er under realisering
4. Er gennemført og afsluttet
5. Er i drift (anlægsprojekter)
6. Er opgivet
7. Er forankret (det skønnes at projektet vil blive drevet videre af andre efter kvarterløftsperioden)

I kolonne 29 angives status for tidsplanen. Hvis projektet følger tidsplanen skrives 2.

1. Er forud for tidsplanen
2. Følger tidsplanen
3. Er bagefter tidsplanen

Kvarterløft sigter på at vende negative udviklingsspiraler i udsatte byområder til positive ved hjælp af mange forskellige initiativer.

I denne publikation gennemgås resultaterne af kvarterløftindsatsen i fem bykvarterer i perioden 2002 til 2008: Nørrebro Park i Københavns Kommune, Nordvest Kvarteret (Indre Bispebjerg) i Københavns Kommune, Brøndby Strand i Brøndby Kommune, Vollsmose i Odense Kommune og Vestbyen i Horsens Kommune

Formålet med undersøgelsen har først og fremmest været at belyse effekten af kvarterløftene. Er kvarterene blevet mere attraktive med bedre boliger og omgivelser? Hvordan har den sociale og økonomiske udvikling været?: Er der blevet færre personer på offentlig forsørgelse og flere indbyggere i job, er bylivet i kvartererne blevet bedre med flere lokale arbejdspladser, bedre service og flere byfunktioner? Har det givet sig udslag i, at indbyggerne bliver boende længere tid, og at de, der flytter til, bidrager til at 'løfte' kvarteret? Hvordan har indbyggernes egen opfattelse af deres kvarter ændret sig?

1. udgave, 2009

ISBN 978-87-563-1381-0